

Adriano
Bib. li. 1. ca.
Nov.
Sp. h.

MARIA y WIAZ Jan
Najzey Confesio- s
Nayswigtzey
ajacemu pora-
mogac
wzatk
wysw
e lwoie

BIBLIOTHECAE
CONVENTUS
GENERALIS
VILNENSIS SANCTI
SPIRITUS ORDINIS
PRAEDICATORUM.

O R 63
44 52 53
25

44 52 53
niskaw Mosayk
obecności wiel
niem zeznał.
niem w Listopad
owicz do
ka...ś nie

12
R
63

INSTITUTIONES
POETICÆ

Et

RHETORICÆ,

AUCTORE

R. P. JOSEPHO

JUVENCIO

Societatis JESU,

Ad usum Gymnasiorum ejusdem
Societatis,

Editio secunda in Litvania.

V I L N I Æ

Typis S.R.M. Academ: Soc: JESU,

1757

FEBRUARY

1757

P-18-0-871

8-1172

Ad Lectorem.

INstitutiones Pœticas & Rhetoricas
R. P. Josephi Juvencii, sæpius mul-
torum typis seorsum editas, nunc in uno
volumine exhibemus; ut Eloquentiæ
Candidati simul præmanibus habere que-
ant præcepta earum artium, quæ con-
junctiōe & affinitate quadam inter se
uniuntur. Institutiones Pœticas ad e-
xemplar Venetum, Rhetoricas ad exem-
plar Posnaniense: (quod auctum & ac-
curatum 1743. prodiit,) retentis omni-
bus iis, quæ in eo adjecta sunt, confor-
mavimus; ac præterea in parte septima
de modo scribendæ Epistolæ, formulas
varias ex libello Buckleri, (qui inscri-
bitur: Thesaurus conscribendarum Epi-
stolarum) adjicimus.

IN-

INSTITUTIONUM
POETICARUM
LIBER PRIMUS.

M. UM in omni re, quæ in quæ-
stionem venit, debeat atten-
di primum quid sit, dein-
de quæ sint ejus affectio-
nes; ideò Pòeseos definitio
proferenda; tum de materia illius, forma,
ornatu, causa efficiente, fine, ac divisione
disputandum.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Pòeseos.

D. Quid est Pòesis?

M. Quid est Pòesis? I. Si vocis vim ac potestatem quæ-
ras: Pòesis nomen habet ποίησις & ποι-
εῖν, quod est facere seu fingere; unde ποι-
ητική, ars faciendi seu fingendi, & ποιητής,
Pòeta, id est Fictor, seu Effector: quòd Fa-
bula, quam texit, ab ejus mente tota esse vi-
deatur.

2. Si rei significationem spectes: Pœsis modò dicitur Ars Pœtica: modò dicitur opus aliquod ex arte elaboratum. Juxta primam vocis acceptionem Pœsis est: *Art ritè conficiendi Pœmatis*: sive, Collectio præceptorum in unum & eundem finem certò tendentiùm, nimirum ad unum aliquod opus Pœticum perficiendum. Juxta secundam vocis significationem intelligitur Usus & Praxis illorum præceptorum; atq, hoc sensu agimus hic de Pœsi.

D. Quomodò definitur hoc posteriori sensu accepta Pœsis?

M. Definitur Ars imitandi Actiones humanas; seu Imitatio humanarum Actionum cum fictione.

D. Imitaturne reipsa omnis Pœsis humanas Actiones?

M. Imitatur utiq;. De præcipuis Pœmatis non potest ambigi, Epico, Tragico, Comico. Minora quoq; Pœmata ad humanas Actiones suo modò referri primariò & per se, suis locis patebit inferius.

D. Cur potius humanas Actiones imitatur Pœsis, quàm Mores?

M. Ratio hæc petitur ex Philosopho: (a) Cùm sit Pœsis omnis politicæ & Civilis Disciplinæ pars: civilis autem disciplina habeat pro fine Civium felicitatem; hunc certè finem Pœsi præstitutum esse necesse est. Jam verò cum felicitas sit in Actione, juxta
Philo-

(a) Pœt: c. 4.

Philosophos, non in moribus; quin ad ipsas Actiones, ut ad finem referuntur; planè sequitur, ut, quemadmodum Civilis Disciplina, sic & Pœsis non tam ad mores referatur, quàm ad Actiones, easq; primarià & per se imitetur.

D. Num Pœsi tam necessario addicta est Fictio, seu Fabula: ut sine illa non possit esse Pœsis?

M. Planè dicendum est; ita censet Aristoteles, (b) ejusq; Interpretes, qui vim eandem ac dignitatem in Pœsi tribuunt Fictioni, quam Animæ concedunt in homine. Cum autem sublata animâ nullus sit homo; sic nec sublata Fictione potest esse ulla Pœsis. Ita sentiunt probatissimi Authores benè multi. Plato in Phædone, Plutarchus libro de audiendis Pœtis, &c. Non erit itaq; Pœta dicendus is, qui sine Fictione, sicut qui sine Metro scripserit. Ratio patebit utriusq; c. 3. ubi quid nomine Fictionis seu Fabulæ veniat, exponetur.

C A P U T II.

De Materia Pœseos.

D. Quæ est Materia Pœseos?

M. Quod est id omne, de quo tractat Pœsis.

D. Quotuplex est illa Materia?

M. Duplex, una remota, altera proxima.

D. Quænam est Materia remota?

A3

M. Tam

(b) cap: 4.

M. Tam longè latèq; diffusam Pœticæ, quàm Oratorix Facultati Materiam assignat Tullius, (a) cui Pœta cum Oratore in hoc idè est, nullis ut terminis uterq; circumscribat, aut definiat jus suum, adeoq; possit uterq; de rebus omnibus disputare.

D. Quenam est Materia proxima Pœseos?

M. Sunt Actiones humanæ, prout potuere vel debuere geri.

D. Numquid debent esse vera, quæ in Pœseos materiam assumuntur à Pœta?

M. Tenetur aliquando Pœta ea dicere, quæ verè contigerint: aliquando non tenetur. Quamvis enim Iðétice, Pœsis, & Pœma artem faciendi, effectiõnem, effectumq; significant, non eo sensu tamen sunt accipiendæ illæ voces, ut suam sibi semper materiam procreare Pœta debeat: immo in Epopœia, Trægœdia, atq; etiam in aliis minoribus Pœmatis, qualia sunt Genethliacæ, Epicedia, Epinicia, &c. subesse debet quasi fundus historix, cui magnificè aliquid inædificetur. Potest autem suam sibi condere materiam in Comœdia, aliisq; pœmatis benè multis, atq; etiam debet materiæ, quæ vera sit, novam formam inducere, atq; eatenus falsa referre. Curandum autem utrobisq; diligenter, ut quæ proferentur, siue vera, siue falsa, ea sint omnino verisimilia.

D. Quid vocas Verisimile?

(a) 1. de Orat:

M.

M. Est id, quod naturali quodam rerum exitu debet, aut certè potest contingere in iis circumstantiis, in quibus dicitur contingere.

D. Itanè sunt verisimilia, quæ Virgilius narrat in descensu Æneæ ad inferos, de mutatione navium in Nymphas marinas, aliæque hujusmodi.

M. Fuere utiq; verisimilia; quòd ab Heroibus, Diisq; & fieri posse, & reipsa fieri aliquando putarentur.

C A P U T III.

De Forma Pœseos.

D. Quæ est forma Pœseos?

M. **Q**uæst Fictio, seu Fabula. Cùm enim Pœtica sit ars fingendi, ut vox ipsa sonat: debet certè Fictio sic naturam Pœseos constituere, ut eam ab omni alia re secer-
nat atq; distingvat: quo modò Forma, quæ vocatur in Phycis, uniuscujusq; rei materi-
am sic perpolit ac perficit: ut ejus naturam plane dicatur constituere. Ita censet passim Aristoteles, qui Fabulam sic Pœsi attribuit: ut sine illa Pœtam esse nolit.

D. Quid est Fictio, seu Fabula?

M. Non una est, eademq; vocis illius notio.
1. Significat sermonem quemdam merè fictitium: qualia sunt Ætopica colloquia bestiarum, & inania quædam Ethnicorum commenta. 2. Usurpatur à Philosopho pro Acti-

onde ipsa & Materia Pœmatis, vel etiam pro toto Pœmate. 3. Sumitur ab eodem Philo-
sopho pro structura quadam Pœmatis, sive,
ut loquitur, pro Constitutione rerum, &
Compositione in Pœmate.

D. Quo sensu Fabula dicenda est Forma Pœseos?

M. Juxta postremam hanc vocis acceptio-
nem. Nam eodem modò de Pœtica videtur
dicendum, ac de aliis Artibus, quæ imitati-
one perficiuntur: in quibus certa quadam
Dispositio & Compositio universè dici debet
earum Forma. Sic in statua aurea, aurum
est materia, & artificiosa auri dispositio est
ultima Statuæ Forma in genere operis arti-
ficiosi. Et ut exemplum proferam, quò non
semel usus est Aristoteles: Pingatur v. gr.
Socrates. 1. Picturæ materies est Socrates,
qui pingi debet; is materiam repræsentat
Pœseos. 2. Corporis descriptio cum apta
membrorum omnium conformatione ac di-
spositione est Forma: & hæc Fabulæ compa-
ratur. 3. Colorum varietas & contempe-
ratio est ornatus picturæ, & cum Fabulæ or-
namentis rite potest conferri. Recte itaq;
pronuntiavit Aristoteles: (a)

Λέγω γὰρ τῶτον ἢ μύθευ σύνθεσιν ἢ
πραγμάτων.

Definio Fabulam esse Compositionem rerum.

D. Qua-

(a) lib. 6. cap: 4.

D. Qualis debet esse illa Fictio, seu constitutio & Structura Pœmatis?

M. I. Exquisitam illam esse jubet universè Horatius; (b) atq; etiam in majoribus Pœmatis magnificam: nec vult Pœtam dici posse illum, qui talem Formam Materix non induxerit.

*Nec enim concludere versum
Dixeris esse satis: neq; si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse Pœtam.
Ingenium cui sit, cui mens diviniore, atq; os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.*

2. Hæc Structura, ut de illa aliquid magis distincte singillatimq; statuamus, complectitur varia, quæ à Philosopho appellantur, Fabulæ ornamenta, Peripetias, Agnitiones, Episodia, Machinas, graphicam Morum expressionem, Sententias, accuratam Dictionem, Numerum Pœticum, aliaq; omnia: unde mirabile dicendi genus efflorescat; adeo, ut nulla sit Fictio, quæ aut omnibus his destituta sit, aut aliquibus saltem instructa non sit ornamentis.

D. Quæ pœmata aut hæc omnia, aut aliqua saltem sibi vendicant Fabulæ ornamenta?

M. In sublimioribus Pœmatis frequentius, parcius in humilioribus sunt usurpanda. Sic epicum pœma, Tragicum vè eo omni ornatu debet splendere: aliquo nitere debent minora pœmata; vel quæ in genere heroico sunt

AS

posita,

(b) Sat: 4.

posita, ut Adhortationes, Laudationes, &c. vel quæ suapte natura simpliciores, minusq; figuratum dicendi habitum requirunt. Verum, quæ Fictio cuiq; illorum, qui cultus ornatuq; conveniat: exponetur commodius suis locis, cum de singulis agetur pœmatum generibus.

D. Licetne in Pœsi adbibere Fictionem, quatenus vox illa aliquid merè fictitiū sonat?

M. Sanè licet. 1. Nihil opus est in maioribus pœmatis esse usquequaq; vera, quæ in peripetiis, Epifodiis, Machinis, &c. proferuntur.

2. Placent maxime, quæ à veteribus sæpè recentioribusq; Pœtis in pœmate Epico, Tragico, Comico, Bucolico etiam, & Satyrico Fictitiæ inducuntur personæ.

3. Non sine dignitate ac venustate rebus inanimis spiritus, mutis vox tribuitur; ut cum Roma, Gallia, Africa loquentes inducuntur, vel cum Scientiæ, Artes, in personas item conformantur.

4. Suus est etiam in sacris argumentis, neq; angustior, quam in profanis, ejusmodi Fictioni locus: ut evicit manifestissimè in sue Opere vere aureo de Pœmate Frinzonius. (a) cujus ex animadversione id unum maximè curandum est, ut moderentur prudentiâ Fictiones; ne quid vanum, insolens, aut à communi sensu alienum afferatur.

(a) Lib: I.

Ex dictis collige, 1. Pœtæ perinde esse, vera ac falsa dicere, modò verisimilia dicat; nisi forte in aliquibus pœmatis, quæ supra attigimus, in quibus debet esse vera, quæ proferitur, materies: quamvis falsi aliquid in eadem ornanda possit aspergi: quod tamen intra verisimilitudinis septa contineri debet.

Collige 2. quàm malè jubeantur è Parnasso exulare Pœtæ, qui mera commenta in sua carmina non invexerunt, & eo nomine Fabulam non scripsisse dicuntur; quasi verò ipse Virgilius in suo opere absolutissimo Georgicon Pœtæ non sit appellandus; cum vera dixerit, sed splendidè, sed artificiosè, sed pœtice, adeoq; non sine Fictione.

Collige 3. Non esse illum propriè dicendum Pœtam, qui tenuiter, ac jejunè, servata dumtaxat legitima syllabarum, pedumq; dimensionem rem tractavit: eumq; verificatorem appellandum; quòd sine Fictione Pœtica scripserit: quæ ut minimum requirit habitum loquendi aliquem figuratum, floremq; eloquentiæ leviter delibatum, versuq; exornatū.

D. Quæ sunt jam ornamenta Fictionis, seu fabulæ.

M. Septem numerantur ab Aristotele, Peripetia, Anagnorisis, Episodum, Machina, Mores, Sententia, Dictio: de quibus omnibus singillatim agendum est.

CAPUT

CAPUT IV.

De Peripetia.

D. Quid est Peripetia?

M. **Q** Peripetia à περιπῆπτος, incido, nihil aliud est, ut vox indicat, quam rerum in statum contrarium lapsus: quapropter definitur ab Aristotele (a) Eorum, quæ aguntur, mutatio in contrarium, sive mutatio hæc prospera sit, sive adversa.

D. Da exemplum utriusq; Peripetiae.

M. Exemplum esto prosperæ rerum conversionis, Josephus fratribus suis infelicem suam sortem lugentibus, quis tandem ipse sit, aperit, timoremq; excutit; unde efficiuntur illi verè fortunati.

Adversæ verò mutationis exemplum sit istud. Nuntius Corinthò missus Oedipum rogat Thebanorum regem, ut Corinthiorum quoq; regnum communi omnium consensu post mortem Polybi regis ipsi delatum velit capessere. Corinthum adire abnuvit Oedipus; ne forte, quod oraculum præcinerat, incesto flagitiò matris pollundæ, quam putabat esse Meropem Polybi demortui uxorem, periculum subiret. Dat operam Nuntius, ut hoc eum metu liberet; sed simul ea refert, unde cognoscit Oedipus impletum jam fuisse Oraculum, & matrem Jocastam eo flagitiò pollutam, & patrem Lajum à se fuisse interfectum; atq; hinc tantum concipit mæro-

(a) C. 9. Pœt:

rem:

rem: ut vagus, & exul effossis sibi oculis, reliquam vitam transigere constituat, in summam proinde prolapsus calamitatem.

D. Quot sunt conditiones ad perfectam Peripetiae formam requisitæ?

M. Tres assignantur. Prima est, ut sit magna illa mutatio rerum fermè omnium fortunarumq; sive ex felici statu ad infelicem, sive contra.

Altera, ut sit illa mutatio subita & inopinata: ut si præter expectationem ea rerum oriatur perturbatio: ut metus repente lætitiæ, vel terrori lætitiæ succedat.

Tertia, ut sit verisimilis ejusmodi rerum conversio. Contra quam præceptionem peccant imprimis Romantiorum Auctores: qui nulla habita verisimilitudinis ratione, rerum dumtaxat captant delicias, nec fidem facere curant, modò lectorum animos admirabilitate rei teneant & delectent. Habes eximiam Peripetiae formam apud Virgilium (a) ubi Trojanis in Italiam appulsis cum fauste omnia, atq; ex sententia cederent: dimissis à Latino rege cum bonis verbis, atq; amplis muneribus Legatis, pactaq; Æneæ Laviniam, Juno, irarum plena, omnia commutat, perturbatq;, summaq; in rerum tranquillitate summum derepente bellum excitat.

CA-

(a) *Æneid: lib: 7.*

CAPUT V.

De Anagnorisi.

D. Quid est Anagnorisi?

M. **Q**uod Anagnorisi latinè *Agnitio*, dicitur ab Aristotele (a) *ex ignorantia in cognitionem mutatio*: Id est, personarum *Agnitio*, ex qua amicitia oritur, vel inimicitia inter eos, qui felices esse debent, vel infelices. Unde colliges per hoc Fabulae ornamentum. 1. Intelligi personarum inter se agnitionem. 2. Amicitiam vel inimicitiam. 3. Felicitatem, vel infelicitatem ex illa agnitione nasci.

D. Da Exemplum Agnitionis.

M. Orestes Iphigeniae frater ad aram maclandus praesente sorore, quam non agnoscebat, ait: simili fato perire se, ac sororem, quam Dianae immolatam fuisse credebat. His illa auditis fratrem agnoscit: initò deinde inter se consilio aufugiunt, & morti se Orestes, & foedo homines immolandi ministerio Iphigenia se subducit.

D. Quotuplex est Agnitio?

M. Duplex; una dicitur simplex, duplex altera: ut si in allato modò exemplo Iphigenia tantum agnoscat Orestem: simplex erit; si Orestes quoq; agnoscat Iphigeniam: duplex erit Agnitio.

D. Ultra praestat alteri?

M.

(a) Cap. 9. Poët:

M. Sanè duplex; atq. illa imprimis magni faciendâ est, quæ admixtam habet Peripetiam. Historia Josephi, de qua in superiori capite, duplicem continet Agnitionem, & mirabilem peripetiam.

Varias Agnitionum species, sive modos latè profequitur ex Philosopho Daniel Hein-
sius librò de Tragœdiz constitutione. (a)

C A P U T VI.

De Episodio.

D. Quid est Episodium?

M. Q. I. Si vocis etymon spectes: est insertum quiddam in Carminis Fabulam: cùm idem sonet, atq. adjectum aliquid ad cantum.

2. Si Definitionem quæras: est *Actio adjectitia*, apta & necessaria quodam modo connectione cum *Actione primaria conjuncta*.

D. Explica quæso singulas voces.

M. I. Dicitur *Actio*: neq; enim Descriptiones, Comparationes, & Narrationes aliquot dici debent Episodia. Sic tempestatis descriptio, in 1. *Æneid.* v. gr. non est Episodium: sed in 2. Trojæ excidium, & in 3. *Ænez* peregrinatio ex omnium sententia sunt Episodia; quia habent suas *Actiones*.

2 Dicitur *Actio adjectitia*; qua voce discernitur ab *Actione primaria*, cujus ne pars quidem esse debet Episodium, sine quo potest esse *Actio primaria*. Sic potuit *Æneas*

Italiz

(a) Cap: 6.

Italiz applicare, Turnumq̃, vincere, omiſſa excidii Trojani narratione, item & præterita errorum ſuorum expoſitione: quæ duo ſunt Epifodia.

3. Dicitur ejuſmodi Actio aptè conjuncta cum Actione primaria: ut neq̃, petita longius, neq̃; affectata ſtudioſius, neq̃; contorta violentius eſſe debere Epifodia ſignificetur.

4. Præcipitur, ut neceſſitate aliqua cum primaria Actione connectatur: ut indicetur, ſic eſſe cum Actione illa cõmitendũ Epifodiũ: ut ſine aliqua culpa præteriri non poſſe videatur. Nunquid debuit v. gr. Virgilius, qui arma virumq̃; canebat, Trojæ, qui primus ab oris Italiam fatõ profugus, Lavinaq̃; venit littora, ſuo operi Trojæ incendium non in texere? Num debuit hoc in aula Didonis ſilere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? Quĩ potuit ipſa Dido de iis ſuum hoſpitem non interrogare, quorum pars magna fuerat? Qui verò potuit Æneas Regina de ſe quàm optimè meritæ, præſertim roganti, narrationem hanc denegare? Debet itaq̃; ſemper ſubefſe cauſa aliqua Epifodia attexendi: quamquam non ubiq̃; par eſſe debeat.

D. Nunquid Philoſophus damnat Epifodia, cùm ait: (a) nihil eſſe inſulſius Actionibũ Epifodicis?

M. Appellat eò loci Epifodia, quæ neq̃; veriſimiliter, neq̃; neceſſario cum Fabula conjuncta ſunt: quæ certè eo nomine ſunt rejicienda: quantumvis habeant aliunde ad

mirabilitatis; quòd parum ad rem, aut nihil faciant.

C A P U T VII.

De Machina.

D. Quid est Machina?

M. 1. Si vim vocis quæras: Machina dicitur in Pœsi quodcumq; auxilium extraordinarie collatum. Nam cum Deos Tragoedi tamquam è coelo delapsos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibita Machinâ; auxilium illud aut à Diis præstitum, aut aliò quovis modo, sed extraordinario, ut supra humanas vires exhibitum, Machina solebat appellari.

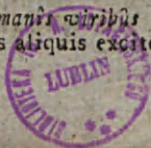
2. Si rei definitionem postulas: Machina dici potest *Actio* vel *Actionis* modus quidam viribûs humanis superior, qui nodo difficili solvendo adhibeatur.

D. Explica singulas voces.

M. 1. Dicitur *Actio*. Sic apud Homerum irato Achille, miles discessum parabat: retinendus tamen erat: en Minerva, Junonis impulsu in terras delapsa, susceptum redeundi consilium discutit.

2. Dicitur vel *actionis* modus: cum videlicet Deus latet, & occulta quadam efficentia juvat hominis actionem. Sic Juno Turnum, & Venus Æneam passim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur humanis viribûs superior. Equid enim Deus aliquis excitetur: si virtus huma-

humana sufficiat? Rectè itaq; monet Horatius: (3)

Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

Homerum certè reprehendit Aristoteles, quòd Minervam è cœlo deduxerit, milites ut moraretur: quod operâ, consilioq; viri prudentis effici potuisset.

D. *Quando nâ igitur adhibenda est Machina?*

M. Cùm opus est sciri aliquid v. gr. aut eorum, quæ præterita sunt, aut futura, quod sine Deorum ope sciri omnino non possit: aut aliquid est agendum, quod suapte naturâ vires humanas excedat: tunc enim licet ad superiorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in Carmine Epico & Tragico.

C A P U T VIII.

De Moribus.

D. *Quid intelligis per Mores ornandæ Fabulæ servientes?*

M. Quod Græci ἦθος, Latini Mores dixerunt: qua voce non tam mores, quàm eorum proprietas, & cujusq; incoles & ingenium designatur. Mores autem diversi esse solent in singulis pro habitu, affectuum, nationum, ætatum, & fortunæ diversitate. v. gr. ex habitu dicitur aliquis iustus, mitis, temperans; ex affectibus, amans, iratus; ex natione, Græcus, Romanus; ex ætate puer, juvenis,

(a) *In Arte Pœt:*

nis, vir, senex; ex fortuna victor, vel victus.
Ita morum voce usus est Horatius:

Ætatis cujusq; notandi sunt tibi mores.

Itaq; per mores Fabulæ intelligo ejusmodi
morum graphicam expressionem.

D. Quales debent in Pœsi Mores exhiberi?

*M. Exhibendi sunt Boni, Convenientes,
& Æquabilis tenoris.*

D. Quo modò mores bonos exprimet Pœta?

*M. Si Mores illos effingat, qui virtutis
amorem, ac vitii odium ingenerent: eòq; re-
vocet prayos Mores, si quos exhibere neces-
se sit. (a) Ita fit mentio in Æneide Sinonis,
& Mezentii; quo majori sint odio, execrati-
oneq; eorum mores pessimi. Cùm enim sit
ille, prætstitutus omni Pœsi finis, ut mores
jucundè instituat; sanè liquet, à suo fine pla-
ne aberrare Pœtam, qui malos mores in
suum opus de industria velit inducere, ac
celebrare. Non debent itaq; mores pessimi
in viro principe accuratè depingi, minimè
vero omnium in Heròe.*

*D. Quo modò describit Pœta Mores con-
venientes?*

*M. Quando virtutem cuiq; tribuit, quæ
ipsi convenit; & sic sceminæ non tribuet for-
titudinem, quæ congruat Achilli, aut pru-
dentiam, quæ sit propria Nestoris.*

D. Quo modò Mores erunt æquabilis tenoris?

*M. Si sic effingantur, ut non discrepet a-
liquis à seipso. Ajax certè discreparet v. gr.
si mores*

(a) *Arist: 1. cap: 2.*

si mores primum Ajacis, ac post paulò Ulyssis referret. Ea de re sic præcipit Horatius:

Si quid inexpertum scenæ committis, & audes,

*Personam formare novam; servetur ad imū
Qualis ab incepto processerit, & sibi conslet.*

C A P U T IX.

De Sententia.

D. *Quid est Sententia?*

M. *Q* Duplex hujus vocis notio est apud Philosophum, (a) cui 1. Sententia dicitur *Gnome*, estq; pronuntiatum aliquod de re aliqua universè. 2. Dicitur *Dianœa*, & eo sensu est vis animi, quæ explicat tum naturam rei, tum eas, quæ ipsi congruunt, affectiones; cujus est proinde demonstrare, quæ latent, dissolvere, quæ nexa sunt, motus animorū cingere, augere, quæ sunt exigua, & quæ grandia, minuere, Utroq; modò ad Fabulæ ornamentum pertinet Sententia; nihil est tamen, quod de illa juxta secundam hanc vocis acceptionem hic agamus; cum tractentur hæc in Rhetoricis; sed satis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. *Quo modo definitur eo sensu accepta sententia?*

M. Est simplex pronuntiatum universè de vita rectè informanda. Hinc patet triplicem esse Sententiæ dotem. 1. esse unam. 2. dici universè. 3. esse moratam.

D.

(a) 2. Rhet: c. 4. & 19. Pœt:

D. Quomodo erit una simplexq; Sententia?

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ita posset hæc Horatii Sententia, *pulvis & umbra sumus*: sic explicari ac dilatari: ut illius causæ afferentur quàm plurimæ, adhiberentur similitudines, comparationesq; unde non tam una aliqua, quàm plures existerent Sententia.

D. Quomodo erit universe dicta?

M. Si libera sit, ac soluta à loco, tempore, persona, aliisq; adjunctis, quæ res afficiunt singulares. Talis est hæc Horatii: *dulce & decorum est pro patria mori.*

D. Quo modo erit morata?

M. Si vitam rectè informet. Talis est alata jam Sententia, qua pietas erga patriam sic prædicatur: ut vitæ propriæ dicatur anteponenda.

D. Quodnam est discrimen Sententiam inter, & acutè dictum?

M. Sententia pugna caret & conflictu; Acutè dictum verò totum est in eo conflictu. Exempla subjicio de sententia pura, de acutè dicto purè, & de utroq; mixto.

Sententia pura illa est, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majestatem, sed contentione caret; sic dicitur apud Senecam: (a)

Cogi qui potest, nescit mori.

Acutè dictum purè est contentio sine sententia; tale est apud eundem Senecam illud *Hecubæ*: (b)

Ille

(a) *Her: fur: (b) Tro:*

Ille tot regum parens
Caret Sepulchrō Priamus, & flamma inliget,
Ardente Troja.

Sententia mixta est, cui annexa est contentio; tale est illud: *Avaro tam deest, quod habet, quam quod non habet.* Seposita enim contentione, viget tamen Sententiæ vis, & dignitas; idemq; est, ac si diceretur: *Avarus nemo dives.*

C A P U T X.

De Dictione.

D. Quid est Dictio?

M. Dictio (a) universe describi potest, dicendi ratio, quæ animi sensa declarat, quò demum cumq; modo id fiat. Atq; hac latius patenti notione Dictio omnis, sive Oratoria, sive Pœtica, aut alia quæcumq; attingitur.

D. Quanam est igitur Dictio Pœtica?

M. Est illa dicendi ratio, quæ soli Pœsi convenit: ac proinde quæ & communes omni Dictioni, & proprias, sibiq; uni addictas dotes vendicat.

D. Quæ sunt illæ dotes Dictionis Pœticæ?

M. Tres vulgò assignantur, ad quas ceteræ omnes facilè revocantur. 1. Perspicuitas: 2. Majestas. 3. Numerus.

D. Quomodo Dictio Pœtica erit perspicua?

M. Cum Dictio Pœtica, ut quævis alia, ex verbis constet, ac sententiis; ideo & in verbis

(a) Aristot: c. 4. Pœt:

bis & verborum contextu quærenda est illa
perspicuitas.

D. In quo posita est verborum Perspicuitas?

M. In vocabulorum priorum, & rei
exprimendæ maximè accommodatorum usur
patione. Itaq; fugienda sunt verba obsoleta,
atq; ex antiquitatis rudibus effossa: adhi
benda, quæ versantur in sermone, & con
suetudine quotidiana, atq; imprimis, quæ
clarissimorum auctorum u'u non trita mi
nùs, quàm splendida, afferenda quæ ejus rei
verba sunt, de qua loquemur.

D. Quomodo in sententiis, siue in verbo
rum contextu perspicuitas elucebit?

M. Si neq; abrupti pendenteq; sensiculi,
neq; oblongæ, exitumq; non inuenientes in
ducantur periodi; si neq; cùm dicitur, vel
incisim, vel membratim, vel periodicè, la
boret intricata Dictionis. Nam & Pœtis, ut
Oratoribus, sua sunt incisa, sua membra, suæ
verborum sententiarumq; comprehensiones
& clausulæ, tam apertè, quàm concinnè con
cludentes.

D. Jam verò qui cultus, qui splendor con
uenit Pœticæ Dictioni?

M. A proprio dicendi genere, vulgariq;
recedendum esse Pœtæ, statuit Aristoteles (a)
cui consentit omninè Horatius: qui ait, (b)
non satis esse ad Pœtæ nomen pro dignitate
sustinendum puris versum præscribere ver
bis, & scribere sermoni propiora: si desit o

magna

(a) Cap: 21. (b) Satyra 4.

magna sonaturum. Quamobrem postea posuit:
Idcirco quidam Comœdia, nec ne Pœma
Effet, quasi verè; quod aver spiritus, & vis
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quod pede
certo

Differt sermoni sermo merus.

D. An eadem semper, eaq; sublimis dicendi
ratio usurpatur a Pœtis?

M. Cum tria sint apud Pœtas, uti apud
Oratores genera dicendi, tenue, grande, me-
dium: miscentur illa sæpe inter se, ac tem-
perantur in pluribus pœmatis; distinguuntur
tamen aliquando, ac planè secernuntur; atq;
adeo non sublinem ex aquo dicendi formam
omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande,
quæ medium dicendi genus postulent, no-
tabitur inferius: cùm varias pœmatum at-
tingemus species. Nunc satis fuerit statuere
universè haud vulgarem esse debere Pœti-
cam Dictionem, sed sublinem, sed grandem,
sed majestate plenam.

D. Unde comparatur hujus Dictionis maje-
stas?

M. Præter ea, quæ diximus, duo insuper
ad eam Majestatem conferunt plurimum 1.
Si apposita, quæ vocant, nomina, sive Epi-
theta aliquid eximii præferant. 2. Si quæ
occurrunt trita, ac vulgares loquendi for-
mæ, mutantur in alias exquisitiores, ac re-
conditiores.

D. Quo modò apposita nomina, sive Epitheta
aliquid eximii præferent?

M. Si

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur duntaxat, sed etiam ut ornetur versus; si contra quærantur ea, quæ vim ac dignitatem vocibus, quibus attribuuntur, adjiciant.

D. *Qui numerus Pœticæ Dictioni convenit?*

M. Numerum ab Oratorio longè diversum indicit Aristoteles, qui numerus *μετρεῖν* græcè, latinè *dimensio* appellatur.

D. *Quid requiritur ad illum Numerum?*

M. Duo requiruntur maxime. 1. Ut religiosè servetur legitima pedum dimensio. 2. Ut numerus ille rebus ipsis, quæ celebrantur, sit imprimis accommodatus.

D. *Quo modò legitima servabitur pedum dimensio?*

M. Servabitur 1. Si prosodiæ, syllabarum, ac pedum ratio habeatur, quæ omnis disciplina traditur à Grammaticis.

2. Si versus solutus non sit, & sine cæsura: qualis est hic Ennianus:

Sparsis bastis longis campus splendet & horret.

3. Si crebriora continenter in versu non subsultent monosyllaba; ut in hoc Ovidiano:

Si quis, qui, quid agam, fortè requirat, erit.

Vel, contra grandiorum vocabulorum continuatio non inducatur: ut enim minores voculæ humilitatem, sic grandiora vocabula tumorem in versum inducant.

D. *Quo modò numerus rebus ipsis accommodabitur?*

M. Si pedes ita coagmententur: ut verba re-

bus ipsis quasi concinere videantur. Atq;
ideo observandum est, qui numeri ad lætiti-
am & celeritatem, qui ad moram, difficulta-
tem, molem & tristitiam, qui verò faciant
ad lenitatem; & exempla ponenda in verlu
omnium spectatissimo, hexametro, locaq;
adducenda ex Pœtarum Principe Virgilio.

D. Qui numeri valent maxime ad lætiti-
& celeritatem.

M. Valent ad id numeri fluentes ac libe-
ri, cum ipsa Carmina decurrunt expedita
perpetuis, aut frequentibus Dactylis; raris,
aut molliusculis elisionibus.

Inde ubi clara dedit sonitum tuba, finibus
omnes

Haud mora, prosiluerê sui; ferit æthera cla-
mor,

Nauticus, adductis spumant freta versa læ-
certis.

.... Trepidusq; repente refugit.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula
campum.

D. Qui pedes ad moram, difficultatem, mo-
lem, tristitiam, & majestatem faciunt.

M. Faciunt ad hoc crebri spondei, eli-
siones, verba longiora:

Luctantes ventos, tempestatesq; sonoras.

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui
lumen ademptum.

Amissum Anchisen flebant, cunctaq; profundū
Pontum aspeciabant flentes.

Illi inter sese magna vi brachia tollunt.

In

In numerum, versantq; tenaci forcipe massâ.

Item excurrit aliquando hypermetrum carmen, & rerum granditatem ipsa syllabarum redundantia demonstrat:

Et magnos membrorum artus, magna ossa lacertoq;

Exiit;

*Famq; iter emensi, turres ac tecta Latinorû
Ardua cernebant fuvnes.*

Exit quoq; versus in monosyllabam cum energia in sequentibus exemplis. *Procumbit humi bos. Mole sua stat. Tota nituntur opum vi. Subsedit aquæ mons.*

D. Qui pedes faciunt ad lenitatē carminis?

M. Lenissimè fluit alternorum dactylorum & spondeorum contemperatione.

Flectit equos, curruq; volans dat lora secundo;

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbô.

Neq; pedum tantum, sed literarum etiam ratio habenda est: cum aliæ suavitatem concilient; asperitatem inducant aliæ: quædam granditati serviant & amplitudini. Primum elementum A. nescio, qua mollietie carmen exhilarat; quare à sapientissimo Pœta libentissimè frequentatur.

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Vel, mistâ rubent ubi lilia multâ

Alba rosa.

Potuisset luteolis calthis scribere & multis rosis. E. & I. ionum habent exilem. V. vastitatem sonat: vastos volunt ad littora

fluctus. Vorat æquore vortex. Litera O. omnium lenissima, maximeq; sonora est. R. carmini affert asperitatem, ideoq; dicitur litera canina; hanc sæpius usurpavit Virgilius agens de Cane inferorum:

*Cerberus hæc ingens latratu Regna trisauci
Personat, ad-verso recubans immanis in
antro.*

Quàm aptè dicitur! ergo ægre rasuris terram rimantur. Sed hæc sufficiant, ex quibus capi possit conjectura cæterorum: est enim eadem ratio pedum in aliis carminum generibus, ubi metrum rebus aptari debet, ut in versu heroico,

C A P U T XI.

De causa efficiente Pœseos.

D. *Uæ est causa efficiens Pœseos?*

M. *Q*uens Pœtæ certis imbuta præceptis, & arte instructa omnem efficit Pœsin.

D. *Igitur Pœtica appellanda est Ars?*

M. Sane appellanda est; Quia Pœtica est facultas animi, quæ certis quibusdam, & non errantibus præceptis ad finem suum tendit, opusq; perficit: quæ est Artis notio.

D. *Num Furor aliquis Pœticus, quod adjunt, requiritur ad efficiendam Pœsin?*

M. Requiritur utiq;: si modo bene intelligatur, quid veniat furoris illius nomine

D. *Quid est ille Furor?*

M. Est quidam impetus vehementior, quò cum impellitur animus, furere dicitur: ori-
turq;

turq; ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur: Amor, Desiderium, Gaudium, Odium, Fuga, Dolor, Ira, Spes, Desperatio, Audacia, Timor. Neq; existimandum est, afflari divinitus, ut fabulantur Pœtæ, hujusmodi Furorem; verum cum vehementius solito his agitur, quos appellavi, motibus, qui Pœticè scribit, & in rei cujuscumque maxima contentione fertur contemplationem: calorem concipit, vi cujus sic loquitur: ut à sensibus alienatus esse videatur.

D. Quandonam opus est illo Furore?

M. Nihil opus est illo Furore, cum Pœta Fabulam instruit suis partibus; nihil, cum aliquid sedatè ac consideratè imprimis canendum est: sed in aliquibus orationibus, narrationibus, descriptionibus, objurgationibus, querelis, &c. commodè aliquando accidit ille Furor.

D. Utra plus confert ad Pœsin, Ars, an Natura?

M. Parum certè sine Arte Natura, parum Ars sine Natura conferet. Ars enim sine Natura tristes est & exsukka; Natura sine arte vasta est & inculta. Ita sentit Horatius, cum ait:

*Naturâ fieret laudabile Carmen, an Arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alter-*

ius sic

Altera poscit opem res, & conjurat amicè,

*Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitq; puer, iudavit, & alit &c.*

Quare quod vulgò dici solet, nasci Pœtas,
sic intelligendum est: ut multa dotes à na-
tura requirantur ad Pœsin, qua tamen arte
debent perfici.

D. Qui fuere Pœseos Inventores?

*M. De hoc certi nihil asserri potest. Or-
pheus certè, Linus, Musæus, aut Homerus
Inventores Pœseos dicendi non sunt, sed Il-
lustratores, ante quos constat floruisse Pœtas,*

C A P U T XII.

De fine Pœseos.

D. Quid est finis Pœseos?

*M. Q*uest jucunda morum Institutio. Nam
eo tendit Pœta, ut doceat delectan-
do, juxta illud Horatii: (a)

*Aut prodesse volunt, aut delectare Pœta,
Aut simul & jucundo, & idonea dicere vita.
Et paucis interjectis versibus.*

*Cum tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectiorem delectando, pariterq; monendo.*

D. Explica quæso singulas responsionis voces.

*M. 1. Cum Finis sit id, cujus gratia a-
liiquid fit; sitq; alius Arti, alius Artifici
propositus: non agitur hic de fine Artificis,
qui est multiplex: cum possit Pœta scribere,
vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem de-
mereatur, vel ut gratiam alteri reponat, vel
ut opes comparet. Verùm agitur de fine Ar-
tis*

tis, propter quem est illa instituta: ac proinde ad quem suapte naturâ collineat.

2. Dicitur ille *Finis* esse *morum institutio*: quia Civilis Facultas cum ad perfectum Civitatis statum, Civiumq; facultatem tota collimet: & Ars Pœtica ad Civilem illam Facultatem, ut pars illius eximia, pertineat; plane sequitur Pœsim omnem ad ejusmodi felicitatem referri. Cum autem ejusmodi felicitas per optimam morum informationem comparetur; ad eum finem instituta est Pœsis: ut hoc modò mores informet; atq; etiam, cum id commodè obtineatur, actiones humanas celebrando, in quibus sita est felicitas, ut superius tradidimus; hinc factum est, ut actiones celebrando, mores instituat.

3. *Jucunda* appellatur *morum informatio*, propter naturam Pœseos, cujus ornatus omnis miras habet delicias. Et sane debuit in hoc Pœsis, ut in multis aliis, à Philosophia, quæ ad mores pertinet, discrepare: ut austerè & jejunè Philosophia, jucundè verò, ac planè, magnificè mores Pœsis instituat.

D. Nonne Fines sibi propositos peculiare ac diversas habent singula Pœseos genera? Quo modo igitur Pœsis habere dicitur pro fine jucundam morum institutionem?

M. Habent utiq; suos diversos fines, ut dicetur inferiùs, sed huic primo Fini subiectos sic: ut singuli omnes ad eum demum referantur: v. gr. Epica Pœsis ex fine suo ad id instituta est, ut Viros Principes admira-

bili dictione ad virtutes comparandas incitet; Tragica, ut quasdam animi perturbationes componat, ac perpurget; sed isthæc ad ineundam quoq; morum institutionem referuntur. Neq; etiã aliò tendunt Comœdiæ sales ac joci, quàm ut derisa palam vitia, ludibrioq; in scenis habita, evitentur diligentius; sicq; suo modò ad hanc morum informationem alia Pœseos genera revocantur, ut patebit clariùs ex dicendis inferiùs.

C A P U T XIII.

De Divisione Pœseos.

D. Quo modò dividitur Pœsis?

M. Q Cum Pœsis omnis, ut initio diximus, aut ferè omnis in imitatione posita sit: optima erit illa Pœseos divisio, quæ à diverso genere imitationis petetur.

Quotuplex est imitandi genus?

M. Triplex vulgò assignatur. Nam in pœmatis vel Pœta per se ipse narrat aliquid, & sermonem alterius refert sine ullis personarum inter se colloquiis; vel non ipse narrat, sed alios tantùm loquentes, & quasi negotiantes inducit; vel & ipse narrat aliquid, & alios inducit loquentes agentesvè. Atq; ex tribus his Imitationis generibus, totidem petuntur genera Pœseos.

D. Quis vocas primum genus?

M. Narrativum, vel Enunciativum hoc genere continetur: v. g. tres primi libri Georgicon, & prima pars quarti; ubi semper

per ipse narrat Virgilius.

D. Quæ vocas secundum genus?

M. Dramaticum. sive Activum, quod genere comprehenduntur Tragicæ & Comicæ Fabulæ, item Eclogæ: ubi inducuntur agentes intente se pastores.

D. Quæ vocas tertium?

M. Mixtum appellatur, in quo Pœta ipse narrat, atq; etiam personas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Illas & Odyssea Homeri, Æneis Virgilii, & alia id genus Pœmata. Ad hæc tria genera facile revocantur, ut patet, omnes elegiæ, odæ, satyræ, aliæq; pœmata.

D. Nonne alia est divisio Pœseos?

M. Alia est maxime vulgaris, in pœmata multum aliunde inter se discrepantia. Celebrantur imprimis Epopœia, Tragœdia, Comœdia, Satyra, Elegia, Ode, Epigramma, &c. Unde Pœtæ Epici, Tragici, Comici, Satyrici, Elegiaci, Lyrici, Epigrammaticarii appellati: de quibus singulis, aliisq; momenti alicujus pœmatis deinceps agendum erit.

X(+)X
INSTITUTIONUM
POETICARUM

LIBER II.

De Epopœia.

M. **C**um principem inter Pœmata locum obtineat Epopœia; de illa nobis modò agendum est. Illius naturam ac varias affectiones ut exponamus: definitio primum illius proferenda est, deinde examinanda Materia, quam statuemus esse Actionem, cujus dotes singulas prosequemur: tum Forma explicanda, & apta partium tradenda Dispositio, ubi de propositione, Inventionem, Narratione, & Epilogo pœmatis Epici, quantum satis erit, disputabitur.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Epopœiæ.

D. **Q**uæ est vis, & potestas hujus vocis, Epopœiæ?

M. Ut locutio omnis, oratio est, antonomastice tamen Oratio appellatur ornatiſſima, quâ utuntur Eloquentes; sic Epos, quod generatim Verbum significat, addictum est specieatim Pœſi; atq; ab illa communi significatione contractum est ad Pœma, quod vocatur Heroicum. Item ποιῆν Græcè idem est ac latine *facere vel fingere*. Hinc fit, ut Epopœia secundum vim vocis sit quasi fictio, seu scriptio pœmatis Epici, quod Heroicum dicitur.

D. Quo

D. Quo modo definitur Epopœia?

M. Definitur Imitatio Actionis unius, totius, verae, verisimilis, Illustris, felicitis, & à nobili persona profectæ, narratione, drammatica, & versu hexametro, quæ Viros Principes ad primarias virtutes excitat, atq; adhortatur.

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. 1. Dicitur Imitatio; quia Pœsis omnis, aut quæ saltem spectatissima est, ut Epica, in imitatione posita est.

2. Dicitur Actionis imitatio, quia Actiones humanae sunt materia Pœseos, ut supra docuimus (a)

3. Dicitur Actionis unius, totius, verae, verisimilis, Illustris, felicitis, & à nobili persona profectæ; quibus verbis designatur materia Pœmatis epici; ratione cujus partim convenit cum aliis pœmatis, partim ab iisdem discrepat: puta à Comœdia, cujus materia est Actio vulgaris, & plerumq; obscura.

4. Dicitur Imitatio Actionis narratione drammatica insignis, eo sensu: ut nec Pœta semper ipse narret, sed personas loquentes, agentesve sapè etiam inducat; quod jucundius multò vitæ rite instituendæ hoc pacto præcepta tradat.

5. Dicitur hæc imitatio versu hexametro exornata: quòd necessario illud requiratur ad Epicum Carmen; juxta illud Horatii.

Res gestæ Regumq; ducumq; & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Ho-

merus.

B6

6. Di-

(a) lib: i. cap: 2.

6. Dicitur imitatio Actionis, quæ Viros Principes ad primarias virtutes incitet: quibus verbis attingitur Epopœiæ finis. Ad id enim illa instituta est, ut omnium animos, sed Principum præsertim ad præclara facta accendat, ad eaq; quasi viam sternat, ponendo ob oculos illustrem quandam actionem, de qua in capite proximè consequenti.

CAPUT II.

De Materia Epopœiæ.

D. *Quæ est materia Epopœiæ?*

M. **Q**Uæst Actio personæ nobilis, una, tota, vera, verisimilis, illustris, ac felix.

D. *Quare debet esse Actio personæ nobilis?*

M. Quia cum finis ille sit Epopœiæ propositus, ut Viros Principes ad præclara facta accendat: debet certè proponi personæ actio, quam imitari sit gloriosum. Certum est autem sibi laudi vertere Principes, non plebejas, aut obscuras personas: sed nobiles, atq; illustres imitari. Sit itaq; illa Actio insignis alicujus v. g. Herois, qui Principum animos, laudis studio incensos, ad sui admirationem, imitationemq; rapiat.

D. *Quem vocas Heroem?*

M. Antiqui fabulantur Heroas esse quoddam genus Deos inter, & homines; natos illos vel ex Dea aliqua, & mortali viro, ut Achillem. & Æneam; vel ex Deo, & muliere mortali; ut Herculem. Jam verò Heros virum extraordinarium sonat, in quem tria

hæc maximè dicuntur confluere. 1. Corporis habitudo firma, ac laborum patiens. 2. Animus præsens, erectus, & robustus quodammodò, cui ab optima corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, & efficientia: qua, qui afflatur, supra hominem & sapere & posse videatur.

§ I. Actio Fœminæ in materia Epopœiæ.

D. *Tane Actio Epopœiæ debet esse Herois, ut non possit esse Fœminæ, quæ dicatur Heroina?*

M. Actionem Fœminæ esse posse materiam Epopœiæ, affirmant aliqui, negant alii. Utriusq; partis rationes subijcio.

Qui affirmant, ajunt, 1. Non obesse Fœminæ animum, qui virili similis est, ejusdemq; naturæ; huic posse esse armorum usum; atq; etiam Fœminas aliquando & corporis firmitate, & laborum patientiâ viris præcellere. 2. Fœminæ actionem esse sæpe materiam Tragœdiæ: quidnî & Epopœiæ? 3. Fœminæ actione ad præclara facta accendi posse Viros Principes, quibus, turpe sit ea non posse agere, quæ scæmina gesserit. 4. Fœminas à præstantissimis Pœtis inductas esse in Epopœias, & maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam: puta Chlorindam à Tasso, à Virgilio Camillam. 5. Excitari à Deo posse Heroinam quamdam, cui belli alicujus summa committatur; quæ
habeat

habeat omnes Herois dotes, nullos habeat sexûs defectus.

Qui verò negant Actionem foeminx esse posse materiam Epopœiæ, respondent. 1. Animorum quidem sexum esse nullum: at foemineum corpus esse imbellius, cujus contagione langvet animus: neq; rebus bellicis perfectè tractandis idoneas esse foeminas: quibus Aristoteles curam rei domesticæ attribuit: arma verò, & ea, quæ non modò extra civitatem, sed etiam extra privatos parietes fieri necesse est, viris concedit.

Reponunt 2. Actionem foeminx convenire Tragediæ, non item Epopœiæ: quia finis hic est Tragedia, ut excitentur, purgenturq; quidam animi affectus; qui finis tam facile obtinetur, hve viri, sive foeminx celebretur Actio; at Epopœiæ cum sit ille finis, ut ad ardua quaq; & præclara facta accendant Viros Principes: hoc rem inparem esse foeminx Actionem; unde

Negant 3. Actionem foeminx æqualem esse posse, quam velint Viri Principes imitari. Esto possit illa foeminx Actio incitare Viros Principes ad arduum aliquid suscipiendum: sed actione illi foeminea movebuntur tanquam argumentò, quod vocant: à *minori ad majus*: quod turpe sit viro, maximè principi, illud non aggredi, quod foemina fortiter gesserit: At enim non erit hæc Actio exemplaris locò, quod sibi proponant Viri Principes imitandum.

Obter-

Observant. 4. Nullam unquam foemina Actionem à praestantissimis Poëtis in materiam Epopœiæ fuisse assumptam. Celebratas quidem à Tasso, & Virgilio foeminas; sed in Epifodia quasi contritusas illas fuisse; atq; etiam in poenam temeritatis obscura morte fuisse mulctatas; ne fuso imbelli, indignoq; sanguine virum aliquem fortem contaminarent. Sic Chlorinda de nocte, & ab imprudenti Tancredo perimitur apud Tassum; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atq; etiam fictitiæ illæ Heroinæ non stant ab Heroe Epopœiæ, immo ipsi adversantur: ut Chlorinda, quæ Mahometanis, & Camilla, quæ Turno militabat: Adde quod unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ Venatorem, & Sacerdotem interimat, Heroem nullum.

Notant 5. Actionem foeminae à Deo excitatæ, quæ nullos habeat sexus defectus, non esse aptam Epopœiæ: quod solvatur hoc pacto Actio primaria per machinam: quod vitiosum imprimis esse contendunt. Verum ne quid modò dicam de solutione per machinam, de qua postea in Forma Epopœiæ bellè reponunt hujus secundæ sententiæ patroni de Actione Heroinæ ordinariè, at non extraordinariè, & per miraculum à Deo excitatæ, procedere quæstionem. Atq; hæc sunt utriusq; partis rationes, quæ suum utrimq; pondus, suamq; quamvis fortè non ex æquo, videntur habere probabilitatem.

§. II. Actio Epopœiæ quo modo Una?

D. *Quo sensu Actio Epopœiæ debet esse Una?*

M. *Q*uo sensu, ut sit illa Actio per se simplex; nec dividi possit in plures Actiones primarias. Sic Virgilius Trojæ ruinam, & multiplicia sui Herois facta contextuit in Æneide, quæ sunt quidem varix per se Actiones; sed habet tamen unam, simplicemq; Actionem, eamq; primariam, quæ est in Italia Religionis, Regniq; per victoriam de Turno constitutio: unde pendet. Herois felicitas, ad quam cæteras omnes retulit tamquam Actiones secundarias.

D. *Quare una debet esse Actio Epopœiæ?*

M. Hanc affert rationem Aristoteles, quod omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid imprimis absolvendum allaborent, cujus gratiâ alia esse videantur: talis v. gr. Pictura, quæ unum aliquid in unaquaq; tabella sic perpolit: ut cætera ad id referri omnia satis intelligantur.

D. *Qui Pœta contra Epopœiæ peccant unitatem?*

M. 1. Qui multas Actiones unius, ejusdemq; Herois primarias uno pœmate complectuntur. Reprehendit certè Aristoteles eos, qui ab Hercule, vel Theseo res omnes præclarè gestas uno eodemq; opere definiri posse putaverunt. Vitio vertitur Statio, quod in Achilleide Herois sui vitam persequi velit integram; canit enim initio pœmatis: *Ma-*

*Magnanimum Æacidem, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam succedere Coelo
Diua, refer: Quamquam acta viri multum in-
clynata cantu.*

*Mæonio, sed plura vacant. Nos ire per omnē
Sic amor est, Heroa velis, Scyroq; latentem
Dulichia proferre tubæ, nec in Hecloire traçio
Sistere, sed tota juvenem deducere Troja.*

2. Qui duas diversas Actiones primarias,
quòd uno eodemq; tempore contigerint, unā
Epopœia velit celebrare; esto id concedatur
Historiæ: at Epopœiæ non licet

3. Qui plures Heroas: inducunt; quibus
eandem ex æquo gloriam tribuant. Plures
adsint, esto, uno in pœmate Heroes, modò
unus cæteris videatur præcellere, cujus sit
Actio primaria. Sic Pallas & Tarchon
Ænex nihil offiunt gloriæ: quàmvis for-
titer pugnet uterq; atq; unus multum
conferat ad victoriam de Turno reportan-
dam.

§. III. Actio Epopœiæ quo modò Tota?

D. **Q**uo sensu Actio Epopœiæ debet esse
tota?

M. Eo sensu vult esse Totam Aristote-
les; ut sit in illa Initium, Medium, & Finis.

D. Quid intelligis per initium, Medium, &
Finem Actionis?

M. Per Initium intelligo causas, & con-
silia Actionis suscipiendæ; per medium, cau-
sarum

farum illarum effectus omnes accipio, & effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorum: per Finem verò illarum omnium difficultatum solutionem interpretor.

D. Rem pone in exemplo?

M. Exemplum esto in *Aeneide*. (a) *Aeneas* incensa *Troja* in eam regionem, unde maiores sui venerant, vocantibus fatis, collecta *Trojanorum* manu conferre se constituit: Ecce initium. Post multos terrâ mariq; exantlatos labores, *Junone* totam *Trojanorum* gentem dirissimis odiis ubiq; prosequente, in *Italiam* tandem appellit. Amicè à *Latino* Repe accipitur, atq; etiam in generum asciscitur. Agrè admodum id ferens *Turnus*, *Dauni Rutulorum* regis filius, qui jam dudum *Lavinia* *Latini* filia nuptias ambièbat, grave bellum movet contra *Aeneam*, quocum saepe pugnat, & atrociter: en *Medium*. Sed victor tandem *Aeneas*, *Turno* occiso, & *Laviniam*, & regnum obtinet: en *Finis*. Reliqua sunt in *Episodis*.

D. Quid itaq; *Mapheus Vegius* librum adiecit *Aeneidi*, in quo *Colorem Rutulorum*, *Dauni* fletum de morte filii, nuptias *Lavinia*, & *Aeneas Aptheosin* prosecutus est?

M. Vitiosè nimirum, & ineptè egit: cum id fatis intelligatur consecutum, & multa circa duo postrema insinuet *Virgilius* in suo opere absolutissimo.

D. An ideo perfecta dicenda est: quod *Tor* sit *Atlio* *Epopoies*?

M.

(a) Cap: 5.

M. Cum tota sit illa actio, cui nulla pars deest; perfecta ut sit, requiritur præterea, ut partes inter se aptè cohæreant, accedatq; rerum omnium perfectio, & absolutio. Quare præcipit Philosophus, ut Pœta, qui Fabulam rectè velit constituere, non tantùm eam non incipiat temperè, aut finiat, sed etiam formis traditis insistant. Verum & hæc, & quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis, commodis, cùm agetur de Forma Epopœiæ, tractantur.

§. IV. Actio Epopœiæ quæ Vera, & Verisimilis?

D. *Uo sensu debet esse Vera Actio Epopœiæ?*

M. *Q*uo sensu, ut Pœta teneatur proferre Actionem, quæ verè contigerit; quam tamen sic ornabit, ut ornamentis studeat magis verisimilitudini, quàm veritati.

D. *Quare Actio Epopœiæ debet esse Vera?*

M. Quia nemo ad præclare aliquid gerendum incitabitur proposito aliquo consimili factò, quod certè tamen cognoverit esse falsum; ac proinde sine suo excideret Epopœia, si falsa induceretur Actio primaria. Idem placet de Tragedia dicendum est, cuius Actio illustris sic vera debet esse: ut moveat.

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis Actio Epopœiæ?*

M. Eo sensu, ut, quod narratur, credi facilè possit contigisse. Nihil præcipit studiosus Philosophus, quam ut verisimilitudinis habeatur ratio.

D. *Qua-*

D. *Quare debet esse illa Actio verisimilis?*

M. Quia non satis est aliquid esse verum, nisi & illud idem verisimile sit, ut ad imitationem excitet. Nam quæ fieri potest, ut, si Actio proponatur, quæ quidem vera sit, sed vires tamen humanas longè superet: hominem illa ad simile quid suscipiendum, aut gerendum impellat?

§. V. Actio Epopœiæ quo modò
Illustris, & Felix.

D. *Q*uo sensu debet esse Illustris Actio Epopœiæ?

M. Debet esse Illustris vel ratione sui, vel ratione personarum. Illustris est ratione sui Actio *Æneidos*, ubi inter alia agitur de fundatione Imperii, & constitutione Religionis, juxta illud:

Dum conderet urbem

*Inferretq; Deos Latio: genus unde Latinum,
Albaniq; Patres, atq; altæ mœnia Romæ.*

Illustris non est ratione personarum Actio *Odyssææ*, quæ Viris non admodum illustribus potest convenire; illa enim sic habet.

Ulysses classe amissa, occisis sociis, multiplices iniquissimi maris tempestates expertus, multos annos domo abfuit; rem illius domesticam interea proci decoquebant: ejus uxoris nuptias ambiebant: *Telemachum* filium insidiis petebant; reversus ille procos ex insidiis occupat, atq; interficit. Quid hic illustre præter personas.

D. *Qua-*

D. Quare illa Actio debet esse Illustris?

M. Quia cum Epopœia Viros Principes ad præclarè facta debeat incitare, proponi debet illustris Actio, quam illi imitentur.

D. Quo sensu debet esse Felix illa Actio?

M. Eo sensu, ut felici semper terminetur exitu. Nam præterquàm quòd sæpe Actio tota non erit, quæ infelici claudetur exitu; si præterea Heros miserè pereat, aut grandi aliqua calamitate sub finem excipiatur; concitabit illa indignationem, ac dolorem: verùm ad imitationem sui minimè commovebit: & sic Epopœiæ finis non comparabitur. Debet itaq; Actio primaria felicem sortiri exitum: quàmvis nihil opus sit, Heroas inducere usquequaq; & in omnibus adjectitiis actionibus fortunatos.

C A P U T III.

De Forma Epopœiæ.

D. Quæ est Forma Epopœiæ?

M. **Q**uam Formam Poëseos universè sit fictio, seu constitutio, & compositio rerum, quæ tractantur in Poësi; sic Epopœiæ Forma erit earum rerum compositio, quæ soli conveniat Epopœiæ; posita illa in quodam cultu, ornatuq; Actionis, qualem in superiori capite descripsimus, adeo: ut illa Forma nihil aliud sit, quàm Actio suò modò composita, culta, ornata.

D. Quid requiritur ad illam Formam, sive Actionis compositionem?

M.

M. Requiritur, ut Forma illa, Fabula, compositio (eòdem enim recidunt hæc vocabula) sit una, magna, splendida, in suas partes rite distributa, & certo quodam ordine disposita: quibus verbis attinguntur, 1. Fabulæ epicæ dotes 2. Partes. 3. Dispositio: de quibus omnibus breviter disputandum est.

§. I. Fabulæ Epicæ Dotes.

D. *Uæ sunt dotes Epicæ Fabulæ?*

M. **Q** Tres imprimis memorantur: Unitas, Magnitudo, Majestas.

D. *Quo modo erit Una illa Fabula, quæ res adeò diffuses, diversasq; complectitur?*

M. Erit illa una, si tanta sit illarum rerum omnium inter se connexio: ut in unum aliquid videantur coalescere; si, cum locò movetur aliquid, aut refecatur: non benè sibi constet Fabula. Laudat Homerum Philosophus, (a) quòd sive naturâ duce, sive arte in Odysseam non conclusit ea Ulyssis facta, quæ alia ex aliis non satis penderent. Ea certè laude florere dicenda est Æneis; cui si v. gr. Trojani excidii, vel Æneæ per septem annos peregrinationis narrationem detrahas, à Didone tam appositè expetitam, ut quis, ac quantus vir tenderet in Italiam, plane liqueret; vel si ludorum celebritatem, qui ad pòsteros transmitti deberent, subducas; vel si descensum ad inferos ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat,

Impe-

(a) Cap: 5.

Imperio didicit Æneas: silentio prætermittas; aliquid certe in ea Fabula desiderari lentias.

D. Quo modo Magna erit Fabula Epica?

M. Philosophus (a) Epopœiam comparat cum animali, quod quâvis elegans, si pusillum est, bellum vocari potest, non pulchrum: si præter modum excreverit, monstrum fiet; debet videlicet naturali florere magnitudine. Ita se habet Pœma, quod nec brevius, nec longius esse oportet: sed ita temperatum: ut oculos magnitudine impleat, non fugiat.

Quæ cum universe dicta sint: propriè magis ac definite aliquid de justâ Epopœiæ magnitudine statuendum est, monendumq; imprimis: aliam esse Actionis, aliam Fabulæ magnitudinem: de prima non ago hoc loco, quæ in eo sita est: ut habeat Actio Initium, Medium, & Finem; ut supra docuimus: (b) sed de altera institutam esse quætionem, ac proinde videndum, quæ sit illa magnitudo Fabulæ, Duplicem igitur illam facit Philosophus: unam Actionis, quàm vocat, non nudæ, aut suo carentis ornatu, sed compositæ: alteram quantitatis.

D. Quænam est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, ut uno circiter anno gesta fuerit, quæ est Actio primaria; sic Iliadi annum dedit Homerus ex animadversione Mambryni: (c) Odysseæ tantum quin-
(a) Cap; 5. (b) Cap; 2. §. 3. quæ
(c) Differt: perip: q. 7. n. 7.

quaginta dies idem attribuit; *Æneidi* quatuor menses supra unum annum concessit Virgilius. Sed *Episodia*, aliaq; adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus: cum *Ilias* novem annis, *Odyssæa* undeviginti res gestas comprehendat: & *Æneis* quidquid interfuxit ab heroicis *Æneæ* temporibus ad ætatem Augusti Imperatoris.

D. Quenam est magnitudo quantitatis?

M. Posita est hæc in numero versuum, qui ad dena fere millia excurrit in *Æneide*: duodena excedit in *Odyssæa*: octo, vel novem *Tragædias* vulgò dicitur æquare versuum numerò *Epopœia*. Sed de hoc argumento redibit sermo inferius, cum de magnitudine dramatis disputabitur.

D. Unde arceffetur majestas Epicæ Fabulæ?

M. Ex triplici potissimum capite. 1. ex mirabili peripetiarum, agnitionum, episodiorum, machinarumq; contextu. 2. ex narratione drammatica: cum personas loquentes, agentescvè adducet Pœta. 3. ex dictione illustri ac splendida, de qua diximus superius. (a)

§. II. Fabulæ Epicæ Partes.

D. Quæ sunt partes Fabulæ Epicæ?

M. Quæ assignantur, Nexus nimirum, & solutio.

D. Quid est Nexus Fabulæ?

M. Est ea pars, quæ ab initio Fabulæ ad eam usq; partem excurrit, qua transit Pœta

(a) I. l. c. Io. §. 3.

ab

ab infelicitate ad felicitatem in Epopœia,
vel contrâ à felicitate ad infelicitatem in
Tragœdia.

D. Quid est solutio?

M. Est altera pars Fabulæ, quæ ab illo
transitu usq; ad finem pertinet, v. gr. quid-
quid in Homeri Illiade certamen antecedit,
quo decertavit cum Hectore Achilles, in
Nexu ponitur: ipsum verò certamen est in
Solutione; Item in Æneide, quæcumq; Æneas
& Turni monomachia præmittuntur, sunt
in Nexu: ipsa monomachia in Solutione est.

*D. Quid potissimum observandum est circa
Nexum Fabulæ?*

M. Ne varia sic texantur epîsodia, quæ
in Nexum cadunt potissimum: ut animum
auditoris delectando longius aberrant ab A-
ctione primaria, aut à finē pœmatis sint
prorsus aliena

*D. Quid observandum est circa Solutionem
Fabulæ?*

M. Primum, ut si qua sint in Solutione
epîsodia, ne longius petantur illa, sed spon-
te quasi oblata, & è re nata esse videantur;
alterum, ut ea sint brevia imprimis: quan-
doquidem in Solutione ad finem anhelat au-
ditoris animus, quem proinde longioribus
epîsodiis morari, minimè convenit.

*D. Licetnè adhibere Machinam in Solutio-
ne Fabulæ?*

M. Alii negant; affirmant alii. Qui negant
suam i. ex eo capite tuentur sententiam:

C

quòd

quòd solutio facta per machinam, Epopœiæ fini maximè officiat. Nam qui poterit ad Actionis imitationem Vir Princeps impelli, cui se sentiat planè imparem: cùm intelligat auxiliò se plusquam humano ad simile aliquid suscipiendum indigere 2. auctoritatem obtendunt Aristotelis, qui vult fieri Solutionem non per machinam, sed ex verisimili, id est, ratione naturali, quâ res exire solet.

Qui verò affirmant: ajunt nihil ob stare, quò minus per machinam solvatur Epopœiæ Fabula. 1. ad imitationem Actionis posse impelli Viros Principes, in qua externò quidem numinis alicujus auxiliò adjuvatur Heros: dum otiosus ille Heros non remaneat, sed præstet per se plurimum, unde feliciter cedat præclarè factum. 2. Sic clausisse Epopœias præstantissimos Pœtas; esse v. gr. machinam in Odysseæ clausula, quæ Minervæ ope solvitur; esse in Æneide, ubi Turni cædes Jovis ductu & auspiciò, atq; etiam Furiz ministeriò conficitur. 3. Aristotelis præceptionem maximè locum habere in Tragœdia: in Epopœia non item: ratio est, quia in Epopœia cùm lateat magis machina, quàm in Tragœdia, ubi machina Dei è coelo delapsi in theatrum producebatur: magis certè animos feriebat subjecta oculis ea machina in Tragœdia, quàm suscepta auribus in Epopœia; ac proinde minus erat ferenda in Tragœdia, quàm in Epopœia. Vide Frizonium,

nium, qui tam fusè, quàm doctè eo de argumento agit in Pœtica dissertatione de narratione (a)

§. III. Fabulæ Epicæ Dispositio.

D. Quænam est Fabulæ Epicæ Dispositio?

M. Q Duplex est illa Dispositio: una rerum, partium altera.

D. Quænam est Dispositio rerum?

M. Intelligitur illa Dispositio, è celeberrima inter magni nominis in re Pœtica aucthores orta dudum contentione: quorum alii volunt rerum, prout contigerê, servari ordinem naturalem; alii contendunt, eundem debere perturbari: unde quæstio extitit, an Pœta, ut Historicus, hunc servare debeat narrandi ordinem: ut quodcumq; primum contigerit, narret primum, & in ultimum locum conjiciat, quæ postremò facta sunt: vel contra, an debeat relicto naturali ordine pro arbitrato suo à mediis, aut etiam postremis auspicari?

D. Quid statuis ea de re sentiendum?

M. Eodem puto utramq; recidere sententiam; ac proinde non tam de re hic, quàm de voce disputari; nimirum quò nomine appellanda sit ejusmodi narratio, ambigitur; cùm in id omnes consentiant, optime fuisse institutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioq; usurpatum, rerumq; permixtionem perbellè cadere: verùm alii contendunt

non ideo perturbari ordinem dicendi naturalem: alii perturbari volunt. Quæ ut concilientur inter se, dicendum videtur: non perturbatè narrari, si spectetur sejuncta ab episodiis Actio primaria: perturbatè verò narrari, si omnia simul accipiantur, neq; à primaria Actione fœcernantur Episodia.

D. Fam verò quis ordo Partium servandus est in Fabula Epica?

M. Posteaquàm Pœta Actionem, qualem descripsimus, animò informavit, personarum mores, & officia excogitavit, episodia, peripetias, agnitiones, & machinas commentus est, & suum cuiq; locum destinavit, ac opus tandem aggreditur: 1. proponendo, quid cænendum suscipiat. 2. invocando numen aliquod, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. rem totam narratione prosequendo. Deniq; epilogum aliquando, sive perorationem attexendo. Unde 4. Epopœiæ partes existunt; Propositio, Invocatio, Narratio, & aliquando Peroratio, de quibus omnibus modò nobis agendum est.

C A P U T IV.

De Propositione Epopœiæ.

D. Quid est Propositio Epopœiæ?

M. Q Est prima pars Pœmatis Epici, in qua Pœta breviter proponit, & summam, quid in reliquo pœmate sit dicturus.

D. Quæ sunt dotes illius Propositionis?

M. Quod Rhetores in Orationis Exordio

præcipiunt, ut appositè, ut breviter, ut verècundè contexatur; idem omninò de Propositione Epopœix, quæ est ejus Exordium, dicendum est.

D. Quo modò appositè præmittetur Propositio?

M. Si non vagè, sed propriè, congruenterq; argumentò prætexatur, id est, si rei caput designetur primis versibus; talis est Propositio *Æneidos*.

*Arma, virumq; cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fatò profugus, Lavinaq; venit
Littora.*

Quo modò brevis erit Propositio?

M. Si non excurrat latius in iis, quæ parum ad rem faciunt: ea enim tantùm adhibenda sunt, quæ valeant ad docilitatem, & attentionem comparandam cùm aliqua, si opus est, benevolentia. In legem brevitatis peccat *Jovianus*, *Pontanus* in principio *Uranix*:

*Qui cœlo radiant ignes, quæ sidera mundo
Labantur tacito, stellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.*

Ubi vides crebram ejusdem rei expressiorem; ignes, sidera, stellas, cœlo, mundo tacito &c. quæ omnia eòdem recidunt. Quantò aptius est initium *Georgicon* *Virgilii*!

*Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere, Mœcenat, ulmisq; adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus ha-*
bendo

*Sit pecori, atq; apibus quanta experientia
parcis:*

Hinc canere incipiam.

Hic nihil redundat, ſed libri Georgicon ſinguli ſingulis fere numeris, aut incisis deſignantur,

Verùm alia eſt proſus ratio Panegyricorum, ubi exordimur aliquando à deſcriptione; vel, propoſita quaſtione, latiùs excurrimus: ut videre eſt apud Claudianum in panegyricis.

*D. Quo modò verecundè & modeſtè fiet Pro-
poſitio?*

M. Si abſit omnis ingenii, doctri- næq; ja- ctatio, omnis granditas ac tumor, & exqui- ſitior ornatus. Cyclicum Pòetam, ſeu cir- cumforaneum, qui Carmen in Coronam ad gloriam aucupandam recitabat, acriter repre- hendit Horatius; quòd ſic exorſus fuiſſet:

*Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
adjungit mox.*

*Quid dignū tanto feret hic promiſſor biatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus muſ.*

Deinde prædicat Homerum, qui modeſti- ſus Odyſſeam incipit, & paulatim aſſurgit magnificentius.

*Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte?
Dic mihi, muſa, virum capta poſt tempora*

Trojæ,

*Qui mores hominum multorum vidit, & ur-
bes.*

*Antiphatem, Scyllamq; & cum Cyclope
Charybdim.*

Initi-

Initium Pharsaliæ affectatiùs videtur & tumidiùs:

*Bella per Æmathios plusquã civilia cãmpos,
Fusq; datum scelèri canimus, populumq; po-
tentem,*

*In sua viêtrici conversum viscera dextra,
Cognatasq; acies & rupto fœdere regni
Certatum totis concussi viribus orbis
In commune nefas, infestisq; obvia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pi-
lis.*

Quæ carmina, ut nihil dicam de voce plusquam initiò pœmatis usurpata, tam vasta sunt, sonantia, tumida: ut fateatur Scalliger, se videri sibi audire Lucanum, non tam canentem, quàm latrantem. Nihilò fuit verecundior Statius in principio Achilleidos:

*Magnanimum Æacidē, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitã succedere cœlo,
Diva. refer!*

Ubi versu primo sexies literam a. repetitam habes, tres continuas voces tetrasyllabas, quæ negotium facessant pronuntianti.

CAPUT V.

De Invocatione Epopœix.

D. Quid est invocatio in Pœmate Epico?
M. Quid est ea pars Pœmatis Epici, in qua numen aliquod invocatur, cujus afflatu carmen, quod per se arduum est, & humano ingeniò majus habetur, tandem perficiatur. Quæ Invocatio attentionem & admira-

rationem commovet, atq; etiam summam operi conciliat auctoritatem: ut quasi divinitus, quæ canuntur, postmodum efferantur.

D. Estne semper adhibenda Invocatio?

M. Cum grave aliquod scribitur pœma, illa adhibetur; in minoribus verò pœmatis, maximè in panegyricis frequenter omittitur.

D. Sejungiturne Invocatio à Propositione?

M. Sejungitur aliquando, aliquando cum illa involvitur. Latini Epici ut plurimum sejungunt; sic apud Virgilium post hanc propositionem, *Arma Virumq; cano.* &c. sequitur invocatio: *Musa mihi causas memora* &c. Græci vulgò Invocationi Propositionem implicant; sic Homerus orditur Iliadem: *Iram cano Dea Pelidæ Achillis,* &c. Sic Odyssæam: *Virum mihi dic Musa,* &c. Atq; etiam apud Latinos Lucretius, Statius, Vida, & Virgilius ipse in ecclogis Invocationem cum propositione permiscet. Id autem fit opportunè, cum opera principibus inscribuntur viris, quos honorificè statim appellamus.

D. Repetitur invocatio in decursu Pœmatis?

M. Repetitur, cum res gravior dicenda occurrit, ac cum comparatur attentio: cum significatur tanti rem esse: ut opus sit divino quodam afflatu ad eam pro dignitate exponendam.

D. Qui sunt invocandi in pœmate?

M. Ethnico Pœeta profana, & commentitia

fla numina liceat invocare; at Christiano Divinus Spiritus, Christus Servator, Virgo Deipara, Angelus Tutelaris, aut is, cujus res gestæ canuntur, Vir Sanctus implorandus est. Item si res præclarè gestas Ducis alicujus, aut Principis scribimus, aut si illi opus dicamus: commodè ille potest invocari; uti exemplò suo docuit Virgilius in 1. Georg: his luculentis carminibus:

Tuq; adeo, quem mox, quæ sint habitura Deorum

*Concilia, incertum, Urbesne invisere Caesar,
Terrarumq; velis curam, &c.*

Sic Lucanus Neronem in Pharsalia, Valerius Flaccus initiò Argonauticon, & Statius initiò Thebaidos Domitianum invocant. Atq; hic observandum est, licere Poëta Christiano in Sacro pœmate Musas usurpare pro Poëtica facultate, pro sacro impetu, atq; enthusiasmo, Jovem pro cœlo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoq; hac aliaq; his similia hoc sensu accepta posse pœmatis de Christianis mysteriis scriptis inseri.

C A P U T VI.

De Narratione Epopœiæ.

D. *Quid est Narratio Epopœiæ?*

M. *Q*uest pars, seu potius corpus pœmatis, cui Propositio & Invocatio quasi faciem præferunt, parantq; attentionem, & docilitatem. Cùm autem non tam verum, quam

quàm! verisimile Pœtæ sit propositum; sic non tam rei gestæ, quàm velut gestæ explicatio dici debet hæc Narratio.

D. Quid est spectandum maximè in illa Narratione?

M. Cùm tam latè pateat, ut totum pœma exhauriat; cadunt in illam, quæ hæctenus omnia de Epopœia, atq; etiam de pœsi universè sumpta diximus. Quare addenda sunt aliqua dumtaxat circa proprias, quæ vulgò assignantur, illius dotes.

D. Quæ sunt illæ dotes?

M. Tot Epicæ, quot Oratoriæ Narrationi dotes tribuuntur: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Svavitas.

D. Quo sensu narratio Epica debet esse brevis?

M. Eo sensu, ut crebriores, prolixioresq; digressiones ne adhibeantur, maximè si ad rē parum faciunt. Arguitur Catullus, quòd dimidiū Pœmatis de nuptiis Pelei, & Tethidos in descriptione vestis, Ariadnæq; fabula consumplerit. Fabulæ epicæ, qualem descripsim⁹, servetur magnitudo, quæ longior non erit: si nihil adducatur inane, quod recidi possit; Nā ut acutè Martialis.

Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis,

Sed tu, Coschoni, disticha longa facis,

D. Quo modò debet esse perspicua Narratio?

M. Si alludatur quidem ad fabulas, & historias, si usurpentur helenismi, seu formæ loquen-

loquendi à Græcis desumptæ: sed ita tamen: ut à quovis non imperito facilè intelligantur; si vocabula obsoleta, & ex altissimis antiquitatis ruderibus effossa, ac proinde obscura vitentur. Sanè ut quisq; disertissimus est, ita loquitur apertissimè; sed sat multa eo de argumento tradidimus supra in Dictione Pœtica.

D: Quo modo debet esse Probabilis illa Narratio?

M. Eo sensu, ut sit verisimilis: nihil debet magis curare Pœta, ut jam sæpe docuimus. Itaq; quod rectè monet Horatius:

*Ficta voluptatis causâ sint proxima veris,
Nec quodcumq; volet, poscat sibi fabula credi.*

In locis, temporibusq; notandis, maximè verò in effingendis personis, hujus verisimilitudinis habenda est ratio.

*Ætatis cujusq; notandi sunt tibi mores,
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis:*
inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculenter ibidem describit. Ubi tamen velim advertas, non tam arctis circumdari terminis probabile, ut locus non sit Admirabili, quod in pœmate spectatur imprimis.

D: Quo modo scavis erit Narratio Epica?

M. Si elegantia, & jucunditate verborum sonantium, leniumq; floreat, quod de oratione monet Tullius: si neq; asperos habeat concursus, neq; disjunctos atq; hiantes: si sit circumscripta non longo anfractu, sed ad

spiritum vocis apto: si eadem semper tenore non decurrant carmina. Item suavis erit, si intexantur hypotyposes, suspensiones, metaphoræ, exclamationes, & admirationes: si interponantur motus animorum, mores & colloquia personarum, obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, latitæ, metus, cupiditates, iracundiæ pro rerum varietate. Sed nihil ad suavitatem accommodatius est, quàm idonea rebusq; ipsis consentanea modulatio numerorum: de qua egimus in Dictione Pœtica.

C A P U T VII.

De Epilogo Epopœiæ.

D. **A**pponitur Epilogus, & quasi peroratio Epopœiæ.

M. Apponitur, non semper quidem, sed aliquando tamen; & Epopœiæ, & aliis Pœmatis: atq; etiam interdum in ipso decursu operis post aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9. Æneid: narrata Nisi, & Euryali celeberrimi paris amicorum cade, rem hoc Epilogò sive epiphonemate concludit:
*Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
 Nulla dies unquam memori vos eximet &*

vo:

*Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
 Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.*

In fine sæpius suorum operum Epilogum usurpant Pœtæ variis modis. Nam aliquando

Et indicant ea, quæ cecinerunt, & temporis, loci, ætatis, occupationum suarum aliquam mentionem attexunt; Ita Virgilius in fine Georgic.

Hæc super arborum cultu, pecorumq; canebam,

Et super arboribus: Cæsar dum magnus ad altum

Fulminat Euphratem bellò, victorq; volantes
Per populos dat jura, viamq; afficiat Olympo.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope studiis florentem ignobilis otii,
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; juven-
ta;

Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi.
Aliquando gratulantur, & immortalitatis
spe sibi blandiuntur. Sic Ovidius in fine Me-
tamorphoseon canit:

Jamq; opus exegi, quod nec Fovis ira, nec
ignes,

Nec poterit ferrum, nec edax abolere ve-
tustas.

Cum volet illa dies, quæ nihil nisi corpo-
ris hujus

Fus habet, incerti statium mihi finiat ævi;
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Æstra ferar, nomenq; erit indelebile nostrum.
In eundem sensum librum tertium carmi-
num claudit Horatius:

Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius:

Quod

Quod nec imber edax, aut Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum series & fuga temporum.
 Non omnis moriar, &c.

Modestius suam Thebaida affatur Statius
 in fine.

Durabisne procul, dominoq; legere superstes.
 O mihi bisenos multum vigilata per annos
 Thebai? jam captae praesens tibi fama beni-
 gnum

Stravit iter, cepitq; novam monstrare fu-
 turis.

Fam te magnanimus dignatur noscere Cæ-
 sar,

Itala jam studio discit, memoratq; juvent9.
 Vive precor; nec tu divinam Aeneida ten-
 ta,

Sed longè sequere, & vestigia semper a-
 dora.

Mox tibi si quis adhuc prætendit nubila li-
 vor.

Occidit, & meriti post me referentur bono-
 res:

Epilogum Epopœiæ minimè necessarium
 esse, demonstrant, Ilias, Odyssea & Aeneis,
 quæ ipsa narrationis absolute conclusionem
 tur.

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER III.

De Dramate.

M. **E**picam Pôësim excipit proximè Dramatica, de qua sic disputabimus: ut in Pôëma Dramaticum universè primum, deinde in singulas ejus species inquiremus, ac pro instituto dicendi ordine, definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliasque, quæ ipsū tum generatim, tum singulatim afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Pôëmatis Dramatici.

D. **Q**uid est Pôëma Dramaticum?

M. **Q**1. Si vocis etymon spectes: à voce græca latina agere, dicitur Pôëma Dramaticum, quòd totum sit in actione: unde Actores vocantur ii, qui eo in Pôëmate colloquuntur.

2. Si rei definitionem quæras: est *Imitatio Actionis, unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicitis, vel infelicitis; quæ metrò & harmoniâ, non narrando, sed agendo, vel quosdam animi affectus excitat, & perpurgat, vel vitæ privatae exemplum proponit.*

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. 1. Dicitur *Imitatio Actionis*; quia cūm Pôësis

Pœsis in Imitatione actionum humanarum sit posita, ut initio docuimus: species quoq; illius singula ejusmodi actiones imitantur.

2. Dicitur *Actio* *unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis vel vulgaris, felix, vel infelicitis*: quibus verbis partim Dramatica Pœsis cum Epica convenit, cujus Actio est una, tota, magna, vera, verisimilis illustris, ac felix: partim ab eadem discrepat: cum Actio Dramatica possit esse falsa & vulgaris: si scribatur Comœdia; infelix, si Tragoedia.

3. Dicitur Pœma Dramaticum *imitari* *metrò & harmoniâ*: quia inducuntur personæ colloquentes inter se, non soluta, sed vinclata oratione: cui cantus in certis quibusdam locis adjicitur.

4. Dicitur *non narrando, sed agendo imitari*: quia nihil ipse Pœta exponit, aut commemorat, ut in Epopœia: productis in scenam personis sermonem tribuit, easq; inter se agentes, negotiantesq; exhibet.

5. Dicitur *vel excitare ac purgare affectus, vel privatæ vitæ exemplum proponere*: quibus verbis, tum officium, tum finis pœmatis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragoedia; vitæ privata proponit exemplum Comœdia; mores utraq; ut omnis Pœsis, rectè instituit.

CAPUT II.

De Materia Pœmatis Dramatici.

D. *Quænam est materia Pœmatis Dramatici?*

M. *Est Actio una, tota, magna, vera, vel falsa, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felix, vel infelix.*

D. *Quo sensu debet esse una, & tota illa Actio?*

M. *Eo sensu, ut nec in plures actiones primarias dividatur: nec suò initio, medio, ac fine careat, ut supra docuimus.*

D. *Quo sensu debet esse Magna?*

M. *Eo sensu, ut eò usq; crescere possit ac debeat: donec tandem pro rerum natura, quæ aguntur, necessario, vel commodè mutatio inferatur in Fabula implexa; & in simplici juxta naturalem rerum exitum finis imponatur, qui supremus est Actionis terminus; qualis sit ille, patebit ex dicendis inferius.*

D. *Quo modo erit Vera, vel Falsa?*

M. *Si verè contigerit, aut non contigerit; quando autem, & quatenus veritas, vel falsitas Actioni Dramaticæ conveniat: dicetur postea, cum agetur de Tragedia, & Comœdia (a)*

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis?*

M. *Eo sensu, ut nihil afferatur, quodd sit præter naturalem rerum ordinem, spectatis circumstantiis, in quibus dicitur illa actio contigisse.*

D.

(a) c. 8. & 12.

D. Quo modo Actio illa insignis erit, vel Vulgaris?

M. Talis erit vel ratione sui, vel ratione agentium personarum. Quid conveniat Tragoediæ, quid Comœdiæ, explicabitur inferius. (a)

D. Quo modo erit Felix, vel infelix illa Actio?

M. Ratione exitus felicitis, vel infelicitis solet hic appellari felix, vel infelix Actio; adeoq; felix est, quæ licet multas contineat turbas, fortunato tamen exitu concluditur: & contra infelix illa est, quæ quàmvis prosperè admodum in decursu succedat, luctuoso tamen fine terminatur. Quatenus autem Actioni Tragicæ, vel Comicæ congruat felicitas, aut infelicitas: suis locis exponetur.

CAPUT III.

De Forma Pœmatis Dramatici.

D. Quæ est Forma Pœmatis Dramatici?

M. **Q**uæ est Fabula, sive Compositio Actionis: in qua, ut in Epica, considerandæ sunt Dotes, Partes, & Dispositio.

D. Quæ sunt Dotes Fabulæ Dramaticæ?

M. Prima est Unitas, altera Simplicitas, tertia Magnitudo.

S. I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ.

D. **I**n quo posita est Unitas Fabulæ Dramaticæ?

M. In

(a) c. 9.

M. In tanta partium omnium, rerumq; diversarum inter se connexione: ut in unum aliquid videantur coalescere.

D. *Quo modo simplex esse debet Fabula Dramatica.*

M. Geminam tribuit huic voci notionem Philosophus, (a) qui Fabulam simplicem modò duplici, modò opponit implexæ. Fabula simplex, quæ duplici opponitur, est ea, in qua oritur unus status eorum, de quibus est Fabula: qui è felicibus infelices, aut contrà ex infelicibus felices existunt. Duplex verò ea est, in qua alii felices, infelices alii evadunt; uti fit in Odyssæa, ubi felix Ulysses, Proci infelices: & in Æneide felix Æneas, Turnus infelix efficitur. Atq; hoc sensu simplicem Fabulam esse vult Aristoteles (b) in Dramate; aut saltem longè anteponit duplici; quòd multò magis valeat ad affectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementius: cùm grandi omnes, nullo exceptò, excipiuntur calamitate in Tragoedia; in Comœdia verò placet magis, si lætus est omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus.

Fabula simplex, quatenus opponitur implexæ, ea est, quæ est una continua sic, ut sine peripetia, id est, sine manifesta in contrarium mutatione, aut agnitione ad finem deducatur. Fabula verò implexa ea est, quæ cum peripetia sive mutatione, aut agnitione, aut utraq; simul ad finem usq; procedit.

D. Da

(a) c. 9. Poët: 1. (b) cap: 1.

D. Da exemplum utriusq; Fabulæ, simplicis, & implexæ.

M. Habes simplicem Fabulam in Ajace Sophoclis, & Hercule furente Seneca, & alibi passim multis in locis. Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. gr. Ajax plenus animi, & contemptus impatiens furit; posteaquam verò ad se rediit, præ pudore sibi mortem consciscit: eodem fere modò Hercules se gerit, nisi quod superstit.

Fabulæ implexæ eximium habes exemplū apud Senecam in Oedipo: ubi cum Oedipum missus Corinthò senex adiisset, ut significaret, Regem ipsum à Corinthiis pronuntiātū esse, atq; hac ratione gratissimum illi nuncium afferre se existimaret: contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, se & parricidam, & incestis Jocastæ matris implicatum nuptiis; atq; hinc subitò, & præter omnium expectationem factus est infelicissimus. Ubi vides mirabilem peripetiam simul, & agnitionem. Atq; hac Fabula, quæ implexa dicitur, longè præstat simplici, juxta mentem Philosophi, qui præcipit Fabulam Dramaticam esse simplicem: quatenus videlicet illa duplici, non verò quatenus implexæ opponitur.

§ II. Magnitudo Fabulæ Dræaticæ.

D. Quanam est justa Magnitudo Fabulæ Dramaticæ?

M. Quòd oculis evenire solet, cum corpus

pus videmus: idem planè accidit memoriæ, cum dramaticam Fabulam excipimus. (a) Ut enim, quæ vastiora sunt, oculorum conspectum, sic memoriæ captum, quæ sunt longiora, facile excedunt: utriusq; verò facultatis vim, quæ sunt minutiora, fugiunt. Atq; hinc factum est, ut, quemadmodum in omni corpore, sic qualibet in Fabula Dramatica iusta quædam debeat esse magnitudo, quam uno quasi intuitu complecti possit auditor; ne distracto in plura, aut obruto rerum multitudine animò remittant, ac frigeant, qui concitabuntur, affectus. Quæ lex pro Tragicis posita, valet etiam pro comicis: ubi per affectuum commotionem privata vitæ ritè instituendæ ratio quaritur.

D. Quanam est igitur illa Magnitudo?

M. Præter assignatam superius magnitudinem Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem insuper facit illam Philosophus: unam Actionis compositæ, quæ Forma est, seu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis.

D. Quanam est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, quæ dicitur Actio primaria: ut uno Solis ambitu contineatur, (b) id est, ut unum diem naturalem, vel nullò modo, vel parum certè excedat, atq; etiam ut breviori temporis spatio, puta duabus, vel tribus horis possit definiri; imò eò perfectior, & convenientior erit illa Actio: quò
magis

(a) Arist: cap: 5. (b) Arist: cap: 2.

magis accedet ad tempus, quo solet in scena exhiberi. Sed latius multò possunt excurrere, quæ adhibentur Epifodia, quàmvis & rariora, & breviora esse oportebit, quàm quæ adjiciuntur in Epopœia; ne rerum multitudine, ac varietate animus distrahatur, atq; obruatur, sic in dramate ut ad primariam actionem non satis attendat, minuscq; concipiat, qui debent hinc oriri potissimum affectus, Atq; eo sensu accipienda sunt Philosophi verba: cum Tragediam inter, & Epopœiam id quoq; assignat discrimini; ut certò, quodam tempore Tragedia, nullo definiatur Epopœia.

D, Quænam est magnitudo Quantitatis?

M. Quantitas illa posita est in numero versuum: ad ducentos, trecentosvè supra mille, atq; etiam apud Recentiores ad duo millia recensentur; hæc autem lex optima fuerit, ut inter ternas & senas horas exhibeatur Drama: adeo, ut nec brevius sit, nec longius: non brevius quidem; ne forte locus non detur concitandis, ut par est, affectibus; non etiam longius; ne possit usurpari illud Plautinum: *Lumbi sedendo, & oculi spectando dolent.* Jam verò quæ sint partes Fabulæ Dramaticæ, aut quæ illarum dispositio: patebit ex dicendis capite proximè consequenti, & ex capite II.

C A P U T IV.

De Partibus Pœmatis Dramatici.

D. *Uæ sunt partes Pœmatis Dramatici?*
 M. *Q* Cum Pœma Dramaticum ex materia
 conſtet, quæ eſt Actio, quam deſcri-
 piſimus, & forma, quæ eſt eadem Actio com-
 poſita, excultaq; , de qua modo egimus; hinc
 factum eſt, ut modò materiæ, modò formæ,
 modò utriuſq; ſimul habita ratione, in ſuas
 partes variè ſoleant Auctores illud pœma
 diſtribuire, Sex omninò Dramatis in ſuas
 partes reperio diſiſiones.

D. *Affer, quaſo, & explica illas omnes di-
 viſiones.*

M. Prima diſiſio eſt in *Diverbium* & *Cho-
 ricum*, quæ omnium maximè generalis eſt;
 nam quidquid eſt in Dramate, ad hæc duo
 genera revocatur, ut geratur, aut canatur.
Diverbium itaq; eſt ea pars Dramatis: in
 qua colloquantur, aguntvè inter ſe, qui di-
 cuntur Actores. *Choricum* verò dicitur illa
 pars, in qua iidem Actores, vel alii conci-
 nunt aliquid cùm Dramate conexum, de quo
 poſtea.

Altera diſiſio in *Nexum* & *Solutionem* tã
 latè patet, quàm prima: quàmvis alio modò
 Drama partiatur. *Nexus* in Dramate, ut ha-
 bet Ariſtoteles, (a) eſt totũ id, quòd à prin-
 cipio ad ultimam uſq; pertinet partem, ex
 qua fit mutatio fortunæ: hac autem mutati-

one

(a) Cap: 16. Pœt:

one felicitati infelicitas in Tragoedia, & felicitas infelicitati succedit in Comœdia. Solutio verò à mutationis principio ad finem usq; protenditur. Sic in Oedipo Senecæ, quidquid antecedit illum locum, ubi se tandem & patris interfectorem, & matris maritum agnoscit Oedipus, unde summa oritur infelicitas, est in Nexu: reliqua sunt in solutione. Sed de Nexu & Solutione, quantum satis est, dictum superius (a) in Fabula epica.

Tertia divisio (b) fit in *Prologum*, *Episodium*, *Exodum*, & *Choricum*. Prologus præcedit primum cantum; diciturq; ea pars continere quasi femina omnium, quæ dicenda sunt in reliquo dramate: adeo, ut Actorũ nemo producat in Scenam, qui non sit cognitus in Prologo, vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modò. Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hic agitur præcipue; potest enim è domesticis, amicisvè de novo aliquis induci.

Episodium hòc loco juxta Aristotelem, continet tres Actus intermedios, adeoq; tam primariam Actionem. quàm secundarias, sive adjunctitias comprehendit. Ubi notari velim: & Actionem illam primariam, & secundarias etiam esse Actoris primarii: quàmvis hæ quoq; actiones adjunctiæ possint esse illorum, qui sunt post primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideo Actores Episodici.

(a) *Lib: 2. cap: 3 § 2.* (b) *Arist: cap: 1. 10.*

Exodi. Exodus est quintus Actus, ubi Catastrophe, de qua mox, sicuti & de Choro capite proximè consequenti.

Quarta divisio fit in Protasin, Epitasin, Catastasin, & Catastrophem.

Protasis, quæ significat præstitutionem & præordinationem, est Dramatis initium: in quo proponitur summa rei sine exitûs declaratione, ut animus auditoris suspensus teneatur; nam si præsciretur Fabulæ exitus: non sic placerent, quæ postea dicerentur.

Epitasis, quæ rei constitutionem significat, vel, ut alii interpretantur, exaggerationem, est ea pars, quæ Protasin proximè consequitur, & in qua turbæ excitantur, totaq; rei negotiatio magis ac magis involvitur, diciturq; Latinis nodus erroris.

Catastasis est ea pars, in qua continuatur rerum perturbatio: ostenditur tamen quo modò possint illæ postea explicari: unde à multis Catastasis confunditur cum Epitasi.

Catastrophe, quæ subversionem sonat, est ea pars, in qua totum negotium dissolvitur; cum Actor primarius à felicitate transit ad infelicitatem, vel contrâ. Ad extremum drama, si ita fieri possit, illa est rejicienda: quò magis auditoris animus suspendatur, ac delectetur.

Quinta divisio fit in quinq; Actus, qui sic appellantur ab actione, cujus sunt partes; quare tot sunt illi Actus: quot habet Actio diversas partes, & præcipuas; quinq; recen-

sentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; secundus rem propriè deducit in actum; tertius turbas ciet; quartus viam ostendit, quæ res implicite dissolvantur; quintus impedita artificiose expedit. Quare nec plures, nec pauciores esse jubet Horatius.

Nec vè minor, nec sit quintò productior actu Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.

D. Estne semper eadem Actuum magnitudo?

M. Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum, quæ tractantur, quæ possunt esse magis minusvè graves, populoq; jucundæ. Jam verò Actus in varias Scenas distribuuntur.

D. Quid vocas Scenam in Actu?

M. Scena dicitur pars Actus, in qua una, vel plures personæ colloquuntur: designatur autem personarum vel adventu, vel interventu, vel abitu.

D. Quot sunt Scenæ in uno Actu?

M. Plures sunt pro ratione rerum, quæ possunt esse graviores, vel jucundiores: pauciores olim adhibebantur: jam ad tredecim, & amplius numerantur.

D. Quot sunt Actores in Dramate?

M. Plures esse quàm quatuordecim, vetant Artis Magistri: qui, si prodeant simul in Scenam, tres tantum, aut quatuor ad summum loqui permittuntur. Ita præcipit Horatius:

Nec quarta loqui persona laboret.

Sexta divisio (a) fit in Fabulam, Mores,
(a) *Arist: cap: 4.* Sen-

Sententiam, Dictionem, Melodiam, & Apparatum.
Fabula, quam diximus esse constitutionem rerum, & actionum compositam, instar animæ obtinet in dramate: & continet actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones, ac reliqua, quæ vocantur Fabulæ ornamenta: quare non tam pars Dramatis, quàm ipsum Drama debet appellari.

D. Quo modo itaq; Mores, Sententia, & Dictio cum Fabula dicuntur Drama ex quo partiri?

M. Quia inter Fabulæ partes sic eminent: ut Drama partiri cum ipsa dicantur ab Aristotele.

D. Quid hic intelligis per Mores, Sententiam & Dictionem?

M. Morum nomine docuimus intelligi indoilem, & ingenium cuiusq; diximusq; requiri bonas, convenientes, & æquabilis tenoris. Sententia significat sensus, qui genuini Morum partus esse solent, ac proinde debent esse illis imprimis accommodati. Dictio est dicendi ratio, quæ Dramati conveniat: de qua in Tragedia & Comœdia.

D. Quo sensu Melodia, & Apparatus dicuntur esse partes Dramatis?

M. Quia quàmvis extra Drama esse censeantur: ad ejus tamen splendorem cum conferant plurimum, (sicut ad commotionem affectuum,) dux quoq; Dramatis partes vocantur à Philosopho (a) Quare de aliis cum

egerimus superius: de his quoq, modò agendum est.

C A P U T V.

De Choro in Dramate.

D. *Quid est Chorus in Dramate?*

M. *Q*uest pars Fabulæ, quæ sequitur, vel etiam præcedit Actum cum concentu. Dicitur 1. pars Fabulæ eo sensu, quò dictum est jam in fine proximè superioris capituli. 2. Sequi Actum, aut etiam præcedere: quòd Actui soleat postponi, rarò præponi. 3. Cum concentu, quòd, qui chorum agunt, concinere soleant, atq; etiam aliquando loquantur.

D. *Quid canitur à Choro?*

M. Non canitur quidlibet, sed aliquid cum Fabula conjunctum, & affine argumento, quòd tractatur. Nam vel ferebant judicium de iis, quæ agerentur in Fabula: vel favebant bonis & lugentibus: vel monebant iram esse frenandam, insanosq; motus còercendos: vel lugebant cum miseris, vel superos deprecabantur. Chori officia expressit Horatius his versibus:

*Actoris partes Chorus, officiumq; virile
Defendat: non quid medios intercinat Actor,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.*

*Ille bonis faveatq;, & consilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapas laudet mensæ brevis, ille salubrem*
Fusti.

*Iustitiam, lege sc̃q̃, & apertis otia portis.
Ille tegat commissâ, Deosq̃ precetur & oret;
Ut redeat, miseris, abeat fortuna superbis.*

C A P U T VI.

De Scenico Apparatu.

D. *Quid est Apparatus Dramatis?*

M. *Q*In Fabulæ partibus reponitur à Philosopho Apparatus ille, qui rectè dici potest ornatus ille omnis, quò & Scenæ, & Personæ instruuntur ad exhibendam ex arte Fabulam.

D. *Qualis debet esse Scenæ ornatus?*

M. Per Scenam hic intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata: de quo difficile est aliquid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludî scenici in theatro, quod in modum hemicycli erat: in eotria spectabantur maximè: Scenæ, Orchestra, Proscenium. Scenæ est frons theatri ab uno cornu ad alterum cum coopertura. Orchestra locus est, in quo spectatores Drama intuebantur. Proscenium item locus ante Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodibant. Scenæ itaq; altior erat pulpitò, pulpitum prosceniò, proscenium Orchestra.

D. *Qualis debet esse Personarum ornatus?*

M. A diverso vestium genere diversas quoq; fortiebantur appellationes Dramata, sive Fabulæ: palliatæ vocabantur Græcorum Fabulæ; quòd palliò Græci Actores uterentur; Latinorum togatæ; quòd togas illi ad-

hiberent; dicebantur item apud eosdem Latinos prætextæ Fabulæ, quæ Regum, Principum, & Virorum illustrium actiones imitabantur; quod personarum istiusmodi esset prætextæ. Togatæ tantum vocabantur, quæ actiones privatorum hominum exhibebant; quia toga erat vestis popularis, juxta illud Horatii: *vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.* De vestium forma, ornatuq; in Dramate nihil certi jam potest afferri; quod varientur vestes pro diversitate regionum, ac personarum, quæ in Scenam inducuntur.

Postquam ea protulimus, quæ ad Drama spectant universè: nunc de Tragœdiâ & Comœdiâ, quæ sunt ejus partes, videamus.

C A P U T VII.

Definitio Tragœdiæ.

D. *Quid est Tragœdiâ?*

M. *Q*ui. Secundum vim vocis Tragœdiâ est cantus ob hircû: deducitur enim à vocabulis τραγὸς Hircus, & ὄδῳ cantus; quod Tragœdiâ prius fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hostis mactabatur; sive quod hircus præmium esset certantibus, juxta illud Horatii;

Carminē qui tragico vitem certavit ob hircum.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox, juxta alios, à nomine τρῶξ Fæx: quia ora facilius perlinebant Actores ante usum personarum

narum ab Æschylo repertum, juxta hæc Horatii carmina:

*Ignotum Tragicæ genus invenisse camœnæ
Dicitur: & plaustri vexisse Poëmata The-
pis,*

*Quæ canerent, agerent vè peruncli facibus
ora.*

2. Definitur (a) Tragedia: Imitatio Actionis unius, totius, veræ, verisimilis, & insignis: quæ metro, & harmonia, non narrando, sed agendo, misericordiam ciēt, ac terrorem; ut affectuum expiationem, seu purgationem inducat.

D. Explica, quæso, singulas definitionis partes.

M. 1. Dicitur Imitatio Actionis, quia Poësis, maximè Dramatica, Actiones humanas imitatur: ut diximus superiùs.

2. Dicitur Actionis unius, totius, veræ, verisimilis, insignis: quibùs verbis notatur materia Tragediæ, qua partim convenit cum Epopœia, & Comœdia, partim ab iisdem discrepat. Nam materia Epopœiæ est Actio, quæ habet quidem omnes illas dotes, sed debet insuper felici exitu terminari: quod in Tragediam non cadit, quæ sæpiùs infelicem, rarò admodù felicē habet exitum. Comœdiæ verò Actio vulgaris est, & obscura.

3. Dicitur Metro, & harmoniâ perfici Tragedia; quòd sermonem non qualemcumq; sed metro adstrictum, ut alia Poëteos gene-

ra, requirat; item & harmoniam, seu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat imprimis.

4. Dicitur non narrando, sed agendo exhiberi Tragoedia: quia, cum sit poema dramaticum, tota debet esse in Actione: quò pacto ab Epopœia discrepat, quæ partim in rerum narratione, partim in actione sita est: Poëtâ modò narrante per se, modò alios narrantes, agentelvé inducente.

5. Dicitur excitare misericordiam, & terrorem, ut affectuum expiationem purgationemq; inducat; quibûs verbis Tragoediæ finis attingitur: de quo postea pluribûs.

C A P U T VIII.

De Materia Tragoediæ.

D. *Uæ est Materia Tragoediæ?*

M. *Q* Est Actio una, tota, vera, verisimilis, insignis, & infelix. (a)

D. *Quò sensu Actio Tragoediæ debet esse una?*

M. Eo sensu n. ut sit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non possit. 2. ut omnia, quæ sunt illius Actionis primariæ, in uno eodemq; loco facta esse videantur; in eodem cubiculo v. gr. in eadem domo, in eadem urbe, in iisdem castris: unde Tragoediæ apponi solet; Scena est Romæ, vel Corinthi, vel Athenis, vel alibi, ubi res gesta est. Sed quo modò Actio debeat esse una & tota; diximus alias. (b)

D.

(a) *Arist: cap: 5. (b) Lib: 2. §. 2. & 3.*

*D. Quo modo debet esse Vera & Verisimilis
Actio Tragediæ?*

M. Eo iensu, ut verè contigerit Actio primaria: alioqui non multum moveret Tragedia: si falsa esse crederentur, quæ referrentur in scena: crederentur autem esse falsa, si talia essent; quia sunt Actionis insignis, quæ non solet ignorari. Non ita dicendum de Epifodiis, quæ, cum sint actiones adjectitiæ, per se sæpe non adeò spectabiles, nihil opus est esse vera.

*D. Possuntne esse falsa Actionis primariæ,
quæ dicuntur Adjuncta?*

M. Duplex genus est hujusmodi Adjunctorum. Primum est eorum, quæ sunt per se spectatissima: atq; illa tam vera esse debent, quam ipsa Actio, cujus Adjuncta sunt; non licet v. gr. fingere à patre filium, vel à filio matrem fuisse interfectam: nisi fide historię id constet; pro falso enim habetur, quod istiusmodi est, nisi consignetur Historię monumentis, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus est eorum, quæ sunt minus spectabilia, adeoq; non solent, aut certè non debent necessariò in Historia notari: quæ si verosimilia sint, faciliè vera esse credentur. Peccabit itaq; contra hanc præceptionem, qui Cæsarem naturali morte, non violenta extinctum induxerit; non peccabit qui eundem singulos interfectores alloquentem exhibuerit; quòd primum, non item alterum Historia notare debuerit. Quâ ratione debeat esse

Verisimilis Actio Tragediæ, satis indicatum est superiùs cap: 3. in materia Dramatis universè spectata.

D. Quò sensu Insignis erit illa Actio?

M. Insignis erit non ratione tantum personarum, quæ inducuntur; sed etiam, & quidem præcipuè, ratione sui. Nimirum id requirit propositus Tragediæ finis: cum melius multo cieantur affectus, purgenturq; quando illustriores inducuntur personæ, quæ à summa felicitate ad infelicitatē maximam deveniunt, ut inferiùs (a) docebitur. Insignem certè, notamq; vult esse Horatius hanc Actionem:

*Reclius Ilia cum Carmen deducis in Aëus,
Quam si proferres ignota, indielaq; primus.*

Quamquam & suus sit in Tragedia, ut in Epopæia, locus personis ignobilioribus, seu iis, quæ Actores Episodici appellantur.

D. Quò sensu debet esse Actio Tragediæ infelix?

M. Eò sensu 1. ut sit Actio illa plena luctus, & terroris. 2. Ut infelici plerumq; terminetur exitu: quia misericordiam & terrorem debet concitare; ut animi affectus ex fine suo purget.

D. Quo modo delectabit, quæ plena luctus erit Tragedia?

M. Non quidem res ipsæ tragicæ voluptatem afferent, ut notavit Aristoteles: (b) sed excellens illarum delectabit imitatio.

Nam

(a) Cap: 10. (b) Poët: c. 2.

Nam eorum, quæ vel fugimus, vel detestamur, imagines, ut ferarum formas, & cada-
verum affabre factas non sine lætitia intue-
mur: quòd insitum sit à natura hominibus
imitari, ut idem observavit Philosophus.
Adde quòd tantæ calamitatis expertes nos
esse, ac doceri, quæ cavere oporteat, non me-
diocriter gaudeamus.

*D. Numquid licet aliquando felici exitu
claudere Tragœdiam?*

*M. Quamvis satius sit exitum Tragœdiæ
esse terribilem, & inexpectata felicis fortunæ
in luctuosam mutatione stupendum; volunt
aliqui tamen licere ab ea lege deflectere in
gratiam auditorum, qui domum redire ma-
lint læti, quàm tristes; adeoq; indignius non
habitum v.gr. primarium Actorem expedire
se posse è magna, quam incurreret, calamita-
te; atq; id unum inquit contendunt: ut lu-
ctuosa sit tota Tragœdiæ facies, ad illius fi-
nem obtinendum.*

C A P U T IX.

De Forma Tragœdiæ

D. Quenam est Forma Tragœdiæ?

M. Q Est Fabula, sive compositio Actionis
Tragicæ.

*D. Qualis debet esse illa Fabula, sive
Compositio?*

*M. Debet esse una, simplex, justæ cujus-
dam magnitudinis, in suas partes ritè distri-
buita, & variis Fabulæ ornamentis conspicua:*

quæ dotes explicata sunt superius; cum egimus universè de forma Dramatis.

D. Quid speciatim præcipitur circa Fabulæ Tragicæ?

M. Ut Fabula illa sit implexa, id est, ut annexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utramq; simul; atq; etiam vult talem esse Philosophus, (a) ut ex peripetia & agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio; unde tres Fabulæ illius partes designavit, peripetiam, agnitionem, & perturbationem.

D. Qualia debent esse ornamenta Fabulæ Tragicæ?

M. 1. Peripetia, & Agnitiones, ut diximus, sunt adhibendæ concitandis affectibus cum primis idoneæ. 2. Inferenda Episodia pauciora, & breviora, ut supra monuimus. 3. Machinæ usurpandæ, modò non in solutione Fabulæ, sed in nexu, ut docuimus. 4. Circa Mores præcipitur non tantùm ut boni sint, convenientes, & æquabilis tenoris: sed etiam graviores, severioresq; pro rerum, quæ inducuntur, natura. Uide matronæ gravi confertur Tragedia apud Horatium:

*Effutire leves indigna Tragedia versus,
Ut festis matrona moveri iussa diebus.*

Intererit Jatyris paulum pudibunda protervis.

De eadem sic habet Ovidius (b)

Omne genus scripti gravitate Tragedia vincit.

(a) Arist: c. II. (b) 2. Trist: lib: I. c. 9.

5. Aspergenda Sententia, quæ graves personas ceceant, quæ cautione, superius tradidimus. 6. Dictio tam gravis esse debet, quam res ipsa, quæ tractantur; versus jambicus trimeter usurpandus, quem vocat post Aristotelem Horatius *alternis aptum sermonibus*: quod ille numerus familiaris sit, & in omnem facile sermonem incurrat. Demittit tamen se decenter Tragoedia, uti se attollit Comœdia: ut idem observavit Horatius:

*Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratuſq; Chremes turido delitigat ore;
Et Tragicus plerumq; dolet sermone pedes-
stri.*

C A P U T X.

De Fine Tragoedia.

D. *Quis est Finis Tragoediae?*

M. *Q* Finis Tragoediae est concitare quosdã animi affectus ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purificationemq; quæ vocat, Tragoedia, ut finem, indicit Aristoteles: cui consentiunt alii, qui ea de re scripsere Authores. Atq; hic finis tam accuratè, quam dilucidè breviterq; discutendus est: cum exquisitus ab eo tum argumentorum, tum personarum, qui solet hic præcipi, delectus, atq; adeo optima pendeat Fabulae Tragicæ constitutio. Quare disquirendum. 1. Qui affectus in Tragoedia. 2. A quibus: 3. Quo modò debent concitari.

§. I.

S. I. Qui affectus concitentur in Tragoedia.

D. *Uli affectus concitantur in Tragoedia?*

M. **Q**uoniam Misericordia & Terror, quorum operâ purgantur omnes alii Affectus; unde Scena appellata est quædam quasi palæstra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, & perficiuntur.

D. *Quo modo purgant alios Affectus Misericordia, & Terror?*

M. Misericordia tangimur, cùm videmus aliquem grandi aliqua calamitate pressum, præsertim immerentem: timemusq; ne quid simile nobis contingat, quod alteri nobis quodammodò æquali accidit; & sic misericordia parit timorem, cautumq; præstat, quem afficit; ne gerat aliquid, unde tanta sibi miseria proveniat. Item ad objectam gravis infortunii speciem terror incussus, ejusmodi vitandi mali desiderium injicit: quò desiderio efficitur, ut affectibus moderemur, qui sunt veræ omnium germanæq; causæ nostrarum calamitatum.

S. II. A quibus concitentur affectus in Tragoedia.

D. *Quinam debent concitare Misericordiam, & Terrorem in Tragoedia?*

M. Multò meliùs Actores, qui neq; improbi, neq; admodum probi sunt, sed inter illos medii, & qui cum amicis rem habebunt,
aut

aut consanguineis, illos affectus commovebunt.

D. Quare minus commovebunt, qui sunt improbi?

M. Quia ut improborum felicitas indignationem parit; sic non parit infelicitas misericordiam, aut terrorem; non misericordiam; quia dignum existimat quisq; improbum calamitate, quâ premitur; non terrorem: quia nemo sibi eventurum putat, quod improbi culpâ factum esse videt; terreatur esto, qui scelestum affligi scelestus aspicit: sed vulgò non sunt aut censentur improbi, qui adsunt spectatores, adeoq; non est existimandû, improbi calamitate illos esse perterrendos.

D. Non poterunt igitur improbi in scenam produci?

M. Poterunt utiq; ut jam præmonuimus, sed ea adhibitâ cautione: ut, si minus misericordiam, terrorem saltem vel probis spectatoribus incutiant; quod sane fiet, si non tam ex culpa, quâm ex errore humano lapsi videantur.

D. Quare minus apti sunt movendæ commiserationi, incutiendoq; terrori, qui sunt maxime probi?

M. Quia qui probus est imprimis, cum sit infelix, non parit misericordiam: cum solam pariat indignationem, eamq; maximam, si abominando facinore tollatur è vivis; non terrorem: quia, ut tradit Aristoteles, nemo sibi propter probitatem idem eventurum esse putat, cujus præmium est felicitas. *D.*

D. Non licebit ergo probos in Scenam producere?

M. Constat Christianos Martyres datos esse aliquando feliciter in theatrum, uti & viros alics. probos, qui semel aut amore ducti impotentius, aut irâ abrepti vehementius, cœco quoddam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa, quæ improbos, probosvè arcet à theatro, pro optima Tragoediæ forma posita est: nec quidquam aliud voluit Philosophus, cum sic præcepit, quàm quid sit ea in re præstantissimum, indicare.

D. Quem facis Actorem medium probum inter & improbum?

M. Is est, juxta eundem Philosophum, qui nec virtute, nec vitio admodum excellit, qualem Oedipum fuisse accipimus: cujus neq; magnæ virtutes, neq; summa vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditoris solent.

2. Qui peccat imprudens, ac proinde nec viri boni nomen meretur, quia illius officium est transgressus: nec contra improbi, quia inconsultò peccat. Sic idem Oedipus, cum parricidium summum esse crimen non ignoraret: Lajum tamen miser per ignorantiam peremit. Debet etiam summa ille dignitate præcellere: ut hac ratione major calamitas terrorem simul, & commiserationem augeat.

D. Quare amicos inter, & consanguineos res geri debet in Tragoedia?

M. Quia I. si inimicus inimicum occidat,

dat, nulla excitabitur commiseratio; nisi quatenus factum ipsum communi humanitatis recordatione commovet; atq; etiam facile ferent homines in alio, quod essent ipsi quoq; facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem inferat, sed ignotus ignoto, cum hoc agat sine affectu: nec ipse movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut sanguine conjunctus occidat, non adeo commovebit. Quare præstat, ut inter amicos, & cognatos res geratur; ut si frater fratrem, parens filium, filius parentem aut occidat, aut invadat. Ab amicis, enim ista cum fient: movebunt commiserationem: à consanguineis; atrociam etiam videbuntur: ut cum Clytemnestram Orestes, Eriphylem tollit Alcæon.

§. III. Quo modo concitentur affectus in Tragœdia.

D. Quo modo concitantur Affectus in Tragœdia?

M. In hoc variant Tragœdi, (a) apud quos vel committit Actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei, vel conscius; item sic committit: ut factum vel post, vel ante agnoscat. Item ante agnoscit, ut animum mutet, priusquam id conficiat, aut poenitentiam agat.

Atq; ex his variis modis concitandorum affectuum ortæ sunt varix species Tragœdiarum; quatuor celebrantur imprimis. 1. est quando

(a) *Arist: c. II.*

quando agnoscitur qui occiditur; ut cum Medea liberos occidit. 2. quando agnoscitur post mortem, qui occisus est: ut cum Oedipus Laïum sua manu peremptum audit. 3. quando agnoscitur eò tantum momento, quò perire debet, & periculo eripuit; ut cum Iphigenia agnitum Orestem morti subducit. 4. quando agnoscitur, qui periturus est, & ad mortem quæritur; nihil tamen conficitur: ut cum Æmon apud Sophoclem stricto ense parentem insequitur, neq; tamen quidquam agit.

D. Licetne oculis objicere atrociora spectacula, quibus sanguis effunditur, & horror animis incutitur?

M. Non licet: neq; enim debent induci in theatrum aut incredibilia quædam, ut sunt metamorphoses: aut foeda aspectu, aut visu atrocia juxta illud Horatii:

*Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius A-*
treus:

Aut in avem Progne mutetur, Cadmus in
angvem.

Quodcumq; ostendis mihi sic, incredulus odi.

D. Qui referri poterunt, quæ oculis non licebit subicere?

M. 1. Frænuiciabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus est, vel ab aliquo alio, 2. postquam gesta fuerint: narrabuntur, quòd Nunciorum munus esse solet: sic præceperat Horatius:

..... Non tamen intus

*Digna geri, promes in Scenā, multaꝫ tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens*

*D. An non licebit aliquid ob oculos ponere,
quod speciem aliquam habeat crudelitatis?*

*M. Licebit vincula, ipsumq; demortui
Principis cadaver deferre in medium, ad com-
movendum auditorem; item verbera, aliaq;
scævitæ instrumenta licebit coram exhibere:
at non percutere, aut perimere, nisi post
Scenam id fieri simuletur.*

CAPUT XI.

Præceptorum usus in scribenda Tragedia.

*D. **T**raditas hætenus de Tragedia præce-
ptiones, quæso te, ad usum ut revoces,
& scribendæ Tragediæ unum aliquod
Paradigma proponas.*

*M. Si velis ex arte Tragediam scribere:
nudam primùm ac sine ullo ornamento de-
lineabis Actionem, quæ est materia Tragedi-
æ; deinde ad Fabulam, quam voles indu-
cere, attendes, videbisq; sitne simplex, an
implexa; si implexa, an peripetiam simul, &
agnitionē, & qualem utramq; admittat; & cū
superioribus an benè cohæreat; an terror ex
rebus oriatur, ac commiseratio, aut quomodò
possint aliunde commoveri; cū personas con-
quires, earum ipse habitus, affectusq; animò
indues: Episodia postmodum excogitabis.
Postquam sic fuerit constituta Fabula: quid
in Nexu, quid in Solutione inducere neces-
se sit, examinabis; nam in Nexu, non in
solu-*

soluzione debent esse episodia. neq; etiam proluxa illa, aut otiosa, sed breviora, & cum Actione primaria ritè connexa. Si simplex fuerit Fabula: curabis artificiosè ut desinat: sin implexa, agnitionem ut habeat, & peripetiam elegantem, & quæ tragicos affectus, seu perturbationes ipsa per se excitare possit.

D. Profer, quæso, exemplum tum simplicis, tum implexæ Fabulæ.

M. Fabulæ simplicis exemplum sit Troadum Tragoedia apud Senecam, quæ sic habet. Græci. expugnata Troja, Calchantem consulunt, quo pacto salvi domum pervenire, ac faventes sibi Deos redituri habere possint. Calchas Polyxenam, & Astyanactam necandos esse pronuntiat: atq; id conficitur. Reliqua sunt episodia, aptè illi Fabulæ inserta; sic Episodium est Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactanda Polyxena consilio nascitur; item episodium est tota illa scena, in qua ab Ulyssæ quæritur Astyanax, ac tandem invenitur: quod pariter è consilio de præcipitando Astyanacte oritur.

Fabulæ implexæ exemplum esto Oedipi Tragoedia apud eundem Senecam. Oedipus disquirens, qui sit Laji interfector: se & illius filium, & interfect rem, atq; etiam Jocastæ matris suæ maritum esse agnoscit; quare effossis sibi præ pudore, & irâ oculis abijt in exilium, & Jocasta se gladiò confodit. Hæc est Actio primaria; ad quam non spectat neces-

necessariò Oedipi in prologo de pestilentia sermo: quamvis cum eadem apte cohæreat. Item ejusdem Oedipi cum Creonte, & Tiresia colloquium, tum proluxa illa inferorum descriptio, umbrarumq; evocatio sunt Episcodia: nisi forte cum nominatim de Lajicade agitur: Oedipi autem, & Senis, & Phoribantis ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt: ad Nexum tamen referri possunt: reliqua sunt in solutione, ubi est peripetia, & agnitio mirabilis.

CAPUT XII.

De Comoedia.

D. Quid est Comoedia?

M. Q Comoedia secundum vim vocis est paganus cantus: *κωμῆν* enim græcè significat pagum, latinè, & *ὠδὴν* cantum; sic appellata; quòd in pagis habuerit originem; vel, ut alii volunt, à Como hilaritatis, ac temulentia Deo dicta est Comoedia, quasi *κωμωδῆν* sit, canere Como digna.

D. Quo modò definitur Comoedia?

M. Definitur Imitatio Dramatica Actionis unius, totius, civilis, aut privatae, & vulgaris, stylo populari exhibita, & lato semper exitu terminata, ad proponendum vite private exemplum. Atq; hæc definitio, Comœdiz materiam, formam, & finem attingit; de quibus breviter admodum agendum est: cum satis ea sint exposita in Materia, Forma, & Fine

Fine pœmatis dramatici, universè spectati,
& alibi partim pluribus in locis.

D. Quid habes circa materiam Comœdiæ?

M. Est actio, cujus jam recensitæ sunt in definitione, & superius explicatæ in materia dramatis varix affectiones. Veritatem, vel falsitatem admittit illa; quia privati hominis est actio, obscura per se, & ignotæ; neq; imitatur res illustres, & terribiles, aut admirabiles, sed civiles, & privatas; ut avaritiam senum, fraudes servorum, & similes: quæ alios sollicitudine, latitia alios impleant: quare debet esse insuper jocularis, ut delectet, & ea vitia exagitare, quæ risum potius, quàm misericordiam moveant.

D. Quid præcipis circa Formam Comœdiæ?

M. Præter ea, quæ dicta sunt in Forma pœmatis dramatici, curandum est: ut intexantur, 1. quædam peripetix, non quæ magnos, ac vehementes, sed remissiores, lenioresq; cieant animorum motus. 2. Agnitiones, non ex, unde oriantur maximæ perturbationes, sed quæ levioribus de causis ortæ, non admodum moveant: ut in Plautinis Comœdiis, quæ fit è crepundiis, nonnunquam cistulis, aut annulis, agnitio. 3. Episodia brevia, & apta. 4. Mores solutiores, & jocis, salibusq; conditi: in quibus magno opus est delectu: videndumq; ne sint frigidi, multò minus obsceni: quod jure in Plauto reprehendit Horatius:

At nostri proavi Plautinos & numeros, &
Lau-

*Lauda vèrè sales, nimium patienter utrumq;
Ne dicam stulte mirati; si modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepidò se ponere dicto.*

5. Sententiæ rariores, ac vix aliæ, quàm pertinentes ad vitam quotidianam, & in frequentiori usu positæ; ut sunt trita, ac vulgaria proverbialia. 6. Dictio apta rebus, adeoq; non grandis, ut in Tragœdia; sed contrà humilis, svavis, & mediocri ornatu contenta: quàmvis possit aliquandò altiùs assurgere: cùm graviores affectus sunt exprimendî, ut ait Horatius:

*Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.*

Adeoq; metrum optimum erit, quod proximè accedit ad solutam orationem.

D. Quid statuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philosophus, Comœdiæ esse ex inimicis amicos efficere; quod universè dictum esse oportet: ut cùm pater filio reconciliatur, aut cùm fraude aliqua, vel casu ex ipsa Actionis natura exorto à se invicem disjuncti duo homines mutuo in gratiam redeunt. Sed istud est officium Comœdiæ potius, quam Finis: qui in eo positus est, ut vitæ privatæ exemplum proponatur; ut inde mores quisq; suos corrigat.

Ex dictis colliges, à Tragœdia potissimum differre Comœdiam, 1. Materiâ; Tragœdia res grandiores, Comœdia tractat humiliores. 2. Personis; in Tragœdia nobiles sunt, in Comœdia humiles, & obscuræ. 3. Dictione;

ctione; grandior est in Tragoedia, vulgaris in Comœdia. 4. Exitu; funestus esse solet in Tragoedia, in Comœdia felix est atq; hilaris.

D. Quid si personæ illustres inducantur in Scenam, quæ Fabulam Comicam peragant?

M. Non erit hæc Tragoedia, aut Comœdia, sed tertium Dramatis genus, ortum ex utraq; quod appellabitur Tragicocomœdia, cujus finis est semper latus; personæ partim illustres, partim vulgares; res modò ludicræ, modò tristes. Amphitruonem vocat Tragicocomœdiam Plautus, ubi sic loquitur in Prologo Mercurius:

Faciam ut commixta sit Tragicocomœdia.

Nam me perpetuo facere, ut sit Comœdia,

Reges quo veniant, & Dii, non par arbitror.

Quid igitur? quoniam hic Jervus quoq; partes habet:

Faciam proinde, ut dixi, Tragicocomœdiam.

X C + X
INSTITUTIONUM
POETICARUM
LIBER IV.

94

De Reliquis Pœmatis.

M. **P**ost Epicam, & Dramaticam Pœsin celebrantur multa minora pœmata; quorum alia sic à se invicem differunt, ut singula singulas, easq; maximè diversas constituent species; ut Elegia, Epigramma, Satyra, Ode, &c. alia verò cum sint ut plurimum in genere heroico: majorem habent inter se conjunctionem, ac velut affinitatem; quamquam ad Oden quoq; referri possint, cum commodè canantur ad Lyram; sunt hæc, Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, Epinicia, Soterica, Propemptica, Parænitica, &c. de quibus omnibus breviter modò, pro dicendi instituto, disputabimus.

CAPUT PRIMUM

De Elegia.

D. *Quid est Elegia?*

M. **Q**uæ Elegia propriè est funebris cantus, à Hebili lugentium sono sic dicta, qui crebro, ἔῃ λῃ γῃσιν he! he! ingeminant.

D. *Quæ est materia Elegiæ?*

M. Est propriè res funebris, & tristis, unde Ovidius in mortem Tibulli canit:

Flebilis indignos Elegieia solve capillos:

Ab! nimis ex verò nunc tibi nomen erit:

Et s. Tristium:

E

Fle-

Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen.

Factum est tamen deinde, ut non tantum res funebres, ac tristes, sed res quoq; lætæ, amores, vota, preces, gratulationes, & convitia elegiaco carmine scriberentur; ut videre est apud ipsum Ovidium. De materia primisq; Elegiæ Authoribus sic statuit Horatius,

Versibus impariter junctis querimonia primum,

Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos Elegos emisit author:

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

D. Quæ est Forma Elegiæ?

M. Forma Elegiæ, est ipsius constitutio, & compositio, seu quædam eorum, quæ canuntur elegiacæ, dispositio; de qua sic præcipi potest, ut pœma illud tersum sit, lenè, perspicuum, dictio mollis, & æquabilis, morata, tenera, affectibus plena, & delicata quadam suavitate condita. Quamquam pro ratione rerum, quæ celebrantur, magnificè etiam procedat Elegia: ut quæ apud Propertium scripta est in Actiacam victoriam, & alibi passim apud Authores probatissimos.

CAPUT II.

De Epigrammate.

D. Quid est Epigramma?

M. Q Si vocis etymon attendas, est inscriptio quævis: ἐπιγραφή enim græcè est, inscribere latinè. Si definitionem quæras, dicitur breve pœma cum simplici cuiuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut aliquid ex propositis deducens.

D. Quotuplicis generis est Epigramma?

M. Duplicis, ut indicat definitio; aliud enim simplex est, quod simplici rei, personæ, aut facti indicatione continetur: ut sunt inscriptiones denariorum, & statuarum, ut ista clype:

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

Alterum compositum dicitur, quod in ratione ducenda colligendaq; & quasi in argumentatione positum est.

D. Quæ est materia Epigrammatis?

M. Sunt res universæ, personæ, facta, quæ exornari, reprehendi, fieri, probarive possunt.

D. Quæ est ejus Forma?

M. Est ipsa ratio tractandi Epigrammatis, quod solet scribi carmine vel hexametro, vel elegiaco, vel phaleucio, vel jambico.

D. Quis est Finis?

M. Est communis omni Pœsi, delectare docendo, seu laudet, seu vituperet Pœta, qui ab hoc nunc non debet recedere.

D. Quot sunt Epigrammatis dotes?

M. Tres numerantur præcipue, Brevitas, Perspicuitas, & Acumen.

CAPUT III.

De Satyra.

D. Quid est Satyra?

M. Satyra videtur nomen ducere à Satyris, Diis petulcis, lascivis, & dicitur: qui inter Actus Tragicarum, ac postea Comædiarum inducti in theatrum, non tantum sermone parum verecundo, libero, aculeato, vultu ac corpore risum movebant; verum etiam cives improbos nominatim carpebant; unde Satyra ab aliquibus ad pœma dramaticum revocatur. Videtur etiam dicta Satyra, quasi Saturata; quod varium complectantur argumenti genus. Quare definitur Satyra: Pœma jocosum, liberum, & aculeatum, ad reprehendendos, corrigendosque mores corruptos.

D. Quæ est materia Satyræ?

M. Dicitur potest turpitudine risu digna, vel odio; exagitant enim Satyrici Pœtæ, Inertes, Paralitos, Deformes, Loquaces, Ingratos, Ambitiosos, Prodigos, Avaros, &c. Materiam Satyræ his duobus versibus definiuit Juvenalis:

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira,
voluptas,

Gaudia, discursus, nostri farrago libelli.

D. Quæ est Forma Satyræ?

M. Est

M. Est ipsius constitutio, & compositio, in qua illinendæ sunt quibuscumque fravitatibus objurgationes, ut æquior animo excipiantur; adeoque versutum, sagax, callidum, disertum, acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras sententias, acutas & acres, puritatem, & elegantiam in verbis, remissos; mollioresq; numeros, dictionem submissam, quotidianæ locutioni similem: unde Horatius, qui in Odis usq; adeo numero studuit, ut idcirco numerosus vocetur ab Ovidio; idem tamen in satyris numerum illum neglexit; non quia aliter non posset, sed quia hunc neglectum Satyris putaret convenire. Nullæ certæ partes in hoc Pœmate assignantur; aliquando insinuatio, sæpius abruptum & incitatum principium adhibetur.

D. *Quis est Finis Satyræ?*

M. Est objurgando, & irridendo abstergere homines à vitiis, & ad virtutem incitare. Videndum tamen: ut joci, ac sales satyrici careant obscenitate: ne, dum animos vult purgare Pœta, ad morum turpitudinem invitet.

C A U T I V

De Pœmate Lyrico.

D. *Quid est Pœma Lyricum?*

M. Quid dictum est pœma Lyricum à Lyra, quæ inter organa musica celebris est, adhibeturq; ad hujusmodi carmen concinnandum. Quare vocatur etiam illud pœma Ode,

duos alios reverti oporteat, ut in hac Oda Horatii; v.g.

Sic te Diva potens Cypri,

Sic fratres Helenæ, lucida sidera.

Post hac duo carmina, eodem modò duo alia succedunt:

Ventorumq; regat pater,

Obstrielis aliis, præter Fætyga;

& sic deinceps ad finem Oda. Ita dicitur illa Ode tristrophos, quæ continet plures strophas, sive conversiones, quarum singula habent tria carmina; & tetraestrophos, cujus singula strophæ quatuor includunt versus.

D. Quid est Ode monocolos, dicolos, & triecolos?

M. Ode dicitur monocolos, seu uniformis, quæ unius ejusdemq; generis habet carmina: talis est prima Ode Horatii:

Mecœnas atavis edite Regibus,

O & præsidium, & dulce decus meum, &c.

Cujus omnia carmina sunt alclepiadica. Dicitur Dicolos, quæ habet strophas, quarum carmina sunt duplicis generis, tricolos, cujus strophæ continent carmina triplicis generis.

CAPUT V.

De Hymno, Parodia, & Carmine
Intercalari.

D. Quid est Hymnus?

M. Quid est Ode ad Dei laudes, virorumq; illustrium celebrandas instituta; *ut veni*
enim

enim græcè est *Celebrare* latinè.

D. *Quid est Parodia?*

M. Est imitatio versuum, ubi sententia tamen ad contrarium sensum detorqueretur. Illud genus carminis frequentavit imprimis Joannes Baptista Masculus, profanos sensus ad religiosa fere argumenta convertens. Sabinus. Item Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem traduxit per parodiam.

D. *Quid est Carmen Intercalare?*

M. Intercalare carmen, quod & Regium dicitur, est illud, in quo post aliquod versuum intervallum, idem semper recurrit; ut apud Virgilium in Eclogis i. le versus sapij usurpatur:

*Incipe Mena'ios mecum, mea tibia, versus.
& ille deinde:*

*Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnim.*

CAPUT VI.

De Eclogis, Silvis & Diris.

D. *Quid est Ecloga?*

M. **Q**Ecloga, quæ & Bucolicum Carmen à Bubulco, & Pastorium à Pastore dicitur, est imitatio rusticarum actionum stylo mediocri, & suavi, vel per meram enuntiationem, vel per dramaticam personarum effictionem. Eclogæ vocantur à delectu, & concinnitate sermonis; ἐκλέγειν enim græcè est *selegere* latinè. Cum autem Bucolicum

Carmen initio inconditum esset, ut plurimum puriora quædam, elegantioraq; seligebantur: unde huic generi carminum indita est appellatio.

D. Quæ sunt leges hujus Poëmatiss?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conquestiones, gaudia: sed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet esse humilis, frequentes adhibendæ comparationes ex agris deductæ, jucundæ item descriptiones inferendæ. Hexametrum carmen adhibendū, modo ne adsit granditas, nevé longiore ambitu circumducatur. Ducem habes in hoc genere Poëseos, ut in heroico, Virgilium, qui quanto sublimior videtur in *Æneide*, tanto se submissius de industria deprimit in *Bucolicis*,

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina subito calore effusæ, neq; anxîa cura castigata. Silvæ dicuntur, quod oblatam quasi temere materiem ex tempore, & stylo veloci percurret, & tractet Poëta, dum calor menti insidet. Statius certe initio suarum silvarum libellos, qui subito calore, & quadam festinandi voluptate sibi fluxerunt, silvas vocat, additq; illa poemata solum habere gratiam celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. Diræ sunt quoddam Carminis genus, quò quidquid furoris, imprecationū, querelarum, convitiatorum in mentem venit, effundit.

ait Pœta. Sic Dido Æneam apud Virgilium, Medea Jasonem apud Senecam diris prosequuntur,

Expositōs, de quibus libri hujus initii, variis carminum generibus illud unum superest, ut de Pœmatibus, quæ ad heroicam Pœsin commodè revocantur, quamvis ad lyram quoq; venustè cani possint, breviter differamus: sunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, &c.

CAPUT VII.

De Epithalamio, Genethliaco, Epicedio.

D. Quid est Epithalamium?

M. Quid est Pœma pro nuptiali pompa conscriptum, sic dictum à vocibus Græcis ἐπι ad, & θαλαμος, nuptiale cubiculum.

D. Quo modo conficiendum est illud pœma?

M. Laudes conjugum celebrandæ, tæusū augurium capiendum, fructus illarum nuptiarum predicandus, vota concipienda pro connubii felicitate, & futura prole. Consule Pœtas, qui scripsere Epithalamia, Catullum, Silium, Claudianum, &c.

D. Quid est Genethliacum?

M. Est Carmen, quod nascentibus accinitur, γενέθλιον enim græcè est, natiuitas latine; unde Genethliacon natale carmen.

D. Quo modo scribendum est hujusmodi Carmen?

M. Parentum virtutes celebrantur, spes de puero excitantur, variaz loci, ac temporis notantur circumstantia.

D. Quid est Epicedium?

M. Est Carmen funebre, quæ Nania Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab ἐπι & πρὸς, cura, quæ mortuis præcipuè debet impendi.

D. Quæ sunt leges Epicedii?

M. Narrantur demortui, laudes, pompa funebris describitur. conditur Epitaphium, Pœta deniq; apprecatur æternitatem.

C A P U T VIII.

De Epinicio, Eucharistico, Propemptico.

D. Quid est Epinicion?

M. Quid est Carmen pro reportata victoria conscriptum, sic dictum ab ἐπι &

νίκη, victoria. A variis circumstantiis loci, temporis, hostium multitudinis &c. celebranda est victoria; observanda tradita posteris imperatoria prudentia, & fortitudinis monumenta; exponendum, qui fructus ex victoria consequantur: vota precesq; pro patria, Victorisq; incolumitatē fundendæ. Habes passim apud Authores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. Quid est Eucharisticum?

M. Est pœma, quo gratias alicui agimus ob præstitum beneficium, sic dictum ab εὐχα-ριστήν, gratias agere: debet eo in carmine

ne

ne prædicari acceptum beneficium, dantis humanitas, & beneficentia extolli, accipientis necessitas non debet omitti; Item miscenda vota in gratiam dantis.

Hujus Carminis passim exempla suppetunt apud Authores.

D. Quid est Propempticum Carmen?

M. Propempticum à *προεμπεινω* deduco, est Carmen in gratiam aliquò abeuntium scriptum: in quo vota concipiuntur eorum causâ, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod, ac præcipuè fortunatum iter apprecandum. Talis est Ode Horatii (a) in gratiam Virgilii Athenas navigaturi, quæ sic habet:

Sic te Diva potens Cypri,

Sic fratres Helena, lucida sidera,

Ventorumq; regat pater,

Obstrictis aliis, præter Japygæ

Navis, quæ tibi creditum

Debes Virgilium, finibus Atticis

Reddas incolumem, precor;

Et Jervæ animæ dimidium meæ.

Eglogia habet Vallius (b) hujus generis pœmata, quibus Amicos, atq; unum imprimis sub Amyntæ persona in Indiam proficiscentem prosequitur, quæ tu consule.

CA-

(a) Lib; 1. Od: 3. (b) Horat: lib: 3.

CAPUT IX.

De Carmine Soterico, Protreptico, &
Parænetico.

D. *Quid est Sotericum Carmen?*

M. *Q* Est carmen pro salute recepta, & vitato gravi aliquo periculo. dicitur

Sotericum, quod *σωτηρια* græcè, salutem sonet latinè; in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo subeundo fortitudo, in vitando fortitudo, vel felicitas, bona ex vitato exorta celebrari. Habes absolutissima hujus carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quæ ad Franciam, ad Christianissimum Regem, Augustissimam Reginam Matrem, post recuperatam Regis sanitatem inscripsit, quarum prima sic incipit:

Pæne evantes junge lyrae modos,

Et Martiales, Francia, laureas:

Defuncta fatali periclo,

Magnifici rea surge voti, &c.

D. *Quid est Carmen Protrepticum?*

M. Idem est atq; Adhortatorium Carmen à verbo *πρὸς τρεπναι* adhortor; cum scilicet alios ad aliquid suscipiendum impellimus. Nihil est usitatus ejusmodi Carmine apud Pœtas, Formam habet illius exquisitam Frizonius in Sacra Expeditione ad Principes Christianos:

*Surgite magnanimi Proceres, quos æthere
ab alto*

Incre-

Increpueſe ſacrum ſpirantia classica Mar-
tem, &c.

Quæ Carmina, ſi quæ alia, vim habent ad
promovendos animos; ducitur enim ad-
hortatio ab Ottomanici hoſtis ferocitate,
& ſucceſſu funeſtè felici, ab amplitudine
regionum ab eo devaſtatarum, ab Solymæ
urbis ſanctitate, ab eo tam læda ſervitute
oppreſſa: à futura victoriæ certis conjectu-
ris, &c.

D. Quid eſt Carmen Paræneticum?

M. Eſt Monitorium Carmen, à παρανέω
admoneo, ſic dictum, in quo præcepta ſapien-
tia continentur. Sic Pœta pro ſuo officio
alios monet, v. gr. ne ſe periculis temere
objiciant, ne majora viribus ſuſcipiant, ne
quid aliud aggrediantur, cujus ipſos poſtea
pœnitere poſſit. Habes ejusmodi Carmina
paſſim apud Pœtæſ tum veteres, tum recen-
tiores: ac proinde nihil eſt opus, feſtinanti
 præfertim, exempla proferre.

IN-

& arte coagmentanda fabulæ, cæteros vincit
Comicos.

TITUS LUCRETIVS CARUS insignis
est ob Latinum sermonem, & sententiarum
gravitatem: versus habet paulò horridiores,
interdum obscenos, & impios. Scripsit Phy-
sica. Romæ natus est, annò ejusdem Urbis 658.

CAJUS VALERIUS CATULLUS, Ve-
ronensis, novem post Lucretium annis ortus,
scripsit Odas, Elegias, Epigrammata, &c.
Sermo benè Latinus est: versus aliquando
duriores, sæpè obsceni.

P. VIRGILIUM annus U. C. 684. edi-
dit, futurum olim principem Latior Pœte-
os; Patria tanti viri, Andes vicus propè
Mantuanam.

Q. HORATIUS FLACCUS quinque post
Virgilium annis editus Venusii, in Apulia;
cuncta ingeniosè, splendide, luculenter scri-
psit; non pauca tamen habet lutulenta, &
inquinandis moribus, nisi delectus habeatur,
opportuna.

**ALBIUS TIBULLUS, & SEXTUS AU-
RELIVS PROPERTIVS**, nati sunt circa
annum U. C. 710. hic in Umbria, ille Ro-
mæ, uterq; Pœta melior, quàm castior, atq;
idcirco ablegandus à puerorum Scholis: nisi
qui forte locus benè repurgatus excerpatur.

P. OVIDIVS NASO patriam habuit Sul-
monem, urbem Pelignorum in Italia annò
U. C. 711. æmœnus vates, copiosus, ingeni-
osus, & illaborata facilitate gratus, utinam
æque

æquè castus & modestus; quæ mobrem periculosè legitur non solum in iis libris, ubi nequitiam apertè profitetur: sed in Metamorphosis, epistolis, &c. Tristia & libri de Ponto minus habent periculi.

MANILIUS, incertum quo annò natus, rectè in extrema Augusti tempora rejicitur, cui suum opus videtur dedicare. Scripsit Astronomica, versatus satis concinnè, ac facilliter in argumento per se horrido, & intentato.

PHÆDRUS, origine THRAX, libertus Augusti, Horuif sub Tiberio. Lucet in eo natus quidam latini sermonis lepos, aureo Augusti saculo dignissimus. Vide, quæ de illo & aliis nonnullis Pœtis scripsit P. Franc. Vavasser Soc: JESU, in suo de Ludicra dictione libro. Multa quoq; de Pœtis differit eruditè Possevinus noster in sua Bibliothecæ parte 2. lib: 7. Addi solent ad Phædri calcem Avieni fabulæ. Is Theodosio Seniore imperante vixit, hoc est, annis post Phædrum circiter 350. Ejus latinitas immanè quantum à Phædri nitore discrepat.

SENECA, patriâ Cordubensis, Lucii Annæi Seneca Philosophi, ut multis placet, filius, vixit Neronis avd. Artem tragicam ignorat. Ampullata sunt ejus Carmina, plerumq; tamen plena spiritûs & ardoris: latinitas non ignobilis: in sententiis & orationibus, quas actoribus suis & heroibus affingit, modum vix tenet; multò præstantior futurus,

re temperare ingenio suo, quam indulgere maluisset.

MARCUS ANNAEUS LUCANUS, Senecæ Philosophi fratris filius, patria item Cordubensis, Historiam civilis belli Casarem inter & Pompejum versu scripsit elato, & sæpè turgido, nonnunquam acri & ingenioso. Cur illi Pœtæ nomen abrogent eruditi, & oratoribus, vel historicis annumerandum censeant, intelligitur ex iis, quæ de Pœsi diximus. Non enim pœmatis sui materiam quasi facit, & rerum variarum inventionem, ac mutationem illustrat, sed acceptam ab Historia ornatè profecquitur. Multos fallit ambitiosus ille sententiarum tumor, & argutiarum fucus, ad pompam potiùs & fastum, quàm ad veritatem comparatus.

PETRONIUS ARBITER, civis Romanus prædives, Neronis familiaris, ejus flagitia descripsit, versibus imperissimis & argumentò convenientibus, uterquè dignus oblivione & execratione.

A. PERSIUS FLACCUS, Volaterranus, eodem Neronis tempore Satyras scripsit, sed multò conditas falcituro legi, pauca si demas, possunt.

SILIUS ITALICUS, ab Italica, Bæticæ Hispaniæ urbe, sic appellatus, ultimo Neronis anno consulatum gessit, iterumquè sub Domitiano Pœma composuit de secundo Bello Punico. Virgiliū, cujus cultor insignis erat, imitari studuit ac sequi; multū abest, quin assequatur.

P. PAPINIUS STATIUS, Neapoli, ut verius creditur, oriundus, sub Nerone & Domitiano scripsit *Silvas*, *Thebaidem*, & *Achilleidem*; stylô saepe confragoso, & obscuro. Ejus *Silvæ* sunt amœniore, & cultiores.

C. VALERIUS FLACCUS, Setinus, edidit libros octo *Argonauticon*, quos Vespasiano dedicavit. Statio purior & melior est.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS, Bilbilitanus, Roma annis quinque, & triginta vixit, usquē ad Trajani tempora, cum in Hispaniam suam rediit: mores & ingenium perpolire potest ejus lectio: si obscœna deleas epigrammata.

DECIUS JUNIUS JUVENALIS, Aquinas, Pœta doctus, & eloquens, majestatem, & aculeos, interdum declamatorios, habet: minus Horatio politus ac pressus, Persio uberior est. Cave illum, nisi expurgatum legas,

CLAUDIANUS fuisse Alexandrinus fertur, sub Theodosio magno, ejusquē liberis claruit, à quibus ei statua in Romano Foro posita. Pœticos spiritus ingentes & meliore sæculo dignos habet, ac, si tumoris non nihil detrahas, vix ulli Pœtarum latinorum, præsertim in iis, quæ postremô loco scripsit, secundus est.

AURELIUS PRUDENTIUS, sub eodem Theodosio, in rebus Christianam fere pietatē & religionē spectantibus operâ posuit, barbaro sæpè, licet ingenioso & erudito carmine.

Quintiliani judicium de Pœtis latinis habes libro ejus institutionû X. Cæ-

CAPUT II.

De Stylo Pœtico.

STylus vocatur propria quardā dicendi, seu
scribendi forma. Sunt enim qui breviter
& strictim loquuntur & scribunt; sunt qui
fundunt latius orationem solutam perinde, ac
vinc̃tam: alii magnificē & splendidē, alii ni-
tidē ac parcē amant scribere. In quo suam
quisquē indolē fere sequitur. Hinc styli tanta
varietas, præsertim in Pœtis, qui genio plu-
sculum indulgere solent. Oritur etiam illa ē
variis carminum generibus. Alius enim sty-
lus convenit Epopœiæ, & versui Heroico: al-
ius tragico, & Comico: alius Lyrico: suus
est Epigrammati, suus Elegiæ, suus Dithy-
rambo, &c. Quis autem singulorum istorum
sit proprius, aliunde cognosci melius nequit,
quàm Pœtis ipsis legendis. Caput est legere
& animos nunoquā; g. nere exemplica fa. ir-
ginum in Heroico pœmate, quem recentio-
res quidam egregiē sunt imitati; ut Sannaza-
rius, Bembus, Heinlius, & alii, quorum car-
mina extant collecta in libello, cujus titulus
est, *Deliciae Heroicae Pœticoe*. Item Jacobus
Vallius, Carolus Ruus: & in Elegiaco, O-
vidius, Sidronius Hofschius; & in Comico Te-
rentius; in Tragico, Seneca, Petavius, Mala-
pertinus. &c. In Lyrico Horatius, Sarbievi-
us, Jonius, &c. In Epigrammate, Martialis,
in sylvis Statius, &c. Consule Quintilianum
libro præsertim 12. c. 10. ubi de stylo, ejusquē
diver.

diversis formis agit: & P. Nicolaum Causum in suis divinæ & humanæ eloquentiæ Parallelis Lib: XI. sed præcepta hæc multum juvant. Optimum stylum consequeris, si multum & attentè legeris & diligenter scripseris

CAPUT III.

De Variis Versuum generibus.

PRÆTER usitatos versus, Hexametrum, Pentametrum, & Jambicum, qui nihil, aut parum difficultatis habent, alii quidam sunt reconditiores, partim à Comicis, partim à Lyricis vatibus usurpati: de utriusque pauca observabimus.

§. I. De Versibus Comicis.

CUM Pœsis ad delectationem maximè comparata sit: uti versibus debet, quæ est oratio omnium suavissima. Tragici utuntur Jambicis perfectis, his nempe, qui in pedibus paribus Jambos habent, nempe in 2. 4. & 6. in imparibus verò Spondæos, vel Anapæstos, Dactylos, aut Jambos; quia omnes isti pedes plus habent gravitatis & dignitatis. Comici utuntur Jambicis imperfectis, idque satis habent, si in fine sit pes Jambus; in aliis locis adhibent promiscuè Jambos, Spondæos, Dactylos, Tribrachos, Anapæstos, qui locum habent in Jambicis perfectis. Præterea utuntur Amphimacræ, seu Cretico, qui constat duabus extremis syllabis longis & media brevi, ut Pamphilum, ambiunt. Interdum

dum Proceleusmatico, siue duobus Pyrrichi
is hoc est quatuor brevibus; quia quatuor
breves respondent duabus longis, è quibus
constat Spondus, cui locus est in Jambico
versu. Exemplum Proceleusmatici habes in
Andria A. I. Sc. I. sub finem.

*Mala mens, malus ani-mus quem-quidem ego
si sen-sero.*

In hac enim scena sunt omnes Senarii, siue
Trimetri. Itaq; in secundo pede est Proce-
leusmaticus.

Item in eadem Andria Act: 3. Sc. 3. in pri-
mo pede:

*Tibi generum firmum, & filia invenies vi-
rum.*

Utuntur etiam Comici versibus Jambicis
dimetris, id est, qui quatuor tantum pedes
habeant; nam antiqui vocabant duos pedes,
unam mensuram: interdum Tetrametris, id
est, qui habeant quatuor mensuras, siue qui
constent octo pedibus: unde octonarii & qua-
drati appellantur.

Interdum totis quatuor, aut sex, aut octo
pedibus non constat illorum versus, sed de-
est aliquando una syllaba in principio, aut
in fine; & ii versus vocantur Catalecti, si-
ve desinentes, penduli & semimutili: ut *Mu-
sa Jovem-cane-bant*, est dimeter catalectus;
deest enim ultima syllaba: item, *Non-ebur
neq; au-reum*, deest enim prima syllaba. Ob-
servandum hic tantum est, eum pedem, qui
proximus est syllabæ relictæ, & pendenti,
Iambum esse oportere. Ali-

Aliquando deest unus pes, iiq; versus vocantur Branchycatalecti, sive mutili; ut

Musa-favii nat-a,

est dimeter Brachycatalectus; deest quippe pes quartus. Hoc idem in Tetrametris contingit: v. gr. in illo;

Vos precor-vul-gus-silentum vos què se-ra-les Deos:

deest prima syllaba. Quod si metiaris aliter, at velis deesse syllabam in fine potius quàm in principio: facies Trochaicum versum, qui nempe Trochaum pedem pro Jambo, iisdem locis, atquo Jambicus, ponit:

Vos pre-cor-vul-gus si-lentum-vos-que-se-ra-les Deos.

Sic in Adelphis, act: 3. Sc. 2.

Cate-ros rue-rem, agerem. raperem, -tunderè & -prosterne rem.

Dividi etiam aliter potest prior versus: si ponatur amphimacer in principio:

Vos pre-cor vul-gus si-len-tum, &c.

Et tunc deerit ultimus pes: eritq; Tetrameter Brachycatalectus, Quemadmodum illi versus Andriae, Act: 4. Sc. 1. qui Muretum, Scaligerum, Erasmus, & ceteram eruditorum familiam adeò torserunt, dici commodè possunt Trimetri Brachycatalecti. Sic eos metire:

Hoccine credibi-le est aut-memora-bile.

Tanta ve-cordia in nata cui quam ut-siet.
Facestant enim ii, qui ut suum quemdam, quem sibi fingunt ipsi, numerum inveniant,

tollunt, mutant, vellicant miseros versus,
irato Terentio, & veteribus libris reclamantibus.

In quibusdam sive Dimetris, sive Tetrametris abundat syllaba una, vel pes unus, vocanturq; Hypercatalecti, sive Hypermetri, qui nempe habent aliquid supra communem mensuram. Ita longior est iste unâ syllaba:

Musæ sorores sunt-Minervæ.

Ad inveniendum quoq; numerum Comico-rum versuum, juvabit observare, quæ sequuntur.

1. Sæpissimè litteram S. elidi, ita: ut legendum sit magi, pro magis; sati, pro satis, &c. Sexcenta sunt exempla, immò interdum ex trito S, vocalis præcedens eliditur. Sic in Andria: —

Bonum ingenium-narras-adolescens optimum.

ita ut *scentis op* Spondæus sit *scente op*; nili malis Amphimacrum ponere. In eadem Andria:

Semper enim dicta est ejus atq; habita est soror.

Quo in versu voces, est ej' at, sunt tres longæ; Item:

Sed quid opus est verbis?

Sed quid op' est verbis?

2. Voces quasdam dissyllabas in unam syllabam concrevere v. gr. fuit, fiet, puer, rei, ego, meus, tuus, suus, suo, Deus, &c. Sic metire versum Andriæ Scena I. Act: I.

Liberi-us vi-vendi, fuit-potes-tas, nō ante-

Non-

Nonnulli volunt esse Amphimacrum in voce, *liberius*, in quo dux mediæ syllabæ cœant in unam, quasi si esset *Librius*: alii *Dactylum*, si expungatur S. *Libriu*. Sic illum ejusdem Comœdiæ, qui est in *Act: 4. Sc. 1.*

Ut malis gaudeat a-lienis, atq; ex-incommodis;

in *gaudeat*, dux ultimæ syllabæ in unâ brevẽ coalescunt, quasi *gaudet* legeretur; in *alienis* dux mediæ concrescunt in unâ longam. Sic *Verba quiesci*, melius, potius, pro dissyllabis ponuntur; *grandiuscula* pro trisyllabo: ita *Virgilius* vocem *stellio* dissyllabam posuit. *Horatius pituita* trisyllabam. Contra verò voces quædam monosyllabæ in duas syllabas porriguntur: ut jam quasi esset *j-am*.

3. Sæpe vocales non elidi cum in sequenti voce: occurrunt aliis, neq; litteram M.

4. Voces *illum*, *illam*, *eccum*, *eccam*, &c. aliquando primam habere brevẽ; quia olim unica litera L. & C. scribebantur, *i-llum*, *e cum*,

5. M. & R in media dictione interdum elidi. Sic in *Andria Act. 1. Sc. 3.*

Enim vero, Dave, nihil loci est segnitia, &c. Primus pes anapæstus est. Littera verò M. in fine interdum eliditur ante consonantem. *Andria A. 3. Sc. 2.*

Certe enim scio non satis me-pernōsti, &c. ubi primus pes dactylus, *Cert' eni.*

6. Vocales quædam corripì, quæ non eliduntur, v. gr. in *Andria Act: 4. Sc. 4.*

Reliquit me homo-atq; ab it.

ubi

ubi me breve est; quia non eliditur more
Græco Et Sc. 6.

Quæ se in bones te opta vit, &c.
voces illæ quæ se in Dactylū efficiunt.
Nonnulli ut hiatū hunc effugiant, addi vo-
lunt, Plautino more, litteram D. *Reliquit*
med homo.

7. Nota, *eho, hem,* & alias quasdam id
genus interjectiones, extra metrum aliquan-
do censendas, neq; cum metiri voles versū,
annumerandas aliis vocibus.

§. II. De versibus Lyricis.

LYRICORUM vatum pœmata vocantur Odx,
quæ vox Græca significat cantilenam; quia
Odx ad Lyram, sive citharam vulgò ca-
nebantur. Odx istæ propriū quoddā carminis
genus habent, immò constant aliquando è tri-
bus planè diversis. Ab inventoribus vulgò
nomen sortiuntur Sic Ode Alcaica dicitur,
cujus auctor Alceus, Pœta Græcus; Saphi-
ca, quā invenit Sappho: & singula Odarū, &
versuū, è quibus componuntur, genera bre-
viter percurro.

Primum genus Odarum est earū, in qui-
bus sunt omnes versus Choriambici Ascle-
piadei Tetrametri: qualis est apud Horatiū
Od. Lib. 1. *Mecœnas atavis, &c.* Vocantur
Choriambici; quia in illis præcipuum locū
obtinet pes Choriambus, qui componitur ex
Choræo, sive Trochæo, & Jambo, id est, lon-
ga, & brevi, & brevi & longa. Asclepiadei
vocantur ab auctore: inventus enim fertur
iste

iste versus à quodam Asclepiade. Tetrametri deniq; quia pedes 4. habent, quorum 1. est Spondæus, 2. & 3. Choriambus, 4. Pyrrichius, constans è 2 brevibus:

Mecæ-nas atavis-editæ Re-gibus.

Potest etiam aliter idem versus dividi, si nempe interponatur cæsura in medio:

Mecæ-nas ata-vis-editæ-Regibus.

Porro cum Ode unius generis versibus ita constat, vocatur Monocolos: quæ vox Græca significat, esse partes omnes unius formæ ac speciei. Quando duplicis generis sunt versus in Ode, vocatur illa Dicolos: quando triplicis, Tricolos: quadruplicis, Tetracolos, &c.

Rursum, quando versus iidem & ejusdem generis recurrunt, si alternis id fiat, id est, si post alterum quemq; versum, vocatur Ode Distrophos, quæ vox Græca id significat; si post tertium quemq; versum, Tristrophos; si post quartum, Tetrastrophos: quia ille ordo versuum, qui identidem revertitur, Græcis est *Stròphe*.

Deniq; si pes nullus, nulla syllaba desit, aut abundet: versus vocatur Acatalectus: si desit una syllaba, vocatur Catalectus: si pes totus desit, Brachycatalectus: si abundet unus pes, Hypercatalectus, vel Hypermeter.

II. Genus Odarum est earum, in quibus primi quiq; tres versus sunt Hendecasyllabi (hoc est undecim syllabarum) Sapphici (à Sappho inventi) Acatalecti sive quibus nihil deest; pentametri, sive quinq; pedibus con-

constantes, quorum 1. est Trochæus, 2. Spon-
daus, 3. Dactylus, 4. & 5. Trochæi: Quar-
tus autē quisq; versus est Adonius (ab Ado-
ne inventus) Dimeter, hoc est, 2. constans
pedibûs, nempe Dactylo, & spondzo. Talis
est Ode 2. lib 1. apud eundem Horatium:

Fam ja-tis ter-ris nivis-atque-diræ:

Similes sunt duo sequentes; quartus:

Terruit-urbem.

Tota Ode est Dicolos Tetraastrophos.

III. Genus, Ode Dicolos Distrophos, in qua
primus quisq; versus est Choriambicus Gly-
conius (ab Glicone inventore) Acatalectus,
Trimeter, id est, pedes ternos habens: quo-
rū primus est Spondaus, 2. Choriambus, 3.
Pyrrichius. Secundus verò quisq; versus est
Alclepiadeus, de quo dictum est in primo
genere Odarum. Talis est Ode 3. Lib. 1.

Sic te. Diva potens Cyprî:

Sic fratre's Hele-næ lucida sidera.

IV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus
quisq; versus est Dactylicus, Archilochius, He-
ptameter. Dactylicus dicitur, quia in eo ma-
ximè regnat pes Dactylus. Archilochius, quia
inventus, & usurpatus ab Archilochio Pœta
Græco Lyrico: Heptameter, quia 7. constat
pedibus, quorum 4. primi sunt Dactyli, mix-
tis tamen ad arbitrium, ut in versu Hero-
ico fit, Spondæis: tres postremi semper sunt
Trochæi. Secundus verò quisq; versus, Jam-
bicus, Hexameter, Catalectus constans sex
pedibus, demptâ una syllaba. Primus est

Spondæus, vel Jambus, 2. Jambus, 3. Spondæus. 4. 5. & 6. Jambi. Talis est Ode 4. Lib: 1.

Solvitur-acris hi-ems gra-ta vice-veris. & Fa-woni;

Trabunt-què sic-cas machine-cari-nas.
 Secundus versus aliter explicari potest, nempe interposita in medio versu casurô; & sic tres pedes ultimi erunt Trochæi:

Trabunt que sic-cas machi-næ ca-rinas.

V. Ode Tricolos Tetraſtrophos: in qua primi quique duo versus sunt Asclepiadei, qualis est in primo genere explicatus. Tertius autem quique, Pherecratius. authore Pherecrate sic dictus: Heroicus, quia videtur esse pars versus Heroici, seu Hexametri: Trimeter; quia tres pedes habet, Spondzum, Dactylum, Spondzum. Quartus quique est Glyconius: de quo dictum in 3. genere. Talis est Ode 12. lib: 1.

O na-vis refe-rent-in mare te novi.

Fluctus: o quid a gisr-fortiter-occupa

Portum: -nonne vides, ut

Nudum-remigi-o latus.

VI. Ode Dicolos Tetraſtrophos. Primi quique tres versus sunt Asclepiadei. quartus Glyconius. Talis est Ode 5. libri 1.

Scriberis Vario, &c.

VII. Dicolos Distrophos. Primus versus est Hexameter; secundus est Dactylicus Alcmænius, Tetrameter. Dicitur Dactylicus, quia frequentiores in eo sunt Dactyli; Alcmænius, quia inventus ab Alcmanæ, Græco Pœta;

Pœta; Tetrameter, quia 4. habet pedes, nempe similes 4. ultimis versibus Heroicis Hexametri. Talis est Ode 6. lib: 1.

3. *Lauda-bunt ali-i cla-ram Rhodan-aut Mi-ty-lenem.*

Aut Ephe-sum, bima-ris-ve Co-rin-thi, &c.

VIII. Ode Dicolos Distrophos: Primus quisq; versus est Aristophanius, Dimeter, constans è duobus pedibus, nempe Choriambos, & Bacchius. Pes autem Bacchius ita dicitur; quia in hymnis Bacchi sæpè adhibebatur: constat ex una brevi, & 2. longis. Talis est versus Ode 7. lib: 1.

Lydia dic per omnes.

Aristophanius appellatur, ab authore illius Aristophane, Pœta Comico apud Græcos celeberrimo. Secundus quisq; versus est Alcaicus. (ab Alcæo inventus) Tetrameter, quia 4. pedes habet. Primus est Epitritus, 2. & 3. Choriambus. 4. Bacchius.

Te Deos o-ro, Sibarim-cur properesa-mādo. Porro pes Epitritus ita vocatur; quia supra 3. syllabas, unam habet. Quadruplex est: 1. ex Jambo, & Spondæo compositus, ut voluptates. 2. ex Trochæo, & Spondæo: ut concitatas. 3. è Spondæo, & Jambo, ut communiant. 4. e spondæo, & Trochæo, ut expectare. Potest hujus Odæ primus versus aliter dividi, nempe.

Lydia dic per omnes.

IX. Ode Alcaica Tricolos Tetraastrophos. Dicitur Alcaica, quia inventa fuit ab Alcæo, Lyrico Pœta clarissimo. Primi quisq; duo ver-

fus sunt Jambici Senarii Brachycatalecti, quæ appellari quoq. possunt Dactylici Pentametri Catalecti. Constant illi ex Jambo, vel Spondæo, deinde Jambo, postea Spondæo, tum Anapæsto, deniq; Jambo. Si aliter metiaris, ac esse Dactylicos velis; constabunt ex Jambo, vel Spondæo, tum Jambo, cæsura, & duobus Dactylis. Talis est Od. 3. lib: 1.

Vides ut al-ta-slet nive can-didum.

Vides-ut al-ta-slet nive-candidum.

Tertius quisq; versus est Jambicus dimeter, sive 4. pedibus constans: (nam in versibus Jambicis, una mensura duos pedes completitur) hypercatalectus, sive abundans unâ syllaba post 4. pedes.

Silvæ labo rantes gelu-quæ.

Quartus quisq; versus est Dactylicus Alcaicus constans pedibus quatuor, duobus Dactylis, & duobus Trochæis.

Flumina-constite-rint a-cuto.

X. Ode Monocolos, in qua sunt omnes versus Choriambici Alcaici Pentametri; quæ constant è spondæo, tribus Choriambis & Pyrrichio. Talis est Ode 10. lib. 1.

Tu ne quæseris-scire nefas. quem mihi, quem tibi.

Potest etiam dividî versus iste aliter, cæsuris interpositis:

Tu ne quæse-ris scire ne-fas quem mihi, quem tibi.

XI. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus quisq; versus est Jambicus dimeter Cata-

lect-

talectus: constat enim 4. pedibûs; sed una syllaba deest, nempè prima. Talis est Ode 15. lib: 2.

Non ebur neque aurum.

Si velis pendulam, & abundantem syllabam in finem versûs rejicere: facies ex Jambico Trochaicum, & sic metieris:

Non ebur neque aure um.

Secundus versûs est Jambicus Trimeter Catalectus, constans 6. pedibûs, demptâ una syllaba.

Mœa renidet in domo lacu nar.

XII. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus quisq; versûs est Heroicus Hexameter; secundus quisq; est Dactylicus Dimeter Hypercatalectus, constans 2. Dactylis & syllaba. Talis est Ode 6. lib: 4.

*Dissugere nives, redeunt jâ-gramina cœpis
Arboribusq; comæ.*

XIII. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus versûs est Jambicus Trimeter, sive sex pedibus constans; secundus Jambicus dimeter, duabûs constans mensuris, sive pedibûs 4. Ejus generis est Ode I. Epodon:

Ibis-Liburnis-inter-altana-vium,

ami-œ. pro-pugnacula.

Aliud quoddam genus est huic simile, in quo, pro versû primo Jambico, ponitur Heroicus Hexameter:

*Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
oblivionem sensibus.*

XIV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus quisq; versûs est Heroicus Hexameter;

secundus verò Archilochius Hexameter Hypercatalectus, constans 4. Jambis, 2. Dactylis, & una syllaba. Talis est Ode 10. Ep.

Horrida-tempestas Cœlum contrahit, & imbres:

Nives-que de-ducunt Fovem:

Nunc mare-nunc silvæ.

Quidam hanc Oden faciunt Tricolon Tri-trophon, & secundum versū in duos secant; quorum primus est Jambicus Dimeter:

Nives-que de ducunt Fovem.

Alter est Dactylicus, Archilochius, de quo dictum in duodecimo genere.

Nunc mare nunc silvæ,

Huic affine est generi aliud, in quo Dactylicus Archilochius præponitur Jambico Dimetro: & in primo loco pro Heroico Hexametro ponitur jambicus Trimeter.

Petti, nihil-me si-cut ant-ea, juvat scribe-re versiculos,

amo-re per-culsum gravi.

In quo genere, quidam duos illos versus in unum constant hoc modo:

Scribere versicu-los amo re per-culsum gravi.

XV. Ode Dicolos Distrophos, cujus primus quisq; versus est Heroicus; secundus verò Jambicus. Talis est Od. 11. lib: Epod:

Altera-jam teri-tur bel-lis ci-vilibus ætas;

Suis-et-ip-sa Ro-ma vi-ribus-ruit.

Ultimum genus est earum, in quibus sunt omnes versus Jambici Trimetri. Talis est Ode 17. lib: Epod: *Fam jam efficaci, &c.*

§ III. De aliis quibusdā usitatorū
versuum generib9. Ex lib: IV. Proso-
diæ Bononiensis P. Jo. Bap: Ricciolii.

A Napæsticum Archilochium carmen est con-
stans quatuor pedib9, quorum quilibet
potest esse Anapaustus, aut spondus: pri-
mus verò & tertius etiam dactylus. Sit exē-
plum ex Seneca in Herc: fur: ch. I.

*Turbine magno spes sollicitæ
Urbibus errant, trepidiq; metus,
Ille superbos aditus Regum
Durasq; fores expers somni
Colit, ac nullo fine beatus
Componit opes, gazis inbian,̃
Et congesto pauper in auro est.*

Qui quidem Seneca admisit secundò loco, sed
raro, tribrachum & dactylum, & in illo Me-
dæ versu 2. in fine dactylum sic:

Non erat usus. Nondum Plejadas.

Idem in choro ejusdem Medæ separatum
Adonium subjecit.

De Glyconio dictum est suprâ. Constat spon-
dus & dactylis duobus. At Seneca chorò 4.
Oedipi tricies ponit choreum primo locò:
quod & sæpe fecit Catullus: rarus verò Ho-
ratiùs, ut in illo: *Ignis Iliacas domos.* Imò
Seneca aliquando 2. locò posuit spondum.

Audreonticum constat tribus jambis &
syllaba: recipit tamen primo locò spondum
ac anapaustum, & raro tribrachum. Utitur hoc
Theocritus Idyll. 27. Anacreon verò sæpiùs

simè, ex quo illud latinitate donatū. accipe:

O ter, quaterq; felix:
Cicada, quæ supremis
In arborum virotis,
Roris parum ut bibisti,
Cantare dulce gaudes.

Jambicum Archilochium dimetrum acatalecticū constat quatuor jambis; recepit tamen primò & tertio loco spondaum, rarò autem anapæstum, aut tribrachum. Habes exemplar passim in Horatio lib: epod: ubi jambis trimetris subicit dimetros sic:

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium;
Paterna rura bobus exercet suis.
Solutus omni fœnore, &c.

Utitur hoc Ecclesia in Hymnis. Tale est illud Sabbati ante Domin: Passionis ad Vesperas:

Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium:
Quo vita mortem pertulit,
Et morte vitam protulit.

Jambicum Hiponactæum constat quinq; pedibus dyssyllabis, & una in fine syllaba: quorū secundus, quartus, & quintus sunt jambi: primus verò & tertius vel jambi, vel spondaei. Tale est illud elegantissimum:

Ternos vetusti congios falerni,
Uno die convivis peractis,
Haust potentum Romuli nepotum
Regnator audax, arbiterq; regum.
Exinde plebs Quiritium vocavit
Non Claudium Tiberium Neronem,

Sed Caldium Biberium Meronem.

Jambicum senarium, seu archilochium acatalectum si purum est, constat solis jambis; si mixtum, requirit locis paribus, id est, secundo, quarto, & sexto, jambum: imparibus verò, præter jambum, excipit anapæstum, tribrachum, spondæum & dactylum; imò secundo & quarto non recusat tribrachum. Tragicum verò, ut sit gravius, non debet, nisi rarissime constare ex puris jambis: comicum autem, modò in fine retineatur fere semper jambus, reliquis quinque locis recipit jambum, spondæum, anapæstum, tribrachum, dactylum. Exemplâ sint jambici puri ex Catullo:

Ebaselus ille, quem videtis, hospites,

Ait fuisse navium celerrimus.

Tragicum verò jambicum ex Seneca *Herc. fur. act. 2.*

O magne Olympi rector, & mundi arbiter,

Fam statue, pande gravibus ærunnis modum.

Comici denique jambicum exemplum sit ex Terentio in *Andria*:

Qui utramvis recte norit, ambas noverit.

Accusant, quos hic noster auctores habet.

Perduxere illuc secum, ut una esset mecum,

Nihil ista opusest arte ad banc rem, quâ paro.

Et in *Eunuchi* prologo:

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis

Quamplurimis, & minime multos ledere:

In his Pœta hic nomen profiteri vult suum.

Phaleucium hendecasyllabum est, & constat spondæo, dactylo, & tribus choreis. Mart. l. i.

Hi c est, quâ legis, ille, quem requiris,

Toto

Toto notus in orbe Martialis.

*Cui, lector studiose, quod dedisti
Viventi decus atq; sentienti,*

Rari post cineres habent Pœtae.

Admittit tamen aliquando prima in sede
jambum, ut apud Catullum penè tricies;
apud Martialem fortasse non nisi semel in
illo libri 3. epigr: 21.

Veternò, resinaq; pigriores.

Apud eundem Catullum primò loco videbis cho-
reum, & quidem duodecies: & ibidem dactylum
bis, anapaestum semel. Apud Senecam verò in
Oedipi 2. Choro anapaestum secundò loco.

De Sapphico item dictum est paragrapho su-
periore. Hic addam nonnulla. Solis sapphiciis
Catullus, Seneca, Statius usi sunt, Adoniò non
interjecto. Secunda sede pro sponda, Sappho
inventrix, & Catullus non semel, & Seneca
chorum adhibuere. Sit exemplum ex Catullo:

Otium, Catulle, tibi molestum est.

Sen Sacas sagittiferosq; Parthos.

Quid? quod Sappho quartò loco spondaum,
rarò tamen, posuit, ut docet Gretserus, &
secundò loco dactylum? quod fecit Seneca in
choro actus 3. Medez, & in choro actus 3.
Troadis sic:

Sumere innumeras solitum figuras,

An feras variis Lapidis Caristos.

Imò idem Seneca, teste Martino Delrio, pri-
mò loco adnisiit spondaum, dactylum, & a-
napaestum; secundò jambum.

*Scæven, seu Choliambicū carmen est jam-
bicum,*

bicum senarium: sed claudicans, quia locò ultimi jambi habet spondæum, ita tamen: ut penultimò loco sit jambus. In cæteris servat leges jambici Senarii: atq; adeo in secunda & quarta sede habet jambum vel tribrachū; in prima & tertia jambū, aut spondæum, aut etiam anapaestum. & dactylū; quia tempore sunt compares spondæo, quū duæ breves uni longæ æquivalent; & tribrachum, quia compar est jambo. Pro exemplo sit illud Persii.

Nec labra fonte prolui caballino,

Nec in bicipiti sumniasse Parnasso

Memini, ut repente sic Pœta prodirem.

... *Quod si dolosi spes refulserit nummi*

Corvos Pœtas & Pœtvidas Picas

Cantare credas Pegaseium melos.

Hoc melos torquet Grammaticos: est enim jambus in ultima sede contra leges Scazonis. Manutius, Emmanuel, & Gretserus putant imitatione Græcorum productā primam in μέλος, sicut ab Homero producta fuit in hymnis. Politianus legendum censet *noctiar*. Alii alia.

Trochaicum Alemanium dimetrum est & acatalectū, constatq; quatuor trocheis; recipit tamen secundò & quarto loco spondæum & primo loco Pyrrichiū. Tale illud Ecclesiæ:

Pange lingua gloriosi. Tale & illud Catulli.
Age, cuncta nuptiali.

Trochaicum Hipponacticum est tetrametrum acatalecticum, & constat octo pedibus, quorū impares sunt trochei; reliqui aut trochei,
aut

aut spondæi apud Coicos verò omnibus locis recipit compares spondæo, nempe anapæstum & dactylum: & compares trocheo, nempe jambum & tribrachum, exceptò ultimo. Sit exemplum purioris:

Pelle tonsisterga Pontî, vela tende. jam pergamus.

Trochaicum Galliambicum, tetrametrum est, constatq; vel trocheis, vel partim trocheis, partim Pyrrichîis, & raro admittit pedes his compares. Exemplum esto illud Catulli:

Super alta vēstus atq; celeritate maria.

Alia versuum genera, quæ sunt innumerabilia si velis cognoscere: adito Serviũ, & Terentianũ in Centimetro Nebrissensem lib. 8. c. 8. Despauteriũ lib: 5. Scaligerũ in Pœtica, lib: 2. &c. Pauca modo de Dithyrambo subnectã.

S. IV. De Dithyrambo.

Dithyrambus canebatur in honorẽ Bacchĩ, à quo nomen est sortitus. Bacchus enim ab antiquis dictus est Dithyrambus, quasi duabus januis in lucem emissus. Râulas consule. Bacchum igitur, India perdomita, redeuntẽ in Graciã Satyri cũ Manadib; comitantur. Hi vino graves & mente ac voce peram constantes, carmina sine modò ac numero victori Baccho decantabant. Illos imitati Pœtæ, & entheo furore correpti, carmina quadã audaci, tumidò, vario stylo, scripsere, quò canere modo ebriosi solent; permixtis in unum versibus omnis generis & metri. Hæc origo

origo Dithyramborū, & forma. Exemplum
habes in seneca Tragædo, post secundū A-
ctum Tragædiæ, cui nomen facit *Oedipus*:
Chorus, qui actum illum sequitur, merus est
Dithyrambus: *Effusam redimite comam.*

Vates recentior partam de Turcis victo-
riam annō 1716. hoc genere carminis ce-
lebravit: Quos enim effert lætitia, ii men-
tis & vocis agrè sunt compotes.

Surge, Phœbe, pone curas,

Sume plectra, funde lætum

Ore carmen, usitatis

Parce modis agitare cantus.

Elio docta cur moratur?

Cur Thalia lenta cessat?

Otiosa cur sororum

Turba monte torpet alto?

Huc adeste, convolate,

Queis Apollo labra sacro

Fons tingit, huc adeste,

Turca mari fugit atq; terra.

Huc proterva turba, Fauni,

Huc, amœna turba, Nymphæ

Ferte ferta, fertæ flores,

Turca mari jacet, atq; terra.

Ferte sinistra, barbitosq;

Fistulasq; tibiaq;

Et canendo, luscando,

Saltitando prædicate:

Turca mari fugit atq; terra.

Audiat Æther,

Gaudeat Æther;

Te Duce, Clemens,
 Roma triumphet;
 Turca mari jacet atq; terra.
 Itala festis
 Æra resurgent
 Undiq; templis:
 Turca mari fugit atq; terra.
 Audiat Iſter,
 Littora multo
 Florē coronet.
 Plaudat Iberus,
 Et Tagus alمام
 Vertice flavo,
 Nectat olivam:
 Tum ſua Nereo
 Latus uterquē
 Gaudia portet.
 Turca mari fugit atq; terra.
 Curre, fama, clange, clama.
 Gaudiaq; extremū, & plauſo, & carmina lon-
 Difſer in orbem

(Ge

§. V. De Symbolo Heroico.

Symbolum Heroicum, Italis vulgō *Impreſſa*, *Callis une Diuiſe*, definitur picta metaphora, ſive imago quādā picta; ſignificans rem aliam non pictam, propter utriuſq; ſimilitudinē. addita voce ſeu ſententiā, quæ utriuſq; connexionē oſtendat. Exempli cauſā Sol pictus cum hac epigraphe: *Sufficit Orbi*; rectē designat imperatorem aliquē Romanum, v. gr. Cæſarem Auguſtum: ſicut enim

sol

sol satis habet lucis ad Orbem totum collustrandum, & caloris ad fovendum; sic Augustus satis habuit sapientiæ ad gubernandū orbem, & potentiæ ad continendū. Figura picta corpus symboli appellatur: Verba seu sententia, dicitur anima: ut enim homo constat ex anima & corpore: ita symbolum heroicū componitur ex figura & verbis. Ubi nulla intercedit similitudo inter figuram pictam & rem illā significatam: nullū est symbolum propriè ac verè dictum. Itaq; illud Caroli V. *Plus ultra*, sententia est, non symbolum. Inter figuras, ē quibus symboli corpus constat, negant periti locū esse humano corpori vivo: Statuam, quæ corpus repræsentet, adhiberi posse non negant: v. gr. si statuam ponas, quam sculptor crebris ictibus format, politq; & addas: *Perficitur dum ceditur*: Recte sic exprimas virum probum, qui rebus adversis ad virtutem proficit.

Figuræ sumuntur ē rebus naturalibus, iisq; vulgo notis, non fabulosis, aut peregrinis.

Voces, quæ figuræ adduntur, & ejus similitudinem cum re significata indicant, non solū Latino Græcoq; sermone, sed etiā vulgari & vernaculo scribi possunt. Placent in primis hemistichia, sive partes primæ, aut ultimæ alicujus versus: v. gr. Hexametri. Videntur, ut voces illæ sint pauca, clara, & accommodata rei, quæ significatur. Interdū optativo efferuntur modò: nōnunquā infinito: fere indicativo.

Res significata exprimi non debet in ipsis, quæ Lemma sive Epigraphen componunt, verbis; sed generali quodā efferri modò, qui conveniat figuræ significanti, & rei significatæ. Sic, pene lucernâ, adde, *Lucet, & ardet*: significabis S. Joannem Baptistam, aut quemvis Apostolicū virū; quod enim propriè convenit lucernæ, ut ardeat & luceat: hoc per metaphoram congruit viro Apostolico. Aliquando figura ipsa loquens inducitur. Sic idem vir Apostolicus virtutum famâ & prodigiorum, peccatores blandè trahens significabitur, si magnetem pingas cum hoc lemmate, seu inscriptione: *Ad me dura trabo.*

Placet milites laudare, quos Regis præsentis exemplū accendit ad rem bene gerendam. Pingē pullos aquilæ, solē adversum intuentes, cum hoc lemmate: *Crescunt Vires animiq; videndo.* Vir dives & probus insigni aliqua dignitate auctus, notabitur flumine majori alveo decurrente: *Utilior, quò major.* Princeps foemina ad soliū evecta signabitur picta luna & plena: *In publica cōmoda crevit.*

Victoriam de Turcis annò 1716. felicissimè reportatā, CLEMENTIS XI. Pontificis Maximi auspiciis, precibus, & consiliis, ita describit Romanus vates: Exhibet regē apū, qui aculeō carere dicitur, fucos alveari abigentē: Subjicit hæc verba: *Vincit inermis.*

D. In quo Emblemata discrepat à symbolo Heroico, cui videtur esse simillimum?

M. In hoc maxime discrepat, quòd Emblemate

mate significantur quacumq; ad virtutē, pietatē, & mores pertinent: neq; tam religiosè observantur in eo leges Symbolis heroicis præscriptæ. De voce si quæris: Emblema, Græca vox, significat elegans opus, arte, & manu elaboratum, quod mensæ, pavimento, vasis, & parietibus inseritur & immittitur; quales sunt figuræ Hieroglyphicæ, tessellatæ imagines, & alia id genus.

C A P U T V.

Acrostichis, Anagramma
Griphus &c

§. I. De Acrostichide.

*Q*uid est Acrostichis, & quo modò fit?

M. Acrostichis Græca vox est, & significat breve pœma, in quo primæ cujusq; versus literæ nomen aliquod, sive sententiæ exhibent. Exempli causa, si S. Carolū laudare velis: primæ carminis prima Litera erit C. secundi A. tertii R. quarti O. quinti L. sexti U septimæ S. Ita primæ cujusq; Versus litteræ, seorsim sumptæ, dabunt vocē CAROLLUS. Sic nomē Sacrū JESUS offeret Acrostichis;

Ille, sacrum, cujus legis hoc in carmine nomē:

Virginis castæ sinu

Servator mundi, nostrū productus in orbē;

Ut omnibus vitam daret,

Sic moriens totū indulsit mortalibus ægris.

Sic

Sic in omniū Sanctorū laudē vates recentior hanc sententiā Acrostichide explicuit:

*Vivite felices, quibus est fortuna perfecta
Fam sua; nos alia ex aliis in bella vocamur.*

*Civite felices, quibus est fortuna perfecta
Fam sua, securam coelestes ducite vitam.*

*Calles Elysias lati, saltusq; beatos
Incolite; æternis eja indulgete choreis,
Helleure optata tandem, portuq; potiti;
Trepti ex undis pelagi, ridete furentes
Fluctus, & ventos, tempestateq; sonoras,
Ut quidquid sævū Neptūia mōstra minantur.
Tatantes Scyllā effugisse, truceq; Charybdi;
Trasq; undisoni horredas, rabiēmq; tridentis.
Cantibūs ætheriā mulcete perennibus aulā,
Ut Præana simul canite, æternumq; triumphū,
Uccis ambrosiæ saturati, & nectariis haustu,
&c.*

Interdum geminatur Acrostichis ita: ut extrema cujusq; versūs littera sit eadē ac prima: ut, si dicas:

*Ille, sacrū cujus nomen tibi carmine pinx I
E missus alto ex æther E, &c.*

Totum hoc carminis genus laboriosum est, & exigux frugis.

§. II. De Anagrammate.

D. *Quid vocas Anagramma?*

M. *Q*uod Anagramma sit, cum ex alicujus nomine eruitur aliqua sententia in ejus laudē, aut vituperationem, servatis nominis literis, sed vatis arbitriō transpositis. Licet

cet unā, alteramvè addere aut mutare litterā. Exempla subijcio: Logica, *Caligo*; Urfula, *Laurus*; Calvinus; *Lucianus*; Corpus, *Porcus*; Sacramentū Eucharistiæ, *Chara ceres in FESTUM mutata*. Ignatius de Lojola, *O ignis a Deo iiliatus*. Sic lulit vates in Galenū: Galenus, *Angelus*.

Angelus es: bonus annē malus, Galene? salutis Humanæ custos; Angelus ergō bonus, Humanā tamen heu! quoties, Galene, salutē Arte mala turbas: Angelus ergō malus. Gregorius decimus quartus.

Murus custodiaq; gregis.

Ni Dominus alto cinxerit murō domum, Cingentis est vanus labor: Nili sit ovilis tutor & custos Deus: Frustra excubat pastor vigil: Gaudere fas est missus è cœlo gregi. Est *Murus & custodia*.

Vir pie ingeniolus, & ingeniosē piūs, centum anagrammata pura in laudem immaculatæ Conceptionis Deiparæ ante aliquot annos deprompsit ex illis verbis: *Ave Maria gratia plena* Pura vocantur anagrammata, in quibus nulla mutatur littera, nulla additur, vel demitur.

§. III. De Gripho, Logogripho, & Inscriptione.

D. **R**escire cupio, quid sibi velint istæ voces, quibus nostræ vulgo scholæ personant, *Griphus, Logogriphus, &c.*

M. Griphus aliud nihil est, quàm ænigma scripto adumbratum, sed obscurius tamē & intirsatius, adeo: ut negotium facessere homini, etiam acuto, possit. Nomen invenit à voce Græca γριφος, Latine *rete*; quia explicantes implicat, irretitq;: sic appellatur etiam qualibet obscura propositio, præsertim jocosa & ludicra. Suppeditabit exempla P. Laurentius *Le Bruns* in sua eloquentia Poëtica.

Logogriphus non versatur in rebus ipsis, eruditò vocum aut colorum velo tegendis, sed in ipsis vocibus celandis, earum syllabas, aut literas refecando, trajiciendo, & variè commutando: Sic in voce, *Ovis*, si demas primum elementum, restabit *vis*; unde natus versiculus:

Imbellis tota est, caput exime, vis erit illi.

Sic à verbo *navem*, si tollas primam, & ultimam litterulam: habebis *Ave*: unde aliquis ad amicum scribens ajebat: *Mitto tibi navem prora puppiq; carentem.*

In vocabulo *Aper* invenies *pera, aer, per*. Hujus obscuritatis acumen quia in meris vocibus consistit, logogriphus appellatur: quasi dicas, vocis ambages & lusus.

Griphus vocantur figuræ, voces, litteræ, quæ sua dispositione, numero, actione, vel colore, verbum, sensum, paræmiā, aut aliud quidpiam exprimunt non sine aliquo sale.

fale. Ita Cupidinem aliquis pinxit, qui Orbem terrarum ligat, cum hoc lemmate: *Omnia vincit amor.* Hoc genus facile in pueriles ineptias excidit

D. *Libenter aliquid audirem de Inscripti-
one, quam à te prætermiffam esse miror.*

M. Non est illa tantum opus Pœtarum, sed etiã Oratorum: etfi versum non respuat. Duplex illius dos; Brevitas & Perspicuitas. Optima est, quæ necessaria personæ, loci, temporis, & modi adjuncta paucis complectitur. Parco exempla congerere, quæ totis collecta voluminibus leguntur.

INDEX

LIBER I.

CAP. I. Definitio Pœseos,	-	1.
CAP. II. De Materia Pœseos,	-	3.
CAP. III. De Forma Pœseos,	-	4.
CAP. IV. De Peripetia.	-	9.
CAP. V. De Anagnorifi,	-	11.
CAP. VI. De Epilodio,	-	12.
CAP. VII. De Machina,	-	14.
CAP. VIII. De Moribus,	-	15.
CAP. IX. De Sententia,	-	17.
CAP. X. De Dictione,	-	19.
CAP. XI. De causa efficiente Pœseos,	-	25.
CAP. XII. De fine Pœseos,	-	27.
CAP. XIII. De Divisione Pœseos,	-	29.

LIBER II.

CAP. I. Definitio Epopœiæ,	-	31.
CAP. II. De Materia Epopœiæ,	-	33.
§ I. Actio Fœminæ an materia Epopœiæ,	-	34.

§.II. Actio Epopœiæ quomodo Una.	37.
§.III. Actio Epopœiæ quomodo Tota,	38.
§.IV. Actio Epopœiæ quæ Vera, & Verisimilis	40.
§.V. Actio Epopœiæ quomodo Illust. & Felix	41.
CAP. III. De forma Epopœiæ,	42.
§.I. Fabulæ Epicæ Dotes,	43.
§.II. Fabulæ Epicæ Partes,	45.
§.III. Fabulæ Epicæ Dispositio,	48.
CAP. IV. De propositione Epopœiæ,	49.
CAP. V. De Invocatione Epopœiæ,	52.
CAP. VI. De Narratione Epopœiæ,	54.
CAP. VII. De Epilogo Epopœiæ,	57.

L I B E R III.

CAP. I. Definitio Poëmatis Dramatici,	60.
CAP. II. De Materia Poëmatis Dramatici,	62.
CAP. III. De forma Poëmatis Dramatici,	63.
§.I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ,	Ibid:
§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ	65.
CAP. IV. De Partibus Poëmatis Dramatici,	68.
CAP. V. De Choro in Dramate,	73.
CAP. VI. De Scenico Apparatu,	74.
CAP. VII. Definitio Tragœdiæ.	75.
CAP. VIII. De Materia Tragœdiæ,	77.
CAP. IX. De forma Tragœdiæ,	80.
CAP. X. De Fine Tragœdiæ,	82.
§.I. Qui affectus concitentur in Tragœdia,	83.
§.II. A quibus concitentur Affectus in Tragœdia,	Ibid:
§.III. Quo modo concitentur Affectus in Tragœdia,	86.
CAP. XI. Præceptorum usus in scribenda Tragœdia,	88.
CAP.	

CAP. XII. De Comœdia,	-	-	90.
LIBER IV.			
CVP. I. De Elegia,	-	-	94.
CAP. II. De Epigrammate,	-	-	96.
CAP. III. De Satyra,	-	-	97.
CAP. IV. De Pœmate Lyrico,	-	-	98.
CAP. V. De Hymno, Parodia, & Carmi-			
ne Intercalari,	-	-	101.
CAP. VI. De Eclogis, Silvis, & Diris,			102.
CAP. VII. De Epithalamio, Genethli-			
co, Epicedio,	-	-	104.
CAP. VIII. De Epinicio, Eucharistico,			
Propemptico,	-	-	105.
CAP. IX. De Carmine Soterico, Protre-			
ptico, & Parœnetico,	-	-	107.
LIBER V.			
CAP. I. Pœtarum Latinorum præstan-			
tiorum nomina, ætas, stylus,	-	-	109.
CAP. II. De Stylo Pœtico	-	-	114.
CAP. III. De variis Versuum gener:			115.
§ I. De Versibus Comicis,	-	-	Ibid:
§ II. De versibus Lyricis,	-	-	120.
§ III. De aliis quibusdam usitatorum			
versuum generibus. Ex lib. IV.			
Prosodia Bononiensis P. Joan: Ba-			
ptiste Ricciolii,	-	-	128.
§ IV. De Dithyrambo,	-	-	133.
§ V. De Symbolo Heroico,	-	-	135.
CAP. IV. Acrostichis, Anagramma, Gri-			
phus,	-	-	138.
§ I. De Acrostichide,	-	-	Ibid:
§ II. De Anagrammate,	-	-	139.
§ III. De Gripbo, Logogripbo, & in-			
scriptione,	-	-	140.

INSTITU-
TIONUM
RHETORI-
CARUM

PARS I.

***** L. J. C. *****

PARS PRIMA.

Complectens Elementa
R H E T O R I C Æ,

*Ad primam Eloquentiæ partem, siue ad
Oratoriam inventionem spectantia.*

CAPUT PRIMUM.

Definitio Rhetoricæ.

Quid est Rhetorica?

Resp. Est ars bene dicendi, sic appellata à verbo Græco: Rheo; dico, loquor: ex quo græcum: Rhitor; Rhetor: Orator: Confidicus. & Rhitorici; seu ars Oratoria.

Quid est ars? *Resp.* Est Facultas, quæ certis præceptis continetur: quæ, si optimè cognita, penitusque perspecta fuerint, nunquam fallunt.

Quid est bene dicere? *Resp.* Est optimis

sententiis, verbisque lectissimis dicere.

Quid est finis Orationis? *Resp.* Est persuadere dicendo.

Quod est Officium Orationis? *Resp.* Est dicere appositè ad persuadendum.

Qui non re ipsa persuadet, potestne perfectus Orator dici? *Resp.* Potest, modò ea proferat, quæ ad persuadendū idonea sunt.

Dices: non videtur ille perfectus artifex, qui finem suum non assequitur: atq; i Orator ille, qui non persuadet, finem non assequitur: quī igitur perfectus esse potest, etsi appositè dicat ad persuadendum? *Resp.* In aliis artibus verum id quidem est: at in arte Rhetoricæ non item. Discrimen est: quòd finis aliarū artium sit opus quoddam externum, ab artificis voluntate pendens. Sic pendet à sola voluntate Pictoris, ut imago fiat; & ab Architecti arbitrio, ut domus extruatur, & ita de aliis. At verò finis Oratoris non pendet solum à voluntate dicentis, sed etiam à voluntate audientis, cui persuaderi aliquid debet, & cui nulla unquam ratione persuaderi poterit
nisi

nisi ipse velit; quia naturâ liber est.

CAPUT II.

De Rhetoricæ Materia.

Quæ est materia cujusque artis?

Resp. Ea est, circa quam versatur Ars. v.g. Medicinæ materia sunt morbi: Pi-cturæ materia sunt colores; & sic de aliis: quia circa ea versantur & occupantur artes illæ.

Materia verò Rhetoricæ quænam est?

Resp. Res illæ sunt, quæ in disputationem, sive quæstionem cadere possunt.

Quotuplex quæstio fieri potest de unaquoque re? *Resp.* Duplex: altera infinita, quæ *Thesis* Græcè, & *Propositum* Latinè dicitur; altera finita, quæ Græcè *Hypothesis*, Latinè *Causa* & *Controversia* nominatur.

Quid vocas quæstionem infinitam, seu *Thesim*? *Resp.* Quæ nullis finita, & adstricta est adjunctis, seu circumstantiis: quales sunt: persona, locus, tempus, &c.

Quid vocas quæstionem finitam, seu

Hypothesim? *Resp.* Quæ aliqua circumstantiâ definitur, et terminatur.

Da utriusque exemplum? *Resp.* Si quæ-ratur: *sine addiscenda Rhetorica Ars?* quæstio illa infinita est; quia generatim id quæritur, nullius mentione factâ personæ, vel loci, vel temporis. At si quæram: *sine foeminis addiscenda Rhetorica?* vel *sine addiscenda ante, an post Philosophiam?* vel *sine addiscenda in Academicis, vel in privatis edibus?* Tales quæstiones finitæ sunt; quia adjuncta hujusmodi infinitâ illam, & generalem quæstionem circumscribunt, & Thesim revocant ad Hypothesim, hoc est, quod generale est, contrahunt ad id, quod est particulare.

Quomodo Hypothesis revocatur ad Thesim? *Resp.* Sumendo id, quod generale est; v.g. Si laudaturus diligentiam, excurram in laudem virtutis, quæ diligentiae genus est: Si vituperaturus ebrietas m; de vitii foeditate disputem.

Quæstiones omnes suntne ejusdem rationis? *Resp.* Nequaquam. Alia enim dicitur

citur actionis, cuius finis est agere: Ut: *sit-
ne bellum hæreticis indicendum?* Alia
cognitionis, cuius finis est scire tantum,
& cognoscere aliquid: Ut: *cujusnam men-
sis die luna deficiet hõc annõ.*

CAPUT III.

De triplici causarum genere.

Quot sunt causarum genera, in quibus
versari Orator potest? *Resp.* Tria:
Judiciale, Deliberativum, & Exornativum,
Græcè *Epideicticum*.

In quas partes dividitur *Judiciale* ge-
nus? *Resp.* In duas, Accusationem scilicet,
ac Defensionem.

Quas habet partes *Deliberativũ*? *Resp.*
Duas: Svationem, & Dissvationem.

Quæ sunt partes *Demonstrativi* ge-
neris? *Resp.* Duæ: Laus & Vituperatio.

Quale tempus respicit *Judiciale* genus?
Resp. Præteritum tempus; nemo enim ac-
cusari, vel defendi potest, nisi ob rem, quæ
jam gesta sit.

Quale tempus spectat *deliberativum*?
Resp. Futurum; neque enim deliberamus,
nisi de futuris.

Quale verò Demonstrativum? *Resp.* Non præsens modò, sed præteritum. Laudari siquidem, aut vituperari quis potest, vel ob ea, quæ gessit jam, vel quæ gerit.

C A P U T IV.

De Partibus Eloquentiæ:

Quæ sunt Eloquentiæ partes, seu (quod idem est) quæ sunt munera Oratoris propria? *Resp.* Sunt quinque: Inventio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronuntiatio.

Quid est Inventio? *Resp.* Est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quibus probabile reddatur, quod probare contendit Orator.

Quid est Dispositio? *Resp.* Est rerum inventarum in ordine distributio.

Quid est Elocutio? *Resp.* Idoneorum verborum ad res inventas accomodatio.

Quid est Memoria? *Resp.* Est rerum inventarum ac verborum firma recordatio.

Quid est Pronuntiatio? *Resp.* Est corporis, & vocis ea moderatio, quam res inventæ, & verba postulant.

Quibus rebûs comparantur quinque illæ

læ partes Eloquentiæ? *Resp.* Naturâ, Arte, Exercitatione, Imitatione.

Quid exigit Natura ad eloquentiã? *Resp.* Multa, tam ex parte animi, quàm corporis.

Quid requirit ex parte animi? *Resp.* Certas mentis, & ingenii dotes, ad invenendum, exornandum, & recordandum aptas.

Quid ex parte corporis postulat? *Resp.* Latere firma, canoram vocem, solutam linguam, oris, & totius corporis honestam confirmationem.

Quid Ars ad Eloquentiam confert? *Resp.* Perficit ea, quæ data sunt à Natura.

Quid officit exercitatio? *Resp.* Est perficit, quæ dedit natura, & quæ ars expolivit.

Quis Exercitationis modus est? *Resp.* Iste. Primò, sumi decet causa tractanda similis earum, quæ ad Oratorem deferuntur. Secundò, non dicatur ex tempore, sed sumatur spatium ad cogitandum, ut accuratius dicatur. Tertiò, sæpè ac diligenter scribatur.

Quæ imitationis utilitas & ratio est? *Resp.* Utilitas est maxima; quia sine ea

nemo satis proficere potest. Ratio verò imitandi hæc est. Proponatur aliquis summus Orator imitandus, quem tota mente intueamur: deinde, quæ in eo summa erunt, diligenter conemur exprimere.

CAPUT V.

Modus optimus Authores imitandi.

Oportet locum aliquem Ciceronis, v.g. convertere in sermonem vernaculum: deinde illum, interpositò spatiò, convertere in Latinum sermonem: Postremò, quod à te scriptum fuerit, conferre, & comparare cum ipso loco Tulliano. Sic facillimè styli tui à Ciceroniano discrimen apparebit, & quod in tuo vitiosum est, emendabitur. Si locum aliquem Ciceronis oratorum velis imitari: sume Orationem ejus aliquam, vel partem orationis illustriorem; ejus analysim, seu compendium confice; rationes, & argumenta eò modò collige, quò solet scribendi argumentum Rhetoribus dari. Hanc materiam postea trahabis tuo Marte, & offeam quasi compagem suam vesties. Denique tuum opus cum Ci-

cero

ceroniano comparabis, & quantum ab eo
 recedas, intelliges. Sumi potest etiam lo-
 cus aliquis, egregius ejusdem Tolkii, ac
 transferri ad aliud argumentum simile vel
 contrarium, utendo figuris iisdem, perio-
 dis, commissuris, transitionibus, totò deni-
 que ductu orationis ac filio Ciceronem
 quasi vestigiis persequendo, mutatis tan-
 tum verbis, sententiis. Illa, v. g. (pro
 domo sua num. 89.) describit, quis sit
 populus Romanus: negat multitudinem
 hominum seditione concitaram, populum
 Romanum appellandum esse. Similiter o-
 stendes, quis Christianus dicendus sit, quis
 nobilis, quis eruditus. Invehitur (Philip-
 picâ I. num. 12.) in Antonium, cui Ci-
 ceronis ipsius Consulatus non placet, qui
 tamen summis viris placuerat. *Non placet
 Antonio Consulatus meus? At placuit
 Servilio, &c.* Imitare hunc locum in eos,
 quibus non placent studia literarum, quæ vi-
 ris omnium ætatum & ordinum sapientis-
 simis placuerunt. Atque hunc in modum,
 ut hoc obiter moneam, conformanda sunt

argumenta scribendi, quæ Rhetoricæ discipulis præstituantur: hoc enim cum facile magistro, tum adolescentibus perutile est.

CAPUT VI.

De Locis Oratoriis.

Quæ est locus Oratorius? *Resp.* Est locus, in quo inveniuntur argumenta, seu probationes, & unde sumuntur. Clarius dixeris: loci Oratorii sunt argumenta quædam, rebus omnibus communia, è quibus, tanquam è scriniis & loculis, depromuntur propriæ cujusque rei probationes.

Quid est argumentum? *Resp.* Est ratio probabilis & idonea ad faciendam fidem.

Quid est fides? *Resp.* Est firma animi, iis, quæ dicuntur, credentis assensio.

Quid est opinio? *Resp.* Est imbecillis assensio. Tam fides autem, quam opinio, argumentatione plenitur.

Quid est argumentatio? *Resp.* Est explicatio & dilatio argumenti.

Quomodo generis argumenta sunt? *Resp.* Dupliciter: alia insita, seu intrinseca; alia remota, seu extrinseca, quæ etiam assumpta

sumpta dicuntur, & sine arte; non quod sine arte tractentur: sed quod sine arte multa inventantur, & quasi foris, ultròque afferantur.

Quid vocas argumenta intrinseca? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco Oratorio intrinseco, sive qui est in ipsa re.

Quoniam sunt extrinseca, seu remota argumenta? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco, qui est extra rem, qui ideo extrinsecus appellatur.

Quot sunt loci intrinseci? *Resp.* Sexdecim: Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnantia, Causæ, Eff. Etæ, Comparatio.

Quot sunt loci extrinseci? *Resp.* Sex: Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, & Testes,

CAPUT VII.

De Locis intrinsecis.

DEFINITIO.

Quid est Definitio? *Resp.* Est Oratio, quæ

quæ naturam illius rei, quæ definitur, explicat.

Quot partes habet Definitio? *Resp.* Duas: Genus, & Differentiam. Genus est aliquid commune ipsi rei, quæ definitur, cum multis aliis. Differentia est aliquid particulare, quod soli rei, quæ definitur, convenit.

Da exemplum. *Resp.* Rhetorica est Ars bene dicendi. *Rhetorica* res est, quæ definitur: *Ars*, est illius definitionis Genus; quia non tantum Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ, Picturæ, aliisque artibus convenit. *Bene dicendi*, est differentia; quia bene dicere, proprium est solius Rhetoricæ.

Proba à definitione, Rhetoricam esse artium præclarissimam. *Resp.* Ars bene dicendi est artium præstantissima: atqui Rhetorica est Ars bene dicendi: est igitur omnium præstantissima.

Enumeratio Partium.

Quid est Enumeratio partium? *Resp.*

Est alicujus totius in suas partes distributio

Cedo exemplum. *Resp.* Ab hoc loco

Pli.

Plinius in Panegyrico Trajani ostendit, Romam omnem lætatiā esse Trajani in urbem adventū. Non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolitō spectaculō imple-
ret. Te parvuli noscere, ostentare ju-
venes, mirari senes, Aegroti quoque &c.

Notatio, & Conjugata.

Quid est Notatio? Resp. Notatio seu Etymologia, locus est, qui verborum originem, & significationem inquirat.

Proba ex hoc loco, Ciceronem verum fuisse Consulem. Resp. Ille verus est Consul, qui salutē Patriæ consulit: atqui Cicero consuluit salutē Patriæ; igitur verus fuit Consul.

Quid sunt Conjugata? Resp. Ea, quæ ab uno orta vocabulo, variè commutantur: sic à Pudicitia, pudor, pudicus, pudicè, pudere, oriuntur.

Fac argumentum à Conjugatis. Resp. Christi vitam non imitaris; non igitur es Christianus. Ceterum hi duo loci sunt omnium maxime steriles, & jejuni.

Genus,

Quid est Genus? *Resp.* Est quoddam totum, plures continens partes, communione quadam inter se similes, specie tamen differentes. Uir virtus genus est; quia comprehenditur Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, Temperantiam, quæ sunt ejus partes, inter se quidem similes; quod earum quælibet virtus sit: differentes tamen; quia earum natura diversa est.

Fac argumentum à Genere. *Resp.* Virutem colit; ergo & temperantiam. Virutis est inimicus; ergo non est prudens. Amat homines; ergo & inimicos.

Quid est Forma, seu species? *Resp.* est pars Generi subiecta. Argumentum ita ducitur ab eo loco: Inest in hoc adolescente castitas; ergo & virtus: atque ita de aliis,

Similitudo & Dissimilitudo.

Quid est Similitudo? *Resp.* Est argumentum petatum à re quæpiam tali, qualis est ea, quæ tractatur.

Cedò exemplum. *Resp.* Improbi virtutis inaviratem non sentiunt; ut ægroti ciborum

horum gustum nullum habent. Item: Beneficia similia sunt floribus; non placent formæ, nisi recitanti.

Quid est Dissimilitudo? *Resp.* Est argumentum sumptum à re quapiam diversa, & dissimili ejus rei, quæ probanda sumitur. Sic Tullius probat, absolvendum esse à Judicibus Murænam; quia condemnasset illum Catilina (num. 23.) non deest enim id sentire viros optimos, & sapientissimos, quod sentiret homo sceleratissimus, & dementissimus.

Contraria seu Opposita.

Quæ sunt Contrariorum, seu oppositorum genera? *Resp.* Quinque. I. Adversa, quæ inter se maximè distant; ut virtus & vitium. II. Privantia, quæ sunt habitus, & ejus privatio; ut vita & mors. III. Relata quæ mutuò sic sibi respondent, sequæ invicem ita respiciunt: ut unum sine altero cognosci non possit. Tales sunt: discipulus, & Magister; Pater & filius IV. Negantia, quorum unum negat aliud; ut pius, & impius, V. Repugnantia, quæ
inter

inter se non congruunt; ut odisse aliquem,
& laudare.

Quomodo argumenta fiunt à singulis?
Resp. Hòc modò: I. Ab adversis. Vitium
est foedissimum; igitur virtus est pulcher-
rima. II. A privantibus. Mortem timet;
ergo amat vitam. III. A relat's. Magister
in studia litterarum incumbit; debet in ea-
dem incumbere & discipulus. IV. A ne-
gantibus. Modestus est: cur illum ergo
dicis immodestum? V. A repugnantibus.
Amat illum; igitur non ei nocuit; non est
infectatus conviciis. Repugnat enim, ut,
qui amat aliquem, illi noceat, eum con-
viciis infectatur.

Adjuncta seu rei circumstantia.

Quid sunt Adjuncta? *Resp.* Ea, quæ
cum re conjuncta sunt, sive rei cujuslibet
circumstantiæ.

Quot sunt ejusmodi Adjuncta, sive re-
rum circumstantiæ? *Resp.* Illas hòc versu-
culò comprehendi: *Quis, Quid, Ubi, Qui-
bus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.*
Quis, personam indicat, à qua res gesta est.

Quid

Quid, ipsam rem. *Ubi*, locum, in quo gesta. *Quibûs auxiliis*, arma, instrumenta, adjuutores rei gerendæ. *Cur*, causas, consilia rei gestæ. *Quomodo*, modum exprimit, quô est facta. *Quando*, tempus notat.

Fac argumentum ab Adjunctis. *Resp.* Vesperis visus est cum gladio, in loco, ubi cædes facta est; ergo cædem fecisse merito creditur &c. Est in credibili virtute præditus; non ergo cædus violavit.

Quid sunt Antecedentia? *Resp.* Sunt ea, quæ necessariò cohærent cum consequentibus; in quo differunt ab Adjunctis, quæ cum illis non sunt necessariò conjuncta.

Affer argumentum. *Resp.* Ortus est Sol: ergo dies est: Sol enim necessariò diem antecedit.

Quid sunt Consequentia? *Resp.* Ea, quæ rem necessariò consequuntur.

Da argumentum. *Resp.* Cicatricem habet; ergo olim accepit plagam: cicatrix enim necessariò consequitur plagam.

Causæ & Effecta.

Quid est Causa? *Resp.* Est, quæ suâ vi efficit

Efficit id, cujus est causa; ut vulnus causa est mortis; quia vi suâ mortem parit. Ignis causa caloris est; quia vi suâ generat calore.

Quot sunt causarum genera? *Resp.* Quatuor: finis, Efficiens, Forma, Materia.

Quid est Finis, seu Causa finalis? *Resp.* Ea est, cujus gratiâ fit aliquid; ut finis hominis est beata vita.

Fac argumentum. *Resp.* Homo natus ad æternam beatitudinem consequendam; non debet igitur voluptates & caduca bona consecrari.

Quid est efficiens? *Resp.* Est id, à quo aliquid est: ut Sol est causa dici; quia illum efficit luce toto cœlo diffusâ.

Fac argumentū à causa efficiente. *Resp.* Mundus à Deo creatus est: ergo opus est numeris omnibûs absolutum.

Quid est Forma? *Resp.* Est id, quô res aliqua in suo statu constituitur, & à rebus aliis distinguitur: Sic anima est hominis forma; est enim causa, cur homo sit, eumque à rebus aliis distingvit.

Duo ab illa argumentum. *Resp.* Animus homi-

hominis est immortalis: debet igitur ad immortalitatem æternitatemq; vitæ aspirare.

Quid est Materia? *Resp.* Est, ex qua, & in qua res sunt. Sic marmor, statuae, corpus hominis, materia est.

Fac argumentum. *Resp.* Corpus hominis mortale est; ab ejus igitur societate, & contagione immortalis animus avocandus est.

Quid sunt Effecta? *Resp.* Ea, quæ orta sunt de causis. ut dies est effectus Solis.

Quot sunt Effectorum genera? *Resp.* Totidem, quot causarum: singulis enim causis sua respondent Effecta.

Sume ab Effectis argumentum. *Resp.* Virtus parit laudem; igitur sequenda est. Voluptas infamiam gignit; ergo fugienda.

† *Comparatio.*

Quid est Comparatio? *Resp.* Est locus, in quo duo vel plura, quæ habent aliquid commune, inter se comparantur: sive est argumentum, quod ducitur ab alia re magis, aut minus, aut æquè certa, vel probabili, ac verisimili. Hac triplicem comparatio-

rationem distinguunt Rhetores; unum vocant *Majorum*, sive à majori ad minus; alteram *Minorum*, sive à minori ad majus; tertiam *Parium*, sive à paribus. In prima colligitur, & probatur minus verisimile ex alio magis verisimili, & certo: in secunda probatur magis certum ex minus certo: in tertio æquè certum ac probabile, ex æquè certo: Ad hunc locum revocatur Exemplum: quod est Comparationis quoddam genus, & argumentum efficax ad persuadendum.

Quomodo ducitur argumentum à *Majori*? *Resp.* Quando adhibetur in comparatione hæc particula, (*multò minus*;) ut: si quisque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt; multò minus duæ potuerunt: major quippe difficultas est, quinque, quàm duas legiones vincere.

Quomodo argumentum fit à *Minori*? *Resp.* Quoties adjungitur hæc particula (*multò magis*;) ut: verbera patienter tulit; multò magis verba, & convicia perferet: minus enim est verba ferre, quàm verbera

Quo-

Quomodo sumitur à *Pari*? *Resp.* Cùm hæc particula (*pariter,*) exprimitur in comparatione, vel suppressa intelligitur: ut: Sancti æternam sibi gloriam tolerantiam peperunt: iisdem nos pariter ad tantum honoris fastigiū gradibūs oportet cōscendere.

C A P U T VIII.

De Locus extrinsecis.

Quid est Præjudiciū? *Resp.* Est iudiciū aliquod antea factum, & sententia prius lata in causa quapiam simili, unde sumi potest exemplum, & modus iudicii in præsentī causa ferendi.

Quomodo sit argumentum à Præjudiciis? *Resp.* Si ostendat Orator id, quod contēdit, fieri debere, vel quia in similibus causis, aut rebus, ad eandem causam pertinentibus, similia iudicia jam lata sunt; vel quia illud ipsum iudiciū, quod jam ferendum est, fuit ab iisdem, aut ab aliis iudicibus pronunciatum.

Quomodo est argumentum à Fama? *Resp.* Ostendendo id, quod in quæstionem vocatur, ex communi hominum sermone verum esse.

Quo-

Quomodo à Tabulis? *Resp.* Si demonstretur id, de quo agitur, in publicas tabulas relatum esse, adeoque pro indubitato habendum.

Quomodo à Jurejurando? *Resp.* Si ostenderit, illud idem cujuspiam viri gravis & probi juramentum esse confirmatum.

Quomodo à Tormentis? *Resp.* Demonstrando, vi tormentorum, vel à conscis illius rei, quæ probanda est, expressam esse confessionem, vel à reo.

Quomodo à Testibus? *Resp.* Si idipsum cujuspiam gravi testimonio confirmari docuerimus.

C A P U T IX.

Exempla Locorum Intrinsecorum.

Eloquentia usu potius, & eximii cujuspiam Oratoris imitatione, quam præceptis comparatur. Itaque post allata breviter locorum Rhetoricorum præcepta, subjiciamus exempla, quæ imitari quisque possit, & in quibus etiam deprehendet, quomodo tractare modum, quibus figuris ornare unumquemque locum debeat.

AR-

ARTICULUS I.

Exempla loci à Definitione, & Notatione nominis.

Philippicâ I. num. 29. in peroratione hortatur Tullius Dolabellam ad pacem, & concordiam in republica tuendam, propositâ rectè factorum gloriâ, cujus definitionem affert. *Est ea inquit, laus rectè factorum, &c.* Seneca Epist. 76. Hortatur hominem ad vitam è rationis norma dirigendam, & quid sit ratio, describit, docetque, proprium hominis esse bonum: cætera illi cum plerisque belluis communia, per inductionem, & subjectionem. *Valeat homo viriblis? & leones: velox est? & equi: corpus habet? & arbores: &c. Quid in homine proprium? Ratio. Hæc. &c.* Rhetores non semper definitionem explicant per genus ac differentiam, ut mos Philosophis: sed interdum per causas, effecta, adjuncta, similitudines, & alia id genus, quæ sic rei naturam describunt: ut ampliorem ornatui & amplificationi campum aperiant.

Tul-

Tullius definit Senatum Romanum multis similibus conglobatis. *Templum*, inquit, *sanctitatis est, caput urbis, ara sociorum, portus omnium gentium, &c.* Sic adolescentem ætati nimium & valetudini confidentem compellares. Adolescens! ætati nimium & valetudini ne crede. Flos est, citò marcescit; umbra est, momentò vanescit: lætum ver, & amœnum; sed minime diuturnum: somnium inane, quod incautus ac dormientibus illudit: ros matutinus, quem Sol oriens exsiccat: pulvis aridus, quem levis aura dissipat.

Eundem sic à voluptate confectanda deterreres. Ah! quid agis, infelix, dum voluptatem avidè confectaris! Laqueum tibi nectis, qui te præfocet: hauris toxicum, quò extingvaris: aspidem sinu foves, quæ te complexû crudeli enecabit, &c.

Alia definitio, sive descriptio rei petitur ab ejus causis. Definies hominem à DEO conditum, ratione præditum, factum ad consequendam beatitudinem; & ipsius Dei summi boni possessionem, conflatum è mortali

mortali corpore, & anima immortalis, &c.

Alia dicitur ab adjunctis. Ea ratione describit Tullius Pisonem, & Gabiniū orat. pro Sextio num. 17. eorumque vultum, mores, incessum ipsum, & vestitum graphice depingit: *sed fuit profectò, &c.*

Alia petitur ab effectis. Bellū quid est? Immane monstrum, cujus comites vulgò sunt iniustitia, vis, furor. Quacumque incubuit, stragem campis, perniciem urbibus, vastitatem provinciis affert. Sanguine miserorum pascitur, gaudet lacrymis, in caede, atque exitio triumphat, &c.

Omnium elegantissima ratio tractandæ definitionis ea est, in qua primū adhibetur negatio, diciturque id, quod res non est: deinde negationi subicitur affirmatio, exponendo id, quod res est. *An tu populū Romanum esse illum putas?* (inquit Cicero Orat. pro domo sua num. 89.) *qui constat ē conductis merc. de sicariis, &c.* Pergit ironicè: *O! speciem dignitatemque populi Romani, quam nationes extera, quam gentes ultima pertimescant!* Denique per

affirmationem concludit: *Illa, illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidisti: cum, Ecce. Ille populus, dominus Regum, num. 90.*

Sic in *Pisonem num. 43.* negat, viros probos ullò affici posse verò supplicio: & improbos affirmat, etiam si fideles videantur, miserè tamen cruciari.

Sic pro *Sextio num. 97.* Quinam dicendi sint optimates, exponit. Secundà in *Rullum sive Agraria num. 10.* quinam sint populares; & pro *Rabirio perduellionis reo à num. 11. ad 14.*

Ad eundem modum tractari poterit locus à notatione nominis, in quo scilicet loco ducitur argumentū à rei nomine, quæ prima rei, & præcipua videlicet nota & indicium est. Ita Cicero *Pisonem* negat esse Consulem; quia *Reipublicæ* non consuluit. *Quid Tu in lictoribus, in toga prætexta Consulem esse putas? Ecce. Animò Consulem esse oporteret, consiliò, fide, gravitate, Ecce. Ego Consulem esse putem, qui Senatum in Republica esse non putavit? qui, Ecce.* Ita

Ita negabis, aliquem esse amicum, qui verbis tantum, non item factis amari à se amicum probat. Quid est esse amicum? an arridere blando vultu? Polliceri operam? laudibus amicum prosequi: O! præclaram amicitiae speciem; quam &c. Ille, ille amicus est, qui amicum in adversis æquè rebus atque in prosperis diligit, qui juvat consiliò, qui &c. Ita Christianum verè dicere esse, qui Christum i nitetur, non qui solo nomine Christiani gloriatur. Tunc Christianum esse putas: qui cùm in sacro baptismatis fonte primigeniæ noxæ labem purgaverit, ac nomen Christo dederit: vitam omnem turpi Baccho: Veneriq; consecrat? Qui, &c. Egregiam verò Christiani hominis dignitatem, pro qua hominibus impertienda Deus ille orbis Coaditor ac Rector, è cælo in terras deicere se, Majestatem Divinam naturæ mortalis humillitate obscurare, folium immensæ gloriæ infamul patibulò mutare voluerit! Ille, ille, si nescis, Christianus est, qui solemnî Sacramentò Christo mancipatus, Christi vexilla

B2 sequi-

sequitur; qui cupiditates cōercet; qui &c.

Aliquando in ipso nomine quaeritur tantum acumen quoddam, & locus. Ita Cicero pro Roscio Amerino, Chrysogonum vocat in suspicionem avaritiæ ab ejus nomine, quod Græcè aureum, sive aurogenitum significat. Verrem, (4. Verr.) ait implere suum nomen: quia provinciam convertit, id est, spoliavit.

ARTICULUS II.

Exempla Loci à Partium Enumeratione, & Loci à Conjugatis.

Phillippica XIV. num. 34. Cognatos eorum, qui pro Republica ceciderunt in acie, consolatur: primò quidem Parentes. deinde liberos, tum fratres, &c.

Pro Plancio num. 80. probat, gratitudinem virtutum reliquarum esse matrem. Quid est pietas, inquit, nisi voluntas grata in parentes? Qui sunt boni cives, nisi qui patriæ beneficia meminerunt; Qui sancti: &c. Ita probares, superbiam esse matrem omnium vitiorum. Quid est impietas: nisi animi ferocis, & elati vitium, qui

qui se Deo ipsi recusat subicere, & debitum illi cultum exhibere negat? Qui sunt avari: Nisi qui cōacervandis opibûs, aliis eminare & imperitare quodammodo gestant, ut nullius indigentes rei, nulli sint obnoxii? Qui ambitiosi? Nisi qui---Assuescat Eloquentiæ Candidatus exempla Tulliana sic imitari; nulla certior, & facilior ad Eloquentiam via est.

Post reditum ad Quirites *num. 2.* ostendit omnia vitæ commoda, & ornamenta sibi fuisse chariora, quando fuerunt restituta, quàm si nunquam fuissent amissa. *Quid dulcius hominum generi, Sc. Antonium esse Consulem nemo putat; (Phil. 4. num. 9.) Negat hoc Brutus Imperator, negat Gallia, negat cuncta Italia, Sc.*

Philippica 2. num. 2. docet Antonium id spectasse, ut, Ciceronem insectando, probaret se hostem esse Patriæ. Hoc autem docet, removendo alias, quæ Antonium movere potuissent, causas, ut in Tullium declamaret. *Quid putem? Contemptumne me? Sc. An in Senatu facillimè de me*

destrahi posse credidit? Ec. Illud profecto est: non existimavit, Ec.

Ita probares, furtum pecuniæ ab aliquo esse factum. Necessè est, ut fateatur unum ex istis: aut penes ipsum hanc prius fuisse pecuniam, aut mutuam aliandè accepisse, aut labore comparasse, aut invenisse casu, aut subripuisse. Primum non dicet profecto: nōrunt omnes egestatem; non secundum; quis enim nepoti perditissimo, & deceptorī mutuam daret pecuniam? Labore comparatam otiosus ganeæ non affirmabit. Inventam si dixerit: quæremus, quō locō, tempore, modō. Restat igitur, ut fateatur, &c. *Martialis lib. 5. Epig. 41.* ut, in editione novissima, & repurgata numeratur, probat opes omnes variis amitti modis posse, præter illas, quæ liberaliter erogantur. Initium Epigrammatis est: *Callidus effractus, Ec.* Sic vates bonus adolescentem virtute præditum commendat.

Excubat in placido tibi pulchra modestia vultu,

Et niveus roseo regnat in ore pudor.

Sim-

*Simplicitas oculos, linguam prudentia
frangat,*

Pura verecundus pectora candor habet.

*Pro foribus famuli, video, famulaeque
morantur: (mi?)*

Virtutem Dominam quis neget esse de-

Divinatione in Verrem num. 38. negat,

omnia Verris flagitia posse commodè ab

adversario explicari, & ea singillatim enu-

merat: Putasne te posse, &c. De Provinciis

Consularibus num. 20. negat Cætare

velle in Provincia remanere, nisi ut Rei-

publicæ consulat: non ob locorum amœ-

nitatem, aut humanitatem incolarum, &c.

Inductione per omnes ordines factâ pro-

bat, pacem esse non posse cum Antonio

Philippicâ 7. num. 21. Philippicâ 2. num.

12. Probat suum Consulatû placuisse

summis omnibus viris, quos enumerat per

repetitionem. In Pisopem num. 67. pro-

bat, illum esse omnibus odio, Senatui, E-

quitibus Romanis, toti demum Italiæ. Varios

aquæ effectus & modos ita describeres

incisum. Aquæ in imbres decidunt, rige-

seunt in grandinem, labuntur in fluvios,
in maria funduntur, in vapores attenuantur, &c.

Locus à Conjugatis, jejunus & exilis est. Ab eo loco probat, Cæsarem esse invictum Cicero, qui victoriam ipsam vicit *num. 12.* Pro Marcello. Philippicâ 2. dicit, eos cives meritò à se ornari, qui sunt ornamenta Patriæ. Eòdem pertinet illud Virgilianum 7. *Æneidos: Non capti potuêre capi.* Item Martialis: *Marce, ut ameris, ama.*

ARTICULUS III.

Exempla Loci à Genere & Specie.

Cicero pro Archia Pœta, Pœsim, ac Pœtas universè laudat, in eaque thesi, seu communi Pœtis omnibus laude, magnâ orationis bellissimæ partem consumit.

In oratione pro Cœlio, cujus adolescentiam deteriore, nec falsâ omnino, famâ laborantem defendebat, excusat adolescentium vitia, & cupiditates: si contineant se intra modum. *Num. 28. 29. &c.*

Cato Stoicus erat, & asperis moribus
ac

ac doctrinâ: Cicero Stoicos omnes, & eorum disciplinam severiorem festivè insectatur. Pro Muraena num. 2. ad 61.

Huc referuntur loci communes, qui dicuntur, exempli causâ, in falsos testes (Orat: pro Sylla,) In parricidas (pro Roscio Amer.) in proditores, & perduelles (in Oratione contra Catilinam.) Caven- dum porrò diligenter, ne Orator longiùs evagetur in istis communibus locis, qui facilè refelluntur: id quod Tullius egregiè præstat pro Cœlio. num. 29. *Sed tu mihi videbâre ex cõmuni infamia juvenutis aliquam invidiam Cœlio velle conflare. Facile est accusare luxuriam; dies me deficiet: si, &c.* Ita meritò reprehenduntur Concionatores, qui laudare Martyrem quempiam aggressi, cujus dies festus agitur: illò omisso, martyrium laudant, & multa de martyribus præclare congerunt. Convenit in eos lepidam illud Martialis acumen: *Jam dic, Posthume, de tribus capellis.* Lib. 6. Epig. 16. cujus primæ voces: *Non de vi, neque &c.*

A specie ducitur argumentum, quando à thesi ad hypothesim Oratio revocatur. Qui Pœtias laudaverat Tullius, delabitur ad laudes Archiæ Pœtæ, & ejus Pœmata commendat num. 18. *Quoties ego hunc Archiam vidi, Judices, Ego.*

ARTICULUS IV.

Exempla Loci à Similitudine, & dissimilitudine.

Philippicâ IV. num. 4. *Faciam, inquit Tullius, ut Imperatores instructi acie solent, &c.* Pro Roscio Amer. comparat accusatores cum anseribus num. 56. *Vatinium (num. 4.) cum ansero. Repente, inquit, te tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collò, tumidis cervicibus, intulisti.* Rempublicam, Catilinaria conjuratione, cum homine ægro tante (1. Catilin. num. 31.) Lucium Syllam cum Jove: pro Roscio Amer. num. 131. *Etenim, si Jupiter, &c.* Actores causarum cum actoribus fabularum, Divinat: in Verrem num. 48. *Ut in Actoribus Græcis, &c.* Ipsum verrem cum prædoni-

Oratoria.

donibus. Orat. 6. num. 21. *Fecisti, uti
predones solent, Ego.* Belli civilis causam
in Antonium conjicit. Philippicâ II. *Ut
in seminibus est causa arborum, Et stir-
pius; sic, Ego.* Vide etiam pro Sextio num.
24. *Sed ita est, ut, si gladium parvo pu-
ero dederis..* Pro Rabirio Comædo, se-
necitatis & hæreditatis pulcherrimam insti-
tuit comparisonem. num. 55.

Educationis honestæ quanta sit utilis, as-
hoc simili demonstrabis: Vidistis aliquan-
do indomitum, ac ferocientem equum:
qui nec habenas audiat, nec stimulos, &
calcaria patiatur: sternacem, calcitronem,
malè meticulosum, & resitantem: qui e-
quitem duriter succutiat, nec raro excu-
tiat. Adhibete peritum domitorem, & e-
quitandi magistrum, qui reddat illum pa-
tientem fræni, qui durum os, & contumax
paulatim comprimatur, ac molliat, qui gres-
sum ad numeros ex arte componat: &c.
Brevi docilem equum habebit, qui omnem
In partem flectatur ad fessoris nutum: sive
opus sit leviori gradu viam carpere, sive

pleniori: siue laxis habenis ferri, siue ad-
ductis sistere, &c. sic ferox adolescentia
liberali educatione domabitur, & in rati-
onis, ac modestiæ gyrum magistri sapien-
tis institutione ducetur.

Ad hunc locum revocari solet exemplum
id est, aliquod simile alterius factum. Si
factum sit; appellatur vulgò parabola: si
fabulosum: Apologus dicitur.

Cōacervatio multorum similium, aut
exemplorum vocatur inductio. Tullius pro
Cornelio Balbo factum Pompeji, qui Bal-
bum civitate donaverat, laudat conglobatis
pluribus exemplis, num. 51. *Fecit, quod
Cajum Marium fecisse audierat: fecit,
quod P. Crassum, quod L. Syllam, &c.*

Inductionis exemplum habes egregium
in Martiale lib. 1. Epig. 46. ut recenset
editio novissima. & purgata.

Merito laudatur Inductio, quā D. Au-
gustinus invehitur in hominem improbum.
Terram malam non vis: bonam arborem
vis, equum bonum, servum bonum, ami-
cum bonum, filium bonū, vestem bonam:
solam

solam animam vis habere malam. Quid te offendisti? Aut quid tantum de te malè meruisti? Non vis esse malum, nisi te solum.

Interdum similitudo ficta rei veræ accommodatur. Si mihi, ait Cicero pro Sextio num. 45. in aliqua nave cum amicis meis naviganti hoc accidisset: ut, Ec. Catilin. 4. num. 12. Etenim quæro: si quis paterfamilias, Ec.

Patientiæ fructum inductione ostendes cum D. Gregorio Homiliâ 15. in Evangelia. Sic uva calcibus tunditur, & in vini saporem liquatur. Sic oliva trapedis con-rusa suam deserit amurcam, & pingvem olei liquorem fundit. Sic area terendo glebas, paleam à tritico fecernit. Sic ignis rubiginem ferri decoquit. Quisquis igitur appetit plenè vitia vincere, non repugnet rebus adversis purgari; ut ad supremum Judicium tantò securior veniat: quantò purgatorem ab omni macula criminis animum attulerit.

Quæ ratio sit tractandæ dissimilitudinis, facile apparet ex iis, quæ de similitudine dicta

dicta sunt. Cicero Philipp. X. num. 20. cæteras civitates ait servitutem pati posse; non item Romam, quam illis in eo dissimilem probat.

Quid discriminis intersit inter iudicium & arbitrium, docet pro Roscio Comædo num. 10. In quo discrepet suus reditus Romam à reditu summorum quorundam virorum, explicat in Orat: post reditum ad Quirites. num. 6. Non enim pro meo reditu, ut pro Popilio, &c. non, ut pro Metello, &c. Hoc ipsum argumentum tractat pro Sextio n. 27. Quid enim simile fuit in Q. Metello &c. Jurisconsultum cum belli Duce comparat pro Muræna N. 22. & hunc illi dissimilem, ac multò superiorem esse contendit per incisa, antitheses. &c. *Vigilas tu de nocte; ut tuis Cōsultoribus respondeas: ille, ut, &c. Tu aciem instituis; ille aciem instruit. &c.* Verrinā 6, num. 27. Verris latrocinia, & sacrilegia opponit pietati ac munificentiae ejus antecessorum. *Videte, quanta religione fuerit &c.* In Pisonem eleganter,
 &

& magnificè prosequitur, quàm dissimilis fuerit suus reditus ejus reditui.

Hunc, & alios summi Oratoris locos expende, & in similibus, aut dissimilibus argumentis imitare. Exempli causâ doce, quàm dispar, dissimilisq; sit hominis probi felicitas felicitati hominis improbi, licet humanis commodis, voluptatibusque circumfluentis. Easdem adhibe figuras & lumina, quibus Tullium videbis uti. Bonas artes ad eundem modum aliis artibus oppone, ac superiores illis esse proba, Ciceronem secutus, tibi in Orat: pro Muræna præcuntem.

ARTICULUS V.

Exemp'a Loci ab Oppositis, Relatis, &c.

Philip. II. num 51. laudaverat Antonius percussores Cæsaris, tanquam Reipublicæ defensores, & libertatis. Ciceronem, qui partes illorum amplectebatur, sicarium & parricidam appellabat. Hæc inter se non conveniunt: si enim sunt parricidæ: laudandi non erant ut patriæ defensores: si laudandi sunt; non est accusandus Cice-

ro, qui illis favet. Acer hic locus est, & vehementens. Tu homo sapiens: & considera quid dicis?

Verrinâ V. initio profitetur, se virtutes coelre contrarias vitiis Verris, atque adeo jure illum à se accusari. Catilin. 2. num. 25. quàm contrariæ sunt Catilinæ copiae, quàm opposita causa copiis, & causæ Reipublicæ, docet egregiâ antithesi: *Pugnat illinc petulantia, hinc fides, &c.*

Roscium Amer. longè à parricidii crimine abesse probat eò maximè argumentò: quòd vitam rusticam duceret, quæ à flagitiis gravioribus solet esse remotior, quàm urbana. num. 75. *Ut non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vita nascitur. In urbe luxuries creatur: è luxuria existat avaritia, necesse est, &c. Vita autem rustica, &c.* Eadem ratione parricidii crimen cadere potius in Titum Roscium, quàm in Sextum Roscium, ostendit ab oppositis utriusque moribus. num. 88. *Restat, ut hoc dubitemus, uter-*

ater--an is, ad quem.--an is.--*Ec.*

Coelum negat, num. 47. libidini deditum esse; quod repugnet tantam eloquentiam, quanta in eo elucet cum lenociniis & otio voluptatum consistere. Pergit n. 48. *An hic, si se isti vita dedisset, in hac forensi acie quotidie versaretur? subiret periculum capitis? Ec.*

Rabirium Posthumum excusat à patre, qui, si cum externis Principibus egit sine ullo probitatis, aut famæ periculo: non est, cur filius, eam ipsam ob rem condemnatur, num. 2. Pro lege Manli. num. 10. hortatur Romanos ad bellum Asiaticum suscipiendum à majorum exemplo; ut ne tanquā posteri degeneres meritò arguatur. *Pro vestri Imperii gloria, videte, Ec.*

ARTICULUS VI.

Exempla Loci ab Adjunctis, ab Antecedentibus, & Consequentibus.

AB Adjunctis Tullius probat, Syllam non conjurasse in patriam. num. 52. *Num quis est igitur. --- quia nunquam versatus est cum conjuratis. Negat Sextū Ro-*

Roscium patrem interfecisse; quia interfectus fuit in urbe, cum ruri esset Roscius. Negat Milonem insidias Clodio struxisse; quia cum eo depugnavit in loco ad insidias periniquo; & ubi Clodius poterat facile insidiari Miloni. num. 54. In eadem Orat. num. 91. gravem invidiam constat Clodio; quod Coriam incenderit.

Philippicâ II. num. 104. exaggerat Antonii comestiones à circumstantia loci, domus videlicet M. Varronis, hominis optimi & temperantissimi. A circumstantia personæ ducit argumentum, cum ait à Roscio non fuisse occisum parentem, adolescentem nimirum modesto, & ab urbanis flagitiis. Remouissimo, num. 29. D. Jotatum in convivio conlatasse senem probat; qui singulari sit frugalitate, & temperantiâ: num. 16. C. Ceream Roscii Comedi accusatorem ab ipso vultu & oris totius conformatione fraudulentum esse conijcit. Num. 20. Nonne ipsum caput, & supercilia illa ab ira utere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? Nunc

ab imis unguibus ad verticē summū
Ego. Catilinæ describit socios Orat. 1. p. 10.
nihil cogitat, nisi cades, nisi in eēdia, &c.

Supervacaneum videtur, hujus loci o-
 exempla conjungere, quorum in omnibus
Tullii orationibus copia ingens in prom-
ptu est, præsertim in narrationibus: qua-
rum veritas circumstantiis rei gestæ expo-
sitis, ut par est, potissimum nititur.

Ab antecedentibus ostendit Orator, in
Murænam non cadere saluatoris nomen &
notam; quoniam in illo reprehendi non
possunt, quæ salutationem necessario ante-
cedunt: ut turpia convivium, libidines, sum-
ptus, &c. Num. 19. Nemo ferē saltat
sobrius &c.

A consequentibus ostendit, quanta per-
nicies immineat, si nihil auxilii sit in ea
voce, Civis Romanus sum. Verr. 3. num.
167. Deterret Judices, ne Claccum civem,
optimum condemnent à consequentibus
malis: num. 99. Totā Philippicā 7. enu-
merat, quot impendant civitati exitia, si
Antonius in eam admittatur. Contra verò,
utili-

utilitates è Clodii nece orituræ exponit,
pro Mil. 78. Lege pro Plancio. num. 14.
ubi recenset absurda, quæ consequentur:
si rationes adversariorum audiantur. Si
quodviscunque, &c.

ARTICULUS VII.

*Exempla Loci à Causis, Effectis, &
Comparatione.*

Candelabrum, & pocula Cicero com-
mendat à materia. Actione 7. in Ver-
rem num. 62. 64. Ovidius regiam solis
& currum prolixè laudat lib. 2. Meta-
morph. Tullius Dianæ statuam à causa
formali eleganter exornat Verrinâ 6. n. 62.
Fuit apud Segestanos, &c. Vitæ tranquil-
litas, quibus efficiatur causis, pulchrè de-
scribit Martial. lib. 10 Epig. 43. *Vitam,*
quæ faciunt beatorem, &c. Idem lib. 9.
Epig. 18. Cur opes optet, explicat: nempe
ut largiatur: *Credis ob hoc &c.* Cicero,
quæ causa Clodium impulerit ad struendas
Miloni insidias, docet num. 21. nempe
magna utilitas, tum spes impunitatis.

Effecta eloquentiæ, dignitatem ejus &
neces-

necessitatem, egregiis & variis effert laudibus lib. 1. de Oratore. num. 30. Ostendit Reip. hostem esse Antonium, non minùs quàm ipsum Annibalem. Philip. V. n. 2.

Horatius ab eodem fonte haurit luculenta carmina, quibus ebrietatem vituperat. *Quid nò ebrietas designat: operta recludit, spes jubet esse ratas* Gr. lib. 1. Epist. 5. Sic auri diram famam exagitates: Quid sceleris non suscipit? Quid non syadet auri sacra fames? Leges & jura proculcat: nihil non habet venale quemlibet religiosum: ac sanctum, altaria ipsa invadit, &c.

Locus à comparatione spectat quandam quantitatem quâ res una major est, aut minor alterâ, aut ipsi æqualis. Locus verò à similitudine qualitatem rerum & proportionem tantum attendit. Plurima sunt apud Ciceronem comparationis exempla.

Pro Roscio Amerino excusat Syllam, si omnia non potuerit advertere; cum ne ipse quidem Jupiter possit. num. 131. Ex hoc loco disputat contra Cœcilium n. 40. Pro Milone contra Clodium num. 4. Item num.

17. Non est habita quaestio de morte complurium virorum clarissimorum; ergo multo minus habenda fuit de morte Clodii.

Pro lege Manil. num. 11. Majores vestri---Vos---&c. Pro Caelio num. 54. An ille vir--quod facinus in alterum hominem illatum severe acciperet: id omisisset curare in hospite, &c. Pro Cæcilio num. 45. Pro Plancio num. 26. & 70. Verrinâ IV. num. 57. Phil. III. n. 9. pro Sylla num. 4. Multi viri boni defendunt Syllam; nec id circo reprehenduntur: ergo nec sum ipse reprehendendus, qui hunc defendam.

C A P U T X.

Exempla Locorum Extrinsecorum.

A R T I C U L U S I.

Locus à Præjudiciis, Fama, & Tabulis.

Præjudicia sunt anteriora quædam judicia, quæ ad rei, & causæ præsentis iudicium ac decisionem momenti aliquid afferre possunt. Superioribus enim iudiciis, si recte instituta suat, debent posteriora conformari. Archiam in civitate retinendum,

dum, imo eā donandum, si antea in illam non esset adscriptus, probat Cicero; quia illum & Tarentini, & Rhegini, & Neapolitani civitate donarunt. Catilinā contra ejiciendum civitate docet; quia multi cives nequā olim ē civitate sunt exterminati. *An verò vir amplissimus, Sc. 1. Cat. num. 3.*

Contendebant accusatores Milonis, cum à Senatu jam fuisse condemnatum, & à Pompejo. Utrumq; hoc praejudiciū, quod vehementer nocere causae poterat, statim refellit *num. 12. 15.* Id verò in omni oratione diligenter videndum est: ut revelatur ex animis auditorum praejudicata opinio, si qua sit, ac praesumpta, quae illorum attentionem, benevolentiam, aut docilitatem impediat.

Tullius praejudiciis utitur in rem suam, *Orat. pro Cluentio num. 55. 60. 97. 207.*

Quā parum famae credendum sit, idem docet pro Caelio *num. 38. At fuit fama. Quotū quisq; illam effugere potest in tam maledica civitate, Sc. Judices obtestatur, ne famam audiant. pro Plancio n. 56. Nihil*

nihil est tã voluere,quã maledictũ. Sc.

Archiam civem Romanum esse probatẽ
 Tabulis num. 8. Iisdem tabulis, & literis
 publicis civitatum sæpẽ utitur contra Ver-
 rem. Actione VI. num. 140. VII. 101. &
 aliis. Revocantur leges ad tabulas. Legum
 necessitatem dignitatemquẽ multis com-
 mendat Cicero pro Cluentio n. 146. eas
 impugnat pro Rabirio num. 23. Tu mihi
 etiam legis Porcie, Sc. Pro domo sua
 num. 53. 47. 43. Pro Mil. 10.

ARTICULUS II.

*Exempla Locorum à Jurejurando,
 Questionibus, & Testibus.*

Quanta debeat esse jurisjurandi fides ac
 religio, præclare ostendit Orator lib.
 III. de officiis: num. 111. Nullũ vinculum
 ad adstringendã fidem jurejurãdũ Ma-
 jores arctius esse voluerunt, Sc. Elevat
 jurati testis fidem pro Rabirio Posthumo
 num. 16. Ubi semel quis pejera verit:
 ei credi postea, etiamsi per plures Deos
 juret, non oportet.

Idem argumentum urget pro Roscio
 Co.

Comædo, n. 46. Qui mentiri solet, &c.
 De toto genere quæstionum præcepta Ci-
 cero tradit in partitionibus, num. 50. Ea
 revocat in usum, & exsequitur Orat. pro
 Sylla num. 74. Quæstiones nobis servarū
 ac tormenta accusator minitatur, in
 quibus, &c. Pro Milone, num. 78. 59. Sed
 quæstiones urgent Milonem, &c. Pro
 Roscio Am. num. 119. Dixi jam antea
 sæpenumero, &c.

Testium auctoritatem commendat Ver-
 rinā I. num. 13. Sunt testes vestri claris-
 simi, &c. Verr. VII. num. 146. Verr. V.
 num. 166. Pro Roscio Com. num. 44.
 Manilio negas esse credendum? Est tuæ
 contumaciæ, &c. Pro Archia num. 27.
 Quid horum infirmari potest? Adest vir
 summa auctoritate, qui se non opinari,
 sed scire; non audivisse, sed vidisse; non
 interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt, &c.

Infirmat testimoniū pro Comædo num.
 9. & 42. Pro Quintio num. 17. & 25.
 Pro Flacco tractat fusè hunc locum num.
 9. 90. 25. &c. Pro Cælio n. 22. 63. Le-

nius, ac longiori circuitu Catonis testimonium infringit, ac debilitat pro Mur.
num. 58. In quo ego accusatore primum illud deprecabor, &c.

Magnam vim ad persuadendum habent testimonia, dicta, & scripta eruditorum, & sapientum, præsertim Veterum. Itaque paulò sunt ornatius, & ambitiosius proferenda. Ut, si dicas: An excidit animo celebris illa vox Platonis, quæ monet, &c. Venit mihi in mentem Xenophontis, qui, cum ex eo quæreretur, &c. Respondit --- Deus immortalis! quàm multos & virtutis, & doctrinæ laude clarissimos homines intueor, qui cum viderent, &c. Audio non invitus illud, quod Seneca Lucillio suo pluribus commendavit, &c. Non sine singulari voluptate mihi revoco in memoriam illud effatum M. Tullii. - - cui potius, quàm mihi fidem te habiturum certò scio. Lætor, me posse virum insignem producere, qui te auctoritate sua melius, quàm ego verbis meis, refellat: Augustinum dico, &c. Me quidem consolatur illa vox
homi-

hominis prudentissimi, &c. Non subtilius dixit quàm verius, vir egregius. Id quàm sit improbè factum, docet Philosophorum Princeps--- Illud crebrò meministis, quod legitur apud - - - Præclarè mihi videtur dixisse Socrates, & ---

ARTICULUS III.

De familiari Locorum Oratoriorum usu.

Quomodo petenda sint ex omnibus locis argumenta? Nulla ratione melius, quàm aliquot exemplis declarari potest.

Sit igitur laudanda Eloquentia: duces argumentum primò à definitione. Est ars persuadendi, seu ars tractandæ, & movendæ voluntatis: Quid nobilius? quid hominum generi utiliùs?

2. A partium enumeratione. Ingenia puerorum firmat, juvenum cupiditates còercet, consilia senum regit.

3. A notatione nominis. Vocem illam explicabis, *Eloquentia*.

4. A genere. Quantum artes liberales mechanicis antecellunt, tantùm ipsis liberalibus anteit *Eloquentia*.

5. A specie. Quid præclariùs, quàm tenere dicendo hominum cœtus? Quàm in foro dominari, in sacris concionibus vitia profligare, &c.

6. A simili. Finge tibi peritum belli ducem, qui aciem prudenter instruat, fortiter sustineat hostem, instet cedenti, victum, adjectumque proterat: talem puta esse præstantem Oratorem. Vide, ut explicat arma victricis facundia, ut, &c.

7. A dissimili. Quid mirabiliùs infante puero, qui necdum formare voces per ætatem possit? Quid homine cæco, &c.

8. A causis DEUS auctor Eloquentiæ: finis ejusdem, privata felicitas, & publica: materia, quidquid est, de quo dici commodè, eleganterque possit: forma; sermo politus, actio concinna, &c.

9. Ab effectis. Negotiorum maximorum tractatio; patrociniûm innocentia, sceleratorum licentia compressa, Eloquentiæ sunt effectus.

10. Ab adjunctis. Vide hunc Oratorem, cum de superiore loco verba facit: pendet

omnes

omnes à dicentis ore, furentes inhibet
mœstos consolatur, inimicos conciliat, &c.

11. A contrario. Intuere contrâ plebe-
culam seditione aliqua concitatam: si nemo
impetû insanæ multitudinis dicendo regit,
quò non prorumpet impotens furor? &c.

12. Ab antecedentibus. Quàm terra,
quàm de formis erat orbis terrarum facies,
antequam è sylvis in oppida mortales E-
loquentiâ convocaret, &c.

13. A consequentibus. Tolle hunc so-
lem è medio; quid reliquum erit, præter
noctem. plusquam Cimmeriam?

14. A comparatione. Si negligendas ti-
bi artes bonas non arbitraris, quantò mi-
nùs eloquentiam cæterarum reginam ne-
gligere debes?

15. Testimonia sapientûm plurima sunt
in promptu:

Laudare sobrietatem placet? Dices esse
adolescentiæ decus, tutelam castitatis, pru-
dentiae nutriculam, &c. Juventutis effræ-
natos còèrceat motus, virorum consilia re-
git, honori senibus, & ornamento est. So-
bria

bria mens arci permunitæ similis est, ad quam nullus hosti aditus patet. Quid homine intemperante turpius? Describes illum ab adjunctis, cum è popina, vel intemperantissima perpotatione prodit. Effecta sobrietatis: Vitia comprimit, mentem illustrat, virtutes omnes conservat, ac tuetur. Exempla tot Sanctorum profers, quibus nihil fuit eâ virtute antiquius. Eadem confirmabis, & ornabis comparatione à veteribus athletis ductâ. Si athletæ voluptatibus abstinabant, quæ debilitare corporis vires possint: quanto magis homo Christianus ea fugere debet, quibus infringitur animæ robur, & salus amittitur.

PARS SECUNDA

De secunda Parte Eloquentiæ, sive Dispositione Oratoria.

C A P U T I.

De Exordio Orationis.

Quot sunt partes Orationis? Resp. Quatuor. Exordium, Narratio, Confirmatio, & Peroratio. Additur aliquando quin-

ta pars, Confutatio: Sed hæc ad Confirmationem spectat, & cum illa semper conjuncta est.

Quid est Exordium? *Resp.* Est pars orationis animum auditoris comparans ad reliquam Orationem.

Quomodo comparatur animus auditoris? *Resp.* Tribus modis: si nimirum reddatur benevolus, attentus, & docilis.

Quomodo reddi poterit benevolus? *Resp.* Føldetur benevolus. 1. Si virtutes ipsius commemorentur. 2. Si Orator de se demissè, ac modestè loquatur. 3. Si adversariis consemus invidiam.

Quomodo redditur attentus? *Resp.* Si nos dicturos promittamus de rebus magnis, necessariis, & utilibus.

Quomodo fit docilis? *Resp.* Si ostendamus, qua de re simus dicturi, & eam rectè dividamus.

Qualia esse debent Exordia? *Resp.* 1. Accurata, & acuta. 2. Instructa sententiis, & apta verbis 3. Ipsi rei, de qua agitur, convenientia. Itaque in gravi mo-

tu possunt esse vehementiora, & abrupta.

Quæ sunt vitiosa Exordia? *Resp.* Istæ:

1. Vulgare, quod in plures causas potest accommodari.
2. Commune, quod in contrariam partem causæ potest convenire.
3. Longum, quod pluribus verbis, ultra, quàm satis est, producitur.
4. Separatum, quod, tanquam membrum avulsum à capite, ipsi causæ non est connexum.

C A P U T II.

De Confirmatione.

Quid est Confirmatio? *Resp.* Est pars Orationis, in qua firmamenta causæ afferuntur.

Quod habet partes. *Resp.* Duas. Prima est, quæ propriè confirmatio dicitur, in qua ea, quæ pro nobis sunt, firmamus, ac stabilimus. Secunda est: quæ, confutatio, seu reprehensio vocatur, in qua ea, quæ contra nos sunt, refellimus, ac confutamus.

Quid est status Orationis? *Resp.* Est quæstio, quæ ex causarum confusione nascitur.

Da exemplum. *Resp.* Si accusator dicat Milo infidias fecit: defensor contra; Milo
infi-

insidies non fecit: ex illa conflictione oritur hæc quæstio: An Milo insidias fecerit? Atque hæc quæstio dicitur status; quia id eo rota causa stat, & sistit: dicitur etiam judicatio; quia in iudicium venit.

Quod discrimen est inter statum, & iudicationem? *Resp.* Quòd status sit quæstio illa jam dicta; quodè spectata, sine ratione & firmamento. Judicatio verò sit eadem quæstio, quando cum ratione, & firmamento conjuncta est: propriè de statu judicamus, cum ejus rationem, & firmamentum addivimus.

Quid est ratio? *Resp.* Quæ affertur à defensore ad depellendum crimen, quod in reum confertur,

Quid est firmamentum; *Resp.* Quod affertur ab accusatore ad probandum crimen.

Quotuplex est status? *Resp.* Triplex. Primus, an res sit. Ut an Catilina conjuraverit. 2. Quid sit res. Ut, an Cæsar Tyrannus fuerit, vel Rex. 3. Qualis sit. Ut, an Clodii caedes & justa, & gloriosa fuerit.

Per quid argumenta in oratione collo-

cantur? *Resp.* Per argumentationem:

Quid est argumentatio? *Resp.* Est fusior argumenti, & artificiosa explicatio.

Quot sunt argumentationis species?

Resp. Quatuor: Ratiocinatio, Enthymema, Sorites, & Dilemma.

Unde sumitur quadruplicis hujusmodi argumentationis materia? *Resp.* Ex locis Rhetoricis, sumendo res certas aut probabiles, quæ valeant ad conficiendam aliquam argumentationem.

Quænam res habentur pro certis? *Resp.*

1. Quæ corporis sensibus percipiuntur.
2. Quæ communi omnium opinione probantur.
3. Quæ legibus cautæ, & moribus receptæ sunt.
4. Quæ jam probatæ sunt, & adversariis concessæ.

Quænam res habentur probabiles? *Resp.*

Eæ, quæ ferè semper accidunt; ut, liberos à parentibus amari. Et quæ speciem aliquam veritatis habent.

C A P U T III.

De Argumentationis Speciebus.

RATIOCINATIO.

Quid

Quid est Ratiocinatio? *Resp.* Est argumentatio perfectissima, suis omnibus constans partibus cerisq; inter se ordine connexis. Syllogismus, alio nomine vocatur.

Quænam sunt ejus partes? *Resp.* Tres præcipuè: Propositio, Assumptio, Complexio. Da exemplum.

Omne vitium est fugiendum. Propositio.

Atqui pigritia est vitium. Assumptio.

Igitur pigritia est fugienda. Complexio.

Quod si propositioni subjicitur sua probatio, & sua item assumptioni adjungatur confirmatio: erunt quinque partes, & ex tripartita, fiet Ratiocinatio quinque partita.

Da exemplum. *Resp.* Omne vitium est fugiendum. En Propositio. Quia turpe & perniciosum est. En Propositionis probatio. Sed pigritia vitium est. En Assumptio. Quia rationi adversatur, & innumera damna creat. En Assumptionis probatio. Igitur pigritia fugienda est. En Complexio.

Estne semper servandus ordo ille propositionum? *Resp.* Non; sed cum ad vitandam satietatem multis modis variare oportet;

modò ab assumptione, modò à complexione, &c. ducendo initium.

Enthymema.

Quid est Enthymema? *Resp.* Est pars rationationis, seu ratiocinatio imperfecta.

Quomodò fit? *Resp.* Tollendo unam ex primis propositionibus, nimirum vel propositionem, vel assumptionem: ut: Pigritia est vitium; igitur est fugienda. Vel hòc modò: Omne vitium fugiendum est; igitur pigritia fugienda est.

Inductio, species quædam enthymematis est, quæ scilicet è multis rebus unam aliquam colligit. Còacervatio illa multarum rerum obtinet antecedentis locum; consequentis verò id, quod colligitur. De Inductione mentionem fecimus capite 9. Partis I. artic. 4.

Quot modis fit? *Resp.* Duobus. I. E. enumeratione omnium partium, sub aliquo genere contentarum: Exempli gratiâ. Prudentia laudanda est: justitia laudanda est, itemque fortitudo, & temperantia: ergo omnis virtus laudanda est.

Quò-

Quoniam aliò fit modò? *Resp.* Multis
comparationibus ad rem idoneis simul col-
lectis: ut si dicas: Quis optimus arborum
fructus, nisi qui suavissimus? Quod astrorū
primum, nisi quod clarissimum? Quis equus
maximè insignis, nisi qui velocissimus? Ita
hominū nobilissimus is erit, non qui generis
claritate, sed, qui virtute maxime præstat.

Quid in inductione hæc observandum?
Resp. Duo diligenter cavenda sunt, 1. Ut,
quæ sumuntur, certissima sint. 2. Ut id,
cujus confirmandi causâ sit inductio, sit
eis, quæ sumuntur, simile.

Quid est exemplum? *Resp.* Est inductio
imperfecta, ex qua ab uno simili facto,
argumentamur ad aliud; ut: Horatius non
fuit condemnatus, quòd sororem necave-
rit; Ergo nec Millo condemnandus, quòd
hominem occiderit. Vide, quæ superius
dicta sunt de exemplo cap. 9. art. 4. Re-
vocatur exemplum ad secundam speciem
argumentationis, sive ad Enthymema,
item Epicherema.

Quid est Epicherema? *R. sp.* Est brevis
ratio-

rationatio, cujus omnes partes in unam conferuntur; ut: Sinè causa servus Dominum accusat. Quæ argumentatio, addendo alias partes, quæ subintelliguntur, ad rationationem reducitur. Partes autem subintellectæ, in exemplo allato istæ sunt. Non debet servus sinè causa Dominum accusare: iste hominis huius servus est; ergo, &c.

Sorites & Dilemma.

Quid est Sorites? *Resp.* Est argumentatio quædam generalis, multas particulares acervatim convolvens, & amplectens: unde latinè dictus est acervalis: ut: Quod est bonum, est expetendum; quod expetendum, approbandum; quod approbandum, laudabile.

Quid est Dilemma? *Resp.* Est rationatio imperfecta, constans duobus partibus contrariis, quarum utramlibet concedat adversarius, reprehenditur: Antonium urget Cicero Dilemmate, Phil. II. num. 31: *Caesaris percussores, aut fuerunt parricidae, aut Patriæ defensores: si parricidae; cur eos laudavisti? Si patriæ defensores;*

res; cur eorum patronos accusas, & me insectaris? Catilinam hortatur, ut Româ discedat. Discede, atq; hunc mihi timorem eripe: si verus; ne opprimas; si falsus: ut tandem aliquando timere desinâ.

CAPUT IV.

De Peroratione.

Quid est Peroratio? *Resp.* Est orationis postrema pars, in qua Orator id, quod totâ oratione contendebat, majori vehementiâ evincere, & obtinere nititur.

Quot præcipuus habet partes? *Resp.* Duas: Amplificationem, & Enumerationem, sive Anacæphaleosim.

Quomodo benè fit Amplificatio in Peroratione? *Resp.* Primò, si moveatur prius ipse Orator, quàm alios moveat: 2. Si ea rite observentur, quæ de amplificatione infra dicemus.

Quomodo fit enumeratio, seu Synopsis rerum dictarum in tota oratione? *Resp.* Si, quæ fusè dicta sunt, eorum breviter repetitio fiat. Exemp'a lege in Tullio.

CA-

CAPUT V.

Quadam observanda in singulis partibus Orationis.

ARTICULUS I.

De Propositione Orationis.

Post exordium orationis proximè sequi debet ejus propositio, & divisio. In propositione observandum, ut sit una & non multiplex; quia ex ejus unitate pendet unitas orationis. Est autem una propositio, quæ simplici sententiâ cōstat: verbi gratiâ: *Bellum est gerendum. Plurimum affert urbibus ornamentis tractatio literarum. Talis est civitas, qualis est juventutis institutio. Profani auctores quomodo in Scholis Christianis praelegendi. Paucos praestat libros legere, quam multos, & alia id genus. Hinc in elliges, problema, sive quæstionem, quæ disputatur in utramque partem, uni orationi minus aptum est; efficit enim geminam propositionem: exempli causâ: *Utrum arma toga cedant, an armis toga?* Primum de toga, tam de armis dicas: erit duplex oratio.*

Pro-

Propositio debet habere aliquid gratiæ, novitatis, utilitatis, contentions, & controversiæ. Nam si argumentis, ut probe-
tur, non eget, sed nudâ expositione, aut exornatione rerum: vix differet ab histo-
rica narratione; nec habet ille propriè ora-
tionem, qui proficitur id se suscipere, v.
g. ut mores aulicorum, ut avaritiæ sordes
describat, aut aliquid ejusmodi, quod sit
explicationis alicujus, nullius contentio-
nis. Id patet ex orationis definitione, quæ
aliud nihil est, quàm opus Oratoris. O-
rator autem is est, qui persuadere aliquid
dicendo nititur. Conveniat etiam, oportet,
propositio ætati, conditioni, moribus
Oratoris: eadem auditoribus, temporis, &
loco accommodata esse debet.

Propositio certas in partes plerumq; di-
videnda est: tum quia partitio lucem affer-
orationi, & ordinem; tum quia memori-
am dicentis pariter & audientis adjuvat.
Sunt autem hæ divisionis leges: ut fiat in
partes, quæ totum, quod dividitur, omni-
no complectantur, & adæquen. ut illæ

non

non sint nimis multæ; tres vulgò, ad summum, quatuor: ut eadem sint invicem distinctæ, & oppositæ, nec una includat alteram: ut claræ sint & obviæ, non petitæ longius, aut reconditæ; non contortæ, & ad ostentationem ingenii potius, quàm ad distinctionem argumenti comparatæ: ut singulæ demum partes eodem ordine tractentur, quò sunt propositæ.

ARTICULUS II.

De Divisione Orationis.

Divisio repeti potest à multis capitibus.
 I. A casu, & fortuito quarundam rerum in eandem causam concursu. Ita Cicero dicturus pro M. Marcello, laudat primò Cæsaris clementiam; deinde suspiciones ejusdem Cæsaris, Marcello infestas, evellere conatur. Hæc enim duo admodum erant, quæ illa causa postulabat, ita: ut alterum demptò altero,, mancum foret. Similiter in secunda Philippica proficitur, pauca pro se dicturum, multa contra Antonium: ac piori parte diluit nonnulla, quæ Antonius in se reprehenderat; posteriori

riori vitam Antonii, à pueritia exorsus, describit. Sic Demosthenes prius à Philippicâ ostendit, bellum strenuè suscipiendum deindè, quomodò geri còmodè possit, docet.

II. Ducitur divisio interdum ab oratione ipsius adversarii. Ita Cicero pro Muraena: *Intelligo, Iudices, tres totius accusationis fuisse partes: Earum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitûs esse versatam.*

III. A partitione rei propositæ, quæ, ut genus in species, vel tanquam totum in suas partes, distribuitur. Probat Cicero, præditum esse bellicâ virtute Pompejum, atque adeò unum in primis aptum bello Mithridatico absolvendo; quia inest in eo scientia rei militaris, fortitudo, auctoritas, felicitas.

IV. A variis argumenti dotibus, & adjunctis. Si v.g. Ciceronem deterrere velis, ne vitam ab Antonio petat: dices: id est inutile, ac turpe Ciceroni.

V. A circumstantiis temporis, præterito,

io, præfenti futuro. Sic ages pro mercatore, à quo pecunia injustè repetitur. Pecuniam bonis artibus quæfivit: tum jure illam retinet. Laudabis hominem à pueritia benè acta, & ab ætate consequenti.

VI. A variis ejusdem rei respectibus. Ita vituperabis Catonem, quòd sibi necem consciverit; quia fecit injuriam auctori naturæ, cujus jura violavit, & patriæ, cui civem optimum eripuit, & sibi metipsi; dum rectè agendi, & fortiter patiendi locum perdidit.

VII. A causis rei. Sic ostendes, indignam esse homine Christiano vitam voluptati deditam; quæ neq, DEUM habere auctorem & approbatorem possit: neque ad eum, ut finem, referri.

VIII. Ab æstuum divisione. Vitanda est gula, quæ corpori & animæ exitialis est.

IX. Ex ipsius primarii syllogismi propositionibus, & præcipua ratione, ac firmamento causæ. Lubet commendare crebriorem precationem? Hoc uteris argumentò: quia sinè precatione perseverare in gratia divina

divina nemo potest, ac mortem opportu-
nam consequi.

Hoc argumentū deduces in tres propo-
sitiones, quæ totidem partes orationis effi-
ciunt. Prima hæc erit: Illud est crebrò
ac diligenter u'rpendum, sinè quo nullus
idoneum, ut perseveret in divina gratia,
auxilium obtinere potest. Altera: atqui ne-
mo sinè precatione, &c. Tertia: ergo
precationi sedulò incumbendum.

X. Ab adjunctis personarum, loci, &c.

ARTICULUS III.

De Argumentorum delectu.

Post orationis propositionem ac divisio-
nem, sequitur Confirmatio: in qua pro-
batur prima pars divisionis, tum altera, &
tertia, si totidem sint. Videndum, ut sin-
gulæ proponantur dilucide, ut aliæ ab ali-
is distinguantur, & ab una gradus fiat ad
alteram per idoneam transitionem.

Probatōnes, ut jam diximus, vel sunt
in ipsa re quasi positæ; ut illæ, quæ ducun-
tur à definitione, ab enumeratione parti-
um, genere, specie, &c. vel sunt extra
rem;

rem; ut, quæ petuntur ab antecedentibus, consequentibus, similitudine, comparatione, & auctoritate. Auctoritas porro si sit incerta, & à rumore sumpta: dicitur *Fama*; si jam olim examinata: *Præjudicium*; si petita ex legibus, decretis, &c. *Tabulæ*; si Sacramentò sancita: *Jusjurandum*; si ex tortis suppliciis: *Tormentum*; si hominis probi voce, vel scriptò nixa: *Testimonium*.

Præter hæc argumenta communia, sunt alia quædam propria trium dicendi generum, Demonstrativi, Judicialis, Deliberativi: Exempli causâ. In genere deliberativo & judiciali rationes ducendæ sunt ab justo legitimo, utili, honesto, facili, possibili, necessario: nullum enim erit in persuadendo negotium: si ostendas, rem fieri posse, & quidem facilè: nil esse in ea, quod cum officio pugnet: multū ab eadem commodi, & voluptatis colligendum. denique, summa instare, nisi fiat, pericula & exitia. In genere laudativo, quod Rhetores *Epidicticum* seu *Demonstrativum* appellant, laudatur homo à parentibus, à patria, virtute,

tute, rebus gestis, &c. Urbes à conditoribus, civibus, ædificiis, &c. Artes, ab utilitate, dignitate, necessitate, &c.

Hic, obiter illud monebo: quidquid scribitur, ad unum ex illis tribus dicendi generibus esse revocandum. Ita fiet, nulla ut sit sententia, quæ sex orationibus argumentum non subministret: aut enim laudebis aliquid, aut dissuadebis: laudabis, aut vituperabis: accusandi demum, vel defendendi partes suscipies. Quæ copia mirificas utilitates habet, præsertim, cum dicitur ex tempore. Singulis autem argumentis in unoquoque genere suppellectilè rationum idoneam adjungere, operosum non erit: si quis locos oratorios benè cognitos habuerit.

In eligendis probationibus earum habenda ratio præsertim est, quæ auditorem tangunt, quæ illius opinioni, animo, conditioni, ætati sunt accommodatæ. Trahimur omnes boni specie, vel falsâ, vel verâ: sed aliud aliis bonum est; his utile: illis jucundum: nonnullis honestum: alia alio tempore juvant, ac placent. Quia porrò
ducun-

ducuntur homines rationibûs, prout affecti sunt: præter probationes, quibûs intellectus illustratur, excitandi sunt etiam, si argumentum id ferat, affectus, & voluntas permovenda; idque proprium munus amplificationis est. Quamobrem perutile fuerit, mores hominum, & naturam perturbationum animi apprimè nôss.

Affectus varii pro diverso causarum genere concitantur: v. g. in svasione: spes, audacia, desiderium; in dissuasione: timor, fuga, desperatio; in laudatione: amor, admiratio, æmulatio, sive imitandi studium; in vituperatione: odium & sævitia; in defensione: amor & clementia.

ARTICULUS IV.

De Compositione, & Structura orationis.

Sequitur, ut inventas, ac dispositas rationes tractemus. Tractantur illæ per ratiocinationem, vel enthymema, vel alias, quæ jam sunt explicatæ, argumentationes. Quamlibet igitur rationem informabis in modum enthymematis, vel syllogismi: & primas ejus quasi lineas adumbrabis. **E**
tribus

tribus syllogismi propositionibus videbis, quænam indigeat probatione, quænam omitti possit, quænam fusiùs, quænam brevius tractari debeat: sunt enim aliquæ tam perspicuæ, ut eas, qui probare velit, actum agat. Easdem propositiones, quibus figuris illustrare deceat, prospice; quis inducendus tabellæ rudi color verborum, & sententiarum.

Ubi omnia constituta, & suis digesta locis fuerint: accinges te ad scribendum, & ossæam illam veluti còagmentationem explebis, ac sua carne vesties: nec monendum rursus, puto, ut ordinem illarum propositionum consultò perturbes: nunc initium ducendo à complexione, sive conclusione; nunc ab assumptione, (sic minorem propositionem Rhetores appellant,) nunc à probatione, sive exornatione majoris propositionis: quod in Tullio, quemadmodum fiat, observare licet. Illud verò hortor etiam, atque etiam, ac moneo: ut auditoribus sæpe revoces in memoriam, (quod sine fastidio tamen fiat,) quid agatur, quid probandum

bandum fufceperis. Ita Cicero, cùm pro Milone agit, centies illud, at mirâ varietate repetit. Igitur Milo infidias Clodio non ſtruxit. In eoque Oratores multi peccant, quos, ſi paululum modò dormitet auditor, aut aberret, ſi filum orationis amiſerit, conſequi deinde non poteſt, & ubi ſunt, quam orationis partem tractent, nuſquam, aut ſerò deprehendit.

Iſdem argumentis vulgò moventur affectus, quæ ad fidem faciendam uſurpantur, ſed tractandi modus diſpar. Ad probandum quippe adhibentur argumenta ſubtilius, & preſſius; ad movendum, copioſius ac vehementius. Illic explicantur, diſtendunturque; hîc urgentur, ingeruntur, & inculcantur. Hinc exiſtit illa, in qua dicendi facultas triumphat, amplificatio, quæ labantibus animis, tanquam aries muro nutanti, validius incutitur. Quinam loci potiffimum ſerviant amplificationi, dicetur fuſius parte quarta.

ARTICULUS V.

Locus duplex Refutationis.

Con-

Confirmationi adjungenda est refutatio, si fuerit opus: quam plerique vitiosè omittunt. Ejus munus est diluere, quæ nocere possunt causæ, nobisq; non temerè objici. Sunt autem ea duplicis generis; quædam enim ita causæ nocent, ut iis occupatus, & præpeditus auditor, judexvè, amicus, & attentas aures accommodare requeat: Talia sunt nonnulla præjudicia, & opiniones insitæ, quæ nisi evellantur, surdis auribus orationis fragor alliditur. Hæc præjudicia statim sunt amovenda: quò artificio usus in Miloniana Tullius est.

Alia quædam nascuntur ex oratione ipsa: cum aliquid in mentem viri prudentis venire potest, quod allatæ probationi opponat. Hunc illi scrupulum nisi eximis: ægrè assentietur, tecumquè pugnabit, usque dum telum, quod tacitus conjicit, resundas; quamobrem rectè, ac prudenter faciunt, qui, dum prima lineamenta orationis adumbrant, & illos, de quibus dicebam modò, syllogismos informant: simul attexunt, more Philosophico, quid ob-

jicere cuilibet propositioni non rudis, neq;
hebes adversarius posset, idq; sedulò solve-
re ac refutare, conantur, sed arte adhibita:
alia enim elevantur jocò; alia deprecatione
molluntur, eluduntur prætermissione,
contentione perumpuntur. Plenæ sunt
exemplorum Orationes Ciceronianæ,

ARTICULUS VI.

*Quid in Oratione scribenda peccari
vulgò soleat.*

IN oratione scribenda peccari hæc solent.
Alii cæcò velut imperù aggrediuntur ad
scribendum: quodcumque congruit argu-
mento proposito, arripiunt, in eoque desu-
dant sæpè frustra. Facerent multò com-
modiùs: si materiam scribendi probè co-
gnitam digererent in suas partes, probatio-
nibus instruerent, quemadmodù decuimus,
ac totius ædificii descriptionem, primis
adumbratam lineamentis, antè adornarent:
quàm aggrederentur ad ædificandum.

Alii verbis abundant; rebus, ac senten-
tiis carent. Niti vulgò debent probationes
aliqua sententiâ, & effatò, unde vis tota
ratio-

ratlocinationis ducitur. Illud autem aptè inferere, ac sæpè dissimulanter, artis & consilii est. Alii contrà toti sunt in ejusmodi sententiis gravibus, quæ à Rhetoribus Theses appellantur, ad hypothesim reducendis, ut eorundem Rhetorū verbō utar, & ad causam ipsam yix unquam delabuntur: quò nihil est mendosius, præsertim in Oratoribus sacris: quos interdū videas de moribus, & Christianâ disciplinâ universè differere, nec ineleganter, & captare sic plausum ab auditore non invito; quippe qui suas aures mulceri, non pectus concuti, non carpi vitia, non se privatim premi sentit.

Alii siccè, angustè, & exiliter scribunt. Audendum aliquando, nec semper legendum litus, præcellæ metu. Succus, vigor, dignitas orationi concilianda, tum rerum copiâ & erudita suppellectile, quæ colligi undecumq; debet: tum varietate figurarū, & splendore. Ciceronem vide: ut rem eandem multis versat modis, atque illustrat; nunc interrogando urget: nunc quasi adversario interroganti respondet: alias addu-

bitat, quid è multis unum, aut quò pacto dicat: sæpè cum his, qui audiunt, sæpè cum adversariis, aliquando secum ipse deliberrat: Hominum sermones, consilia, mores, ora pingit: inducit personas fictas: exclamat, jocatur, irascitur, deprecatur, &c.

Quidam agunt omnia duriter, & acerbè, seque tùm pulchros, ac beatos putant: tùm adversarium malè verbis acceperunt. Næ illi longè errant. Minis, vociferatione, jactatione ista, parum proficitur. Veritate, benevolentia, & amore ducendi sunt homines: ac, si quid increpas, minaris, objurgas: id prudenter admodum, & cautè faciendum, imò etiam leniter, & amicè. Denique videre est, qui vastè, & rusticè, infacetè pronuntient. Dapes vel optimæ, si squallida in mensa, & patinis olentibus apponantur, sordent. Illos emendare declamatio, sive ars benè pronuntiandi, de qua subjiciam pauca, debet. Hæc ultima è quinque Eloquentiæ partibus vulgò numeratur.

ARTICULUS VII.

De-

De Pronuntiatione, siue: *Ars vocis,*
& gestus.

HUjus artis duplex labor: in voce, & gestu. Vox ne sic demittatur, ut ad aures etiam longiusculè disjunctas nequeat aspirare. Absit ab eadem unus quidam tenor, & semper æqualis intentio: modò attollatur, modo deprimatur, modò concitior sit, modò sedatior. Imitanda natura, quæ aliam vocem tribuit irato homini, aliam supplicanti, aliam narranti: mœsto, hilari, juveni pariter, ac seni aliam. Cavendum, ne vocem abruptas ibi, ubi, non decet: ne continenti spiritu pronunties nimis multa: sed clausulas, & interpuncta sermonis accuratè serves, quæ tanquam repagula orationi obijciuntur, ut cursum paulisper inhibeat. Mendosè illud fit à nonnullis, dum carmina Hexametra recitant: ut totidem versibûs impetum vocis, modumque definiant, aut in recitandis Pentametris hæreant, consistentquæ paulisper ante dissyllabam dictionem, quâ vulgò ejusmodi versiculi clauduntur. Lex ea te-

neri debet: ut eò usq; vox procuret, dum sententia sit absoluta: nisi fortè protrahatur verborum complexio tam longa: ut uno spiritu volvi non possit; tunc enim modicè licebit in medio consistere. Cautio imprimis adhibenda, & sollicitudo, ut extremæ vocum particulæ distinctè efferantur; solent enim intercidere cum gravi sententiæ detrimento. Nam quòd nasò quidam plus loquantur, quàm ore: quòd blæsò trunca & hiulca verba supplantent palato, cum naturæ vitia plerumque fiat: emendari utcumque possunt, tolli omnino vix possunt.

Jam, qui ad recitandum quidpiam, ac declamandum exercebuntur: juvabit illis voce demissa, quasi familiariter explicare, quod recitaturi sint: prima quippe cura in eo ponenda, ut probè intelligant, quodcumq; sunt dicturi: eamque ob rem utile fuerit jubere, ut in patrium sermonem illud ipsi convertant, imò ut vernaculè paulisper declament, quasi agerent cum socio, vel cum persona nota: sic enim facile

cilè percipiunt, quò tonò vocis utendum, quò gestû. Ubi sententiam vocibus subiectam habuerint exploratam, & actionem quasi primis informatam lineis: licebit, vocem attollant, & majores induant, si res poscat, spiritus. Advocandi etiam erunt amici, aut affines, qui privatim dicentes ante audiant, quàm in suggestum producantur: præsertim si sunt in declamando rudes: sic enim confirmantur, & alieni, aut ignoti cuiuspiam voce, monitisque plus interdum moventur, quàm præceptoris, cui assveverunt.

Ut in voce, sic in gestu formando, certæ sunt leges, certi fines. Habitus corporis ac status firmus, stabilis & rectus esse debet. Caput ne obstipum sit, vel in alterutrum humerum nimis deflexum: ne temerè jactetur, aut subrigatur. Manus modicè à pectore projiciantur; ne vulgò attollantur ita, ut humeros excedant; nè hinc inde veluti mancæ pendeant; nè ansatis ambæ lateribus arcuatim innitantur; ne in pugnum facilè colligantur; ne pro-

tendantur rigidiùs; ne sæpiùs, aut siò
 gravi causa collidantur, complodanturquè.
 Digitus, quem indicem vocant, sublatus, &
 vibratus identidem, reliquìs intrâ manum
 pressis, vix dignitatem habet; annularis,
 & medius decenter conjunguntur, aliis
 paulùm diductis. Volâ plana vulgò sit:
 tota manus circa carpum, ut cubitus circa
 latera, honestè circumagantur. Turpè est
 ingredi liberius, aut pedes motare, cum
 aliquem alloqueris: nisi id fiat significandi
 causâ. Ne sint nimis disjuncti pedes, ne
 valgorum ritu, aut varorum, intorti, ne
 spatiò semper æquali inter se distent; ne
 demum crebrò, ac temerè supplodantur.

Docebunt hæc pueros, magistri saluti,
 quos in arte sua consuli, & audiri par est:
 aspectus ipse hominis non impoliti, nec
 inexperii, si quid mandosum sit, facile
 animadvertet. In gravioribus animi pertur-
 bationibus exprimendis, abire paulisper
 ab his regulis nefas non est; modò tamen
 decorum ubique teneatur.

PARS

PARS TERTIA

De Oratoria Elocutione.

EGimus hactenus de duabus primis Eloquentiæ partibus, Inventione, & Dispositione: restat tertia difficillima, de Elocutione. Hæc nihil aliud est, quàm scribendi ratio numerosa, & ornata. Numerosam efficiunt Periodi, ornata figuræ.

C A P U T I.

Definitio, Partes, & Usus Periodi.

A R T I C U L U S I.

Quid est Periodus? *Resp.* Vox ista Periodus Græca est, significatq; circuitum, ambitum, & comprehensionem quandam verborum ab initio ad finem, ut ait Aristoteles, breviter deducam. Definiri Periodus recte potest: *Sententia, siue oratio brevis, certis partibus, à se invicem suspensis, numerosè comprehensa.* Hinc vides ad Periodum requiri tria. Primum, ut sit oratio brevis; nempe, quæ facile conspici, pronuntiari, memoriâ teneri possit. Alterum, ut ejus partes sint aliæ ex

aliis aptæ, coherentes, & suspensæ. Tertium, ut numerosa sit. In quo numerus iste consistat, dicetur Articulò 2.

Quænam sunt partes Periodi? *Resp.* Majores dicuntur membra, Græcis cola: Minores incisa, Græcè commata.

Quid est membrum Periodi? *Resp.* Est periodi pars major, sensum aliquem habens, sed imperfectum: qui scilicet ab antecedentibus membris, aut consequentibus pendeat: *Ut, si amico laboranti opem tulisses:* en primum Periodi membrum, ex quo sequi alterum debet: v.g. *Nunquam ille profectò in tantam calamitatē incidisset.* En alterum membrum, à priori dependens.

Quænam sunt dotes membri periodici? *Resp.* Tres: Prima, ut illi sensus aliquis subfit; sensum autem efficit verbum activum aliquod, aut passivum, suo regimini, ut loquuntur, adjunctum: ut, *amico laboranti opem ferre.* Altera, ut sensus ille sit imperfectus, & ab alio dependens membro: ut, *si opem tulisses &c.* Tertia, ut non sit nimis prolixum. Magnitudinem
vulgò

vulgò definiunt Rhetores, eam: quæ uno spiritu commodè proferri possit; qualis ferè est hexametri versus, cui sex pedes attributi fuerunt; quia continenti, nec intermissò spiritû volvi non incommodè possunt. Hæc tamen magnitudo non ita est observanda religiosè, ut protrahi ulterius non possit: præsertim si spiritus dicentis longiorem ferat verborum ambitum, aut rei gravitas illum poscat.

Quid est incisum? *Resp.* Est pars brevior membri periodici, sensu aut magnitudine idonea carens; in quo nempe verbum desideratur, aut mensura hexametro versui par: ut, *in hac iniquitate rerum: En incisum verbò carens.* Item: *in hac perturbatione temporum:* adde verbum, exempli gratiâ: *Nemo est:* efficies unum membrum: subijce duo incisa cum suo verbo: alterum habebis membrum, & periodum perfectam: *Nemo est in hac perturbatione temporum, in hac iniquitate rerum: quin ubi vis, (primum incisum) quàm ibi, ubi est, (alterum incisum) esse malis.*

En

En tibi aliam Periodum bimembrem, cujus membra singula incisís constant. *Quæ soli abertas, & affluens rerum omnium copia ad Capuam Pœnos emolliit: eadem variis captos voluptatum illecebris in Græcia Syriaque Romanos infregit.*

Quot membris constare Periodus potest?

Resp. Unô, duobûs, tribûs, aut quatuor; interdum pluribûs, sed rariûs. Quæ unô constat, vocatur Monocolos; quæ duobûs, Dicolos, seu bimembris: quæ tribûs, Tricolos, seu trimembris: quæ quatuor, Tetracolos, sive quadrimembris. Singularum exempla postica proferemus.

Estne semper utendum Periodis? *Resp.*

Non semper: licet interdum dicere membratim, aut incisim, maximè: cùm adhibentur figuræ, cùm amplificationis velut acies instruitur. Periodicè vulgò dicendum in exordiis, in majoribus ratiocinationis propositionibus, &c.

Quid est periodicè dicere? *Resp.* Est uti frequentibûs Periodis. In quo diligenter cavendum, ne omnes parî numero
men.-

membrorum consent: sed longiores brevioribus appositè misceantur.

Quid est membratim aut incisim dicere? Resp. Est varia frequentare incisa, vel membra, quæ nullò inter se nexû jungantur: ut: Hunc Principem natura finxit ad regnum; Virtus ad pietatē erudit; Fortuna erexit ad solium; fortitudo victoriis coronavit Junge hæc membra inter se aliquò vinculò, Periodum faceris: exempli gratiâ: Hunc Principē non modò natura finxit ad regnum, virtus ad pietatem erudit fortuna erexit ad solium: sed etiam victoriis ingentibus fortitudo coronavit. Orationis incisim fusæ exemplum hoc esto. Puerorum negotia non alia sunt, quàm nugari, garrere hæc illac vagari, ludo, gentoque indulgere. Item Christiana humilitas modestam amat, latebras aucupatur, ambit despici, honore cruciatur. Item Illud ex oratione pro Archia Pòeta: Studia literarum adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugiū,

ac solatium præbent, delectant domi, non impendiunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Quænam sunt vitia Periodi? *Resp.* Hæc præcipua: Si parum compta, & numerosa sit: si obscura, si longior, si referta verbis inanibûs, quæ numero tantum, auribusq; ferviant: si eodem sæpius modò claudatur.

Quid confert orationi Periodus? *Resp.* Ut svavius ad aures accidat, molliusque, ac facilius in animum influat.

ARTICULUS II.

Ars Periodi contexendæ.

Quid opus est factò ut Periodus componatur? *Resp.* Primò est eligenda sententia, quæ Periodi materia sit. 2. Quærendæ partes, & membra, è quibus Periodi corpus conflet. 3. Membra illa inter se nectenda sunt. 4. Verba certo sunt ordine disponenda; unde numerus, & svavitas orationis existat. Materiam Periodi subministrat inventio oratoria & ipsum dicendi argumentum. Numerus aurium judiciò magis dignoscitur, quàm præceptis explicatur.

catur. Consistit ille in certa quadam syllabarum, modò brevium, modò longarum collocazione, quæ aures mulceat, & quemdam quasi concentum efficiat. Exemplum esto. *Te miror, Antoni, quorum facta imitaris, eorū exitus non perhorrescere.* Solve hæc verba, & aliò modò dispone: non erit idem concentus. *Antoni, te miror, non perhorrescere illorum exitus, quorū imitaris facta. Aut, quorū imitaris facta, eorū nō perhorrescere exitus.*

Eundem Tullium audi de numero oratorio sic præcipientem: *Neq; numerosa,* Inquit, *oratio debet esse, ut pœma: neq; extra numerum, ut sermo vulgi.* Cavendum imprimis, ne iisdem pedibūs, eodemq; numero Periodi omnes claudantur. Plus artis, & laboris est in dilatanda Periodo, sive in membris illius inveniendis,

Quò pacto dilatari Periodus, & in plura fundi membra potest? *Resp.* Primò per definitionem singularum vocum, è quibus propositio Periodi componitur. Placet, exempli causâ, propositionem hanc periodicè

dicere amplificare, *Deus virtutem remuneratur.* Expone, quæ notio subiecta fit huic voci, *DEUS*: tum isti, *Virtus*; denique huic potremæ, *remuneratur.* Cùm *DEUS* rerum omnium arbiter, sit idemq; proborum & improborum Iudex æquissimus: nemini dubium esse potest, quin, quidquid plè, sapienter, & ex officio virtutis fuerit gestum, amplissima mercede, non solum in hac vita, verùm etiã in immortalis ac sempiterna cumulativè muneretur.

Cedò aliud exemplum Periodi per definitionem diffusæ? *Resp.* Sit hæc Periodi materia: *Indoeli contemnuntur.* Qui naturæ, aut educationis vitò in turpi bonarum artium ignorance versantur, illi apud omnes ita contempti, vulgò jacent: ac si nunquam nati forent: *vel*, ut aditum ad famam honoremque invenire nullum possint. *Cur Rhetori & studium negligis?* Siquidem arte benè, ornateq; dicendi, non solum belluis, sed hominibus homines longè præstant? *Cur cæteras artes tibi colendas, hanc negligendam arbitraris?*

Quid

Quid cavendum in hac amplificandæ Periodi ratione? *Resp.* Ne multa synonyma idem significantia congerantur, v. g. Si vocem, remuneretur, in primo exemplo positam, amplifies tribus istis modis, coronet, remuneretur, cumulet. Aut vocem, indocti, quæ jacet in secundo exemplo, exponas, nulla litterarum cognitione præditi, nulla ornati laude scientiarum, nullo eruditionis splendore decorati. Nam istæ phrasæ, præterquam quòd ornatissimæ non sunt, idem ferè omnes sonant. Id vitium pueris familiare est.

Quænam sunt aliæ rationes dilatandæ Periodi? *Resp.* Peti possunt ab omnibus ferme locis oratoriis: Enumeratione partium, Adjunctis, Causis, Effectis, Similitudine, Comparatione, Antecedentibus, & Consequentibus.

Da exemplum periodi amplificatæ per enumerationem partium? *Resp.* Sit hæc propositio amplificanda. *Nihil est Urbe Romæ pulchrius.* Quisquis Romam principem urbium spectat: illam palatiorum multi-

multitudinem & magnificentiam, illam sacrarum ædium dignitatem & amplitudinem, tot signa in ære ac marmore spirantia, tot eruditæ ac superbæ vetustatis illustria monumenta, Romam denique veterem, è suis veluti cineribus redvivam; hæc, inquam, omnia qui contemplatur, ita defixus admiratione stupet: ut nihil pulchrius Româ fieri posse fateatur.

Christianus benè de omnibus mereri studet. Qui vitam ad Evangelii leges & effata Christi componit, non de illis solam, quos amicitia, aut cognatione conjunctos habet: verum etiam de inimicis, de ignotis & alienis benè mereri studet.

Plura exempla caput tertium subministrabit, quæ rationem conficiendæ amplificationis velut primis tibi lineamentis adumbrabunt. Sed antea pauca præmittam de modo necessendi membra periodica.

Quoniam pactio periodi partes inter se jungendæ sunt? *Resp.* Id fit ope quarundam particularum, quarum priores necessario inferunt posteriores. Priores serviunt primis

primis membris periodi, & ut Rhetores loquuntur, ejus *Protasis* continent. Posteriores ultimam periodi partem, quæ *Apodosis* dicitur, comprehendunt.

Exemplò sit hæc periodus bimembris. Quemadmodum ægroti ciborum scavitatem non sentiunt: (*en Protasis*) sic improbi virtutis gustum nullum habent. (*en Apodosis*.) Est autem diligenter notandum, sententiam sive materiam periodi non in protasi, sed in ejus apodosi vulgò contineri: ut patet in allata periodo, cujus hæc propositio est, sive materia: *Improbis virtus non sapit*. In protasi continetur, quod excogitatur ad amplificandam periodum; hoc est, ad probandam, ornandamvè ejus sententiam.

Cedo aliquas ejusmodi particulas, seu vincula necessendis apta membris? *Resp.* Innumera legendo deprehendes. Tales sunt. Quemadmodum --- Sic. Si --- Profectò. Quantum --- Tantum. Cum --- tunc. Tum ---. cum. Qualis --- talis. Quamvis --- tamen. Ut --- ita. Unde --- inde. Quò --- eò.

Non

Non minùs---quàm. Et---&c.

ARTICULUS III.

Exempla Periorum.

*M*ores puerorum educatione formantur. Ut argillâ artifex, sic pueros magister sapiens format. Cujusmodi est hæc periodus, & quomodo amplificata? *Resp.* Est *monocolos*, sive unius membri: Nam illi convenit allata capite primo definitio periodi; & ejus protasis membrum dici non potest; quia caret justâ membri periodici magnitudine. Est igitur *incisum*, quod cum sequenti apodosi junctum, unius membri legitimam mensurâ conficit. Amplificatur autem à similitudine: ut patet.

Exemplum periodi monocoli alterum hoc esto. Tam est eruditus Cicero, quàm eloquens. Item: tam studiosus litterarum est hic adolescens, quàm virtutis.

Otium est omnium malorum origo.
Quemadmodum labor bonorum omnium, & virtutum parens quodammodo dici potest: sic ab otio mala omnia, & vitia proficiscuntur. *Bimembris*: est à contrario. *Eadem*

Eadem trimembris, ab effectis. Si causam quæras, cur adolescentes rerum utilium ignorantia laborent: cur viri ambitione, iracundia, cæterisque cupiditatibus ferantur in vitia præcipites: certissimam tot malorum originem in otio reperies.

Quadratam periodum habes initio Tullianæ orationis de provinciis consularibus. Dicitur quadrata periodus ea, cujus membra quatuor sunt, eaque ejusdem ferè magnitudinis, adeò: ut quadrum efficere videantur. *Si quis vestrum expectat, quas sim provincias decreturus; consideret ipse secum, qui mihi homines è provinciis detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conveniat; cum quid mihi sentire necesse sit, cogitavit.* Vides mēbra ferè omnia æqualia, & in quadrum veluti redacta.

Rotundam Tullius idem dabit initio orationis pro Cæcina. Est autem rotunda periodus, cujus primò quatuor membra sunt, deinde verò sic inter se apta, & sibi invicem respondentia: ut posteriora membra priorum locò possint collocari, manente eodem

eodem sensu & lepore orationis. Si, quantum in agro, locisq. desertis audacia potest: tantum in foro, atq. judiciis impudentia valeret; non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ: quam tum in vi facienda cessit audaciæ.

Hujus periodi si membra postrema colloces initio, & dicas: Non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ: quam tum in vi facienda cessit audaciæ; si quantum in agro, &c. eadem sententia manebit: quemadmodum in circulo rotundo, si partem imam summò, & summam infimò locò posueris, eadem semper manebit figura. Quidam non distinguunt quadratam periodum à rotunda.

Rotundæ periodi exemplum hoc alterum esto. Si tantum apud te valeret accepti beneficii grata recordatio: quanta fuit in me voluntas bene de te merendi; eandem nunc mihi benevolentiam in adversis meis rebus præstares: quam in secundis olim tam prolixè mihi promissisti.

Pona:

Ponatur hæc sententia: *Peccati magna gravitas est*: fundetur sic in periodum bimembrem. Tanta est in peccato vel levissimo gravitas, tanta foeditas, tanta pestis: ut omnium mortalium salus unico sit mendacio, vel otioso verbo posthabenda.

Placet eandem sententiam tribus membris complecti? Adde particulam *Si*: Tantum est in peccato vel minimo gravitatis, tantum exitii: ut, si mundi totius conservatio, & mortalium salus omnium ageretur: vel minimum admittere nefas esset. Adde quadrimembrem.

Tantum est in peccato quolibet vel gravitatis ad poenam, vel ad ignominiam foeditatis: ut, quamvis mortales omnes donandi cœlo, vel inferis eximendi forent; nefas tamen esset, non modò gravioris aliquid flagitii committere, sed vel levissimò quidem mendaciò Divinum Numen offendere.

Fac bimembrem ex isto Psalmi versiculo: *Initium Sapientiæ, timor Domini.*

Qui præclarum sapientis nomen ambit?

E

illi

illi nihil esse debet antiquius, quàm ut or-
bis moderatorem, ac Dominum sanctè re-
vereat, & timeat. Da trimembrem ex
illo sapientis effato: *Tanquam à facie con-
lubri fuge peccatum.* Quemadmodū tre-
pidè fugeres, si angvem oculis igne sus-
fēctis, & exertâ lingvâ in te irruentem
conspiceres: ita non minori contentione ac
celeritate peccati vel umbram fuge.

Cedo trimembrem ex hac sententia: *Ni-
hil facito, cujus pudere te, ac pœnitere
debeat.* Si me audis, ita vitæ tuæ ratio-
nem institues: nihil ut unquam dicas, faci-
asvè, cujus te postea meritò pudere, ac pœ-
nitere debeat. Hanc Sapientis vocem, *Me-
morare novissima tua, Sin eternū non
peccabis,* funde in quinq; sexvè membra.

Si tecum attentè reputaveris imminen-
tem singulis momentis, quolibet in loco,
& negotio mortem; si te ad supremi Ju-
dicis horrendū tribunal obita morte statim
rapiendum cogitaveris: si parata improbis
in tartaro supplicia, nullis unquā finiendā
sæculis; si constituta probis in cœlesti re-
gno

gno præmia sæpè, ac diligenter inspexeris: mihi crede, nunquam fiet, ut vel blandimentis voluptatum pelliciaris ad scelus: vel objecto cuiuscunque calanitat, ac periculi metu à recta virtutis via traharis.

C A P U T III.

De Figuris.

Quod sunt in oratione Figuræ? *Resp.* Quod in horto flores, in cœlo stellæ, in collo torques, in digito annuli auri, & in annulis gemmæ: figuris enim oratio, quasi quibûsdam flosculis, distincta nitet, & tanquam stellis conspersa lucet, & ceu gemmis radiata micat. Hinc orationis dignitas, robur, & propria quædam elocutionis oratoris majestas florescit.

Quid est Figura? *Resp.* Est conformatio quædam sermonis elegantior, remota à communi modo, & loquendi consuetudine. Itaque quod præter communem usum loquendi oratiùs dixeris: id cum figura dictum putabitur.

Quotuplicis sunt generis? *Resp.* Duplicis: aliæ dicuntur Figuræ verborum,
 E2 aliæ

aliæ *sententiarum*, quæ à Græcis dicuntur *Schemata*.

Quænam vocantur *Figuræ verborum*?
Resp. Eæ, quæ in verbis tantum habent dignitatem; id est, quæ positæ sunt in sola confirmatione verborum, quâ imminutæ *Figuræ* pereunt: v.g. Quid me exspectas? Quid meam fidem imploras? *Figura* est, quæ dicitur *Repetitio*. Quod si ita innumerem verba: Quid me exspectas? Cur meam fidem imploras? tunc non erit *Figura* eadem; quia non erit repetitio illius particulae, *Quid*.

Quænam dicuntur *Figuræ sententiarum*? *Resp.* Quæ non in verbis tantum, sed in rebus ipsis quandam dignitatem habent; hoc est, quæ ita positæ sunt in sensu ac sententiâ: ut, quibuscunque verbis proferantur, eadem semper *Figuræ* vis, ac majestas servetur.

ARTICULUS I.

De Figuris Verborum.

Figuræ verborum duplicis sunt generis.
 Aliæ enim sunt in verbis à propria signifi-

gnificatione translatis ad alienam significacionem; & Tropi dicuntur, à Græca voce significame, *Transfero, muto*. Aliæ sunt in verbis, nativâ, & propriam significacionē retinentibus, sed certō modō collocatis.

§ I.

DE TROPIS.

Quid est Tropus? *Resp.* Est aliqua distio, quæ à propria significacione transfertur ad alienam, & non propriam. Sive, ut loquitur Cicero, *verbum mutatum & inflexum*: ut Quintilianus, *arcessitum*. Porro verbum à propria significacione transfertur ad alienam, vel propter utriusq; similitudinem quandam, & propositionem, estq; *Metaphora*: vel propter oppositionem, ac dissimilitudinem, estque *Ironia*; quam nonnulli annumerant figuris sententiarum, at minùs rectè: vel propter essentialē conjunctionem, ita: ut una sit de alterius essentia, & compositione, estque *Synecdoche*: vel demum propter conjunctionem minùs strictam, & *Metonymia* vocatur. Itaq; istos tantum quatuor

tropos numerant, qui rem accuratiùs definiunt. Alii tropos quosdam fieri volunt in uno verbo, quosdam in pluribus verbis,

Quod sunt Tropi in uno verbo? *Resp.* Septem: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis.

Metaphora est translatio verbi ab uno, cui proprium est, ad aliud, cui non est proprium: ut, homo ardens irâ. Nam *ardens* propriè igni convenit, & transfertur ad hominem, cui non est proprium: neque enim propriè homo ardet, sed ignis.

Synecdoche fit 1. Cùm pars pro toto ponitur: ut pupis pro navi. 2 Cùm totum pro parte: ut fons pro aqua. 3. Cùm sumitur materia pro ipsa re, quæ ex illa fit: ut ferrum pro ense, 4. Cùm antecedentia pro consequentibus usurpantur: ut, boves ab agricolis domum reducuntur, pro, Nox adveniat.

Metonymia seu transnominatio, fit: cùm pro effectu causa, aut contra pro causa, effectus ponitur: ut cùm Cererem pro pane,

pane, Bacchum pro vino dicimus; quia Ceres frumenti, & Bacchus vini, inventores fuerunt.

Antonomasia, seu pronomination est, cum aliqui pro vero rei significatæ nomine sumitur: ut, Eversor Carthaginis, pro Scipione, qui evertit Carthaginem.

Onomatopœa, seu fictio vocis est, cum vox producit similitudinem habens cum ipsa re significata: ut, mugitus pro sono, quem boves edunt.

Catachresis, seu abusus fit, cum abutimur nomine alicujus rei ad aliam significandam, cui conjuncta, & quasi vicina est ut, cum appellatur parricida is, qui matrem interfecit, qui propriè matricida dicendus esset.

Metalepsis fit, cum dictio aliquid diversum à propria significatione ex iis, quæ antecesserunt, indicat: ut, post aliquot mea regna videns mirabor aristas: id est, post aliquot annos: nam ex aristis æstates, ex æstatibus annos intelligimus.

Quot sunt tropi, qui in pluribus verbis

versantur? *Resp.* Quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

Allegoria fit, quando rem aliquam per aliam similem exponimus: ut, cum magnas subiisset tempestates, omnium naufragium fecit. Hoc est, cum magna adiisset pericula, amisit bona omnia.

Periphrasis, seu circumlocutio est, cum id pluribus verbis explicatur, quod paucioribus dici poterat: ut, ille, à quo vitam accepisti: id est, tuus pater.

Hyperbaton, seu transgressio est, cum perturbatur ordo verborum: ut, qua de re; pro: de qua re; mecum: pro, cum me.

Hyperbole, seu superlatio, aut excessus est, cum sententia aliqua fidem excedit, augendæ rei gratiâ: ut, nive candidior: anteire cursibus auras.

§ II.

De aliis Figuris Verborum.

IN quo hæ Figuræ à Tropis differunt? *Resp.* Quod Tropi fieri nequeant, nisi verbis translatis: at Figuræ Verborum propriis verbis constare possunt ut; occidi, occidi

cidi hostem patriæ: Figura est; quæ *Repetitio* dicitur: non tamen Tropus est; quia occidi verbū proprium est, non translatum.

Quo modò fiunt Figuræ verborū? *Resp.* Tribus modis. 1. Per *Additionem*, cum scilicet verbum verbo additur; ut, veniet, veniet illud tempus. 2. Per *detractionem*: cum detrahitur aliqua vox; ut, parentes, propinquos, amicos prodidit. Detrahuntur enim conjunctiones. 3. Per *similitudinem*: cum variæ voces inter se similes ponuntur: ut, hoc vestimenti genus foeminas non tam ornat, quàm onerat. Has ternas lustremus sig. rarum classes, & incipiamus à prima.

Figura per additionem.

Repetitio figura est, cum ab eadem voce periodi membra inchoantur: ut, quem populus Romanus damnavit, quem Senatus damnavit, quem omnium existimatio damnavit, cum vos sententiis vestris absolvetis? *Cic. ad Heren.*

Vix hostem invenerat, jam urgebat:
Vix aciem instruxerat, jam vincebat.

Es

Accu-

Accusant ii, qui fortunas ejus insu-
ferunt: causam dicit ille, cui nihil, præter
calamitatem reliquerunt: accusant ii, qui,
&c. causam dicit ille, qui, &c.

Conversio est, cùm eodẽ verbô fini-
untur periodi membra: ut, illud ex te au-
dire cupio: quare, cùm ego te defenderim,
non rogatus defenderim: tu horum omni-
um immemor me oppugnes.

Deletis, eversa esse templa, illa evertit
hæresis: lugetis; sacra majorum monu-
menta suis spoliata esse ornamentis: spo-
liavit hæresis: Sacerdotes crudelissimè tru-
cidatos: trucidavit hæresis.

Complexio repetitionem complectitur,
& conversionem: cùm videlicet oratio cõ-
dem verbô inchoatur, & definit: ut, quis
accusavit? Inimicus. Quis testes produxit?
inimicus. Quis tulit sententiam? inimi-
cus. Quis irrogavit pœnam? inimicus.

Qui sunt, quos DEUS summè odit?
impudici. Qui sunt, quos etiam in hac vi-
ta citis suppliciis afficit? impudici.

Vis, o! Christiane, frænare libidinem?

ora.

ora. Vis hostem pudicitiae frangere? ora.
Vis temperantiae coronam referre? ora.

Conduplicatio est, cum idem verbum vel initio, vel in decursu orationis geminatur, affectus exprimendi gratia: ut, vivit, & vivit non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. *Cic: 1. Catil. n. 2.*

Bona, (me miserum! consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo haeret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeji tuere acerbissimae voci subjecta praekonis. *Cic. 2. Philippicâ.*

Nunc etiam audes in horum conspectu venire, proditor patriae? proditor, inquam, patriae venire audes in horum conspectu? Commotus non es, cum tibi mater pedes amplexeretur? non es commotus? *Cic. ad Heren.*

Traductio, quae alio nomine dicitur Polypitoton, cum eadem vox diversis locis usurpatur, casibus, aut generibus paulum immutatis: ut, ei sum insensus; ejus aspectum ferre nequeo; illum auribus, oculisque respuo; illo superstitie vitam tranquillam agere non possum. *Gra-*

Gradatio, seu climax est, cùm ab uno ad aliud fit progressio, aliqua repetendo eorum, quæ jam dicta sunt: ut, mibi diligentia doctrinam, doctrina gloriam, gloria æmulationem, æmulatio sempiternam laudem comparavit. Sed de gradatione fusiùs in Figuris sententiarum.

Synonymia est còacervatio multorum verborum eandem significationem habentium: ut, illum tandem aliquando furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem Senatui nefariè molientem emisimus, eiecimus, eliminavimus. Abiit, excessit, erupit, evasit. Illum redire non sinam, non feram, non patiar.

An verò vos soli ignoratis? vos hospites in hac urbe versamini? vestræ peregrinantur aures?

Polysyndeton fit, cùm multæ conjunctiones congregantur: ut, teque, tuique similes, tibiq; charos, & aspernor, & averso & execror; nec timeo minas, quas jactas: nec terrent me pericula, quæ denuntias.

Figura per detractionem.

Sy-

Synecdoche figura est in narrationibus
usitatissima, fitque: cum verbum quodam
reticetur quod facile intelligitur: ut, hic
tumultuari famuli, lugere ancillae, moerere
filii, conjux misera lamentari: subauditur,
coepit, vel coeperê. Plura exempla pro-
gymnasma de narratione subministrabit.

Adjunctio est, cum ad unum verbum
sententiae plures referuntur. Vicit pudorem
libido, timorem audacia, rationem amentia.

Eâ flagrat cupiditate: ut illum nec pu-
dor ab infamia, nec pudicitia à flagitii sce-
ditate, nec pietas à scelere, nec generis
ac familiae macula à libidinum turpitudi-
ne avocare queat.

Nulla libido ab illius corpore, nulla vis
à manibus, nullum flagitium à sceleratis-
simis ejus factis unquam absuit.

Non illum avaritia ab instituto cursu
ad praedam aliquam revocavit, non libido
ad voluptatem; non amoenitas ad delecta-
tionem, non nobilitas urbis ad cognitio-
nem, non denique labor ipse ad quietem.

Cic. pro Lege Manilia, num. 40.

Dis-

Disjunctio seu dissolutio est, cum dem-
ptis conjunctionibus, multa copulantur:
ut, studia litterarum adolescentiam alunt,
senectutem oblectant, secundas res ornant,
adversis perfugium, ac solatium præbent,
delectant domi, non impediunt foris, per-
noctant nobiscum, peregrinantur, rusti-
cantur. *Pro Archia num. 26.*

Figura per similitudinem.

Paronomasia, seu anonomatio est, cum
paululum immutata verba, atque deflexa
in oratione ponuntur: ut, cum lectum pe-
tis, de letho cogita.

Similiter cadens est, cum duæ, vel
plures sententiæ, seu orationis membra in-
dem casibus efferuntur; ut, quid tam com-
mune, quam spiritus vivis, terra mortuis,
mare fluctuantibus, litus ej. Etis? *Cic.
pro Rosc. Amer. num. 72.*

Similiter desinens est, cum plures sen-
tentiæ simili modo finiuntur: ut, tam fe-
lix imperator est: ut ejus semper volunta-
tibus non modò cives asser ferint, socii ob-
temperârint, hostes obedierint, sed etiam
venti,

venti, tempestatesque obsecundârint. *Cic. pro Lege Manil. num. 48.*

Isocolon, seu compar, cùm varia in oratione membra constant parî ferme numero syllabarum: ut: tam difficile bellum Pompejus extremâ hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit. *Cic. pro Lege Manil. num. 35.*

Non est difficile viatori per apertam planitiem, nullis senibûs int reclusam, nullis fluviorum anfractibûs impeditam, nullis salebris lubricam, sinè prolapsione cursitare: at verò iter celerrimè conficere, durâ contratû glacie, multâ obstitum nîve, cauitibûs asperum, vepribûs invium, torrentiû concursû ruptû, non parvi laboris est opus.

ARTICULUS II.

De Figuris Sententiarum.

His Figuris, ut nihil in Rhetorica præstabiliûs, si usurpentur eâ, quâ par est, moderatione, ac prudentiâ: ita nihil ferè pueriliûs, si temerè, ac pueriliter adhibeantur.

Allegoria nihil aliud est, quàm multiplicata,

plicata, & continuata translatio. Tametsi autem in verbis sita sit: in sententiis tamen dignitatem, & locum habere potest ob similitudinis gratiam, quam plerumq; continet, & translationis leporem. Exempla habet Cicero speciosissima.

Quod fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes; & quantos æstus habet ratio comitiorum? Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpè perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. *Cic. pro Mur. num. 31.*

Neque tam fui timidus: ut, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus Reipublicæ navem gubernassem, salvamque in portu collocassem: frontis tuæ nubeculam, aut Collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animò procellas, aliis tempestatibus non cessā: sed unum me pro omnium salute obtuli. *Cic. in Pison. num. 20.*

Antithesis figura est, quā verba verbis
aut

aut sententiæ sententiis oppositæ referuntur: ut, quis ferre possit inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebrios sobriis, dormientes vigilantibus? *Cic. II. in Catil. num. 10.*

Potestis ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio & nomini, bonis, ac fidelibus sociis, & civibus anteferre? *Cic. pro Fontejo num. 22.*

Ex hac parte pugnat pudor, illinc petulantia; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus. *11. Cat. 25. Conferre hanc pacem cum illo bello; &c. 6. Verr. num. 115.*

His exemplis adnectamus unum paulò diffusius & magis pium. Sit v. g. describendus tibi JESUS infans. Transeamus usq; Bethlehem cum pastoribus, & videamus & veneremur JESUM in præsepio, & demiremur in infante virū, Principem in servo, sapientem in puero, Rectorem orbis juris factum alieni. Demiremur, &

adore-

adoremus splendorem tenebris offusum, potentiam consuetam vinculis, infinitatem terminis finitam, immensitatem circumscriptam cunis, balbutientem sapientiam, sublimitatem cum humilitate, fortitudinem cum infirmitate conjunctam,

Apostrophe fit, cum ab auditoribus, quos alloquimur, ad absentem, vel praesentem quempiam, seu vivum, seu mortuum, aut etiam ad res inanimatas sermonem convertimus, quas veluti personas quasdam compellamus. His autem fere modis, à Tullio petitis, figuratur *Apostrophe*.

Ves, Albani tumuli, atque luci, vos inquam, imploro, & obtestor, vosque obrutae arae, quas ille substructionum insanis molibus oppressit: tunc vestrae religiones viguerunt, vestra v's valuit! Tuque, ex tuo edito monte Latialis Jupiter, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti! *Cic. pro Milone num. 26.*

O Dii immortales! vos enim haec audire cupio: irpius hic vestra sacra curat; vestrum numen horre? non illudit auctoritati ho-

rum omnium? *Cic. pro domo sua; n. 104.*

Vos, vos appello, fortissimi viri, qui multum pro Republica sanguinem fuditis! Vos in viri, & in civis invicti appello periculo, Centuriones, vosque milites! Vobis non modò spectantibus, sed etiam armatis huic judicio praesidentibus, hæc tanta victa virtus ex hac urbe expelletur, exterminabitur, ejicietur? *Cic. pro Milone. num. 102.*

Jacet in stabulo Regum Dominus recens natus! recubat nudus media hyeme Virginis filius in spelunca, ventis, nivibusq; pervia, totòq; contremiscit corpusculo DEUS infans. Ah venti! si quis vobis sensus inest, si qua pietas: rigorem remittite. Ah, frigidos inhibete flatus, sævi: quales! Ah! quæso; alius perflate plagas auræ violentæ! &c.

Supremæ Majestatis Numen offendi miser! divina mentis æternæ jussa contempni impudens, sanctissimasq; leges per summum sacrilegium violavi. O! me scelestum, vesanum, impium! Fundite uberes lacrymas oculi mei, admissorum dolorum facinorum

& eluite, si potestis, assiduo, & amaro fletu sordes criminum, ad quæ patranda duces, heu! tam sæpè mihi, & antesignani fuistis.

Communicatio est exornatio, quâ causæ nostræ confidentes, aut ipsos consulimus adversarios: aut cum Judicibus quid faciendum sit, quidvè factum oportuerit, deliberamus: ut, nunc ego vos consulo, quid mihi faciendum putetis: id enim consilii taciti dabitis: quod egomet mihi necessariò capiendum intelligo. *Cic. 2. Verr. n. 32.*

Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore: cùm ignaviæ ratio te in fugam impelleret: Consules ad patriæ salutem vocarent? quam tandem vocem sequi, cujus imperiò parere potissimùm velles? *Cic. pro Rabir. num. 22.*

Quæro à vobis, Judices, &c. (hic, quæ res agatur, explicat, posteaquè sic illos consulit.) Quid est, quod hac tandem in re vobis afferre dubitationem possit? profectò, si rectè vestram bonitatem, atque prudentiam agnovi, non multùm me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. *Cic. pro Quintio, num. 54.* Con-

Concessio figura est, cum videmur etiam aliquid iniquum adversario concedere.

Non dubitavi, inquit, cum vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbe: verum, quoniam illud tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus *Cic. pro Quint: num. 56.*

Esto, cum usam proferre non potes. Tamen si statim vicisse debeo; tamen de meo jure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac tibi concedam, fretus hujus innocentia *Pro Rosc. Amer. 73.*

Esto: eripe hæreditatem propinquis, prædare in bonis alienis, everte leges, &c. Num etiam amicum bonis oportuit?

Est hoc tuum, & improbitatis & imprudentia tua: hoc tibi do, & concedo: Scio te, &c. *V. in Verrem.*

Correctio est, quæ verbum, aut sententiam retractat, & corrigit; ut aliquid aliud subjiçiat, quod magis proposito conducatur.

Atque hæc cives, cives, inquam: si hoc nomine eos appellari fas est, qui hæc de patria sua cogitant. *Pro Mur. 8.*

O stultitiam! stultitiannē dicam, an impudentiam singularem? *V. in Ver.*

Quæ fuit igitur in homine constantia? Constantiam dico; nescio, an melius patientiam possem dicere?

Cui homini bono benedixit unquam? benedixit; imò, quem fortem, & bonum civem non petulantissimè est infectatus? *Pro Sext. 120.*

In exercitu comparando patrimonium suum effudit; quanquam non sumus usi eò verbò, quò decuit; non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit. *III. Phil.*

Quæ convivia fieri putatis in hujusmodi domo? si domus hæc habenda est potius, quàm officina nequitiae, & diversorium flagitiorum omnium.

Deprecatio figura est, quā opem alicujus, DEI, aut hominis, imploramus: ut: hōc nos primum metū, Cæsar, per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera; ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospitum porre-

porrexisti; istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, & præliis, quàm in promissis, & fide firmiterem. *Pro Dej. t.*

Unum restabat illud, quod forsitan non ne no vir fortis dixerit: restitisses, repugnasses, mortem pugnans oppetisses. De quo te, te, inquam Patria ob estor, & vos Penates, patriq; Oji! me vestrarum sedium, templorumque causâ, me propter salutem meorum civium, quæ mihi semper fuit meâ charior viâ, dimicationem, cædemque fugisse! *Pro Sext. 45.*

Distributio, seu Partitio est, cùm rem fusius explicamus, & in suas partes distribuimus.

Leetissimum hunc adolescentem non ingenua huius ætati levitas à consilio vitæ melioris revocavit; non improborum sodalium blanditiæ ad voluptates; non locorum, in quibus degit, amœnitas ad delectationem; non majorû nobilitas ad ambitionem; non egregiæ dotes ad arrogantiam; non aliorû præcitas ad libidinem; non amicorum convictus ad oblectationes intempestivas;
non

non deniq; summa rerum omniū affluentia
ad aliquod probrum, infamiamq; pellexit.

Eminet in hoc homine altitudo animi
in condonandis offensis, in communicandis
opibus liberalitas, in capeffendis rebus ar-
duis magnitudo mentis, in viis negotiorum
peruestigandis mira sagacitas, in gerendis
acre consilium, in persequendis summas
inter difficultates constantia: Nihilq; est,
quod non altō quōdam aggrediatur animō,
aut cautissimis consiliis administret, aut
strenuo labore perficiat: vir planē inperter-
ritus periculis, infractus malis, invictus
adversis, ad labores impiger, ad pericula
fortis, ad causam, fortunamque felix.

Dubitatio est, cū hāremus, & am-
bigimus, quid dicendum, agendumvè sit.
Ur: quo te nomine appellemus? Improbū?
leve est pro tanto scelere. Fraudulentum?
jam id quidem arrogas tibi, & praeclarum
putas. Audacem, impudicum, perfidiosū?
vulgaria, & obsoleta hāc sunt; res autem
nova, & inaudita. Pro Quint. 65.

Quid primū quærar, aut unde potis-
simū

simum exordiar: aut quod aut à quibus
 auxilium petam? Deorum immortalium?
 Populæ Romani? Vestramne, qui summam
 potestatem habetis hoc tempore, fide implorem? *Pro Rosc. Amer. 29.*

Equidem quod ad me attinet, quò me
 vertam, nescio. Negem, hoc admissum fu-
 isse crimen? Negem, testes auditos esse in
 Senatu? Non est nostri ingenii, vestræ cle-
 mentiae est, calamitoso, & innocenti sub-
 venire. *Pro Cluent. 4.*

Apud vos quemadmodum loquar, nec
 mihi consilium, nec oratio supeditat; quos,
 nec quo nomine quidem appellare debeam,
 scio. Cives? qui à Patria vestra descivistis?
 An milites? qui Imperium, auspiciūque
 abnuistis? Hostes? ora vestitum, habitum
 civium agnosco: facta, dicta, consilia, ani-
 mos hostium video. *Liv. Dec. III. 8.*

Illustrē habet dubitationis ideam Vir-
 gilius, Didonem ab Ænea derelictam in de-
 liberatione suspensā ac dubiā sic inducens:

*En quid agam? rursusne procos irrisa
 priores Experiar? Sc. Lib. IV. Æn.*

Exclamatio est orationis Elatio, quæ motum animi vehementiorem in re gravi exprimit, interjectione adhibitâ, nonnunquam verò suppressa: ut, cum dicitur: Superi! Miserum me! O præclarum facinus! Mirum dictu! Ejus usus est ad laudem, ad vituperium ad commiserationem.

Expolitio oratio est, quâ, commutatis verbis, congestisque prudenter figuris, eadem sententia variè versatur & effertur; quò gravior, clariorque subjiciatur velut oculis, ac magis, magisque ornetur.

O! vita hominum fluxa, fugax, & in mortem præceps! Nisi fluxam litteræ figerent, fugacem retinerent, sustinerent præcipitem: extingveretur, heu! fama nostra simul cum corpore; & eodem simul cum cineribus tumultu præclare factorum recordatio conderetur. Si abessent litteræ: nisi, &c.

Gradatio, seu argumentum non tantum figura verborum est, sed etiam sententiarum, in qua sequens oratio semper addit aliquid ad præcedentem: ut: miserum est, exturbari fortunis omnibus; miserius est, inju-

injuriam. Acerbum est, ab aliquo circumveniri; acerbius est, à propinquo; calamitosum est, bonis everti; calamitosius, cum dedecore. *Pro Quir.* 95.

Facinus est, vinciri civem Romanum; scelus verberare; propè parricidium necare. Quid dicam, in crucem tollere? *Ver.*

Hypotyposis figura est, quâ res quæpiam sic verbis exprimitur: ut non tam audiri, vel legi, quàm geri, & oculis usurpâri videatur. Differt autem *Hypotyposis* ab *Ethopœia*, quòd hæc tota sit in exprimendis animi affectibus; illa verò corpus delinet potius, quàm mentem: ut: hæc postquam acta sunt: procedit iste: inflammatus teelere ac furore, in forum venit; navarchos vocari jubet; qui nihil metuerent, suspicarentur nihil, statim accurrunt. Ille hominibus miseris, innocentibusq; injici catenas imperat: implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare &c. *7. Verr. num.* 10.

Hæc cum maxime loqueretur: sex lictores circumstant valentissimi, & ad pullandos,

dos, verberandosq; homines exercitatissimi;
cædunt acerrimè virgîs: eorum unus, con-
versò bacillò, oculos misero tunderè vehe-
mentissimè cœpit. Itaq; ille, cùm sangvis,
os, oculosq; complèssset, concidit. 7. *Verr.*

Personabant omnia vocibûs ebriorum:
natabant pavimenta vinò, madebant parietes,
scorta inter matresfamilias versabantur, &c. *II. Philip.*

Videor mihi hanc urbem videre arcem
omnium gentium, subitò incendiò concidentem:
cerno animò sepultam patriam,
miseros, atque insepultos acervos civium:
versatur mihi ante oculos Cethagi furor in
vestra cæde hæcchantis. *IV. Catil. m. 11.*

Imprecatio est execratio quædam, quâ
malè alicui precamur: ut: quin tu abis in
malam rem, malumque cruciatum! Dii te
perdant, fugitive! ita non modò nequam,
& improbus, sed fatuus, & amens es. *Pro
Dejot. 21.*

Interpretatio figura est, quâ dictum,
aut factum alicujus juxta sententiam, &
mentem nostram interpretamur.

Cicero

Cicero Philippicâ II. initio causas quærit, cur Antonius in ipsum declamaverit. Quid putem? Contemptumne me, &c.

Hæc mihi visus est dicere, Diogenes (ait Seneca de tranquillitate animi cap. 9.) Age tuum negotium: fortuna nihil apud Diogenem: nam tuum est, &c.

Idem cap. 14. post narratum Canii factum: Quid censuerit, dubito; multa enim occurrunt mihi: Contumeliosus esse fortè voluit, & ostendere, &c.

Interrogatio figura est, quæ adhibetur, non tam quærendi, quàm instandi, & urgendi causâ, ad varios animi motus ciendos opportuna, & usitatissima; cum nulla figura sit, quæ per interrogationem non possit exprimi. Selectiora hæc apud Tullium exempla sunt.

Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cujus latus ille mucro petebat? Qui sensus erat tuorum armorum? Quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? quid optabas? *Pro Ligario, 19.*

Quid ego illorum dierum epulas? quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperantissimas perpotationes prædicem? Quis te illis diebûs sobrium? quis agentem aliquid, quod esset liberô dignum? Quis deniq; in publico vidit? *In Pisonem.* 84.

Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsentem? quis spondidisse me dicit? *Pro Q. Rosc.* 47.

Piratam vivum tenuisti; quem ad finem? quam ob rem? quam ob causâ? quò exemplô? cur tamdiu? etiamne privatus? etiamne reus? etiam penè damnatus? *In Verr.*

Ex quibus intelligis, hujusmodi minutis, crebrisque oratiunculis urgeri vehementius adversarium, & quasi densa telorum grandine obrui.

Ironia est, cum aliud planè dicimus, quàm verba significare videantur. Ita Tullius de Verre, homine crudelissimo, cum virum honestissimum, innocentissimumq; tempestate perfrigida in medio foro nudum religari jussisset, virgîs cædendum: ut omnes quidem, qui aderant huic spectaculo, existi-

existimabant. Sic, inquam Tullius jactatur de Verre. Fallit hæc homines opinio; virgīs ille cæderet sinè causa socium Populi Romani atque amicum? Non usquè eò est improbus, non omnia in eo uno sunt vitia; nunquam fuit crudelis. Leniter hominem, clementerquè accipit, &c. *VI. Verr. 68.*

Sed stulti sumus, qui Africanum, Pompejum, nosmetipsos cum P. Clodio conferre audeamus: tollerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortem æquò animò ferre nemo potest. Lugēt Senatus, mœret equester ordo, tota Civitas confecta senio est: squalent municipia, affliguntur coloniae, agri denique ipsi tam beneficium, tam singularem, tam mansuetum civem desiderant. Hæc de hominis sceleratissimi morte idem Tullius. *Pro Milone num. 20.*

Laus Ironica.

Adesdum, mortalium humanissime, Lutherè? Ades, inquam, Reipublicæ Christianæ illustre decus, magnum virtutis specimen, absolutum moderationis exemplar?

Quis enim te religiosior fuit unquam, aut esse potuit, vel tūm maximè: cum, desertō cœnobiō, homines innumerabiles à severa vitæ ratione ad hilaritatem, ad compotationes, ad epulas, ad rerum omnium licentiam traducebas, oratione & exemplō? Quis cornior commodiorq; , cū sanctissimos homines proscindebas maledictis? Quis modestior: vel dum verbis magnificis te omnibus anteponebas? O virum sanctum! o! pium, ac pudicum hominem! o! Religiosissimum Sacerdotem! Omniū mortalium sceleratissime, audes his flagitiis, his libidinibus, hac turpitudine, & audaciā, te Catholicæ Religionis dicere vindicem? &c. Non te pudet, &c.

Præterire non possum Ironiam illam mirabilem, quam habet Tullius in Pisonem. Negaverat Piso, quō ignaviam suam, pudoremque tegeret, cū cæterorum more Imperatorum non obtinisset honorem triumphi: negaverat, inquam, se Triumphicupidum unquam fuisse; contemnere se honorem illum dixerat. Quam ejus vocem repre-

reprehendens Cicero, illū jaſtat exagitatq̃;
prolixā & illuſtrī Ironiā, quam imitari
ſic poteris in religioſæ vitæ contemptores.

Audiamus callidos iſtos ex Epicuri aut
Lutheri ſchola Philoſophos, religioſæ vitæ
inſtitutum explodentes. Ajunt, vile hoc
eſſe vitæ genus, & naturæ ipſi repugnans:
quod hominem, naturā liberum & ſui jū-
ris, arbitrio mancipet alieno, perpetuoque
velut adſtrictum carceri, non omni ſolū
voluptate privet: ſed etiam inertī labore
conficiat, ac vigiliis jejuniisque frangat,
inrogatis, atque etiam ſuſceptis ſponte pœ-
nis crudeliſſimē torqueat. O! gravem, ar-
gutamq̃; Philoſophiam! Quā dolco, præ-
clari Doctores, quòd tam ſubtilem matu-
rius non expromperitis ſapientiam: pri-
uſquā innumerabiles viri, ſceminæque o-
mnium conditionum & ætatum contem-
ptiſſimam iſtam vivendi conditionem am-
plecterentur? Neque enim integrum eſt,
magnis Eccleſiæ Doctores, Baſilio, Gre-
gorio, Hieronymo, Chryſoſtomo, & Au-
guſtino, conſiliis jam uti veſtris. Errarunt:

non gustârunt hanc vestram Philosophiam:
hanc enim imprudentes, & inconsultissimi
homines, austerioris ignobilisque vitæ ra-
tionem tenuerunt. Bruno Parisiensis A-
cademiæ lumen, pudet me tui! Quid est,
quòd relictò celeberrimæ urbis splendore,
confectisque studiis, præruptarum, invia-
rumque rupium horrendas solitudines pe-
tisti? Antoni, Benedicte, Dominice, cur
hos non audistis tam doctos homines, tam
eruditos: priusquàm in istum errorem in-
duceremini? O! stulti Epiphani, Dama-
sceni, Hilariones, Cœlestini, & Eucherii!
O! amantem Franciscum! O! nullius con-
sili Albertum, Thomam, Bonaventuram!
qui aspernati voluptatum illecebras, &
perniciosa rerum fluxarum blandimenta,
ad religiosa claustra convolârunt. Sed,
quoniam præterita mutare non possumus:
quid cessant egregii Philosophi hæc præ-
clara præcepta dare adolescentibus innu-
meris, qui de hoc incundo severioris vitæ
genere cogitant: ardent cupiditate incredi-
bili, Christi svave jugum subeundi? Ergo
agite,

agite, illos adite: meditamini, quibus verbis incensam illorum cupiditatem compri-
matis atque restringatis. Valebitis apud
incautos adolescentes, viri prudentissimi:
apud ignaros experti ac periti; dicetis e-
nim, ut estis homines ad persuadendum
perfecti; quid est adolescentes lectissimi,
quod vos horrida hæc vitæ ratio tantoperè
delectet? Quid habet iste religiosæ vitæ sta-
tus, quod vos alliciat? quid hispidus, &
obsoletus habitus? quid solitudo, ac silen-
tium? quid castitas corporis, frequens je-
junium? &c. Hæc vos oratione, non du-
bito, quin illos, in cænobia jam pedes in-
ferentes, possitis revocare, & ad paterna-
domos adducere. O! temeritatem, incre-
dibilemque dementiam? Lotharius Impera-
tor, abdicatis supremæ dignitatis insigni-
bus, ad humilem hanc, ut vocatis, vitæ
conditionem se abjecit: captans ab honoris
contemptu gloriam, & ab obscuritate loci
verum splendorem nominis. Caroloman-
nus, Carolô Martello progenitus, Austras-
iæ Rex, rerum gestarum gloriâ clarus,
F6 eandem

eandem vitæ viam capessivit. Eandem Veremundus Castellæ, Ramirus Aragoniæ, Sigibertus, Chenredus, Inas, Etelredus, Angliæ Reges: Eandem augustissimæ Reginæ, Theodora, Elisabetha, Radegundes, Batilda, aliæquæ Principes scæminæ iniciunt. Vos oculatissimi rerum æstimatores, sapientiores, quàm Lotharii; prudentiores, quàm Pipini; generosiores, quàm Carolomanni; abundantiores consiliò, eruditione, ingeniò, & prudentiâ, quàm Augustini, quàm Gregorii, quàm Basilii, quàm alii omnes, qui impleverunt orbem terrarum virtutum meritis, & doctrinæ gloriâ; ea contemnitis, quæ illi Christianæ Religionis heròes præclara duxerunt.

Licentia Figura est, quâ utitur orator, cum ea, quæ gravia dictû sunt, aut periculosa, magna libertate dicturum se profiteretur: ut:

Attende jam Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem consulatûs mei; maxima voce, ut omnes exaudire possint, dico, semperquè dicam: adestote omnes animis,

animis, qui adestis corporibus; erigite mentes, auresque vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, &c. *Pro Syl. num. 33.*

Vos, Patres conscripti, (grave dictum est, sed dicendum tamen) vos inquam Sulpitium vitam privastis, &c. *IX. Phil. num. 8.*

Postremo (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) si ad eorum voluntatem dicta, factaque nostra referuntur: optanda mors est, &c. *Phil. X. num. 19.*

Præteritio fit, cum profiteamur nos præterire, aut nescire, aut nolle dicere, quod tamen maximè dicimus.

Sed jam supra, & flagitia omittam: sunt quaedam, quæ honestè non possum dicere; tu autem eò liberior, quòd ea in te admisisi, quæ à verecundo inimico audire non potes *II. Phil. 74.*

Nihil à me de pueritiæ suæ flagitiis audiet, nihil ex illa impura adolescentia sua: omnia præteribo, quæ mihi dictum turpia videbuntur: neque solum, quid istum audire, sed etiam quid me deceat dicere, considerabo. 3. *Verr. 32.*

Nihil

Nihil de illius intemperantia loquat, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine; tantum de quaestu, & lucro dicam, 6. *Verr.* 106.

Mitto nefarias nuptias: mitto expulsam matrimoniô filiam: nihil de ejus cupiditate querer. *Pro Cluentio* 188.

Omnia vetera prætermittam, unum illud illustre, notumq; omnibus subjiciam.

Possent multa dicere de liberalitate, de ejus abstinentia, de cæteris virtutibus; sed mihi ante oculos obversatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. *Pro Sext.* 7.

Occupatio Figura est, per quam ea, quæ ab adversariis, aut ab ipsis auditoribus obijci possint, prævertimus, ultroquæ rationem facti cujuspiam, dictivè reddimus.

Quæret quispiam, cur responderit non interrogatus? Quid igitur? Debui inè suô silentiô fateri confictum crimen?

At enim, quæ causa fuit, cur id temporis domi remaneret? Remansit: quia comparari sibi illo die insidias noverat.

At

At etiam sunt, qui dicant, cedendum esse tempori, præferendam quandoq; esse virtuti vitam. Quis amens hoc dixit unquam? quis adeò rationis expers hoc asserere audeat?

Intelligo, quid opponi possit: severius non esse agendum cum adolescentibus, ætati indulgendum: itane verò, si, admissis velut habentis, feratur in omne nefas adolescentia, indulgendum est?

Video quid dicturus sis: còactus, in-
quies, hoc crimen patravi: Quis còegit?
Quis asserere vim potuit voluntati tuæ?

Atque etiam jactare audebis liberalitatem in illo esse summam. O! D E U S immortalis! Hoccinè est liberalem esse, collectum per multos annos patrimonium uno die in lustris, ac popinis profunderere?

Sed audiamus Tullium, hac exornatione depellentem, quod ab iudicibus objici poterat ipsò statim orationis exordio: (nam in exordiis maximè hujusmodi figura locum habet, ac præsertim in causis judicialibus, ad evellendas ex animis iudicum suspiciones, quæ reo nocere possent; ut re-
motò

moto obice, liberiùs in causã ingrediatur.)

Credo ego vos, Judices, mirari: quid sit, quòd, cùm tot summi eratores, hominesq; nobilissimi sedcant: ego potissimùm surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum iis, qui sedent, comparandus. Deinde causam affert, cur ad dicendum accesserit, reliquò exordio.

Eòdem ferè modò suam Divinationem in Verrem auspicator: dum instituti sui causam redditurus, cur præter morem, & contrà, quàm viri gravis officium postulare videbatur, se ad accusandũ contulerit: sic agit:

Si quis vestrũ, aut eorum, qui adsunt, fortè miratur, me, qui tot annos in causis, judiciisq; publicis ita sim versatus: ut defenderim multos, læserim neminem: subito nunc, mutata voluntate, ad accusandum descendisse: is, si mei consilii causam, rationemque cognoverit, una & id, quod facio, probabit, & in hac causa profectò neminem præponendum esse mihi auctorem, putabit. Tum rationes subjicit, quæ illum ad id impulere.

Idem

Idem Coelum defendens, sic amolitur,
quod sibi objicit: *num. 39*

Dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit, & tradidit, ut in amore, & voluptatibus adolescentiam suam collocaret: & hanc tu vitam & studia defenderes? *Tum deinde respondet sibi, multa de indulgentia disputans, quæ adolescentibus concedi potest.*

Sed longè præclariùs in Verrem agens, occupat infirmatquè ea, quæ respondero poterat Hortensius Verris Patronus.

Quid agam? *inquit*, quò accusationis meæ rationem conferam? Quò me ver am? Ad omnes enim meos impetus quasi murus quidam, boni nomen Imperatoris opponitur. Novi locum: video, ubi se jactatorus sit Hortensius; belli pericula, tempora Reipubl: Imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur à vobis, ne patiamini talem Imperatorem populo Romano, Sicularum testimoniis eripi, nevè obteri laudem

laudem Imperatoriam criminibus avaritiæ velitis. *VII. Verr. num. 20.*

Prosopopœia est oratio, in qua rebus mortuis, aut sensûs expertibus, sermonem accommodamus: aut absentes tanquam præsentés, vitâ functos, tanquam spirantes ac loquentes, inducimus.

Existat ex ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille: qui profectò si existerit: sic eget, & sic loquetur: *Mulier, quid tibi cum hoc adolescente? &c. Pro Cœl. 23.*

Existat ergo ille vir parumper cogitatione vestra; quoniam re non potest: ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis. *An non ita loquetur? Pro Balb. 45.*

Qui populus, si tecum congrediatur, & una voce, si loqui possit, hæc dicat: *Ego tibi illū non anteposui &c. Pro Plano. 12.*

Etenim si mecum patria, si cuncta Italia, si omnis Resp: loquatur: *Marce Tulli, quid agis? Tu cum exire patieris? &c. 1. Cat. 27.*

Patria tua tecum, Catilina, sic agit, & quo-

quodam modò tacita loquitur. Nullum jam tot annos facinus, nisi per te, &c. *Ib.* 18.

Quòd si nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes vestros adsit: nonnè hac uteretur oratione? Ego Reges ejeci; vos Tyrannos introducitis. Ego, &c. *Cic ad Her:*

Prosopopœia anni proximi elapsi.

Revocemus lapsum retro tempus, & tanquam è communi rerum caducarum sepulchro excitemus annū, quem proximè vidimus expirasse. An non istis verbis nos objurgaret, si loqui posset? Amentes, inconsulti mortales, siccinè momenta temporis, quò nihil pretiosius est, effluere passi estis? Sic horas, sic dies, & menses ignavè stolidèquè collocastis? O! stultitiam incredibilem! Annus ego, qui nuper abii, quem nuper obistis tam negligenter, concessus vobis singulari DEI beneficiò fueram: ut ope meā exiguis mortalis hujus vitæ laboribus immortalem gloriæ fructū pararetis. Nunc autem consumpsistis me, proh pudor! quibus in rebus? dicamne? vix audeo; dicendum tamen: in nugis, heu! in otio.

Le-

Leviora hæc sunt: me turpissimarum luto
libidinum conspurcâstis, &c.

Reticentia, eadem ferme figura est, atq;
Præteritio, Apostrophen Græcè dicta: cum
scilicet post aliquot verba sermo abrupti-
tur, neq; perficitur, quod dici cœptum
erat; ut: Tu istud ausus es dicere, homo
omnium mortalium---quæro: quonam te
digno moribûs tuis appellem nomine?

Huc pertinet illud Virgilianum de Ne-
ptuno.

*Jam coelum, terramq; meo sine Numi-
ne venti*

*Miscere, Et tâtas audetis tollere moles?
Quos ego---sed motos præstat componere
fluctus.*

Sermocinatio, seu Dialogismus est fi-
cta personarum collocutio, siue quis solus
loquatur, siue plures inducantur simul col-
loquentes: ut patet in hoc exemplo.

Mercator locuples, non aurô minis,
quàm ætate gravis, filiam habeat nubi-
lem, unicam. Eam cum nuptui tradidisset
adolescenti nobili: pro dote bona sua do-
navit

navit omnia. Brevi errorem animadvertit: cum vidit, se contemni indignum in modum à filia, generoque, sic. ut ne aspectu quidem dignarentur obvium. Nec abjicit tamen omnem spem levandæ ægritudinis. Consilium hoc iniecit callidum. Amicus enarrat causam doloris sui, & quid excogitavit, simul aperit. Nummos, inquit, in hanc rem mihi commoda ad paucos dies. Sume, ait amicus, ex hac arcula, quantum voles. Summam iste capit non levem, domumque redit plenus spei maximæ. Vix ingressus cubiculum: generum audit suum scalas domûs ascendentem: addit se in conclave senex, effundit aureos in mensam, & numerare nummos altâ voce, claroque tonitruum incipit. Ad sonitum accurrit gener: & Gratulor, ait mi Pater, tantam adhuc tibi superesse bene de tuis merendi facultatem. Cum senex: Hanc summam à debitore recepi hodie, mutuò daturus ex amicis meis cuiuspiam. E vestigio uxorem ille adit, &: o! nos amentes, inquit, nimiumque credulos! vetulus noster etiamnum aurô

aurô affluit. At illa: Quid ais? aurô affluit? faxo, ad nos brevi totum refluat. Nec plura: ad Patrem devolat, vultum ad blanditias componit, melleis verbis parentem salutat. Ille dolum dolô excipiens, optimè valeo, inquit, ac te advenisse gaudeo id temporis: volo enim testamentum condere, tequè scribere hæredem. Beas me, inquit illa: & cur me id cõlaras, pater, filiam tuam, quæ te hīs oculis plūs amo? Nimirum, ait senex, non omnia sunt quovis evulganda tempore; Tabellionem arcesse protinus. Arcessitur: facit ille testamentum: summo deinceps honore colitur: moritur demum, sumptuoso effertur funere: apertô testamentô, patet fraus; sequè delusos dolent dolosi conjuges.

Subjectio figura est, quâ orator vel interrogat se ipsum, & respondet sibi: vel cùm alium interrogat, non expectat responsum, sed aliud de suo addit.

Quam affers excusationem absentiae tuæ? fuisse te morbo impeditum? at valebas, ut cùm optimè; Negotiis distentum? at ludendo contrivisti diem totum.

Qua-

Quare venenum dare velle? ne aurum redderet; nūm quis petivit? ne crimen hæreret; nūm quis objicit. *Pro Cœl.*

Tu meam domum religiosam facere potuisti: ecqua mente? quā invaferas: quā manu? quā disturbâras: quā voce? quā incendi jusseras: quā lege? quam non scripseras, &c. *De Harusp.* 33.

Non appellabitur hostis Reipublicæ, qui leges violârit? tu rescidisti: qui Senatûs authoritatem contempserit? tu eam oppressisti: qui seditiones foverit? tu excitasti.

Quanta est, Deus immortalis, Humanæ mentis pernicitas! quàm celeres ingenii motus! Vis, pervadat terras, ac maria? jam pervasit. Jubes, in cœlum evolet? jam evolavit. Cupis detinere? non potes. Quos enim obices objicies? Pone terræ molem: penetrabit. Oppone Oceanum: transiliet. Mundum ipsum universum objice: momentô superabit omnia.

Quid tam novum, & inusitatum, quàm puerum duodennum, omnes omnium Pœëtarum tenere fabulas? tenet accuratè. Ar-

tem dicendi callere penitus? penitus callet. Dialecticæ argutias, & jurisprudentiæ intricatas didicisse? apprimè didicit. Quid tam incredibile, quàm id ætatis adolescentulū, Latinam, Græcam, Hebraicamque Linguam habere probè perspectas cognitaq;? habet cognitas. Quid denique tam admirabile, quàm eò tempore, quò alii vix loqui expeditè sciunt, de Philosophiæ arcanis, & Theologiæ mysteriis coram celeberrimo cætu doctissimorum hominum cum laude disputare? adversantium petitiones eludere? palmam referre? Disputavit, elusit, retulit.

Sustentatio figura est, quā suspensos tenemus aliquamdiu audientium animos: donec tandem id, quod quasi animò conditum servabatur, exponimus. Adhiberi autem solet hæc figura: cū explicaturi sumus aliquid inusitatum, admirabile, aut inexpectatum; nisi fortè quis joculari velit, aut movere risum: ut facit Martialis hoc Epigrammate:

*Quod convivaris sine me tam sæpè,
Luperce:*

Inveni.

Inveni, noverim quâ ratione tibi. (gesq;
 Irascor, licet usque voces, mittasq;, ro-
 Quid facies, inquis? quid faciam? Veniam.

Ciusâ dictâ servi damnati sunt. (inquit
 Tullius in Verrem.) Quid deinde? Quid
 censetis? furtum fortasse, aut prædam ex-
 spectatis aliquâ? Noli te usquequaq; eadem
 quærere, in metu blli, furandi qai locus
 esse potest? Itaq; producuntur & ad palum
 alligantur. Etiamnum mihi expectare vi-
 demini, Iudices, quid deinde factum sit;
 quòd iste nihil unquam fecit sinè aliquo
 quæstu, atque præda, &c. Expectate ti-
 cinus, quâm vultis improbum: vincam ta-
 men expectationem vestram. Tum subji-
 cit, quò pacto Verres pecuniâ corruptus
 reos solvi jufferit. VII. Verr. 10.

Audite, quanto fuerint olim in pretio
 litteræ: quibûs homines doctos honoribûs
 ornârint, non ipsi modò Reges, sed Ty-
 ranni. Platonem Syracusas venientem ex-
 cepit Dionysius Tyrannus: et quâ pompâ?
 quò apparatus? Expectatis hîc forsân, ei
 vias fuisse cylindrò æquatas, ut Caligulæ?

Aberratis, Aureis resperfas ramentis, ut
Commodo? Hallucinamini. Floribus con-
stratas, ut Heliogabalo? Nihil minus. Quid
igitur? Accipite, atque suspicite. Platonem
ipsum, aureis vestum quadrigis, auriga
ipse Dionysius in urbem introduxit.

Hæc nuper fœmina, ancillulam cum
ferire, vellet idque non posset commodè,
quod manus haberet impeditas; (tenebat
enim alterâ speculum, alterâ gemmeum
torquem, & armillas aureas:) quid illam
fecisse putatis? Speculum illud, dicet ali-
quis, in ejus caput impactum fortè com-
minuit? Nequaquam; nam pretiosius erat,
quàm ut de causa tam levi frangeretur.
Quid? Nùm pede illam percussit, aut cu-
bitò? Nimis hoc usitatum est cuius de vul-
go mulierum. An conviciis laceravit? Et
illud etiam nimis est vulgare. Quid igitur
fatere potuit? Neque enim alia videtur esse
ratio explendæ iracundiæ, aut doloris ul-
ciscendi. Imò alia est: sed in solita, ac no-
va. Nimirum dentibus rem agere instituit.
Ain, tu, dentibus? Quânam verò modò?
Puel-

Puellam, quæ à tergo erat ejus, ut capillos comeret, coram venire jubet: paret illa: tum verò inhumanissima hæc mulier in ejus os irruens, nasum impetit: cumq; aver- tens opportunè ancilla vultum, pro naso obtulisset aurem, hanc furia penè totam mordicùs abstulit: O! nequitiam inauditâ!

Transitio non tam figura est, quàm quidam veluti figurarum nexus: quò fit, ut aptè inter se juncta orationis membra cohaereant, efficiantq; unum quasi corpus. Dicitur autem transitio; quòd per illam ab una orationis parte transeat ad aliam; quod, quâ ratione sit præstandum, non tam præceptis, quàm usu, & lectione condi- sciendum est. Moneo tantùm, nullam rem ferme esse, in qua orationis ingenium, in- dustriaq; magis eluceat, quàm in his tran- sitionibus, easq; omnium illustrissimas vulgò censeri, quæ orationis partes ita delicate committunt: ut ipsæ commissuræ vix appa- reant. En tibi nonnullas vulgares for- mulas.

Ad hæc, illud etiam considerandum nobis est.

Adde his, accedit his, accedit, ad hoc, huc accedit, quod, &c.

Huc pertinet, eodem pertinet, his finitimum est, huic proximum est, illud, &c.

Ad hunc ordinem referendum est, quod domi contigit &c.

Jam verò quid referam? &c. Age verò, explicemus nunc &c. Quid, quod ius os etiam incescit?

Nihil jam dico de illo scelere. Omitto domesticas ejus sordes. Nam illud quid attinet commemorare?

Sed hæc utcumque ignoscenda: illud quis ferat?

Audistis gravissima, sed audietis graviora.

Sed hæc privatim: nunc quæ publicè gesta sunt, videamus.

Sed hæc juvenis peccavit: nunc senis virtutes audietis.

Quid his immoror? ad id, quod est hujus causæ caput, festinet oratio.

Habes, quid in illum contulerim beneficiorum: nunc, quam gratiam mihi retulerit, accipe.

Sed

Sed hæc vetera, illud autem recens.

Sed ne fortè ex multis rebus gestis M. Antonii, rem unam pulcherrimam transiliat oratio: ad Lupercalia veniamus. Non dissimulat, Patres conscripti, apparet esse commotum, fudat, pallet.

Sed arrogantiam hominis, insolentiamquæ cognoscite.

At etiam ausus es? Quid autem est, quod tu non audeas?

Ad ejus Tribunatum, quod ad sese jam dudum vocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contentò studiò cursuquæ veniamus.

Sed nimis multa de nugis: ad majora veniamus.

PARS QUARTA

De Amplificatione.

Amplificationis nomine hic ego cum Cicerone intelligo graviolem quandam affirmationem, quæ motû animorum conciliat in dicendo fidem, & quæ non nisi ad magnas gravesquæ causas adhibetur.

Cum Isocrate, artem illam intelligo, quæ ex parvis ampla, (unde amplificationis nomen deductum est,) ex angustis extensa, & lata, (ex quo dilatatio nuncupatur,) ex compressis diffusa, & explicata fiunt.

CAPUT I.

Amplificandi prima Ratio.

Amplificare non est inani verborum exaggeratione rem augere supra modum, eique plus attribuere, quam veritas concedat: Sed amplificare quidpiam dicimur, quoties ea, quæ insunt in ipsa re, aut affinitatem habent cum illa, exprimimus dicendo. Sic suas propola merces amplificare dici potest: cum, quæ habet variis in cistellis recondita, convoluta, & complicata, evolvit exponitque in officina suo quæque loco: similiter Orator dilatare dicitur aliquid, cum ejus partes omnes, alias aliis insertas, ac permixtas explicat, ut singulæ appareant, & suum ab aliis segregatæ obtineant locum. Quod planius ut fiat: adverte, nullum esse argumenti genus, nullam sententiam, propositionem nullam, quæ,

quæ, cum sit quoddam totum seu physicum, seu morale, partes non habeat suas, vel physicas, vel morales, hoc est, cogitatione distinctas. Primi generis partes habet hæc propositio: *Orbem peragravit universum.* Orbis enim veris partibus constat, terrâ scilicet ac mari, provinciis, regnis variis, regionibus. Secundi generis partes habet ista: *Cainus fratrem interfecit.* Nam execrandi hujus facinoris partes, saltem animo distingvi inter se possunt: adjuncta nimirum singula, quas vulgò circumstantias dicimus, cujusmodi sunt: persona, locus, tempus, instrumentum, finis, &c. quæ huic sceleri sunt locò partium. Observa porrò, cuivis primum esse, veras, ac naturales partes totius cujuscumque invenire, quod nimirum cadant sub oculos: at quas morales diximus, non ita faciliè deprehenduntur; quippe, quæ ab ingenio nostro pendeant, & mentis acie quasi producantur. Ita quæ requiritur ratio quædam, quâ faciliùs investigari, & inveniri queant. Hanc verò rationem docet Rhetoricæ ars, ut in

sequentibus exemplis videre est.

Reipublicam conservavit Cicero.

Ab enumeratione partium.

Cum perditissimorum hominum nefarios conatus repressit in consulatu, audaciamq; refutavit M.T. Ciceronis summa vigilantia, & divina dicendi vis; Senatûs auctoritatem debilitatam, ac propè oppressam erexit; Equites Romanos asseruit in libertatem; plebem vindicavit à servitute crudelissima; ignem ab ædibus prohibuit; sacrilegia, & rapinas ab aris, & templis, à mœnibus ruinam; Tyrannidem à Curia, Remp. deniq; universam, jam præcipitantem, & in certum ruentem exitum, invictò robore sustinuit, mirabili solertiâ excitavit, & in pristinum gradum restituit.

Vides ibi recensitas partes Reipublicæ singulas.

Judas prodidit Christum.

Ab enumeratione adjunctorum.

Partes illius propositionis adjuncta sunt.

Quis prodidit, quem, quibus, quomobrem prodidit, quibus auxiliis, quo modò, ubi,

ubi, & quando prodidit. Quibûs omnibûs
 in unum collectis, prodicionem illam sic
 expones. (*Quis?*) Immanis ille furcifer,
 ac latro, tetrum illud, horribilequê homi-
 nis monstrum, ex omni scelere concretum,
 vilissimus ille, detestabilisq; servus (*Quem?*)
 Dominum, ac DEUM suum, omnis san-
 ctimoniae fontem, omnis thesaurum sapi-
 entiae, hujus universitatis effectorem, sum-
 mumquê arbitrum (*Ubi?*) in horto, di-
 vinis dudum ipsius vestigiis, precibûs, ac
 lacrymîs, nunc etiam fusô humi sanguine,
 recens consecratô. (*Quando?*) hac eadem
 nocte: quâ post celebratam cum illo cœ-
 nam, lutulentos ejus pedes Christus ipse
 abluerat, & exterserat (*Cur?*) cœsô avar-
 itiae percussus, turpissima pecuniae cupidi-
 tate stimulatus (*Quo modo?*) non aperta
 vi, sed dolô irruens; non denuntians palam
 bellum, sed pacem simulans fictâ saluta-
 tione, pestilentî complexû, atroci osculô
 (*Quibus?*) nefandæ carnificum cohorti,
 quibûs stipatus erat, & insensissimis inimi-
 cis, ejus vitæ jam diu insidiantibus, per

inauditam, execrabilemque perfidiam vincendum, excruciantum, ac contrucidandum objecit. Poterant ille partes seorsim, ac separatim tractari, additis transitionibus idoneis.

CAPUT II.

Amplificandi rationes aliæ.

ALIÆ amplificationis rationes ducuntur ab aliis locis oratoriis, in quibus nimirum, tanquam in quibusdam pyxidibus, argumenta & probationes includuntur. Quemadmodum autem pyxidibus, nartheisquæ adscribi solent earum rerum nomina, quas continent; ita hi loci quibusdam notis indicant, quid in quoque loco quæri oporteat. v.g. hæc nota, seu epigraphæ à *definitione*, ostendit, inquirendas esse illò locò definitiones rerum, de quibus agitur. A *notatione nominis*, investigandum esse, quid rerum illarum nomina significant. A *distributione partiū*, quibûs partibus illæ consent: & sic de aliis; illud autem præcipuè curandum est, & indagandum, qui loci argumento, quod suscepisti, conveni-
entio-

entiores fiat, & qui minùs idonei; ut, hīs
omissis, diligentius excutias illos.

Quò pacto ex omnibus locis capi argu-
menta possint: non unò locò docuimus, ca-
pitibùs 9. & 10. primæ partis hujus libri.

Nonnullos ad inveniendas rei cujuslibet
propriæ dotes adjuvat series quædam, &
index nominum adjectivorum, & substan-
tivorum, è quibus colligunt, quid in lau-
dem, aut vituperationem dici possit.

Adjectiva ad laudem pertinentia.

Admirabilis, Augustus, amabilis, bea-
tus, bonus, charus, constans, desiderabi-
lis, divinus, doctus, dulcis, faustus, fortis,
gloriosus, gratus, honestus, honoratus, il-
lustris, innocens, justus, laudabilis, ma-
gnificus, nobilis, perfectus, pius, potens,
præclarus, rarus, sacer, salubris, sanctus,
sapiens, splendidus, sublimis, tranquillus,
verus, vigilans, utilis.

Substantiva laudis.

Astrum, cælum, cor, decus, agnus,
consolatio, corona, flos, lux, pax, præmi-
um, quies, Rex, Regnum, religio, salus,

sceptrum, scelus, templum, thesaurus, victoria, vita.

Adjectiva vituperii.

Arrogans, asper, atrox, austerus, barbarus, caducus, cæcus, callidus, captivus, contagiosus, contemptus, corruptus, crudelis, damnosus, deformis, demens, deplorandus, desperatus, durus, egens, fallax, ferreus, ferus, flagitiosus, foedus, foetidus, funestus, furax, furiosus, horridus, ignarus, ignavus, improbus, imprudens, impurus, inanis, incommodus, infamis, infestus, infidelis, ingratus, injustus, insidiosus, insolens, intemperans, intolerabilis, inutilis, lethifer, malus, miser, molestus, mutabilis, nocens, obscurus, odiosus, periculosus, rebellis, rudis, sacrilegus, severus, sordidus, stupidus, temerarius, turpis, vanus, vilis.

Substantiva vituperationis.

Bellum, cadaver, calamitas, carcer, cærena, coenur, crimen, dæmon, damnum, dedecus, dolor, fax, fames, fel, foeditas, insidiæ, mortus, mors, odium, seditio, serpens, servitus, spinæ, strages, stultitia, tyrannus.

Adje-

Adjectiva communia.

Abconditus, abundans, adversarius, æternus, afflictus, amicus, aptus, facilis, fertilis, fecundus, immensus, immortalis, incensus, indignus, novus, patiens, perseverans, plenus, primus, armatus, avidus, bellicosus, celer, deceptus, insatiabilis, insignis, levissimus, liber, longus, lugubris, magnus, necessarius, severus, similis, tristis, vacuus, venialis, vulgaris.

Substantiva communia.

Arbor, ars, arx, aula, bassus, calor, canalis, campus, causa, clavis, columna, cunæ, cura, delicia, farræ, fons, fornax, labor, lac, lex, opinio, orbis, pondus, radix, rumor, speculum, via.

CAPUT III,

Figura amplificationi præceteris idonea.

Magna pars amplificationis consistit in figuris, quibus argumenta ornantur. Illas exemplo ab uno facile cognosce. Libet hanc sententiã amplificare, & illustrare:

Peccatum fugiendum est; quia innumeras

meras in hac vita poenas affert, & æternas in altera: sic illam efferres.

1. *Simpliciter, & sine exornatione per trimembrem periodum.*

Peccatum idcirco infectari debemus immortali odio, & vel ipsius umbram exhorrescere; quia innumeras in hac vita parit ærumnas, & in altera cruciatus afferre solet sempiternos.

2. *Per interrogationem simplicem.*

Quid peccatō detestabilius? Quid magis est abominandum? Nonne gravissimis doloribus in hac vita corpus, angoribusque mentem afficit, æternoque post mortem suppliciō utrumq; discruciat?

3. *Per interrogationem objurgatoriam.*

Quid agis, amens? Quid moliris, scelerate? Quid est, quod tot flagitiis corpus, animumque contaminas? An nescis, innumerales à peccato miseras inveni? An ignoras, illam unam originem esse malorum omnium?

4. *Per interrogationem, & Apostrophem.*

Quis te, o! beatarum mentium dux
quon-

quondam, princeps Lucifer, quis, inquam, te unâ cum tuis aëclis ab altissima cœli regione præcipitem egit in tartarum? Dicitu, mortalium, mortisque parens infortunatissime, quis te à felicissima vitæ conditione in infelicissimam deturbavit? Nonne peccatum?

5. *Per Apostrophem.*

O! peccatum exitiosum! o! maximum, unicumq; malum! cùm scdum adco, turpequè sis: cur te non averfamur? Cùm summam, æternamquè nobis perniciem afferas quam ob rem te admittimus?

6. *Per Apostrophem ad peccantes.*

O! cœci, o! inconsideratissimi, o! dementiores pecudibûs homines, qui tam levi de causa toties, tamquè immania scelera patratistis! Quid? Vosne latet, quàm horrenda vobis poena immineat? Quantam malorum vim in vestrum caput struatistis?

7. *Per Apostrophem, & Exclamationem.*

Quàm verè, sapienterquè dici solet: ignorantem esse, quicunq; peccat: nescire illum quid agat, quibûs se malis implicet?

Ita

Ita est profectò: Nescis, impurè, nescis quò
tua te nefaria. Illido rapiat: Nescis, avarè,
nescis, quos ad scopulos te allisura sit cu-
piditas opum: Ignoras, belluo, quam te
in Charybdim immergas: Ignoras, homo
vanissime, in altum plerosque tolli, quò
lapsû foediorè ruant.

8. *Per Apostrophem, & Deprecationem
ad Deum.*

Te, Deus optime, maxime, per infici-
tam illam tuam in humanum genus beni-
gnitatem oro, obsecroquè: immeritis licet
veniam tribue. Excecat miseros dementia:
furor de potestate mentis dejicit; ab-
ripiuntur æstû cupiditatum; peccati gra-
vitatem minimè sentiunt: nec, quàm foedis
se maculis inficiant, vident; nec, quàm
impiè divinum tuum Numen offendant,
advertunt satis; nec, quàm horrendis se
pœnis obstringant, insani cogitant.

9. *Per Apostrophem, & Imprecationem
ad Deum.*

O! Sancte Deus, aspernantur impii tu-
um Numen! tua Sacra contemnunt! reli-
gionem

plonem violant. Quousque tantam impudentiam, malitiamque patiêre? Quousque abutentur scelesti patientiâ tuâ? Quin pœnâs maturè reposeis tot flagitiis debitas. Levia ducunt, quæ in hac vita tolerant? Morte atroci plebs perditos; æternis obrue catenâs rebelles; sempiternis consecratos suppliciis macta.

10. *Per Communicationem.*

Si imminentem à tergo carnificem videres, stricto ferrô manuquæ jam elatâ paratum ad cervices tibi amputandas, simul, ac esset quidpiam contra honesti leges à te commissum: quid ageres? Atquæ, cum imminet tibi æterna mors: novis te quotidie criminibûs inquinâs?

11. *Per Exclamationem.*

O! amentiam mortalium! o! stultitiam incredibilem, omnibus lacrymâs gemitibûsquæ deplorandam! Turpem momenti voluptatem dolor excipit nunquam finendus: hoc illi sciunt, hoc fatentur, hoc prædicant: & peccant tamen, & flagitia flagitiis cumulant.

12. *Per Præteritionem.*

Ut te à peccando deterream: non hic ego mala enumerabo omnia, quæ culpam consequuntur: quis omnia vel cogitatione recenseat? Silebo dolores corporis, angores mentis, terrores, stimulosq; conscientiæ, & intestinos cruciatus: hæc inquam, præteribo mala omnia; quòd tamen gravissima, finem habitura sint aliquando: æterna solum inferorum supplicia commemorabo, quibus torqueberis in omne tempus, nisi resipiscas.

13. *Per Hypotyposin malorū hujus vitæ.*

Enumera, si potes, partem malorum minimam, quæ parit peccatum. Cerne arduas bellō regiones; hæc peccatum excitavit incendia. Vide exhaustas regiones incolis, quas lues absumpsit; hæc induxit lucem peccatum. Aspice lamentabili nece prostratos urbium cives, quos intestina odia in mutuam perniciem armarunt; hæc odia movit peccatum. Intuere, quantis morborum doloribus, quos ærumnis obruatur hominum genus; hæc damna omnia peccatum invehit.

14. *Per Hypotyposin malorū alterius vitæ*

Non te movent ærumnæ, & calamitates, quibūs obruuntur scelerati, dum hujus adhuc fruuntur usurâ lucis. Descende cogitatione in tartarum: cerne ignes illos, rotas illas, & verbera; cerne voragines præaltas, & sinè fundo fossas, mephitim exhalantes intolerabilem, sulphureamque flammam atro mixtam fumō evomentes: Aspice, ut laniantur isti, ut torrentur alii, ut discerpuntur alii, ut omnes incredibiliter cruciantur. Peccatum tantis illos poenis addixit.

15. *Per Subjectionem ab Effectis.*

Si nondum te tartarei hujuscē monstri sceditas terret: at saltem exhorresce, quæ mala progignit. Quid enim turbas movet seditiones excitat, bella generat? Nonnè peccatum? Quid infert mentis ægritudines, quid morbos, quid cruciatus, quid cædes innumeras? Nonnè sunt ista peccati stipendia? Quid naufragia navigantibus? quid pestilentiam urbibus? quid agris vastitatem? quid rebus extremam perniciem? quid

quid mortalibus denique omnibus mortem
sempiternam importat, nisi peccatum?

16. *Per Subjectionem ab adjunctis.*

Quò te egis, infelix, post conceptum,
patraturumquè facinus? Quò te recipies, ut
fugias sequentem poëtam? Quem in locum
te abdes, quò Furiae ardentibus caedis ar-
matae, te non insistentur? Discedes in de-
sertissimas solitudines? Te ibi lancinabit
acerbius scelerum tuorum conscientia. Ven-
ies in publicum? Ardebunt in te odia o-
mnium bonorum. Quem appellabis, qui
propulset à tuo capite imminentem pe-
stem? Amicos? Improborum amicus nemo,
nisi improbus. Affines? quos dedecorasti?
Propinquos? quibus labem aspersisti? Pa-
rentes? quos affecisti maculis aeternae infam-
iae? Ad honos, beatosq; Genios te con-
vertes? Exhorrent tuum conspectum. Ad
ipsum Deum? Quem offendisti? Qui poenas
brevi à te infinitas repetet: nisi quam mox
illum verà placare poenitentia conaris.

17. *Per subjectionem à Definitione.*

Quod malum, quod morbi genus, quae
cata-

calamitas, quod infortunium esse potest, quod non oriatur à peccato? Plagas times? Tortor est! Ignominiam! metuis? Nihil peccatō turpius. Vitam amas? Ah! mors est omni morte crudelior.

18. *Per Prosopopœiam.*

Dictis meis fidem non adhibes? Audi, quid vociferentur homines illi, quos vel in hac vita conscientia malefactorum divexat, vel qui suppliciis nunquam terminandis torquentur in inferis. Peccata sunt, inquirunt, à nobis commissa, quæ nos exorciunt! Hæ sunt Figuræ, quæ nos quiescere non sinunt! Hi carnifices, qui nos dies, noctesque dilaniant! Hæ flammæ, quibus urimur! Hi stimuli, quibus fodimur! Hæ verbera, quibus laceramur! Hæ rotæ, quibus miserabilem in modum distrahimur.

19 *Per Antistheles.*

Exultas miser, exultisque præ gaudio, vel dum te sceleribus contaminas? Victus es; & liberum te prædicas! Conceptam in præcordiis mortem contines; & sectaris vitæ delicias! Paratur tibi mala crux; & rides!

rides: Impendet capiti suprema calamitas;
nec moveris! discessit tuos ante pedes ter-
ra horrendò hiatù: & in barathrum lætus
infiis! O! cœcitatem!

20. *Per Anthiteses, & Comparisonem.*

Age scelerate, age, facinorose! confer
voluptatem, quam peccando concipis, cum
dolore, quem patratò scelere hauris. Eva-
nescit illa punctò temporis; iste diuturnus,
& nisi vitam emendas, sempiternus futurus
est: Stat illa velut foris; hic totum per-
vadit hominem: nec corpus torquet modo,
sed animum angit, æternùmquē cruciat.

21. *Per Concessionem.*

Esto, sit ita, ut dicis; insint flagitiis
illecebræ, quæ blandiantur sensibus: At
catenarum, quibûs animum opprimunt,
nonnè gravitatem sentis? Oscula, quæ li-
bat scelerata voluptas, sunt mollia: fateor:
At quos simul infligit ungues, quæ vulne-
ra infligit, eanè tu grata, eanè svavia esse
dices? Non injucundè canunt Syrenes frau-
dulentiæ; ita est: at quos in scopulos, quas
in Syrtes insidiosò cantû te pertrahant,
non

non animadvertis? Placet hamus dolosam
tegens escam; at voratus necat.

22. *Per Distributionem.*

Illecebrosum quidem est peccatum ad
voluptatem, sed crudelissimum est ad pœ-
nam, scdissimum ad ignominiam, æter-
num ad diuturnitatem. Et illud in se ad-
mittere quis audeat, cō delectari, in illo
vivere, cum illo mori?

23. *Per Increpationem.*

Mortalium nequissimi, ecquando facie-
tis peccandi finem? Nullumne statuetis im-
probissimæ libidini modum? Ecquæ vos
ratio ab infania, aut ab impudicitia pu-
dor, aut ab effrænata licentia timor, aut
à scelere pietas, aut à dedecore honestas
revocabit?

24. *Per Dubitationem, & Gradationem.*

Quo te nomine appellem, noxa exitia-
lis? Morbum? Morbûs omnibûs acerbior
es. Pestem? Te nulla pestis tetrior, ac præ-
sentior. Incendium? Aliquid es pernicio-
sius. Feram immanem? Immanior existis.
Mortem calamitosissimam? Parûm est illud

quo-

quoque. An illa simul omnia te esse dicam? Nec satis illud erit etiam; ut enim hæc simul omnia in unum mala confluant, corpori duntaxat pernitiem inferunt; tu grasaris in animum: & quamvis ad animam illa pervenirent, finem tamen haberent aliquando: tu nullum cruciandi finem facis.

25. *Per Gradationem, & Interrogationem.*

Ubinam tandem aliquando subsistes, culpa pestilens? Quo demum in gradu malorum hærebis? Dolo corpore conficis: an non id satis est? Caliginem offundis menti: labefactas iudicii vim: frangis ingenii vires, hebetasque aciem: de statu naturæ totum hominem dejicis: quò ultra serpes? Etiam mortem affers teterrimam? Scio, ac video, At si mors saltem esset malorum postremum? Non erit; ultra mortem quoque peccatum immortale malum desæviet.

26. *Per Ironiam.*

Immitis, injuriusque sum, qui innocentissimorum hominum deliciis officiam: qui importuna oratione voluptates turbam liquidas,

quidam, quibus indulgent. Sinamus eos per otium frui conquisiti tanto labore commodis: oblectent se vinò, cœdibûs, rapinâs; volutate vos in cœno libidinum: obsequimini genio, indulgete cupiditatî; nihil inde mali timendum vobis est.

27. *Per Expositionem à simili.*

Videte stulticiam peccantium: ut certius, celeriusquē pereant, suis sibi sumptibûs arcessunt malorum ultimum; domos ipsimet suas fodiunt, quibûs obruantur; pyras extruunt, in quibus ardeant; nectunt laqueos, quæis se interimant; momentaneas aucupantur voluptates, ut semper duraturis doloribûs crucientur.

28. *Per Synonyma à dissimili.*

Quis satis miretur, inconsiderantiamne dicam nostram, an dementiam: qui ob inane lucrum rei levissimæ, nulliusquē pretii, curis, vigiliisquē atterimus vitam? quàm fluxam voluptatem multorum enim annorum labore, unumquē diem ut vivere beatos liceat, totam consumimus æternis ætatem. Ut verò æterna evite-

H

mus

mus damna, ut immortale fugiamus dedecus, ne à peccando quidem abstinemus.

29. *Per Deprecationem.*

Quò, quò ruitis infelices? Ah per salutem vestram precor, assistite. Præruptâ lubricaque in crepidine versamini præalti præcipitii; quid oclusis luminibûs, impetûque male sanò præcipites ruitis? Aperite, vos oro, atque obtestor, per quidquid vobis charum est, aperite oculos, ac circumspicite tantisper, quàm horribilia vos mala circumstant.

30. *Per Cohortationem.*

Detestamini ergò adolescentes, abhorrete morte pejûs & infernò culpam omnem; occasiones peccandi declinate omni animi solertâ, omni contentione mentis. Id unum spectent cogitationes vestrae omnes, ut præstetis vos immunes à noxa ut devitetis delicta quælibet, ut puram ab omni labe vitam, illibatamque traducatis; cum obscurum jam vobis esse non possit, innumerabiles ærumnas, æternaque mala peccantibus impendere.

CAPUT IV.

*Fontes, & exempla quædam graviorum
Amplificationum.*

Graviores illæ Amplificationes præcipuè adhibentur ad movendos auditorum animos, in quo solet Eloquentia triumphare. Ducuntur autem. ut sæpè diximus, ab insignioribus locis oratoriis, certò quodam modò vehementiore, & splendidiore tractatis, adhibitis nimirum figuris verborum & sententiarum illustrioribus, ut è sequentibus exemplis apparebit,

Primus hujusmodi Amplificationū fons est: locus à definitionibus conglobatis; cum scilicet ejusdem rei variæ definitiones in unum locum congeruntur: unde alio nomine congeries, seu frequentatio definitionum vocatur hic locus. Ita Cicero non satis habens, dixisse, incensam esse Curiam, adjecit definitiones Curiae plurimas.

Curiam inquit incendit, quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, Caput urbis, aram

sociorum, portum omnium gentium, sedem
ab universo populo Romano concessam u-
ni ordini, inflammari, excindi, funestari.

Virtutem commendare si cupis: illam
esse dices animi animam nostri, vitæ decus,
mentis puriores delicias, æterni radiū solis,
felicitatis auroram, immortalitatis paren-
tem, perennemq; fontem bonorū omnium.

Modestiae præconium,

Hæc virtute, quid, quæso pulchrius,
atq; adeò quid amabilius fingi potest? Est
quippe animi facies amœna, pignus probi-
tatis, vitor morum, pudicitiae munimen-
tum, taciti hominis commendatio eloquens,
humanæ societatis lumen & decus, rapax
charitatis illecebra, sedes honoris.

Quid est invidia? Malum genitum
bono; caligo est à splendore oriens, à pul-
chritudine nata deformitas, à risu lacrymæ
fluens: Rivus est fellis, à fonte mellis pro-
fluens, à planta honestatis nequitiae fructus
proprius ab aliena lætia dolor: calamitas
domestica ab externa gloria manans: inter-
stinum infortunium, quod fortuna creavit
pro;

prospera, ægritudo voluntaria, crux fixa
malevolis, & perpetua virtutis hostis.

Alter amplificationis gravioris fons:
locus est ab enumeratione partium, de quo
jam sæpè facta mentio.

Tertius. Amplificationis fons dicitur:
ab effectis.

Vitii, & virtutis effecta.

Nulla, inquit, mola sunt, quæ non
exoriantur à pestilenti fonte vitiorum;
nulla bona, quæ virtus non affrat: *Benè,
sed nimis exiliter: expone, quæ mala
illa sunt, & quæ bona,*

Inde vili demonstra fæditatem, quòd
rationi adversetur, quòd contamineat ani-
mum, quòd Divinum Numen offndat,
quòd auctorem suum diris excruciet mo-
dis, curis exedat, metu percellat, &c.
Tum, quòd leges, quòd instituta, quòd
fœdera, cæteraq; humanæ societatis San-
ctissima jurâ pervertat, labefactet, excia-
dat. Denique, quòd pestem rebus publicis,
provinciis calamitatem, pernitiem regnis,
urbibus exitium, familiis damna innume-

ra, singulis denique universum malorum agmen importet.

Virtutem autem si ornare cupis: dic, illam esse, quæ mœstos recreat, ægros reficit, jacentes erigit, excitat afflictos, miserofque levat; quæ splendorem rebus obscuris, vilibus pretium, abjectis dignitatem, vulgaribus honorem, humilibus excellentiam, contemptis commendationem affert, omnibusque venerationem conciliat.

Geographiam si laudare cupis: ejus effecta sic recensere poteris.

O! artium præclarissima, quibus te litterarum monumentis extollemus: quâ prædicatione celebrabimus? quo tibi laudum genere pro tuis in nos beneficiis grates referemus? Nostris enim ut servias obligationibus & emolumentis: facis mundi compendium, omnia loca sub uno aspectu posita, oculis subjicis, remotas regiones proximis implicas, cæterisque, ac disjunctissimis nostras innectis: Per te orbem utrumque percurrimus immoti, &c.

Cœlestis gloria spem, vel desiderium ab effectis ita commendabis.

O!

O! cœlestis gloriæ beata spes! sinè te jaceremus mortales miseri, aut ærumnâs fracti, aut vitiorum lenociniis depravati: nisi nos, velut avulsos ab uberibus voluptatum, invitares ad immortalis vitæ decus, erudies ad disciplinam, corroborares ad laborem, firmares ad pericula, interritos ad omnem casum, eventumquè redderes, nec adversis minùs rebûs, quàm prosperis præstares invictos.

Quartus fons Amplificationis petitur à consequentibus: cùm ea, quæ rem quampiam consequuntur, exponimus. Ut, si adversus authorem belli faciendi, mala enumereres, quæ bellum sequi solent: videlicet.

Exhaustum ærarium, abacta pecora, proculcatas segetes, incensos vicos, & villas, desertos agros, everſa mœnia, complatas domos, direpta templa, fractam laboribûs juventutem, tot adolescentium mores licentiâ depravatos, extinctas artes, corruptam disciplinam, oblitteratâ religionem, confusa divina, humanaq; omnia, tibi uni accepta referemus: si belli author fueris.

Solis Occasum consequentia.

Cerne, ut occidente die, quasi natura omnis esset extincta, sepultaque tenebris, amicitur velle funebri mundus: ut accensae micant toto æthere funestae faces: ut cœlum, quod manē prae lætitia collique-
 scebat in rorem melleum, serò solvitur in noxium fletum: ut evanescit orbis pulchritudo: ut obsolescit splendor urbium, camporumque arcentis, & plantarum vigor, ac florum decor: ut triste silentium cuncta tenet: dum solae noctuæ, soli bubones, vespertilioes, ac ranæ infestant omnia ferali cantu. Intercā cæteras animantes stupor, ac pavor occupat, volucres gemunt in nidulis, homines jacent in lectis oppressi somnō, &c.

Quintus Amplificationis fons: adjuncta sunt sive rei circumstantiæ. Ebrietatē Antonii exagitat ab hoc leco *Tullius Philippicā II. num. 63.* Tu istis facibus, istis lateribus, istā gladiatoriam totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiae nuptiis exhauseras: ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere postridie. O!

rem

rem non modò visû foedam, sed etiam auditû! Si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset: quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens, Magister Equitû, cui ructare turpè esset, is vomens frustis esculentis, vinum redolentibûs, gremium suum, & totum tribunal implevit.

Sextus fons Amplificationis est à contrariorum frequentatione: cùm multa sibi adversantia congeruntur. Mirabilem habet Tullius Amplificationem ab hoc loco ductam: cùm describens ea, quæ in Varonis villa fiebant ab Antonio, homine impurissimo, ita loquitur.

At, quàm multos dies in ea villa turpissimè es peribacchatus? Ab hora tertia bibebatur, ludabatur, vomebatur. O! recta ipsa misera, quàm à dispari domino, (quamquam, quo modò iste dominus) sed tamen, quàm à dispari tenebantur! Studiorum enim suorum Marcus Varro voluit esse illud, non libidinum diversorium. Quæ in illa villa antè dicebantur? quæ cogitabantur?

tur? quæ litteris mandabantur? Jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At verò, te inquilino, (non enim Domino,) personabant omnia vocibus ebriorum natabant pavimenta vinò, madebant parietes, &c.

Septimus fons Amplificationis est in exemplorum frequentatione: cum scilicet multa còacervantur exempla, quibus prophetur, quod propositum est. Porro exempla ejusmodi tractantur eleganter per comparisonem.

Octavus fons Amplificationis à comparisonem petitur. Comparisonem dico; non eam, quæ res similes dissimilibus, aut similibus opponit; hæc enim spectat ad locum similitudinis: sed eam, quæ res majores cum minoribus, minores cum majoribus, pares cum paribus confert, contenditque. Sic orator primò in Catilinam, num. 3. An verò vir amplissimus Publius Scipio Cajum Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipublicæ privatus interfecit: Catilinam orbem terrarum
cædo,

cade, atque incendiis vastare cupientem, nos Consules perferemus?

Argumentum à minori urget eleganter D. Cyprianus collatis utriusque partis circumstantiis. Si Herus delinquentem servum punit: cur Deus de homine peccante supplicium non sumet? Ipse de servo tuo supplicium exigis? Et hominem homo obedire compellis. Cum sit eadem vobis sors nascendi, conditio una moriendi, corporum materia consimilis, animarum ratio communis; cum aequali jure, Et pari lege vel veniatur in hunc mundum, vel de hoc mundo recedatur: tamen, nisi arbitrio tuo tibi serviatur: nisi voluntatis nutui pareatur: imperiosus servitutis exactor flagellis, verberas, fame, siti nuditate, frequenter ferro, Et carcere affligis, Et crucias! Et non agnoscis Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse dominatum?

Cicero pro domo sua num. 130. Cassium Censorem ejusque factum cum Clodio, qui domum Ciceronis temere consecraverat, splendide componit. Quaso inquit,

quit, & hominem cum homine, & tempus cum tempore, & rem cum re comparate. Ille erat summâ modestiâ, & gravitate Censor; hic Tribunus plebis sceleris, & audaciâ singulari: Tempus, &c. Ita Christiani flagitium amplificare poteris, Christum scelera iô quôpiam factio negantis, ut ait Apostolus, cum Divi Petri culpa, negatione, & hunc levius illô peccasse ostendes.

Non est, quod plura congeramus Amplificationis, & locorum, unde sumuntur, exempla, quæ passim legenti Romanum Oratorem occurrunt. Sic Orat. pro Cœcinnâ num. 67. laudat Aquilium Judicem, enumerando varias virtutes huic muneri accommodatas. Per commodè accidit, &c. Pisonem omnium mortalium sententiâ esse condemnatum, docet conglobatis ejus criminibus num. 96. An ego te expectem, cum te, &c. Clodii pariter flagitia enumerat pro Milone num. 47. per egregiam repetitionem, & varia ineisa. Causarum congeriem habes pro Sextio num. 46. ubi
per

per allegoriam causas affert, cur exular
sponte, quàm pugnare cum adversariis ma-
luerit. Cum in hanc Reipubl. navim, &c.
Eff. Et congregat pro Lege Manil. Quid
tam novū, quàm adolescentem privatū
difficili Reipublica tempore exercitum
conficere? Pompejus confecit; huic præ-
esse? præfuit, &c. Item Philippica XIV.
num. 8. per prætermiſſionem. Refugit a-
nimus, eaque formidat dicere, quæ An-
tonius effecerit. &c. Congerit eventura
mala ex Catilinæ conjuratione pro Mur-
num. 8. Quid tandem fiet, si illa pestis
prorumpet in agros suburbanos; si huc
advolabit: versabitur in castris furor,
in Curia timor, in foro conjunctio, in cā-
po exercitus, in agris vastitas; anni au-
tē in loco ferriū flammamq. metuemus.
Eadem consequentia per Hypotyposin sub-
jicit, oculis quanta Catil. num. 11. Vider
mibi hanc urbē videre: cerno sepultā
Patriam; versatur mihi ante oculos Ce-
thegi furor in vestra cade bacchantis.
Dissimilium cōfl. Etione probat, Coelium
Reip-

Reipublicæ profuturū, & comparationem inter illum, atque Clodium instituit num. 78. Ab iisdem dissimilibus non esse timendos Catilinæ socios, monet Catil. 2. num. 24. O! bellum magnoperè pertimescendum, &c. A contentione rerum pugnantium Milonem in patria retinendum esse persuadet, num. 104. Nolite obsecro vos, pati. &c. Urget ab eodem adversariū pro Roscio Com. num. 18 Qua in re mihi ridiculè visus es inconstans; qui eundem & laederes, & laudares: & vinū optimū, & improbiissimū esse diceres, &c.

Praeter Amplificationis fontes hactenus explicatos, alius à nonnullis vehementer laudatur. Incrementum appellant: efficacissimum amplificandi genus à Quintiliano dicitur; cū oratio per gradus quosdam velu i crescit: ut: magna virtus est, si non lædas, à quo læsus es; major fortitudo, si læsus remittas iram, & veniam annuas; maxima gloria, si cui nocere potuisti, hunc beneficiō devincias. Magna pars vitæ, inquit Seneca, elabitur malè agentibus, maxima

xima nihil agentibus, tota aliud agentibus.
Verrina VI. Unum hoc crimen videtur
esse; plura sunt: sed ea, quò pacto distin-
guere, ac separare possim, nescio.

PARS QUINTA.

Aphthonii Progymnasmata.

Aphthonius, Rhetor illustris, elementa
quædam Rhetoricæ litteris consignavit,
inscriptisque Progymnasmata, id est, præ-
vias quasdam exercitationes, quæ sterne-
rent iter ad Eloquentiam. Illæ requirunt
cognitionem aliquam figurarum, & Am-
plificationis, itemque Locorum, quos ora-
torios vocant; qua cognitione imbutos esse
adolescentes Aphthonius minimè dubitavit,
cùm sua scriberet Progymnasmata. Quam-
obrem ea rejesimus in ultimum hujus li-
bri locum, ut faciliùs intelligerentur, &
major ex illis fructus caperetur.

PROGYMNASMA I.

DE FABULA.

Quia narratio est quoddam quasi genus,
fabulam, & historiã, tanquam partes
com-

complectens: explicanda primò locò esse duxi, quæ spectant narrationem. Virtutes enim, & ornamenta, quæ vulgò historicae, ac veræ narrationi tribuuntur, eadem fabulae, quæ fabulosa narratio est, attribui debere nemo neget, ut ex arte fiat.

C A P U T I.

De Narratione generatim sumpta.

Quæ sunt virtutes Narrationis generatim sumptæ, hoc est, seu veræ, seu fictæ, ac fabulosæ? *Resp.* Hæ quatuor: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Sævitia

Quò pactò erit brevis Narratio? *Resp.* Si nihil afferatur, quod sit superfluum.

Profer exemplum.

En. Cùm ensẽ, quem adolescens ille suspenderat in quodam domus suæ angulo, arripuisset: illum strinxit, & inimicum interfecit; tandem comprehensum percussit, atquẽ interfecit. Hæc narratio nugatoria est, & ineptè longior. Brevis esset, ac melior, si ita diceret: Arreptò gladiò fugientem affectus inimicum, interemit.

Quò modo reddetur perspicua? *Resp.* Perspicua,

spicua, seu clara exisset: si verbis usitatis, propriisque constet; si vitetur rerum, & personarum nimia multitudo; si longiores onittantur verborum, ac sententiarum circuitus; si denique tollatur omnis ambiguitas.

Da exemplum, in quo appareat hæc ambiguitas.

Do. Cum constaret. Privignum occidisse Vitricum domi suæ dormientem: ad Judicem ejus nomen delatum est: Quid obscurius? Nam quæso, uter est interfector, aut interfectus? Et illa domus cujus est? Privigni, aut Vitrici? Vaticinare.

Qua ratione fiet probabilis Narratio?
Resp. Probabilis reddetur, seu credibilis, ac verisimilis: si nihil contra decorum peccabitur: hoc est, si nihil dicetur, quod non conveniat personis, ac rebus; nihil, quod loco, aut tempori non congruat.

Prome exemplum.

Si quis diceret, pictorem se vidisse utrumque orbatum oculò, præclaras imagines coloribus exprimere solitum, careret: illa narratio probabilitate; id enim fidem suaderat.

Quo-

Quo modò *svavis* erit? Primò, si verbis utaris elegantibus, nitidis, lectis, & sonantibus, ipsiquè rei, quæ narratur, maxime congruis. Secundò, si in ipso narrationis decursu expectationes concitabuntur; si motus animi interponentur, ut, lætitiæ, metus, iracundiæ. &c. Si colloquentes personas induxeris; si deniquè exitus occurrent inopinati, & admirandi; quò vel audienti, vel legenti accidere nihil jucundius potest.

Declara id exemplò quòdam? *Resp.* Si mortem Ciceronis narrare velis, & dicas: Popilius ad læticam, quā Cicero vehebatur, appropians, stare jubet læticarios; extractumq; Ciceronem obtruncat; hæc narratio insvavis est: ei *svavitas* conciliabitur: si motus quosdam, & colloquia inseres hōc modò: Ut eminūs læticam Ciceronis aspexit Popilius. ad illam citatō cursū contendit, stipatus, ut erat, armatorum militum globō; tum exclamans, & manum protendens, stare, inquit, læticarii: famuli exterriti sistunt: læticam mili-

tes cingunt. Tum minaci voce Popilius: ubi herus vester? Ubi Cicero? Qui audiens se nominari, sequē unum peti, profert ēlectica caput, & Popilium iratō vultū intuens: En, inquit, feri carnifex! hoc caput amputa, & ad Antonium defer. Ille nihil cunctatus, gladiō, quem tenebat, cervices abscidit. Narratio ista nonnē primā illā suavior est ac venustior?

Quæ sunt narrationis ornamenta?

Ea, sinē quibus nuda, simplex, & incompta narratio est.

Quoduplicis sunt generis?

Duplicis: Alia sunt in verbis posita, alia in sententiis.

Quænam sunt ornamenta, quæ in verbis sita sunt?

Hæc præ cæteris.

Primum.

Verba hæc, inquit ait, & si quæ similia sunt, aptè reliquæ dictioni alligantur: quod fit, cū nec initio, nec in fine sententiæ ponuntur, sed post unum, alterumvè verbum, hoc modō: Finge matrem, quæ
filium

filium è caupona revertentem increpet. Censens, inquit mater, tantum dedecus me laturam diutius? Quid enim commisi mali? respondit adolescens. At Mater: o! impudentem! inquit; etiam quærit, quid mali commiserit furcifer? Hic filius convitiis exasperatus: Mené, ait, habes mater famuli locô? Cui illa: Non famuli, respondet, sed nequissimi mancipii. Siccine verò, inquit ille, filium amas? Siccine verò, illa refert, tu matrem colis? habes in hoc exemplo omnes ferè particulas, quibus est opus, quoties colloquia in narrationibus fieri necesse est: Advertendum tamen est, his vocibus, ait, inquit & similibus, plerumquè præmitti participia. Ut: cæterum Imperator, sicut curru emineat, dextrâ, lævâquè ad circumstantium agmina oculos, manusq; circumferens: Adeste, inquit, milites, erigite animos,; victoria nostra est.

Ergò primos ordines, ut pulchrè sedebat in equo, obequitans Alexander, simulquè ad confertos cuneos pretendens manus,

nus: certan'um, inquit, commilitones

Secundum.

Præfens tempus pro præterito in narrationibus eleganter usurpatur. Ut:

Philodamus rogat Rubrium, ut quos ei commodum sit, ad cœnam vocet. Ille suos familiares invitat: maturè veniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & invitatio: ut Græco more biberetur, hospes, hortatur; utuntur majoribûs poculis: celebratur omnium sermone lætitiâque convivium.

Tertium.

Plures infinitivi sæpè congeruntur, suppresso verbô, unde regi possunt; suppressis etiam aliis quibûsdam vocibûs, ac particulis; ut in hoc exemplo videri licet, quod habet Tullius, exponens, quò p. et Verres candelabrum gemmeum Regi Antiocho per fraudem eripuerit, cum illud rogasset afferri domum suam, perspiciendi causâ. Afferitur candelabrum à Regis domesticis ad Verren; qui cum jam satis perspexisse videretur: illi tollere incipiunt, ut referrent. Ille ait: se velle illud etiam,
atque

atque etiam considerare, nequaquam se esse
satiatum; jubet illos discedere, & candelabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad
Antiochum revertuntur. Rex primò nihil
metuere, nihil suspiciari, (subintellige, poterat:) Dies unus, alter, plures: (subaudi, abeunt:) non refert: Tum mittit Rex ad
illum, si sibi videatur, ut reddat. Jubeat iste
postridie ad se reverti: mirum illi videri:
(supple, incipit) mittit iterum. Non redditur:
Ipse hominem appellat; rogat, ut reddat, &c.

Quænam illa ornamenta sunt, quæ in
sententiis consistere dicis?

Sunt figuræ quædam nobiliores, quæ
si suo ponantur locò, narrationem mirum
quantum illustrem reddant. Hæ verò ferè
adhiberi solent.

Hypotyposis. Ut: inflammatus irâ egreditur domò; ardebant oculi, emicabat ab ore furor, horrebant capilli, &c.

Dubitatio. Quid ager miser? quam se in partem conferat? ad quem confugiat? cujus opem imploret? Patris? in vincula conjectus est. Fratrum? adducti sunt in servi-

servitutem. Propinquorū? diffugere omnes.

Suspensio. quid deinde factum censetis? victam fuisse promissis puellam? nullō modo. Cessisse minis? non cessit. Quid igitur facere potuit columba imbellis inter ungues accipitris? Dicam, audite. Excisam sibi linguam in os impudici expuit: quō ille telō ictus, victusquē cessit loco.

Communicatio. Ut: quæro à vobis, qui hæc auditis, si vestræ res in eo essent loco: quid vobis agendum esse censeretis? Fugam arriperem, inquiet aliquis, nec resistere auderem. At hic adolescens restitit; imò adversarium inermis debellavit.

Exclamatio. Familiam exturbavit nuptiali thalamō, & genero nupsit. O! mulieris scelus incredibile! O! libidinem inauditam! Non timuisse hominum famam! non dedecus æternum! non furiarum ardentes tædas &c.

CAPUT II.

De Fabulosa narratione.

HAtenus Narrationem spectavimus generationem acceptam, prout scilicet res, tam

tam fictas, quam veras, explicat. Cum res sunt fictae, Fabula dicitur; cum verae, Narratio propriè nuncupatur.

Quid est Fabula?

Est sermo falsus veritatem effingens; hoc est, falsa quidem, & ficta narratio est; at sub fabuloso verborum cortice veritas semper latet aliqua, & utilis sensus.

Quas appellationes vulgò sortita est.

Varias; nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur.

Cur Sybaritica vocata quondam est?

Quòd Sybaritæ, Græciæ populi, effice. minari, ac molles, fabulosi, parumq; pudicis sermonibus oblectarentur.

Cur Cilix vocata est?

Quòd Cilices Asiæ populi, ob corruptos mores fabularum vanitate pascerentur, anilibusque commentis: ita mendacis affveti, ut in proverbii locum abierit *Cilix haud facile verum dicit.*

Quare Cypria dicta.

Propterea, quòd apud Cyprios fabulatores magno in pretio essent, & magnus fabularum usus.

Quam-

Qua robrem *Æsopica* appellata est? Quid rogas, quod neminem latet? Quis enim nescit, *Æsopum* omnium ingeniosissime scripsisse fabulas, easque teri solitas omnium manibus, sic: ut haberetur ille olim ignarissimus, qui eas non didicisset? Ex quo etiam natum illud adagium: *Ne Æsopum quidem tri visti.*

Quot sunt genera Fabularum?

Varia: aliae siquidem dicuntur rationales, aliae morales, aliae mixtæ.

Quid vocas rationales Fabulas?

Illas, quibus quidpiam fingimus ab homine dictum, vel factum.

Quas dicis morales Fabulas?

Quæ valent ad hominum mores informandos, & à bellis ortæ fiuntur.

Quæ vocantur mixtæ?

Quæ ex rationali, & morali compactæ sunt, id est, in quibus homines cum bellis sermocinari fiuntur.

Cedò exemplum?

Mustela ab homine prehensa, cum instantem necem effugere vellet: Abiquæso, inquit,

inquit, mi homo, parce, cur necare
vis, quæ tibi muribus purgo domum?
tu, respondit ille, meâ c. usâ si præstares
ao non potius tuâ: gratum accideret, quod
facis, veniamq; darem supplici. At, quod
mures occidis, ut gulæ t. æ servias, & quæ
illi corroserint, consumas: vanum est, quod
jactas beneficium: nunc ergo morere.

Hoc sibi dictum putent, qui meritum
inane prædicant, dum suis unis student
molumentis.

Quæ utilitas Fabulæ?

Multiplex: delectat enim, docet, &
moveret. Delectari fabulis non pueros tan-
tùm, sed etiam viros ætate provectiores
docuerunt olim Athenienses: quos cum
Demosthenes, apud illos agens de magni
rebus non haberet attentos: hanc apologon
seu parabolâ attentionem excitavit.

Asinum conduxerat adolescens, Atheni-
Megaram iturus; cumquæ flagrante jam
meridie, (æstas enim erat,) calor coepisset
esse vehementior: sub asini ventrem se con-
jecit, ut umbram caperet. At is, qui locum
caverat

caverat asinum, litem intendit, asserens, se
asinum locasse, non asini umbram. Hæc
fabellâ excitati auditores, animos, & aures
arrexerunt. Quod ubi Demosthenes vidit:
illos graviter objurgare coepit, qui de nugis
audiendis solliciti, Rempublicâ negligenter.

Quid docent Fabulæ?

Quâ ratione instituenda vita sit, quæ
virtutes exercendæ, & quæ fugienda sunt
vitia.

Movent præterea Fabulæ.

Quò exemplô id probares?

Exemplô Menenii Agrippæ, qui ple-
bem Romanam, quæ in Sacrum Montem
secesserat, ad Patrum auctoritatem con-
cordiamquæ revocavit, decantatô corporis
humani Apologô, quem refert Livius lib.
ii. primæ Decadis.

Licetne in re seria, & sermone gravi
adhibere fabulas?

Licet, sed rarò: videndû siquidem, quid
res, ac locus pariat, tuncq; præfari con-
veniet: à viris priscis, ac sapientissimis ista
non sine causa fuisse conficta, neq; temerè

tot jam sæculis magnò mortaliū consensū
fuisse celebrata: deinde, quid sibi voluerint,
interpretabimur in hunc modum. v. g. ut
enim significarent, hominem avarum tam
non habere, quod habet, quàm quod non
habet: exhibuere nobis Tantalū quendam,
mediis in aquis æternā sitī cruciatum, &c.

Quò artificio texendæ sunt Fabulæ?

Eodē prorsus, quò narrationes veræ.
Debent nimirū, quod jam monui, quatuor
habere virtutes, scilicet brevitatem, per-
spicuitatem, suavitatem, & probabilitatem.

Quid opus est probabilitate in fabulis,
in quibus nihil est, quod verum sit, aut
verosimile?

Opus est tamen. Etenim, quamvis pro-
babile, credibilequē non sit, belluas loqui
v. g. & more hominum colloquia mittere,
idquē repugnet penitus earum naturæ: at
tamen, si voce, & ratione uterentur, haud
dubie aliter vulpes loqueretur, aliter gal-
lina: illius enim iudoles, subdola, tortuosa,
& multiplex: hujus ingenium simplex, &
rectum: aliter lupus, aliter agnus ageret;

i. am

nam ille rapax, & ferox naturâ: hic contra mitis, ac minimè malus. Itaque, si pecudibus illis, quas ratione uti fingimus, quidpiam attribueres ab earum natura abhorrens, v.g. si Mures induceres audaces, cervos lentos, columbas crudeles, benignos accipitres, & vulpes stolidas: peccares contra decorum, tuaquè fabula probabilitate careret.

CAPUT III.

Exempla Narrationum, ac præsertim Fabulosarum.

SIti agnus æstuans, ad rivum venit, ad quem pariter accessit lupo ad bibendum. Cumquè superior staret lupo, & agnus inferior: ille tamen jurgii causam captans, agnum accusat; quòd turbet aquâ pedibus. Hic modestè negat fieri id posse; cum ab ipso lupo rivi unda decurreret. At maledictis, inquit lupo, me proscidisti ante sex menses. Nequè id accidere potuisse respondet agnus, cum nondum natus esset id temporis. At tuus certè pater maledixit mihi, subjecit ferox: atq, ita cor-septum lacerat.

Sic adornare calumnias, & opprimere innocentem non est difficile.

Eadem stylò ornatiore.

AD rivum agnus venerat, sitis levandæ causâ. Lupus etiam huc accurrit, magis prædæ, quàm potûs desiderîo, ac, potius stimulante fame, quàm siti & agnolacerandi occasionem aucupans. Heus inquit, audacule, non cessabis mihi aquam turbulentam bibenti facere lutulentis pedibûs tuis? Cui agnus: Quî possum, quæso, facere, quod quæreris, lupe humanissime? vix heu! primoribûs labellis rivum attingi: vix extremâ libavi undam lingvâ. Mentiris, impudens, turbasti laïces; lutulenta ad me fluit aqua. Ah! quid ais, lupe nobilissime? Nonne vides à te decurrere liquorem ad meos haustus? Obmutuit hic lupus repulsus ratione tam evidenti: sed mox ad alia se vertens, novum crimen comminiscitur. Non meministi, inquit, proterve, cum ante sex menses maledicta in me ingereres è stabuli fenestra, minas intendens transeunti? Bona verba, heros

stylua-

fylvarum incolyte! non cohærent, quæ dicis: verbo sit veni; nam, qui tres tantum menses tum natus quæ potui ante sex menses tibi maledicere? atqui perinde est, inquit lupus, an mihi tu, tuusvè pater maledixerit: ille certè in me conviciû jecit non semel: æquum est, parentis pœnas inimicus luat natus. Quôd Etô, in illum infilit, correptumquè dentibûs, crudelissimè devorat.

Quis enim labor, innocentem structis calumniis insectari, & perdere? Quàm multi etiam nunc, agnis imbellibus haud absimiles, cedunt in prædam iniquissimis hominibus, ut voracibus lupis? Spoliantur bonis, famâ exuuntur, & privantur, si minus vitâ, ac vitæ commodis!

De Corvo & Vulpe.

CORVUS raptum de fenestra caseum comedebat, celsa residens arbore, Hunc cum vidisset vulpes: laudare cœpit pennarum nitorem, & decorem capitis, totiusq; corporis elegantiam: unam, ait, desiderari vocem; quam si haberet, nullam fore aliam ipsi comparandam. At ille demens, ut ostendat,

stendat, sibi non deesse vocem, & canoram
quidem, ac suavem, dum se ad canendum
comparat, caseū emittit rostrō: quem cele-
riter dolosa vulpes avidis arripuit dentibus,

Eadem stylō comptiore.

Sedebat corvus in excelsa arboris ramo,
caseum, quem rapuerat ē fenestra pro-
ximæ villæ, pari aviditate, ac voluptate
comedens. Hunc vidit vulpes, & invidit,
& lingvā sibi lingens rostrum, jam caseum
devorabat oculis: spes tamen optatō poti-
undi cibō affulget nulla: quamvis usquē,
& usquē arborem solitē circumbeat, ver-
setquē se in omnem partem. Ad solitas se
verit aures, dejectōq; huius tergō, collū,
ac rostrum edidit, & aures simul arrigit,
obturū in corvum d. fixō. Advertit corvus
speculantem, & crocians: Quid aspectas,
inquit, versipellis? Te ipsum, respondet vul-
pes, te intueor, corve mi bellissime! nam
hercle tuarum me pennarum splendor in
admirationem rapit: nihil equidem memini
me vidisse pulchrius. O! si quantum præ-
cedis plumarum nitore aves cæteras, tan-
tūm

tūm præires voce! næ tu absolutus fores
numeris omnibûs, nec ulla esset volucris
usq; adeo temeraria: quæ auderet tecum de
palma contendere. Corvus mirificè dele-
gatus commemoratione illa laudū suarum,
agit primū, ut decuit, vulpi grates: se
tamen non destitui voce asserit, & dabo,
inquit, specimen: simulquē cantilenam oc-
cinit, at simul calcem amittit. Quem vul-
pes arripiens fugit, illusō corvō turpiter,
qui, cantū in gemitum versō. stoliditatem
cepit suam deplorare; at serō nimis.

Sic capiuntur stolidi laudum venatores:
sic inescantur inanis gloriæ vesani aucupes.
Quid enim faciunt, dum præbent adulan-
tium vocibus patulas aures? Effundunt bo-
na, rem familiarem dilapidant, existima-
tionem amittunt, maximequē tūm delu-
duntur, cū laudantur.

Quā sit misera fors divitiarum, Hora-
tius, summus dicendi, jocandiquē artifex,
bellissimā fabellā explicat *Libri II. Sa-
tyrā sextā*: ubi facit rusticum murem ab
urbano mure laurō acceptum in opulentis

ædibus conviviō fuisse. In mediis epulis
audiatum ingens à molossis canibus, à fa-
mulis conolavia referantibus, murmur: tre-
pidasse mures & in latebras se coniecisse.
Illas rusticus mus, ædium ignarus, ægrè
invenit: & post discussum periculū à metu
se colligens; vale inquit, malo meam cum
securitate inopiam, quàm tuam hanc cum
tanto timore, & sollicitudine copiam. Fa-
bellā solutā numeris oratione totā hic dabo

Si quis, inquit Horatius. Arellium feli-
cem eo nomine, quòd affluat divitiis, fortè
prædicet ignarus nimirum, quantis illæ
molestiarum curarumq; spinis obsitæ sint:
hac fabulā continuò illum Cervius famili-
aris meus dedocet. Ajunt, urbanum mu-
rem à rustico mure veteri amico adhibitū
olim fuisse ad convivium in angusto, &
exili tecto. Erat ille quidem agrestis mus
antiquæ parsimonie, nec solitus profundere
temerè, quæ multò labore collegerat, ita-
tamen: ut, cum aspiceret hospites, non pa-
rùm de illa sua frugalitate, ac morum aspe-
ritate remitteret. Igitur nec ciceri, quod

serva-

servatum in reconditori cavo habebat, nec
avenæ pepercit, ut amico benè esset. Quin
uvas siccas, & laridi corrosa frustula ap-
ponebat, id maximè laborans: ut ferculorū
varietate fastidium levaret hospitis delicati
ac superbi, qui dapes singulas summis den-
tibus vix attingebat. Cū interim herus
ipse fructusque convivii, jacens in recenti
stramine, comederet fumentis grana, loli-
umque, cibos exquisitiores hospiti suo re-
linquens. Ille tam agrestis pertæsus mensæ:
Quorsum, ait, infelicem vitam in hoc mon-
tis clivo tam diu vivis? Nonnè tibi videtur
satiùs, homines feris, urbem nemori apte-
ferre? Audi me, quæso, & mecum perge:
siquidem, quæcunque nascuntur in terris
animalis, mortalem animam acceperunt à
natura: nec mortem sive summis, sive in-
fimis licet effugere. Quocirca, dum fas est,
amice, genio indulge, & ita vive, ut sæpe
memineris, breve tibi vivendi spatium esse
concessum. Hac oratione permotus agrestis
mus, erumpit alacer domo, ambo dant se
in viam, urbemq; noctu clam subire me-

ditantur. Jam nox dimidium coeli spatium
confecerat: cum ineunt amplam & locu-
pletam domum; ubi lecti ex ebore purissi-
mo elaborati, coccineis nitebant stragulis,
& multae dapes ex ingenti coena reliquae
servabantur, in corbes pridie congestae. I-
ghur mus urbanus, postquam rusticum
murem in purpurea torali collocavit: huc
illuc ipse concursat instar servi ad mini-
strandum praecincti, & alios aliis aggerit
cibos; partes omnes, & numeros vernalium
ministrantium implet, atque ut nihil nisi
lautum apponat hospitii, singula praegustat,
delibatque. Agrestis mus tam opimae ac-
cumbens mensae triumphat gaudiō, condi-
tionem suam in melius mutatam sibi gra-
tulatur, ac felici fortunā fruens, vultū ipsō
laetitia & hilaritatem, quam boni con-
vivae solent, praefert. At ecce aperiri ibi
magno cum strepitu fores: exilit uterque
lectō, ac per totum cubiculum trepidus
discurrit: auctus majorem in modum est
pavor: ubi canes latratu multō amplam do-
mum implevere. Tum verō mus agrestis
urba-

urbanum ita compellare cœpit: Valeas cum
istâ tua vita; nihil habet illa, quod me ju-
vet: placeat mihi mea sylva, meus cavus;
ibi oleribus quidem parcere, ac duriter vi-
vam: at facillè me consolabitur animi tran-
quillitas, quam nullæ insidiæ, nulli metus
perturbabunt.

Non est, quod chartam occupemus co-
accervandis fabularum exemplis. Pulcher-
rima dabit Phædrus, cujus in versiculis
lucet natus quidam Latini sermonis le-
pos, auro Augusti sæculò dignissimus.
Dabit Ovidius in metamorphosis, quas
brevis, & accuratò commentariò nup-
er illustratas, & repurgatas habes. Quid le-
pidius, & concinnius illâ coenâ, quâ Jovem
excipiunt Philemon, & Baucis, in arbores
postea mutati? (*lib. 8. §. 15.*) Quis asini-
nas Midæ aures non ridet? (*lib. 11. §. 5.*
6. 7.) aut rusticos in ranas versos non vi-
detur audire coxantes? (*lib. 6. §. 8.*) aut
picas garrientes? (*lib. 6. §. 9. 17.*)

Addam his narrationibus unam, si non
fabulosam, at fabulosæ proximam: quam
tamen

tamen, sunt, qui veram esse defendant.

Opifex in Belgio quotidie à summo manè potabat usquè ad vespèram: vinò madius redibat domum, uxorem, liberosquè malè mulcabat pugnîs, & calcibûs. Illa diutiùs ferre non valens ebriosum conjugem, statuit vinò sepultum collocare in feretro, involutum linteò funebri. Id cum fecisset, lugere cœpit quasi mortuum: ejus lamentis excitati vicini confluant ad ejus domum. Interim ebrius, planctû increbrescente, excitatur à somno: miratur lacrymas uxoris, ac fascias sepulchrales: quærit causam: audit, se merò extinctum, nunc Dei beneficiò singulari redire postliminiò in vitam. Attonitus ille, pessimo liquori inimicitias denuntiat immortales, promittiquè, se nunquam vinum deinceps gustaturum, & fecit, quod in se receperat.

Eadem Narratio stylò paulò venustiore.

Focuinæ cuidam Belgicæ maritus fuit, egregius in paucis potator, totò famosus oppidò: dies integros pergræcando, postquam in cauponis consumpserat: inclinante

nante in vesperam die, solebat titubante
gressu reverti domū. Vix attigerat limen:
canere receptui uxor cum liberis, abdere
se in latebras, expectare, dum temulentus
crapulam edormiret; alioquin in ejus os
ille involare, pugnis, calcibûsq; miseram
contundere, quidquid veniret in manus,
impingere in obvios, deniquē pervertere
mensas, abacos, omnia. Hoc diu cū tu-
lisset uxor patientissima, nihilquē non ex-
perta esset, quō virum advocaret à sedissima
potandi consuetudine: statuit demum, ad
ultimum descendere remedium, & hanc,
quod ajunt, quasi sacram anchoram jacere.
Venerat ille aliquando ē popina domum,
crapulæ plenior solito, & sui planē impos:
id ubi advertit cauta mulier, in occasiōem
rei gerendæ intenta, excubat eminus de
more latens, donec edormiscat ebrius.
Ut videt prostratum, & ronchos jam eden-
tem audit: de repente advolat, fascias ex-
pedit manus ligat pedesquē: tum sudario
caput implicat, & corpus linteō involvit
sepulchrali, componitq; in sandapila, quasi
mox

mox efferendum ad sepulturam. Dein compositio ad mœsticiam vultu, exclamat mortuum: lamentis aedes personant, accurrunt vicini, fit gemitus, & comploratio: audit plorantes ebrius, attollitq; caput cunctis obstupefcentibus: uxor læticiam, pari stupore simulatio, conjunctam præseferens, in feretrum ruit exultans, dissolvit linteum, sudarium detrahit, facias exsolvit: & querenti marito causam, respondet, ad exequias confluxisse, quos videbat cives optimos: vinô ipsi ereptam fuisse cum mente vitam, sed inauditô miraculô rediisse ab inferis. Credit vir scitè mentienti sceminae, & vinum execratus, jurat, per quidquid factum est, abstemium se reliquo vitæ tempore ad veram usque mortem fore: & verò fuit, quoad vixit.

Stylo magis oratorio.

Matrona prudens, & honesta maritum habuit in Belgio, cum multis vitis infamem, tum verò temulentiam insignem. Quid non egit mulier cordata, vecordem ut virum ad sanitatem revocaret? Quas non inten-

Intendit machinas? quam industriam non
adhibuit? Sed nimis irum corroborata erat
longo usû insana perpetuandi cupiditas al-
tioresque egerat in ejus animo radices tur-
pissima consuetudo, quam ut evelli ratione
ulla aut pudore posset. Convolabat quo-
tidie simul ac evigilârat, in popinas, Quo-
ties, marsupio non sufficiente gulæ, cau-
ponâ abiit expalliat, atque etiam penè
exossatus pugnis, probrisque? Quoties in-
ter redeundum (si hoc est redire, passû
labi, & relabi quolibet, offensantem altero
quoque passu, & in tabernas, ac parietes
impingentem) persecuta est caterva pue-
rorum sibilis, conviciis, lutô? Sed enim
acceptas foris injurias intus ulcisci solitus,
ut primùm attingebat limen ædium, hor-
rendum illicô vociferari: adessent famuli,
adesset conjux. Illi contra latebras aucu-
pari, delitescere, trepidare. Si quem occu-
pâset incautum: sternebat humi, & quâ
pugnô, quâ fuste, pulsabat miris modis
miserum. Quid ageret materfamilias? quò
se verteret? flebit? obsecrabit? irascetur?

mina-

minabitur? Horum nihil omisit; verum frustra fuere omnia., Quid ergo faciet? Accipite: audax comminiscitur factum. Jacebat ille aliquando vino obrutus oppressus sopore, quem nullus tonitruī fragor excuteret. Occasionem arripiens mulier, accedit, ac manum utramq; primum, tum pedes stringit fure valido, sodario postea obnuit caput, totumq; circumvolvitur corpus sepulchrali linteō: tum deinde stertentem parato collocat in feretro, & hinc, & inde tædas accendit. Illicet mortuum conclamat conjugem; lacrymæ, ut solent facinoris, jussæ fluunt ubertim, & solum rigant; tam capillos vellens, ac vocem tollens flebilem in modum: mi marite, inquit. heu! mi marite! sic me orbam, & affluam æt ærūm deseris? sicine repentina morte raptus obisti? Confluit interea omnis vicinia: ægram solantur; nec desunt, qui bona: preces pro defuncto fundant, proni in genua. At ecce: dum hi lugent, illi plangunt, miserantur alii: excitatus incondito clamore nebulo, roribum ingentem imo

Imò emittit pectore; tum mutat caput, ti-
biaque vindictas agit. Hic omnes stupere,
exclamare; lædiſſe in corpus animum, de-
functum revixiſſe. Uxor, quæ vix tenebat
riſum inter lacrimas, vivū lugens, quem
vellet mortuum, vero dolore verſo in fidū
gaudium, ad feretrum accedens: O! mi vir!
inlamar, quā maxima voce poteſt. Au-
dit ille, recluditq; oculos, perquē linteum
lucem videns malignam, brachia, & pedes
gravī nodō revinctos ſentit. Quid cogi-
taſſe arbitramini vivum cadaver, plorantes,
gementes, ululantes audiens, funebremq;
apparatum intuens? Penē mortuum ē vivo
fecit horror ſtupori mixtus: trepidat, ſe
tantillum movere, tacitusque audit lugen-
tem conjugem. Siccine, inquiebat verſi-
pellis, æternis ignibus addictus es, merite
optime? O! ſi vel ante mortem expiaſſes
animum, tot, tamq; inſanīs compotationi-
būs inquinatum! Hæc immotus audit mi-
ſer, tandemq; iuſſurō ſemimortuo ſuccla-
ma. Fingit uxor metum gaudio mixtum:
& vivis exclamat, charum cadu, vi is?

Vivo,

Vivo, inquit ille, redux è lethi, & Tartari
 faucibus. Reduxné ab Orco? Redux, o!
 chara conjux: expedi, ah quæso! vincula
 expedi. Vix functis extricârat fasciis bra-
 chia, & sudario caput; tum ille ad astra
 tendens manus, vovet alta voce solemne
 votum, per omnem vitam vinum se nun-
 quam, ne primoribus quidem labris, libaturus
 rum: & fletit promissis: siccam in posterum
 vitam ad veram usquè mortem exigens.

Narrationum ex mpla luculenta submi-
 nistrabit Cicero in orationibus contra Ver-
 rem, pro Cluentio, pro Milone, &c. in
 libris de Officiis, de Oratore, de Divina-
 tione. Dabit non pauca Horatius, nec in-
 venusta *lib. 1. Sat. 5.* ubi suum iter Româ
 Brundisium usquè describit: & *Sat. 19.*
 ubi narrat, quantam sibi molestiam garru-
 lus exhibuerit: & *lib. 2. Sat. 8.* ubi cœ-
 nam insulsam falsè pingit.

PROGYMNASMA II.

DE CHRIA

CAPUT I.

Quid sit Chria, & quod duplex.

Quid

Quid est Chria?

Est utilis quædam explicatio, seu explicatio facti alicujus, vel dicti, vel utriusque simul, certis capitulis comprehensa.

Quare hoc genus Amplificationis Chria dicitur?

Quod vocabulum hoc: *Chria* usum, five utilitatem significat: unde à nonnullis. *Ufus* appellatur.

Quotuplex est Chria?

Triplex. Alia est activa, alia verbalis, alia mixta.

Quid est Chria activa?

Illa est, quæ actionem, seu factum aliquod exponit, & exornat.

Da exemplum.

Lacedemonii suis ut liberis ebrietatis odium, horroremq; ingenerarent: adducere illos soliti erant in conspectum servorum, qui vino se obruissent; nimirum, ut scèdò illò spectaculo deterrentur ab hoc vitio.

Tarquinius superbus septimus Romanorum Rex, legato, quem ipsi filius miserat sciscitatum, quidam se facere vellet in urbe

urbe Gabiis, ad eam redigendam in patris ditionem: nihil respondit; sed in hortum ædium transiit, sequente Nuntio, & responsum expectante, ibique inambulans, tacitus summa papaverum capita baculô decussit: ex quo filius intellexit, primores urbis interinendos esse; quod brevi præstitit: sic urbs tota in Tarquinii ditionem concessit.

Quid est Chria verbalis?

Illæ est, quæ verba prudenter ab aliquo prolata explicat.

Da exemplum.

1. Difficilius est imperata facere, quàm imperare facienda. 2. Pro focis interdum pugnatur acrius, quàm pro Aris. 3. A summo declinantibus facilis est ad infima, & prærupta quæquæ casus. 4. Non est in ejusdem manu ignem injicere, & injecto spatium, modumquæ statuere. 5. Sparsa in commune gratia ab omnibus accipitur, à nemine redditur.

Quid est Chria mixta?

Ea est, quæ factum quodpiam sermone conjunctum complectitur.

Da

Da exemplum.

Diogenes, cum puerum vidisset petulanter, & immodeste se gerentem: ejus Pædagogum fuste percussit, adjiciens verbis verba hæc: Siccinè puerum hunc, tuæ curæ commissum, instituis?

Scytharum R. x. Etoginta filios moriturum advocasset, jaculorum fascem singulis frangendū porrexit: sed frustra; quis enim tot jacula simul collecta frangeret? Ipse verò tela singula seorsim eximens, nullo labore fragit, factoque monitum præclarum addidit: Quamdiu, inquit, vos conjunget mutus amor: tamdiu incolumes, invictique eritis; at si qua dissensio vos segregabit, ac distrahet: vincemini facile.

C A P U T II.

Chrie Partes.

Quænam sunt illæ partes, seu capita, ex quibus Chria componitur?

Octo ista: Encomium, Paraphrasis, Causa, Contrarium, Simile, exemplum, Testimonium veterum, Epilogus.

Quid sibi vult illa vox, *Encomium*?

In-

Inchoandam esse Chriam ab illius laude, qui vel dictum protulit, vel edidit factum illud, quod Chriæ materiam præbet.

Quid significat illa vox, *Paraphrasi*?

Idem, ac si diceres, expositio facti, seu dicti, quod per Chriam suscepimus amplificandum. Paraphrasis enim nihil aliud est Latinè, quàm liberior interpretatio, & dilucidior explicatio dicti cujuscumque.

Quid sibi vult illa vox, *Causa*.

Afferendam esse causam aliquam argumenti, quod pertractabimus: v. g. in hac sententia, *Pecunia obediunt omnia*: querendum esse, cur omnia obediunt pecuniæ, tanquam dominæ. Et hæc præ cæteris occurreret causa: quòd pecuniæ usus ad omnia sit ferè necessarius.

Quid illa vox, *Contrarium*?

Significat à contrariis rebus confirmandum esse; quod probandum nobis est: Exempli causâ, *Quænamodùm pecuniæ obediunt omnia*, id est, sicut opulenti in cæteros imperium exercent, videnturquæ adepti licentiam omnium rerum; è con-

trario

rario egeni jacent, contemnuntur, aliorum voluntatibus coguntur obsequi.

Quid sibi vult ista vox *Simile*?

Illustrandam esse docet propositam sententiam similitudine quapiam: ut, quemadmodum Regi famulantur subditi, & ab illius nutu cuncti pendent: ita pecuniæ obediunt omnia.

Quid ista *Exemplum*?

Monet, exemplum adducendum esse ad stabiliendum, quod intendimus: ut si dicam ad confirmationem allatæ sententiæ: Cæsarem pecuniarum largitionibus viam sibi muniisse ad totum orbis imperium occupandum,

Quid *Testimonium Veterum*?

Ostendit scriptoris cujusdam veteris auctoritate confirmandam esse propositam Chriæ sententiā, v. g. dicam idem sensisse Virgilium: cum pecuniæ summam potentiam admiratus, exclamavit in hæc verba:

Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?

Quid deniq; sibi vult *brevis Epilogus*?

K

Indicat,

Indicat, quæcunq; dicta sunt, brevî, apertèq;
verborû comprehensione concludenda esse.

C A P U T III.

De primo Chriæ capite.

QUam ob causam Chriam auspicamur
à laude auctoris sententiæ, vel actio-
nis amplificandæ?

Quia, quò major est loquentis, aut a-
gentis auctoritas, eò majoris sunt ponderis
ejus, seu dicta, seu facta. Ut ergò senten-
tia, aut actio explicanda non fidei solum
apud auditores, sed quandâ sibi venerationē
conciliet: præmittenda est laus auctoris.

Qua ratione laudandus est auctor?

Duplex hujus rei cautio est. Prima, ut
laudes sint veræ; nam laudem, quâ quis
caret, ipsi tribuere, non est laudare, sed il-
ludere. Licebit tamen, quod ait Cicero,
hoc genere, largiri nonnunquam plusculū
etiam, quam concedit veritas, & adhibere
figuram, quam vocamus Hyperbolem, sive
Auxesio, sed modestam. Secunda cautio,
ut propriæ sint laudes, eiq; convenientes,
qui adscribuntur. Sic Pœta non est lau-
dandus

laudus à robore virium, sed ab ingenio;
hæc Imperator à suavitate vocis, sed à for-
titudine, ac scientia militari.

Quasdam mihi hoc loco ideas exordi-
endæ Chriæ, quæso, trade.

Faciam, eoque libentiùs quòd me non
lateat, nullam ferme rem esse in hoc gene-
re, quæ tyronum animos molestiùs exer-
ceat, quàm ista Chriarum exordia. Cùm
enim in iis dicti, vel facti cujuscpiam lau-
dandus sit auctor, ut nunc monebamus:
ubi tritum illud, ac puerile, *Merito lau-
dandus est Isocrates*, præcinuerint: con-
tinuò hæret illis aqua, nihilquæ occurrit,
quod adjiciant. Cui ego incommodo ut
occurram, eorumq; hac in parte molesti-
am utcumq; levem: varia exordiorum e-
xempla subjicio, è variis petita Rhetoricæ
locis, ac figuris, ad quorum imitationem
similia ipsi condiscant, aut etiam meliora
effingere.

In Ciceronis laudem.

A Definitionibus conglobatis.

Ciceronem, quem meritò appellare pos-
sumus,

sumus supremum Fori Regem, triumphatorem animorum invidiosissimum, Rhetoricæ decus, ornamentum, alumnum aut parentem potius Eloquentiæ, Latinæq; facundiaæ fontem, dicere solitum accepimus. *Præter culpam & peccatum homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendū* Quò quid præclarius quàm ab homine sapientissimo verius dici potuit.

Expendamus, amabo, verba singula diviniæ sententiæ: itanè verò, Marce Tulli, nihil pertimescendum esse ais præter culpam? Quid? non est pertimescenda ipsa bonorum jactura? ipsa mors, &c.

In Virgiliti laudem.

A partiū enumeratione per concessionem.

LAudent alii, per me licet, in Pœtarum Latinoorum Principe doctrinam non vulgarem, modestiam, & auræ populari contemptum, castimoniam, & pudorem quò sordes, & obscœnitatem Ethnicis Pœtæ familiarē fugit; ego prudentiam in scribendo, & sapientiā demiror; quæ cum in multis ejus carminibus elucet: tum ve-

ro, cum ait: *Una salus victis nullam
sperare salutem.*

Enucleemus hoc mysterium, cujus sensum prorsus dicas carere sensu: si parum tibi perspecta fuerit Poëtæ mens. Quid enim verò, inquires, ut saluti suæ consulat, qui ab hoste devictus est, ei speranda nulla est salus? Ita planè, nulla speranda est: cum enim nullum sibi superesse viderit salutis consequendæ locum: quid non aget? quas strages non edet, ut se expediat, &c.

In laudem Aristotelis.

A notatione nominis.

NOn sinè divino consilio factum putem, quòd Principi Philosophorum Aristotelis fuerit impositum nomen. Quid enim sonat *Aristos*, nempe optimum? Quid *Telos*, n si summum, nisi perfectum, absolutumq; significat? Fuit nimirum id nominis absolutissimæ laudis quasi prænuntiū, quā vir ille summis sic excelluit: ut in ipsius mente sapientia videretur fixisse sedem, aut certè donò quòdam Providentiæ crederetur esse progenitus; in cujus animo artes

omnes optimæ ac liberales disciplinæ vires
 suas ostentarent adeò: ut statutam huma-
 næ mentis metam ingenii celeritate longè
 multumquæ superâsse visus sit. Talis, ac
 tantus vir, audite, quid aliquando in com-
 mendationem litterarum responderit: ro-
 gatus enim, quò differrent docti ab indo-
 ctis, quò, inquit, *viventes à mortuis.*

O! dignum Aristotele responsum! o!
 mortaliū omnium sapientissimo digna vox!
 Hos tu vivere putas, qui omnis eruditio-
 nis expertes, in summa optimarum artium
 ignorance versantur? Hos, inquam, vi-
 vere tu putas, quia sentiunt, quia loquun-
 tur, quia cæterorum more usurâ locis fru-
 untur? Erras: hæc vita non est, &c.

In Senecæ laudem.

A genere & forma.

Magnam quidem, meritamquæ laudem
 sibi sapientissimus Romanorū Seneca
 peperit cum plurimis præclarè factis, tum
 verò æquabili vitæ moderatione, quam non
 minus in adversis, ac in secundis rebus ad-
 habuit: majori tamen lucæ gloriæ, nomen
 illu-

illustravit suum clarissimis ingenii monumentis, quæ transmissit ad posteros, tam gravibus ornata sententiis: ut, quàmvis cæteræ animi laudes abfuissent, hæc tanti viri famam ad sempiternam temporis memoriâ propagatura facilè fuisset. Illum adeò non loqui diceres, sed oracula fundere; non scribere, sed leges ferre. At quàm argutas, Superi! quàm exquisitas, quàm reconditas: Unam de omnibus, vultis, explanemus? Accipite, quàm scitè perversam hominum in carpèndis aliorum factis consuetudinem carpat ipse, atq; reprehendat. *Aliena vitia, inquit, in oculis habemus: nostra à tergo sunt.*

Planè ita se res habet: gerimus, quod ajbat alius ille, manticam humero impositam; in illius anticam partem aliena peccata, in posticam propria immittimus; ut nostra hæc nunquam inspiciamus; illa contra semper observentur oculis, &c.

In Cæsaris laudem.

A comparatione & contrario.

ET si non satis dictû proclivè, plerique
L4 putent,

putent, plusné lingvâ Cæsar valuerit, quâ
manû: stylone fuerit, quâ pilô, scriptis,
quâ factis, commentariis, quâ victoriis,
dicendi, quâ bellandi arte præstantior:
in ea ego tamen opinione sum, ut existi-
mem, illum militare decus obscurâsse scri-
bendi gloriâ, victoriasq; vicisse suas dicendi
laude, ingeniûq; pernecitate non modò asse-
cutû esse magnitudinem animi, bellicamq;
fortitudinem ac felicitatem, verûm etiam
longè multumquè superâsse? Quis neget,
ipsum egregia, quæ armatus gessit, faci-
nora dedecorâsse populorû infinita clade?
palmas, quas messuit, miserorum rigâsse
sangvine? captarum direptione urbium, ac
provinciarû suam amplificâsse dignitatem,
& per aliena damna, stragesquè publicas,
quasi per gradus, supremum conscendissè
gloriæ fastigium? At verò ingeniû victoriæ,
quas retulit, eloquentiæ triumphû, quos
egit, eruditionis trophæa, quæ consecra-
vit, non modò nemini perneciem, sed etiâ
summam utilitatem posteris, ipsiq; Cæsari
immortalem nominis famam pepererunt.

Ætli.

Estimate, quæ de illo dixi, diciquæ possunt, unius hujus consideratione sententiæ, & ex ungve, quod ajunt, leonem cognoscite. Nihil, inquit, Imperator faciat libentius, quam supplicibus ignoscere.

Audite, Duces, Legati, Tribuni militum, Imperatores, audite Cæsarem, Imperatorum omnium Ducem ac Regem, militaris officii jura describentem; ex eo colligite, quid vobis sit libentius in bello faciendum: si palmas, si victorias merito celebrandas ambitis. Nihil inquit, &c.

In Q. Curtii laudem.

A simili.

Terenti mihi, ac sæpenumero legenti Q. Curtii commentarios, deambulare videor in horto quodam ornatissimo inter pictas arcolarum amœnitates, pervenuissis distinctas flosculis: quorum odore incitari me undecumquæ sentio, jucundissimèquæ compelli, ut illum legam potius, ut istum alium prius decerpam: Haud absimili ratione historiam dum lego Curtii, quasi laborat animus, mira sententiarum varietate

blandè plectus, ac veluti distractus, quibus pulcherrimè collucet tota, venustissimèquè distinguitur. Una tamen præ cunctis arridet, quam modò paulò curiosius, ceu florem eximium, placet olfacere, attentiusq; contemplari, *Nihil, inquit, tam altum natura constituit, quò virtus non possit eniti.*

Quid enim tam sublime, arduumq; esse, aut fingi potest, quò virtute instructus homo aspirare non possit, atque pertingere? Quæ difficultates obijciuntur, quas non perrumpat? qui opponentur obices, quos non disjiciat? quæ impedimentorum moles, quas non evertat?

In laudem Severini Bòetii.

Ab Effectis.

Qualis, quantusq; fuerit, quàm eximie cumulatus omni genere laudum Severinus Bòetius: quàm valuerit apud Reges gratiâ, quàm excellenti fuerit in DEUM fide, quantàm publicam rem administrâvit sapientiâ, quantàm lingvarum omnium cognitione floruerit, quos in lucem libros edide-

ediderit, quæ virtutum monumenta reliquerit, quas pertulerit ærumnas innocens, quæ vincula, quos cruciatus, quàm crudelem acerbamq; mortem pro Catholicæ Religionis defensione tolerârît, si oratione recensere mihi esset animus: haud aliud profectò mihi faciendum putarem, ac malè feriatu ille, qui solem ipsum illustrare maligna candelæ luce moliretur. Unum duntaxat admiremur ex illo laudum sole radium; ipsius facta taceamus, dicta volumus animò, hancq; præcipuè dignam sæculorum omnium admiratione sententiam. *Infeliciores sunt inquit, qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam.*

Quis hoc credat? qui alios convitiò violant, injuriis afficiunt, iis ipsiis esse inferiores, quos vexant?

In laudem Sancti Hieronymi.

Per congeriem sententiarum.

EXimia quidem admirandi ingenii vis, ac Doctrina, quâ celeberrimum Ecclesiæ Doctorem Hieronymum floruisse constat, laudem ac venerationem meretur

summam. Illius eruditionem, cumulatam-
 quē linguarum omnium notitiam, omnium
 ingenuarum artium cognitionem perf. elis-
 simam, quā excelluit, nemo dignē satis
 prædicet. Nulla mihi tamen ex innume-
 ris, quæ illum commendavēre, animi do-
 ctibus sublimior videtur, quā inusitata
 illa sapientiæ virtus, tum in omni ejus vi-
 ta eminens, tum præcipuē in sententiarum
 majestate, quibūs ea, quæ nobis tradidit,
 doctrinæ monumēta pereruditē illustravit.
 Quæ nē quis magnificentius à me dicta,
 quā verius, forsā existimet: placet ex iis
 unam proferre in medium, omnibusquē
 mirandam proponere. Sola, inquit, liber-
 tas est non servire peccatis.

Quid igitur Doctorum maxime, qui
 sui juris est & pro arbitrio cuncta gerit,
 is non est liber? Non est liber. Qui nihil
 coactus, nihil necessitate compulsus, sed
 sponte agit omnia, eum tu non dices libe-
 rum? Non dicam liberum, &c.

In laudem S. Ambrosii.

Per interrogationem T. auxesin.

Quæ

Quæ lingua usquē adeò soluta, & elocuens, quæ tam disertæ, volubilisquē dicendi facultas, quod orationis genus tam expolitum perfectumquē, vel minimam laudum particulam, aut verbis exequatur, aut enumerando recenscat: quas Ambrosius illustri sanctimonie famâ, ingeniiquē magnitudinē sibi comparavit? Deficiunt me certē verba: quoties eximia ipse, quæ transmisit ad posteros, eruditionis ornamenta pervolvens, sententiarum, quas, cū viveret, pleno profudit or, consignavitq; deinde litteris, varietatem, atquē majestatem attenta cogitatione perpendo. Attan ē omnium illa mihi semper est visa longē præclarissima, & ad morum informationem imprimis utilis, ac pernecessaria, quam his verbis adumbravit? *Luxuria seminarium & origo est omnium vitiorum.*

Si quis ergo omnia profligare vitia cupit: indicat uoi luxuriæ bellū: immortales capitali huic vitio inimicitias denuntiet, &c.

In laudem Diogenis.

Per congeriem & antitheses.

Potu-

Potuitné egentissimus, & simul locupletissimus ille rerum humanarum contemptor, calcator ille fastus, & arrogantiae, ridiculus ille, admirabilisq; Philosophus, ac derisor Diogenes, potuitné, inquam, quidquam proferre verius, vel ingeniosius: quàm cum interroganti cuiquam, *quodnam sibi videretur sustinere terra gravius onus? indoctum hominem.* respondit.

Laus Senecæ.

Per Antonomastiam.

Quàm sapienter clarissimū Hispani Parnasi lumen & ornamentum Seneca, ingenii subtilitate nulli secundus, sententiarum gravitate inferior nemini, verum, ac mirabile hoc effatum pronuntiavit? *Qui non velat peccare, cum possit, jubet.*

Laus Salustii.

Per exclamationem.

Quoties Salustii, Historicorum omnium, meo quidem iudicio, facile Principis, dignos æterna luce commentarios evolvo manibus oculis perlustro, mente, animoque considero: continere me non possum, quin

quin admirabundus exclamem: O! vtrum
 omnium litterarum laude celebrandum! o!
 sempiterna dignum commendatione inge-
 niū! quā prudenter digessit omnia! quā
 graviter, cū cætera, tum verò hanc sen-
 tentiam protulit! *Majorum gloria poste-
 ris quasi lumen est; nequē bona eorum,
 nequē mala in occulto esse patitur.*

Laus Quintiliani.

Per Repetitionem.

Non sine causa magnus ille, sapientis-
 simusque declamator, & Rhetorum
 Magister Quintilianus ob ingenium, eru-
 ditionemq; celebratur. Quis enim illo in
 laudando comptior? quis in vituperando
 acrior? quis subtilior in edisserendo? Quis
 ornator in verbis? quis argutior in sen-
 tentiis? Mihi verò acutior nunquam visus
 est, ac pressior, quā cū dixit: *Satis
 divitiarum esse, nihil velle amplius.*

Laus Theophrasti.

Per Apostrophen.

Quem ad finem illud semper in ore ha-
 bebas, divinā vir facundiā, Theophra-
 ste,

ſic, magni Magiſtri Ariſtorellis diſcipule
 m. xime, qui ad eam dicendi laudem efflo-
 ruſſi, ut meritò à Cicerone Philoſophorū
 eruditiffimus & elegantiffimus fueris ap-
 pellatus? Quid erat, quòd crebrò uſurpare
 hoc illuſtre dictum ſolitus eſſes? *Sumptus*
pretioſiſſimus tempus eſt: Cū illud ta-
 men in nugis, quodquè gravius eſt, in v.
 tiis criminibusquè pleriquè conſumant.

Laus Demoſthenis.

Per ſuſtentationem.

Doleo, inquiebat aliquando Demoſt. ce-
 nes. Quid doles, Eloquentiæ parens
 & artifex, qui omnes, quotquot ante, vel
 poſt te floruerē, dicendi gloriā, orationis
 vī, ſublimitate, impetū, cultū, compoſitio-
 ne ſuperāſti? Quid doles, inquam? Quòd
 votis fortuna tuiſ parū obſecundet? Quòd
 morbus te aliquis, aut ægrotudo mentis
 invaſerit? *Doleo, quòd antelucanā opificū*
induftriā ſapē victus ſum. O! contentio-
 nem admirabilem! Dolet Orator ille præ-
 ſtantiffimus, quòd major ſit, quā ſua,
 opificum diligentia, &c.

CA-

CAPUT IV.

De secundo Cbria capite Paraphrasi.

HÆc Paraphrasis aliud nihil est, quàm
 Hæc Paraphrasis aliud nihil est, quàm
 uberior expositio sententiæ ac dilata-
 tio. Dilatari autem eò modò sententia quæ-
 libet potest, quò periodum amplificanda n
 esse docuimus *Parte 2.* Sæpè sufficit sin-
 gulas propositæ sententiæ voces explicare:
 ut si dicas: *Omnia amicis communia sunt.*
Omnia: opes, honores, adversa, prospera.
Amicis: Nempe illis, qui non oretenus
 duntaxat, sed ipsâ re inter se amant, &c.
 Hæc ita explicata involve aliquâ figurâ:
 Paraphrasim habebis: exempli causâ; O!
 vim amicitiae mirabilem! quæ, si quos in-
 ter se non recti solùm aut patriæ commu-
 njone, utilitatis aut commodi causâ, sed
 animorum suavissima consensione junxit,
 illis omnia facit esse communia. (Tum
 per subjectionem ita perge,) Quid enim
 amicus possidet, quod non communicet
 sponte cum amico? Opes? at eas prolixè
 largitur. Honores, &c.

Placet amplificare alteram hanc senten-
 tiam?

Atque

Audaces fortuna juvat.

Ternæ illæ voces similiter exponendæ sunt haud abfimili ratione.

Primam vocem explicabis per subjectionē crebrā repetitione mistā, per Isocolon, &c.

Audaces.

Qui sunt audaces? Sunt, qui periculis non terrentur, qui discrimini obijciunt caput, qui nec vulnera, nec mortem exhorrent; quos nullus timor dejicit, nullus adversæ fortunæ casus remoratur; qui stimulatī præclara gloriæ cupidine, si committendum prælium est, primi se in confertos hostium cuneos immittunt: si vī expugnanda mœnia, scalas admovent, primi in hostica transiliunt castra; qui vulnerati non recedunt locō, deserti non respiciunt fugam, prostrati non concidunt animō. Tales si cæta fuerit.

Fortuna.

Dea illa tamen si cæca, inconstans, dubia semper, ac varia, quamvis perfida, &c., ut ait Lyricorū varum Princeps, ludum insolentem ludere pertinax: tamen illos.

Ju-

Juvat.

IN periculis tutos, armis invictos & malis nullis fractos tuetur, defendit, protegit, obices amovet, labores levat, eis iter ad victoriam sternit, coronas, & immortalis gloriæ triumphos adornat,

Unum adhuc sumamus exemplum.

*Donec eris felix, multos numerabis
amicos.*

Sententia hæc duobus tantum constat membris. I. Donec eris felix. II. Multos amicos numerabis. Sic autem utrumque diffundam, quaerendo quidem, quid sit esse felicem, denique, quid sit numerare multos amicos.

Donec eris felix

Effe felicem, est 1. Fortunâ uti prosperâ. 2. Opes amplas possidere. 3. Honores ac dignitates obtinere. Hôc igitur modò illud expones per synonymorum congeriè.

Quamdiu fortuna respondebit optatis tuis, votisque suffragabitur: quamdiu tibi fluent ad arbitrium omnia: dum opibus, honoribus, & reliquis vitæ commodis affues, dum superba domus, &c. *Mul.*

Multos numerabis amicos.

Innumeros invenies, qui se tibi addictos, obstrictosque profiteantur: qui singulare suum polliceantur studium in omni genere officii, quod gloriam, & ad rem tuam spectet: qui palam prædicent, nullum pro te laborem, nullum se onus recusaturos: qui, quæcumque tibi grata esse viderint, omni curâ ac diligentia complectantur. Occurrent tibi frequentes: cum descendes in publicum, deducunt te, stipabunt latus, honorificis te verbis excipient, salutabunt comiter, amplectentur, venerabuntur.

C A P U T V.

Transitiones ad connectendas Christi partes.

Subjungo jam communes quasdam transitionum formulas, quibus singula Christi capita copulentur inter se. Monuimus transitiones hujusmodi vix sub artis præcepta cadere, sed ab ipso, quod tractatur, argumento deduci naturaliter, non tamen sine dicentis, aut scribentis solertia. Ne quid autem hac etiam in re desideres: nonnullas

nullas attexam, quæ omni ferme argumento convenire possint. Sumamus hanc sententiam exempli gratiâ

Ardua est ad virtutem via,
Transitiones à Paraphrastico ad causâ

SI hujusce rei causam ex me quæres, dicam: arduam ideirco, ac difficiem esse viam virtutis, quòd &c.

Rogas, undenam hæc difficultas oriatur? At nescis, non aliam assignari causam posse, quàm quòd &c.

Sciscitaris ex me causam hujus difficultatis; Accipe. Ideò mihi videtur via illa difficilis, quòd, &c.

Nec mirum est, virtutis iter plenum esse laboris, ac molestiæ; nam, &c.

Sed quid miramur, quòd via ad virtutem ducens, tam incommoda, & adeò impedita sit? etenim, &c.

Atquæ hæc hujus difficultatis mihi videtur esse ratio; quòd cum naturâ proclives simus ad vitia, &c.

A causa ad contrarium.

Facilis contrâ, lubricaq; ad vitium via est.

est. At verò via, quâ ferimur ad vitia, ita commoda est, ut: duce nequaquam sit opus.

Contrà, verò, quid facilius, quàm labi ad vitia? Quàm contra jucundum & amœnum est vitiorum iter:

Nullum è contrario expeditius, & facilius iter est, quàm quod ad vitia non ducit, sed præcipitat hominem.

Sed, ut abrupta, plenaque laboris ad virtutem via est: ita planissima, plenaque voluptatis est, quâ rapimur ad vitium.

At, o! miserissimam conditionem nostram! quantum miseriarum experimur, cum ad virtutem tendimus: tantum percipimus jucunditatis, ruentes ad vitia.

Atque utinam æquè saltem incommoda esset ad vitium, atq; ad virtutem est via! verum nihil simile: nihil habere commune possunt virtus & vitium; cum labore ad illam, voluptate ad hoc contendamus.

Age jam, oculos in virtutis viam conjice. Super! quàm est salebrosa! &c.

A contrario ad simile.

Quemadmodum enim ascensus difficilis esse

esse solet, tantòquè difficilior: quantò infirmiores sunt vires ascendentis, & asperior collis est: ita, &c.

Et verò, quod in arte Architectonica usu venit, ut magnus sit in ædificando labor, in destruendo verò nullus: similiter &c.

Vide, quantà cura, quanta contentione imago pingitur, quæ momentò lacerari, delerique potest: Idem accidit, &c.

Sic non sine ingenti labore, ac periculo adamantes è rupibus inaccessis, aurum è terræ visceribus, uiones è fundo maris eruuntur.

Cogita, quantò cum labore artiū omniū primæ elementa discantur; intelliges, &c.

A simili ad exemplum.

Testes sunt Heròes illi omnes, qui vitam in ærumnis consumpsêre, ut virtutem adipiscerentur.

Testes appello illos omnes, qui sanguinis pretiò thesaurum illum sibi compararunt. Vos appello, illustres viri, fæminæquè. Te appello, Alexi, Carolomanno, qui, ut virtutem, &c.

Ex-

Experti sunt laborem virtutis, magnus Athanasius, Chrysostomus, Basilus, aliq; innumeri, &c.

Sensistis hunc laborem, Doctores inclyti, invictissimi Martyres, celeberrimæ Virgines: dum &c.

Quid exemplis opus est ad id stabilendum, quod dicimus? Quis enim nescit, intollerabiles ærumnas eos pertulisse, qui virtutis iter secuti sunt?

Requiris exempla? Testes desideras? Evolve annales omnium Gentium, &c.

Ab exemplo ad testimonium,

NEc verò aliud significare voluit ipse Christus, cum diceret: angustam esse vitæ portam.

Idem sentiebat ille, qui dicere solebat: Deos nobis omnia laboribus vendere.

Quid aliud innuere Pythagoras voluit, virtutem affirmans cum labore semper esse conjunctam?

Audite, quid in eandem sententiam Horatius scripserit: Nihil sine magno vitæ labore dedit mortalibus.

Hoc

Hoc ipsum declarare voluisti, Sophocles, cum affereres, sine labore nihil homini bene uoquam succedere.

Sed quid plura disputo? Audiamus, quam praeclare Cicero eandem hanc sententiam suo testimonio comprobavit.

Epilogorum Formula.

Quae cum ita sint: quis non fateatur, arduam esse ad virtutem viam? rem esse plenam negotii? &c.

Quae cum ita se habeant: neminem esse puto tam a ratione alienum, qui virtutis studium, &c.

Itaque fateamur, necesse est, nihil a scriptore illo verius dici potuisse, quam, cum asseruit, arduam esse, &c.

Et erit deinde, qui in dubium revocare audeat, quod tot rationibus stabilitum est? videlicet arduam, &c.

Imponamus orationi clausulam, assensumque; praebemus manifesto huic oraculo: virtutis studio difficilius nihil esse, &c.

Sed tempus est, institutae orationis expediamus exitum, iisdemque verbis, qui-

bûs initium dicendi sumpsimus, finem dicendi faciamus.

Hæ porrò Conclusionum seu Epilogorum formulæ vulgares sunt, & communes argumentis quibuslibet; at concinniores erunt, & aptiores, quæ ab ipsa, Chriæ materia, seu ab ipsis, quod ajunt Chriæ visceribus ducentur: ut variis exemplis patebit paulò inferiùs.

C A P U T VI.

Exempla Chriarum.

TRia Chriarum genera esse diximus: alias in verbis, quæ Verbales; alias in actione aliqua, quæ Activæ; alias partim in verbis, partim in actione. quæ vulgò dicuntur mixtæ. Exemplum afferamus singularum, earumquæ (primi præsertim, ac secundi generis) ita singula prosequamur capita: ut quæ primùm ac rudi stylò delinæata fuerint, eadem paulò ornatiore perrexamus: sic nimirum faciliùs animadvertens inter utrumquæ scribendi modum discrimine, advertes faciliùs, quid imitandum sit, & quid cavendum.

CHRIA

CHRIA VERBALIS.

In hæc Regis Salomonis verba:

Stultorum infinitus est numerus.

Multa quidem sapienter dixit Salomon;
sed nihil sapientiùs unquam protu-
lit, quàm cùm pronuntiavit, stultorum in-
finitum esse numerum.

Ita ferme Grammaticus: id ipsum au-
tem Rhetor sic eloquetur.

Sapienter quidem illustrissimus ille Rex,
qui ob eximiam, ac divinam, quàm morta-
les universos superavit, laudem sapientiæ,
clarissimum sapientis nomen adeptus est,
& quasi proprium sibi quòdam modo vindi-
cavit: sapienter, inquam, Salomon dixit,
scripsitq: plurima. At nihil magis consen-
taneum rationi, ac veritati congruum pro-
locutus est, quàm cùm stoliditatem ho-
minū secum ipse reputans, divini incitatus
spiritū, affatusq; cœlesti numine, stultorū
numerum infinitum esse pronuntiavit.

Ita est: omnes ferme homines desipiant,
& nullus est locus, in quo stultos non in-
venire liceat: verè quippe insani sunt, ac

dementes, qui vitium virtuti praeferunt,
& terram caelo; Deoque res creatas
anteponunt: atqui infiniti sunt, qui hōs
stultitiae genere laborant; ergo stultorum
infinitus est numerus.

*Impolita hac oratio, & incompta sic
ornabitur.*

ITa est professio: mortalium plerique; (absit
verbo invidia,) eò graviore saepe labo-
rant morbo dementiae, quò sibi plus cæ-
teris videntur sapere. Quò enim libis, oro
te, ubi non offendas insanos? Eorū partem
maximam, quos vides suis studere com-
modis, captare delicias vitae, rerum suarū
diligentem gerere curam, susceptaq; negotia
callidis consiliis ad optatum finem perdu-
cere; illos, inquam, quos vulgus hominū,
ut prudentes laudat, extollit ut providos,
ut acres & ingeniosos prædicat: eisdem
Rex ille sapientum Salomon, longè impru-
dentissimos, stultissimosq; appellandos esse,
jure contendit. Quid? non appellabuntur
insani, qui honestati turpitudinem, libidi-
nem moderationi, virtuti vitium, caelo ter-

ram, caduca bona veris ac sempiternis anteponunt? Non desipere dicam, qui, relictis cœlestibus beatæ vitæ gaudiis, obscenas voluptates consecretantur? Non stultos vocem, qui momentanea delectatione æternos sibi parant cruciatus? qui proculcata ratione, vitam belluis ducunt simillimam? qui gloriolæ inanes fumos aucupantur? qui omnia ex opinione, nihil ex veritate judicant?

Videsne discriminē utriusq. Paraphrasis?

CAusa hujus stultitiæ tam late patentis est; quia plerique non rationem sequuntur ducem, sed cupiditates, quibus abripiuntur ad insanam illam vivendi rationem. *Hanc causam sic expone per Allegoriā*

Nimirum vitæ suæ ducem paucissimi sequuntur rationem: quæ, cum deberet clavum moderari, & vitæ cursum regere, exturbata per summum scelus & contumeliam, in sentina vitiorū demersa jacet; dum in ejus locum suscepta cupiditas, trahat gubernaculum, & furentibus animi perturbationibus, ut fluctibus insanis, hominem exponit.

Contrà: sapientum numerus oppidò exiguus est.

Hanc sententiam ita dilatabis per inductionem allegoricam.

Apparent interea tot inter insipientes naufragos, rari sapientes, navigantes in vastissimo procellosæ hujus vitæ oceano. Unus Ulysses numeratur, & unus Orpheus, qui Sirenium fatali cantû non pelliciantur in fraudem, qui Circaeis illecebris non dejiciantur de statu mentis, qui Scyllas & Charybdes innoxii prætervehantur, & virtutis portum teneant.

Sicut inutiles lapilli, & plantæ nullius pretii, sunt innumerabiles: ita infiniti sunt stulti.

Ornatius hoc ita expones per incisa, repetitionem, &c.

Citius profectò fluctus, quos ciere tempestas solet, aut arborum folia, quæ frigus hyemale decutit, aut lapillos, quos in littoribus alluunt undæ, quam exsortes rationis ac prudentiæ homines numerabis. Ita enim naturâ comparatum videmus, ut præ-

præclara quæq; rara sint: vilissima passim occurrant. Sic saxis ignobilibus, & filicibus loca omnia cernis obstita; sic inhorrescunt vepribus, infelicibusq; plantis opprimuntur agri; sic, &c.

Exemplum dabit Nòemus, qui inter infinitos amentes solus sapiens inventus est. *Hoc exemplum sic explica, & sequens caput cum superiore ita conjunge.*

Non nunc primò infiniti esse ceperunt male sani. Ab orbis incunabulis eorū numerus crevit in immensum, & ita crevit: ut ex innumeris hominibus post mille sexcentos & quinquaginta sex annos unus duntaxat inventus fuerit Nòemus, qui divinò suffragiò sapientis laudem adeptus fit: quiquè extorrem terris sapientiam exceperit in fatalem illam navim, divinò jussu à se fabricatam; in qua solus cum suis à communi diluvio, rerumquè omnium naufragio servatus est.

David Rex & Propheta Salomonis filii sui sententiam suā confirmavit, cum dixit: nè unum quidem inventū esse, qui saperet.

Hoc testimonium sic adhibebis elegantius per Apostrophem.

ID videras, Varas sanctissime, Salomonis sapientissimi multo sapientior parens! Hauserat ille à te disciplinam hanc coelestem, divinamq; Philosophiam. Audierat te profecto, cum perspecta mira paucitate sapientium, exclamaret ætonitus ac suspens, ne unum quidem ex omnibus ab rerum omnium inspectore DEO esse deprehensum, qui saperet, qui rectam virtutis viam sequeretur, qui vitam ageret homine dignam. *Omnes declinaverunt, inquebas: non est intelligens, non est usq. ad unū.*

Igitur sapienter dixit Salomon, stultorum infinitum esse numerum.

Paulò concinnius ita perorabis per interrogationem periodicè fusam.

QUæ, si vera sunt, ut verissima esse nemo sanus dubitabit: an non sapientissimè Salomonem asseruisse, fatendum est: stultorum hominum tantam esse ubique gentium multitudinem, ut eos numerare nemo possit.

CHRIA

CHRIA ACTIV A.

S. Franciscus factis concionaturus, non verbis, urbem totam obit cum socio.

Singularū hujus Chria partiū proponam artificum, quò illud facilius imitère. Exordiamur à laude S. Francisci.

Sillete omnes: Franciscus se ad concionandum comparat. *Vis hanc lineā paginā implere: terna illius partes diffundenda sunt. Prima: Sillete omnes; ab enumeratione partiū, eos compellando, quibus imperari potest silentium. Secunda: Franciscus; explicando, quis ille sit, per varias definitiones & affectus. Tertia: Se comparat ad concionandum; exponendo ab adjunctis, quid sit se comparare.*

Sillete Oratores; favete lingvis Rhetores; sacri concionatores novum Concionatorem auscultate. Franciscus, ille religiosæ paupertatis assertor inclytus, generosus ille contemptor opum, & inopiæ cultor opulentus, ille tam expers litterarū, & eruditæ facundiæ, quàm virtutū dives; Franciscus, inquam, concionaturus prodit ex cellulis; adeste animis omnes, & attendite. *Se-*

Sequitur Paraphrasis, seu potius explicatio actionis illius, quæ hujus Chria argumentum est, quamq; his tribus verbis complector: Franciscus urbem modestè silens obit.

Porrò hæc actio ab Adjunctis, & consequentibus amplificanda est. Adjuncta sūt, Francisci per urbem incedentis silentiū ac modestia. Consequentia verò, civiū concursus ad illū videndū, ipsiusq; virtutis admiratio, variis testata signis.

*Hanc Paraphrasim, siue expositionē adnectes per correctionē oratoria; subji-
cies crebrā antithesim, tum sustentationē.*
I*Mò verò intendite potius oculos, & aspice. Usus aurium nullus in hac concione futurus est: quippe, quæ silentiō fieri debet, non voce; factis non verbis; exemplo, non sermone. Quid expectatis? Non ascendit Franciscus pulpitum, descendit in publicum; non sacram subit ædem, sed rotam obit urbem; nequē manus movet ad gestum, sed immotas ante pectus, modestissimè compositas tenet,*

Nihilo

Nihilo tamen minùs, etfi divinus hic Orator verbum faciat nullum, neminemq; vel alloquatur, vel aspiciat, susceptamque insinat viam silens: auditores innumeros nanciscitur: effundunt se obviam viri & foeminae, turmatimq; ad audiendum, (iterum hic erro) ad videndũ, inquam, Franciscum, convolant. Modestiam suspiciunt incedentis, squallorem habitũs observant, patientiam demirantur, vitæ sanctimoniam prædicant. Nec verò votis solũ testantur conceptam animò reverentiam: at submisso corpore, venerationis ergò, honorem habent transeunti, procumbunt alii ad ejus pedes, & impressa solo lambunt vestigia. Illi contingunt manũ trepidã vestis detritæ fimbriam, ac furtim frustula præcidunt. Sed quid hæc singillatim commemoro? Ad studium virtutis accenduntur omnes: ad salutarem DEI metum, æternæque vitæ cogitationem excitantur aspectũ Francisci. Interea vir sanctus suam se refert in cellam: jamq; limen attigerat, cùm ad illũ conversus comes: Quò te, mi Pater, agis?

inquit: ubi illa concio, quam te in egressu habiturum esse dixeras? Cui ille: Concionem, inquit, peregrimus, atque ex animi quidem sententia, non voce peroravimus, sed exemplo.

Causa jã subjicienda utilissima hujus, ac praestantissima concionis; quod scilicet exempla efficaciora sint ad persuadendũ quàm verba. Hæc autẽ causa per expositionem, & congeriẽ sententiarũ idem ferme significantium dilatare sic potest. Initium duces ab exclamatione.

O! concionem præclarissimam! o! tacitam, simulq; eloquentissimam orationem! Perorasti, Francisce, perorasti sane feliciter, uberrimumq; ex oratione tua collegisti fructum! Persvasisti, tantoq; facilius, quanto ad persuadendum disertior manus, quàm lingua est, & ad expugnandos animos machina multò validior exempla sunt, quàm præcepta: his videlicet illustratur humana mens: illis incenditur; hæc vocant, illa trahunt; hæc deniq; svadent, illa persvadent. Vis, o! quicumq; oratoriam profiteris. artem,

tem, persuadere? Vis arduam virtutis complanare viam? Præi exemplò: sponte sequentur alii: factis hortare prius; quam præceptionibus; cœlestem virtutis formam ne verbis depinge tantum: vix enim auribus quisquam credit; sed eam moribus exprime, & velut oculis objice, statimq; spectantium animos ejus amore succendes.

A contrario nunc ostendendū verbis non equè moveri homines, atq; exemplis: insecutendo illos Oratores, qui cum non faciant, quæ docent, delectant quidem aliquando, at nunquam movent.

At vos, Oratores vanissimi, qui eloquenti lenociniò, & illecebrosâ loquacitate stillatis aures imperitas, aliudq; nihil aucupamini, præter auram popularem, & famæ rumusculos, amabo, dicite, qui motus animorum, quæ immutationes voluntatum, quæ virtutum miracula, præclaras illas, quas habuistis, conciones fuerint consecuta? Meditatas orationes, ad amissim exactas, & ad unguem politas affertis domò: vocem intenditis, obtunditis clamoribus

hūs otiosas aures: at quō fructū operæ?
 Vobīs enim exardescētibūs: auditor friget;
 vobīs perstreptētibūs, oscitat; intonantētibūs,
 obdormiscit. Quid ita? quia orationi
 vestræ mores non consentiunt; quia,
 quod sermone statuitis, actione refellit;
 quia quod svadetis verbō, prævāicante
 vita refutat.

Nempe non sonanti grandine siccantes
 rigantur agri, sed leniter stillante pluvia;
 non fulminum fragore segetes educantur,
 sed benigno solis aspectū: non &c.

Videte, quō milites ardore irruant in
 hostes, quō furore irrumpant in obsessam
 urbem per everfa mœnia. Quid illos vitæ,
 ac necis oblitos, per media rapit pericula?
 Dux egregius, qui sublimis in equo, &
 exertum vibrans gladium, præiit.

Testis hujus sententiæ locuples, & veteris
 Francisci suffragator idoneus es, Franciscus
 Borgia, Gandiæ Dux Sanctissime. Concionabatur aliquādo vir ille sanctus extra
 urbem in planitie patentissimâ, ob incredibilem hominum turbam ē circumjēctis

Etis oppidis confluentium; cumq; nec posset audiri à remotioribus, in ò nec intelligi quidem à proximis; quòd regionis linguam non ita calleret: fluebant tamen ab oculis omnium magno cum pietatis sensu lacrymæ: nonnulliquè interrogati, quid lacrymarentur; cum ea, quæ dicebantur, non intelligerent? FLEMUS, inquebant; quia sanctum Concionatorem intuemur.

Adeò verum est Leonis sanctissimi maximiq; Pontificis oraculum: validiora esse exempla, quàm verba, & plenius opere doceri, quàm voce. Adeò nihil à sancto Francisco fieri potuit sapientius: & ad persuadendum accommodatius, quàm, cum exemplò modestiæ, reliquarumq; virtutum concionaturus, urbem tacitus peragravit.

CHRIA MIXTA

Diogenes accensâ laternâ, frequentissimò forò, hominem querit.

Quid cum laterna illa tua quæris, Diogenes lepidissime bipedum? Quid investigas sapientissime nugator cum accensa illa laterna in meridie, medio in foro frequent-

quentissimæ civitatis? Responde, tenebrio clarissime, quid investigas? Audite, quid respondeat. Hominem quaero, inquit. Hominem quaeris? Tu tot inter homines inquiris hominem? Amplissimo in foro, in tanta hominum ultrò citroq; commeantium multitudine hominem quaeris? Quid, oculisne, an mente orbatus es? quos intueris, umbrasne hominum putas esse, non homines? Qui te salutant, qui percontantur, quid quaeras, hos non homines esse putas? Non putat. Quaerit hominem scilicet, non quemlibet obviū, sed prudentem, sed cordatum, sed temperantem, addictumque virtutis studio, deniq; sapientem. Quid enim censes tu, qui Philosophi hujus consilium, & responsum rides? Quem, amabo, hominem esse judicas? Quem hoc illustri nomine dignum arbitraris? Eumne, qui felicitatem turpissimis in rebus suam existimans, nihil sibi expetendum putat, nisi quod corporeos sensus inanē, aut obscena delectatione permulcet? Qui nihil cogitans de honestæ vitæ, & rationis officio, cō-

fertur

fertur amens, quò voluptas allicit, quò cupiditas incitat? Egregiam verò speciem, dignitatemque hominis, quem summus omnium opifex DEUS præposuit terrarum orbi: cujus imperio subjecit omnia, cujus causâ universam condidit mundi molem! Ille homo dicendus est, qui magnitudine animi, despicientiâ rerum humanarum, virtutibusque omnibus munitus, spernit voluptates, refrænat libidines, cœrceat avaritiam, improbiſſimis dominis, ambitioni, ac turpitudini non parer. Hic ille homo est, quem Diogenes olim quærebat, quemque, ut facilius inveniret, lucernam de medio gestabat dñe.

Hujus enim generis homo non est ob-
vius: eo more qui vivat, perratus est; accendendâ tibi idcirco sagacioris judicii lampas, non corporis solum aperienda lumina; ut eum discernas ab aliis. Externam quippe oris humani speciem, plerique præ se ferunt: at cupiditatis immoderatæ plusquam Circæo poculo, in varias mutati belluas, vulpium induunt alii fraudulen-
tam

tam indolem, luporum alii voracitatem imitantur, alii leonum rabiem, serpentum virus, asellorum stoliditatem ac desidiā, levitatem volucrum moribūs adæquant, ac sæpē vincunt.

Tales si tu homines indagas lucernam haud opūs erit accendere nec obire fora, complatq; necesse erit; ubiq; tibi occurrent; hujusmodi invenies infinitos, vel ocellusis luminibūs: at si verū inquiris hominem: si optas reperire sapientem: sume lucernam, requē Diogeni comitem adjuuge.

C A P U T VII.

Chriarum argumenta varia.

FActurum me putavi rem æquē Præceptoribus gratam, ac discipulis, si quædam hīc argumenta Chriarum subnecterem, materiamque rudem, & impolitam subministrarem, in qua ipsi deinde Tyrones elaborarent per otium. Pluræsq; hīc delineo: quarum Primæ Verbales, sequentes Mixtæ erunt, ultimæ ætīvæ.

I. CHRIA VERBALIS.

Fiet in hanc sententiam.

In Via

In via virtuti nulla est via.

Ovidius laudabitur ab ingenii magnitudine, & sapientia, cum hanc protulit vocem:

In via virtuti nulla est via.

Se Estetiae hujus sensus est, nihil esse adeo difficile: quod homo virtute praeditus praestare non possit. Difficultates hic singulatim recensendae sunt: labores, ærumnae, jacturae honorum ac nominis, morbi, mors denique; & ostendendum, eas omnes difficultates egregiè à virtute vinci, adeoque feliciter: ut, quò labores graviores sunt, eò majorem colligat gloriæ segetem, & uberiores laudum materiam.

Cur nulla est via tam difficilis, quæ sit virtuti invia? Cur nullus labor est tantus, quem superare virtus non possit? Quærenda erit idonea hujus rei ratio: v. g. quia virum virtute praeditum nulli terrent labores, non ipse mortis aspectus conturbat, &c. Vide Horatiū Ode. *Iustum & tenacem, &c.*

Contrà: vitium est debile, iners infirmumque, & vel minimo labore homo, virtute destitutus frangitur.

Quem-

Quemadmodum fulmini nihil occurrit, quod obstat; ut Soli nullæ oppobi nubes possint, quas non dissipet; sicut torrens, repagulis objectis intumescens, obvia quæq; proruit; sicut inclusus ignis erumpat, necesse est, nullæq; superimponi possunt tantæ moles, quas non evertat: ita virtus, &c.

Quàm difficile Davidi fuit adhuc puero & inermi, leones, ursas, cominus exceptos strangulare ac dilaniare in frustra? Dilaniavit. Gigantem armatum singulari certamine vincere ac prosternere? Vicit, prostravit, interfecit. Quàm laboriosum Josepho fuit fratrum invidiam, & crudelitatem, servitutem, calumniam, vincula ferre, ac superare? tulit fortiter, feliciter superavit. Similis exemplorum inductio fieri hōc locō poterit in eundem modum.

Ovidio Q. Curtius, hisdem fere verbis concipit, cum ait: nihil esse tam arduum, quò virtus non possit erili.

Concludetur brevî epilogo: quò nos ipsos excitabimus ad virtutis cultum; cum nihil eâ sit potentiùs.

II. CHRIA VERBALIS.

Etiam sine Magistro vitia discuntur.

L Audandus Seneca, quod inter Scriptores Ethnicos magistri virtutum nomen merito vindicare sibi posse videatur, maxime dū dicit: etiam sine magistro addisci vitia.

Explicabitur illa sententia, ostendendo, opus non esse scholas frequentare vitiosorum hominum, libros legere pestilentēs, praeceptores audire improbos, ut discamus vitia, &c.

Causa, cur sine labore, studioque vitia discantur, est naturae nostrae pravitas, & ingenta nobis ad malum propensio, quam quotidianis vitiis augemus.

Vitio contraria virtus est: ut hanc addiscamus, quot magistrorum & librorum opera requiritur? Quot praeceptis, quot monitis, quot lectionibus egemus?

Similitudo ab agricultura peretur: ut enim noxia gramina, inutilisque plantae progerminant: nulla cultoris industriā opus est, sponte sua profundit inculta tellus spinas & carduos &c. Sic vitia &c.

Exemplo esse possunt adolescentes illi
omnes,

omnes, qui, cum honesta in familia, probis nati educatique sint parentibus; vitam vitis inquinatam agunt.

Eandem sententiam expressit his verbis sanctus Hieronymus: Proclivis est, inquit, malorum imitatio.

Ex his inferemus, sapienter dixisse Senecam, sine magistro vitia addisci; recte nos facturos, si emendare studeamus ea, quae jam per nos ipsi didicimus, & quae forte etiam alios docuimus: doctiores, heu! quam deceret, ad malum magistri.

III. CHRIS VERBALIS

Principes nunquam soli peccant.

FAmianus Strada, qui hanc protulit sententiam, vir eloquentiae laude clarus, religiosae vitae laudibus clarior, historicus nostrorum temporum eximius, laudandus obiter.

Haec sententia: *Principes nunquam soli peccant*: per suas partes erit exponenda, explicando singulas voces periodò unâ, pluribusve. *Principes*, qui scilicet rerum gubernacula moderantur, qui summa cum auctoritate praesunt, Reges, Magistratus, Prae.

Præsules &c. Si quando peccant, si quid admittant contra jus, & virtutis leges: Non sunt soli, hoc est, multos sceleris socios habent, aut imitatores.

Causa, cur non soli peccant, est; quia, cum auctoritate summa polleant, maximaq; potentiâ: assentatores habent innumeros, qui, ut eorum gratiam sibi demerantur, obsequuntur nefariis illorum cupiditatibus, ipsorumq; vitia & imitantur, & adjuvant. Secundò; quia Principum facta leges videntur esse populorum.

Contrarium prorsus usuvenit: cum Principes e virtutis disciplina vitam traducunt: illorum enim exempla valent maximè ad virtutem persuadendam.

Principum exemplò, & auctoritate, tanquam fundamentò, innituntur Respublicæ: ruente fundamento, totum necesse est, ædificium corruat. Ducum in bello, & in mari navarchorum peccata, exitium non uni sed plurimis afferunt.

Exemplis si opus esset: dicerem Neronis temulentiam ad imitationem tantum valu-

valuisse, ut Roma in popinas mutata videretur: sævitiam, Commodo gladiatorem agente, in mores hominum ita manavisse: ut ipsæ foeminae gladiatoris cultu in arenam procederent.

Claudianum canentem audivimus:

Scilicet in vulgus manant exempla Regentum: (sequuntur.

Utque durum lituos, sic mores, castro

IV. CHRIA VERBALIS

Voluptas esca malorum est.

Plautus, auctor hujus sententiæ, laudabitur ob ingenium admirabile, præsertim in moribus hominum venustè describendis, vitiiisque scitè carpendis.

Explicabitur illa sententia similitudine ipsa, quàm continet: ut enim hamò pisces, sic voluptate inescantur, & capiuntur homines, & ad omne vitiorum genus trahuntur.

Quæris causam, cur voluptate ad vitia homines alliciantur? Quæro ego vicissim ex te causam, cur hamò pisces capiuntur? Quia, inquis, escam, non uncum ferreum vident pisces. Idem quoque respondeo; quia

quia homines voluptatis duntaxat, non doloris secuturi sensum reputant. Non considerant, cum peccant, innumera, æternaque mala, quæ momentanea levissimaque voluptas invehit.

Labor contra si minus esca bonorum dici potest; quod nihil delectationis objiciat sensibus: origo certè dici debet bonorum omnium; nam ex labore vera virtus, ex virtute æternus honor, felicitasque sempiterna profluit.

Quamvis similitudinem suam habeat ipsa sententia: poterit tamen similitudinis subire vicem, quod de Sirenibus fabulantur Pœtæ, quæ ad maris oram consistentes, suavitatem cantus perlectos, sopitosque nautas ac vectores, quasi pisces, irretiebant, ac devorabant. Nonne Siren fraudulenta fuit illa muliercula, quæ Samsonem, omnium mortalium fortissimum, blanditiis inescatum vinxit, totondit, prodidit, perdidit?

Plauti sensum totidem verbis affectus est Cicero, idemque verbis aliis aliò loco

elegantissimè significat. *Imitatrix*, inquit, est boni voluptas, malorum mater omnium, cujus blanditiis corrumpuntur, quæ naturâ bona sunt.

I. Chria Mixta.

Omnia mea mecum porto.

Laudabitur Bias à sapientia, quâ sic excelluit: ut inter septem Græciæ sapientes fuerit numeratus. Is, cùm patriam ejus cepisset hostis, cæteriq; ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent: admonitus à quodam, ut idem ipse faceret: *Ego verò*, inquit, *facio; nam omnia mea mecum porto.* Quid, obsecro, sapientiûs dici potuit?

Demonstrandû est, quàm sapienter Bias responderit, quàmquæ sit verum, nulla esse alia homini bona, præter sapientiam & virtutem; (hoc enim ipsum Bias intelligebat, cùm diceret, omnia mea mecum porto.) Id autem fiet enumeratione omnium bonorum, quæ possidere homo potest: quæ sunt fortunæ bona, opes, honores, fama, nobilitas; & bona corporis, sanitas, robur,

robur, pulchritudo. Hujusmodi bona omnia dici non debent bona hominis, sed sola virtus. Quid ita? Quia sola virtus bonum hominem perfectumq; efficit. Secundò; quia virtutem qui possidet, thesaurum infinitum possidet, nullaq; re aliâ eget. Tertiò; quia virtus ita nostrum est bonum, ut, sicut ab homine dari non potuit: ita nec ullâ vi ab homine ullo eripi nobis queat. Quartò; quia sola virtus reddere nos beatos potest, æternumq; felices.

Contrâ verò, naturæ ac fortunæ bona omnia adeò non bonos nos reddunt: ut sæpissimè pessimos, ac sceleratos efficiant. Secundò, boni nomen non merentur; quia probis sæpè denegantur, & tribuuntur improbis. Tertiò; quia sinè laude, imò plerumq; maximo cum dedecore possidentur. Quartò, quia auferri nobis possunt, & in morte semper auferuntur. Quintò; etsi fruamur iis bonis omnibûs, si unâ caruerimus virtute miserrimi in hac vita sumus, multoque inferiores in altera.

Qui hujusmodi bonis gloriatur, idem

M2

facit,

facit, atque cornix illa Æsopica, quæ pen-
nīs decora alienis circumspiciebat sese: at
spoliata ornatū non suū, irrita fuit ab aliis
volucris.

Jobus, licet orbatuſ iſtis omnibūſ bonis,
dives tamen ac beatus erat; quia virtutem
adhuc retinebat, quam dæmon eripere illi
unā cum cæteris bonis non potuerat.

Ideirco rectè Seneca dixit: *Unum ho-*
minis bonum virtus est. Rectè Plautus:
Omnia ei adsunt bona, penes quem est
virtus.

II. Chria Mixta.

Concordiā res parvæ crescunt: discor-
diā maximæ dilabuntur.

L Audandus Micipsa, Numidarum Rex
prudentia, cujus virtutis egregium
specimen, ac documentum dedit: cū fi-
lios suos moriens ad concordiam hīs verbis
hortatus est: Regnum vobis trado firmum,
inquit, si boni eritis: sin mali, imbecillum:
nam concordia parvæ res crescunt, discor-
diā maximæ dilabuntur. *Hujus sententia*
duæ sunt partes, inter se contrariæ, *ſ*
score

seorsum explicanda. Prima hæc est. Concordiâ voluntatum, & conjunctione virium nihil esse tam parvum: quod non evadat amplissimum; nihil tam humile, quod non assurgat: nihil tam debile, quod non corroboretur, ac vigeat.

Alterâ sententiæ pars, primæ illi opposita, hunc sensum habet. Discordiâ, distractione voluntatû ac virium, familias magnas extinguere, Respublicas florētissimas interire, Imperia firmissima labefactari, penitusquē concidere.

Causa in promptu est, quia virtus, quô magis unita, eô fortior est, & facilius resistit fortunæ, ac malevolorum injuriis. Cùm autem disjuncta est, ac segregata: existit imbecillior, adeoque nullo ferè labore frangitur.

Quamdiu propugnaculi saxa firmiter inter se cohærent, tamdiu est inexpugnabile: at, simul ac parietes facere labem incipiunt, &c. Ut conjunctæ guttæ in rivos fluminaq; cœunt, separatæ modico tempore siccantur. Tertiô, ut congregati

pulvisculi assurgunt in excelsos montes, dispersi verò cedunt ventorum ludibriis: sic res discordiâ pessum eunt, concordiâ sustentur: & alias aliæ muniunt.

Exemplum dabit insigne Romanorum Imperium; quamdiu enim in Romana Republica concordia viguit: stetit illud, floruitq; at, ubi discordiâ Pompeji, & Cæsaris in factiones distractum est: brevî concidit.

Idem cûm timeret familiæ suæ *Scyllurus* ille Scythæ, octoginta filiorum Pater: omnes accersens paulò ante mortem, fasciculum jaculorum singulis frangendum porrexit: at illi, cûm id ne tentare quidem voluissent, quòd viderent frangi nequaquâ posse integrum fascem; tunc sapiens pater singula educens jacula, facile fregit universa, hoc addens: idem ipsis eventurum, nisi concordēs, conjunctiq; viverent.

Epilogus hortabitur ad concordiam.

III. Chria Mixta.

Amici, diem perdididi.

Titus Imperator, is, qui ob humanitatem, ac studium bene de omnibus merendi,

rendi, deliciae generis humani cognominatus est: si quem diem egisset non insignitum aliquo in homines beneficio, dicere solebat ad amicos conversus, & ingemiscens: *Amici, diem perdidici*. Quomodo laudum genere non est digna tam amabilis iudoles?

Exponenda illa sententia, cujus hinc sensus est: amissum illum dici posse diem, quomodo nullum contulerimus in homines beneficium.

Hujus rei causa est; quod nihil sit homini convenientius, nihil dulcius, utiliusve, quam de aliis bene mereri.

Ea tibi haud dubie tum obversabatur cogitatio, Cyre: cum plus ex pecuniis intrerentes effundendis, quam ex coacervandis caperes voluptatis. Ea res, Constantine, & Carole Magne, faciebat, ut doctrinam, & pietate claros homines augeretis honoribus, beneficiis ornaretis.

Notat Socrates, quam quaestiosa sit negotiatio hujusmodi; cui cum Aeschines, pauper Auditor, nihil se diceret habere, quod mercedis loco daret, praeter se ipsum: & rogaret, ut hoc qualecunque munus di-

gnaretur accipere; Tu verò, inquit, ille me trago, nisi te fortè parvi aestimas, munere affecisti.

Itaque demus operam, nullum ut finamus abire diem, quem non ornemus illustri aliquò nostræ in alios benignitatis, & beneficentiæ monumento.

IV. Chria Mixta.

Vox Augusti morientis: Plaudite.

Laudandus Cæsar Augustus Romanorū Imperator felicissimus, ac sapientissimus, qui moriens, circumstantibûs lectum amicis: Ecquid videor, inquit, satis bene personam egisse meam? Cùm illi, optimè, respondissent: Ergo, inquit Cæsar, Plaudite, Quò dictò statim loqui, & vivere desuit.

Sensus illius vocis est, nemini mortaliū plaudendum esse ante mortem.

Cur, nisi in morte, aut post mortem nemini plaudendum? Quia vita hæc fabula est, in qua suam quisq; personam sustinet, alii Regum, alii Mancipiorum, &c. Quisquis ex artis legibus, hoc est, ex virtutis, & rationis præscripto personam egit suā:

plau-

plausum refert. Contrâ; qui non pro dignitate munus suum obierit, talemquè se non exhibuerit auctorem, qualem imposita sibi persona postulabat: æternum dedecus sustinebit. At neq; isti probrum & ignominiam, neq; illi laudem ac plausum ferre debent, nisi in morte; quia mors est vitæ absolutio: nihil autem, nisi absolutum, laudem ac probrum meretur.

Inconsultissimè agunt, qui plaudunt ante mortem, qui nondum debitam laudis mercedem exigunt, superstitè adhuc vitâ, plaudentes sibi ipsis, aut aliis etiâ adulantes.

Nec enim in fabula plauditur prius, quàm ad exitum, & catastrophè peracta fuerit. Non imponitur corona victori, nisi post emensum stadium, confectumq; cursum. Non conceditur triumphus, nisi peractâ pugna, &c.

Quid agitis, Romani? Quid Tiberio, quid Neroni, ac Vitello imperium capessentibus intempestivè plauditis?

Expectate: nondum est plaudendi tempus: expectate, cum vitæ claudant scenam.

M5

Fallor,

Fallor, tamdiu non est expectandum; aliam brevè personam induent: exuta omni humanitate, non agent Imperatorum, & patriæ parentum partes, sed immanium Tyrannorum, &c.

Quàm sapienter dictum ab egregio Pœta! *Dici beatus ante obitum nemo, supremaquæ funera debet.*

Sic laudabiliter vivamus: ut morientes nobis tutò plaudere, imò potius Deo grates agere meritas, & ejus in nos beneficiis gratulari possimus.

L. Chriæ Activa.

Lingvâ nihil pejus.

Æ Sopus, pulcherrimum illud in turpissimo corpore ingenium, laudem meretur; quòd jussus optimos quosquæ cibos apparare ad convivium: nulla, nisi linguarum fercula in mensam intulit; jussus iterum ex pessimis quibusquæ cibis epulum adornare: linguas iterum in mensa multiplices ministravit.

Breviter exponetur, quid sapiens ille fabularum artifex significare voluerit illò ciborum.

horū apparatū: nihil aliud certē, nisi quōd,
ut lingvā nihil melius, cū rectē loquimur:
ita cū malē, nihil pejus, & perniciosius est.

Cur lingvā nihil p. jus est? (nam nihil
esse melius, probabitur in sequēti Chria)
Quia infinita damna parit: quod enume-
ratione faciliē ostendi poterit.

Silentio c. n. a. nihil melius est. Et stul-
lus qui q. si tacuerit sapiens reputabitur

Lingva ensis est: quot strages, quot cæ-
des edit? &c. Flamma est: quot incendia
miscet? Jaculum est, eminus ferit, &c. Est
serpens, virus ubique suum spargit, &c.

Serpentis tartarei, & primæ omnium
foeminæ lingua perniciem creavit humano
gen. ri.

Quocirca dixit rectissimē vir sapientis-
simus, multos quidem interiisse gladiō, at
multo plures lingvæ intemperantiā periisse.
Et S. Jacobus, lingvam omni ferā sævio-
rem, nullā domari humanā industriā posse.

Lingvam igitur cōerceamus: si mala,
quæ affert, extimescimus.

II. Chria Activa

Lingvâ nihil melius:

Pittacus Mitylenæus, unus de septem Græciæ sapientibus, laudabitur; quod rogatus, ut partem victimæ proferret optimam, pessimamquæ: linguam exsecuit, ac porrexit. Et Bias, alter ex eodem numero sapientium, rogatus ab Amasi Ægyptiorum Rege, exploraturo ejus sapientiam, sive, ut ex ove, quam ad illum consultò miserat, partem optimam, pessimamquæ remitteret: unam remisit linguam.

Voluit uterquæ videlicet demonstrare, linguam corporis humani partem esse utilissimam juxta, ac perniciosissimam: prout quisque illâ rectè, aut secus utimur,

Cur lingvâ nihil in homine melius? (nam jam supra probatum est, nihil esse pejus.) Quia innumera bona nobis offert: quod eorum enumeratione declarandum erit. Quid enim lingua non efficit? docet, hortatur, laudat, vituperat, jubet, &c.

Silentium contrâ magna sæpissimè detrimenta parit, quæ recenseri hîc locò poterunt.

Prose-

Proferentur exempla tot Philosophorū,
ac Rhetorum, tot sanctorum Ecclesiæ Pa-
trum, quorum lingua, quorum scripta ex-
plicant naturæ arcana, mysteriis abditis-
simis lucem afferunt, &c.

Non ergò sine causa dixit Salomon:
*Vena vitæ os justī. Et: Lingua sapien-
tium est sanitas.*

Vel benè loquendum, vel omninò ta-
cendum esse docebit Epilogus, ex hac
communi sententia:

Aut dic aliquid meliùs silentiù: aut tace

PROGYMNASMA III.

DE SENTENTIA.

Non multum nobis facesset negotii hoc Progy-
mnasma, propterea; quod omnia prorsus quæ in
superiori dicta sunt, ad istud referenda sint.

Quid est Sententia?

Q Est oratio dictum quodpiam, quod
ad hortandum dehortandumvè pertinet,
breviter explicans.

Quò modo differt Sententia à Chria?

Nihil omnino differt; nisi quòd Chria
non dictū modò, sed etiam factum aliquan-
do commemorat: Sententia verò dictum
duntaxat explicat.

Exemplum Sententiæ, ab omnibus locis, quibus ornatur Chria, tractatæ accipe.

Adolescens, juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

Adeste animis, adolescentes, attentasq; præbete aures Regum sapientissimo, quem eorum nihil latuit, quæ sciri ab hominibus possunt: qui abditissimos naturæ recessus, ætiumq; arcana omnium, & scientiarum ingenii pervasit acie, animoq; complexus est: cujus in augustissima mente, velut in sacrario, visa est posuisse sapientia domicilium; cujus ab ore suo ipse DEUS fudit oracula, leges edixit, consilia explicuit, mysteria promulgavit. Audite, quibus vos ille verbis avocet à vitiis, & ad virtutem impellat: *Adolescens, inquit, juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*: Proverb. 22. Quasi vos ita commoneret, ac diceret:

Videte adolescentes lectissimi, quam à primo ætatis exordio agendi rationem teneatis: quæ puris, paratisque ad sationem mentibus semina mandetis: quibus veluti

primo

primoribûs. lincamentis. & coloribûs recentibus, ac puras animorum tabulas imbutis. Quam enim quisquē vestrū a teneris capessiverit vitæ rationem: eam ad exactū usquē senium retinebit. Si Vitiorum lue semel infeceritis animos, sordibusq; fœdissimarum voluptatum inquinaveritis innocentiam mentis: manebit pestis ad ætatem usquē postremam; contagione funesta serpet malum exitiabile ad senectutem ultimam: nec ullā morbo pestilenti curationem dies afferet sed ingravescentibûs annis, magis ac magis ingravescet.

Si contrā a puero indixeritis voluptati bellum: si cohibueritis rationis frenū libidinem, nihilquē vobis expetendum putaveritis, nisi, quod sit cum laude, & cum dignitate conjunctum: crescet accessū annorū honestatis amor: confirmabitur mentis vigor etiam in languido, & effero corpore: nec consenesceat virtus, senescente vita; sed quō debilior ætas erit, cō generosior efflorescet animus, maturosquē tum maximē, suavissimosque fructus feret.

Nempe:

Nempe usûs, & consuetudinis maxima vis est in omnem partem: ut quædam quasi necessitas inducatur laudabiliter, aut turpiter conficiendi vitæ cursum, quem ab ipsis vitæ carceribus inchoavimus.

Flectitur nimirum eâdem facilitate puerilis animus, quâ cera molis, aut argilla: quæ, dum adhuc tenera est, quasvis figuras induit. At si progressû temporis molliem amittat illam, ac durescere coeperit: suam in perpetuû formam conservat.

Cernite, ut metalla igne soluta fluunt; ubi verò refrixerint, continuo lapidescunt. Aspicite, ut arbores in omnem partem ducuntur facilè, cum teneræ sunt; ut contra induratæ annis, nullâ flecti industriâ queunt, sed enormes, ac tortuosæ perseverant. Videte, ut per declivitatem montis saxum è cacumine avulsum, & ruens, quò longius à summo provolvitur, eò violentius rapitur: nec usquem, nisi ima valle conquiescit; sic, qui prolabi coeperit in præcipitia vitiorum, nulla ratione sistere impetum valebit: donec in imum nequitiae ba-

rathrum lamentabili casu devolvatur.

Testis est purpuratus ille carnifex, portentum illud naturæ ex immanitate concretum, Herodes ille tyrannorum crudelissimus, qui assuetus à cunabulis innocentissimorum hominum fundere cruorem, non, modo non discessit à ferino more confectus jam senio: sed in ipsa etiam morte; atque adeo, quantum in ipso fuit, eundem ultra tumulum retinuit,

Nec verò id mirum cuiquam videri debet: ut enim scriptum reliquit Eximius Ecclesiæ Doctor Hieronymus: Difficulus eraditur, quod rudes anni perbiberunt. Et quod agebat ille alius: difficile reciduntur vitia, quæ nobiscum creverunt. Illud Poëtæ tritum carmen prætereo: *Quod semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu.*

Imbuite igitur, adolescentes, recentes animos suavissimo virtutum liquore, optimarumque; arduum pretiosis odoribus; ut illos diu æternumque servetis: rectæ rationis inite viam, dum vobis est integrum. Sic enim susceptum insistentes iter, nunquam
desce-

deflectetis ab honesti calle: & ad quam
concitatō cursū vegeta contendet ætas,
senectus fortunatam contioget metam.

PROGYMNASMA IV.

DE ETHOPOEIA.

NON levis est labor Eloquentiæ in imi-
tandis oratione apposita, & effingen-
dis hominum moribus, & affectibus: vix-
quē aliud quidquam vehementiūſ reperias
ad excitandos animorum motus. Porro, si
persona est nota, cujus mores effinguntur,
tunc propriē fit Ethopœia. Ut si fingatur
Niobe liberorū necem deplorans, & suam
calamitatem, qualis ab Ovidio describitur
libro 6. Metamorph. numer. seu S. 7.
novissima, ac repurgata editionis. Aut
Hercules in Oeta deflagrans, ut ab eodem
Ovidio pingitur *lib. 9. Metamorph. S. 6.*
Item Hecuba apud eundem *lib. 13. S. 14.*
Aut Andromache post Hectorē occisum:
Medea desertam se videns ab Jasone, ad
necem liberorum se accingens: qualem de-
pingit Seneca: Cornelia uxor Pompeji, cum
illum victum à Cæsare audivit: Cleopatra
ad

ad Antonii sepulchrū. Porro in his omnibus observare tria tempora licet: præsens, præteritum, & futurum, quibûs constare Ethopœia debet, auctore Apthonio, exemplumq; ponit in Niobe. Pro tempore præsenti, videt se numerosa orbatam proles; pro præterito, florentem habebat familiam, virō, liberis, regnō felix, & ipsis propè superis invidenda erat: pro tempore futuro quid restat, nisi, ut ipsa quoque Dianæ telis conficiatur, aut luctū miserè contabescat? Nonnunquam oratio inchoabitur à tempore præterito; alias à futuro, & in præsens desinet; interdum ea tempora permiscuntur; ut in subjectis exemplis cernere est.

Medea de matris indis, quos ex Jasone susceperat; liberis deliberans.

Dii terrarum præsides, vosq; præsertim genialis tori fidejussores, atq; custodes, quosquē Jason juravit olim mihi: vos, inquam, testor, vos appello. Adeste, quæso, & quas à perjure, & impio capite poenas repetam, ostendite. Quid illi tandem irrogare

gare mali placet? Insigne aliquod meditor
 scelus. Scelere pepigi datam illi fidem:
 scelere frangenda est. At quô? Gladii, ve-
 nena, vulnera? hæc usitata, & vulgaria,
 Vivat sanè, vivat, miser, exul, egens, in-
 visus superis, hominibusquë: suum sit ipse
 sibi supplicium, suus tortor; nullum sævi-
 orem inveniet. Præterea liberos videat
 sibi similes, miseros, & sceleratos, ac simi-
 les etiam Medæ. Quid autem ajo? Li-
 beros, ut superstites ac vivos habeat? Imò
 perdat. Quanto illos amore complectatur,
 scio. Benè est: habeo, quô seiviam: par-
 ta jam, & digna nobis vitio est. Mactentur
 liberi patris in oculis; hæc victima furori
 nostro placet, hæc sufficit. *Ita fere lo-
 quentem Medeam Seneca tragædus fa-
 cit; numeros tantum solvimus.*

*Beata Virgo puerum Jesum Hieroso-
 limis amissum requirit.*

NEquè puer est usquam, nequè quid eo
 sit factum, conicere possum. Ubi quæ-
 ram, ubi investigem, quem perconter, aut
 quam insistam porro viam, incerta sum!

Una

Una hæc spes est: ubi ubi tandem est, diu celari nequit. (*Hæc ut vides, ad tempus præsens pertinent; quæ verò sequuntur, ad præteritū.*) O! malè consultos affines, qui nos festinare cœgerunt: nequæ adeò miseram, quæ præcesserim; tum autem, quæ illum unâ mecum non abduxerim. Siccine dulcissimò Filiò carere tamdiu sustinui? &c. (*Jam futuro tempore conveniunt extrema hæc.*) Tu verò, Fili amantissime, cur nos anxios tenes? Cur te occultas? quin mœrorem nostrum respicis? Pergamus, quæso, charissime Sponse: redeamus in civitatem, cognatos interrogemus, templum ipsum subeamus: ibi enim, nisi fallit animus, illum gravibus de causis remansisse suspicor.

Mater occisum in bello filium deplorat

O! Misera fors orbitatis meæ! o! spes fallaces, o! frustra susceptæ curæ! An idcirco te genueram, fili, ut tam citò perderem? Alueram tot annos, ut infausta morte sublatum lugerem? Ego cum te formâ & ætate florentem videbam: cum te fami-

familiæ spem fovebam in sinu: putabam
scilicet, hæc bona fore mihi, meisq; pro-
pria & diuturna: Erravi: dira mors malè
credulam fefellit. Quid restat, nisi ut te-
cum, Fili, moriar? Tua morte vitam parenti
abstulisti: nequè enim, te extincto, du su-
perstes esse possum. Unica me, dum vivam,
interea tui recordatio, desideriumq; susten-
tabit. Dulces lacrymæ, jucundi fletus, qui-
bûs te absentem requiram. Noctes bonè
collocatæ, quæ ducentur suspiriis, quæ tu-
os mihi vultus in somnis, si quis esse somno
locus poterit, objicient. O! bellum, ma-
tribus detestatum! monstrum immane! fa-
miliarum, & civitatum lues! Quis rem
tam tetram, tam barbaram invenire po-
tuit? Quis amare potest? Perhorrescite, ma-
tres, bella: filios ab ipso armorum conspe-
ctu arcete! Abdite domi, & ignavos licet,
foveate sinu, modò salvos, & incolumes
habeatis. Nimirum, ut inani gloriâ per-
fruantur, miseros æternùm lugeamus? Quæ
te, filii, tam funesta fortitudo immittebat
in medium armatorû globum? &c. Quo-
ties

ties illum, ut bellum fugeret, hortata sum!
Quoties ut saltem impio Marti cautiùs se
crederet! Quoties mihi metum, ac penè
mortè vel ipsa mentio belli, & mortis; heu!
filio par.æ, attulit! Timebam, nec frustra,
& quod erat, eventurū præfagebam, &c.
Diocletianus nomen Christianum
delere statuit.

Imitatio Seneca Act: I. Hercules Fu-
rentis Sc: I.

Orbis utriusquè rector, & victor (hoc
enim mihi nomen hactenus jure vin-
dicavi) à Christianis vincor! Nequè solus,
sed ipsi Dii, quoque hactenus Roma, quot-
quot orbis coluit. Deserta jacent templa,
neglectæ sacrorum vetustissimorum religi-
ones, inducta regnat nova religio.

Nec tantùm imbelles sceminae, puerivè
ignota profitentur instituta, recentemquè
Deum colunt: sed ipsa etiam togæ lumi-
na, & militiæ, ipsa, ipsa Roma Christiana
est! idque spectante me, ac ferente! Fe-
rente autem? quid intentatum reliqui hac-
tenus, quid inexpertum, ut peregrina sacra
con-

convellerem? quoties me pietas vel in meos
côégit fœvire, ac propè impium, propè
parricidam fecit? Sed hæc domestica mala
sunt, ac mea: leviter eo nomine ferenda,
imò etiam apponenda lucro: si vel hac
mercede ritus patrios sancire potuisssem.
Non sic abibunt ista tamen: nondum fra-
cti sumus, ac victi. Nunc, nunc extrema
omnia tentanda sunt! Atrox bellum, im-
mane, internecinum cum hostibus Numi-
num gerendum est. Quid bella tamen
loquor demens, ac meditor? Quidquid ex-
cogitare justus potuit furor in christianos:
nonne victum ab illis, & domitum est?
Quidquid terribile, durum, asperum, vel
invenire cogitando, vel inferre torquendo
potuimus: tulerunt, ac læti quidem, &
ovantes tulerunt! Crescunt ipsi malis, tor-
mentisq; suis, ac dolore nostro fruuntur:
in suas, Christi què laudes nostra vertunt
odia, & supplicia; dumquè nimis fœva
imperamus, & horrida imponimus: penè
Deum Christum probaverunt. Ipsa jam
desunt mihi tormenta, minorquè labor est
ipsis

ipsis torqueri, quàm mihi, ut torqueantur, jubere: occupant læti supplicia, & ne non moriantur, timent. Perge, Diocletiane, nomen, perge, & invisum genus totis viribus opprime; congrede novis armis; muneribus, voluptate, præmiis expugna, quos rotis, equuleis, igne, ferrò superare non potes. Ipsos Christianos Christianis, parentes filiis, liberos parentibus oppone; bella secum ipsi gerant. Quæris pares illis adversarios? Nulli sunt, nisi ipsi.

Nunc illis Diocletianū ostendam: hæcenus prolusimus: nunc, nunc in arenā veniendum. Inveni, quò ipsos modò possim vincere, ac perdere; perdam certè, aut peribo. *Roma, post victos ab Augusto Antonium & Cleopatram.*

Nunc, nunc indulgendum lætitiæ: nunc agenda Superis grates ad omnia pulvinaria: nunc tempus est choreis operam dare. (*Tempus præsens*) Nefas antea fuisset indulgere genio, & epulis: dum Regina demens capitolium evertere, & ac Romanum delere Imperium meditabatur, tam

N

vectors,

vecors & rebûs aliquot prosperè gestis
 velut inebriata: nihil ut sperare non aude-
 ret. (*Tempus præteritum*) Illius vesa-
 niam compressit amissa classis, conscios
 exercitus Antonii turpis fuga. Qualis ar-
 cipiter timidum columbarum gregem, aut
 venator lepores proturbat: talis Cæsar im-
 belles Ægyptios agitavit. Defuit hoc unū
 illius triumpho, Cleopatra triumphantis
 curruī alligata. Sed illa invidit hanc vi-
 ctori gloriam, & regiae conditionis memor,
 ne ignominiam hanc ferret, mortem ad-
 motis corpori angvibûs pertulit. Jam de-
 ponere metus licet: ac Cæsari, fortissimis-
 què militibus gratulari. (*Tempus futu-
 rum.*) Ægypto subactâ, quæ gens armis
 Romanis non cedit?

Agnosceis, credo, in hac Æthopœia Ho-
 ratium, Ode 31. libri I. *Nunc est biben-
 dum*---Præibit ille tibi, & quod imiteris,
 dabit, siue preces, & vota facias in gratiâ
 amici discenditis: quod orationis genus
 Propempticon appellant. Ode 3. libri I. *Sic
 te diva potens Cypri, Sc. Impios Parca*
 ---Ode

---Ode 21. libri 3. *Ibis liburnis* --. Epod.
 1. Sive gratias iisdem Superis agere me-
 diteris, aut iisdem supplicare. *Audi v̄ro,*
Lyce, Dii mea vota, &c. Ode 12. libri
 4. *Faune Nympharum* --- Ode 13. libri 3.
O! diva gratum --- Ode 29. libri I. *Mer-*
curi, nam te --- Ode 8. libri 3. *Phœbe,*
sylvarumque --- Epod 14.

Libet alicui malum imprecari? diris
 sceleratum devovere? inimicum gravius in-
 sectari: habes Oden. 12. *Ille & nefasto.*
 -- Item Oden. 3. Epod. *Parentis olim* ---
Et lupis, & agnis. - Eodem libro Epod.
At ô Deorum --- Ibidem Ode 5. & 6.
Quid immerentes --- Et Ode 7. *Quô, quô*
scelesti ruitis? -- Et Ode 9. *Mala soluta*
 --- Tam Ode 12. *Quid obseratis* --- Et
 Ode 11. *Altera jam teritur*

Lætitiae significandæ, & gratulationi
 servient Ode 3. libri I. *Et thure, & fidi-*
bys --- Ode 5. lib. II. *O! sæpè mecum, &c.*
 Ode 21. lib. 3. *O! nata mecum* --- Ode 29
 libri 3. *Festo &c.* Ode 8. Epod. *Quand*
repositum --- Ode 10. *Horrida sempe*
flas, &c.

Consolationi, Ode 6. libri II. *Non
semper imbres* - - . Ode 14. ejusdem li-
bri. *Cur me querelis*, &c.

Et quoniam in Horatio sumus, quàm
multa scribendi argumenta, & ornamenta
ingeniosus vates dabit: si laudare, hortari,
monere, docere quempiam velis? Ad lau-
dem pertinet Ode. 5. libri 1. *Scriberis*-
- Et sexta, nona, undecima ejusdem libri.
(Sequor distributionem editionis novissimæ
illustratæ brevî commentariô, & expurga-
tæ.) Ode, 4, libri 2. & 16. 17. Ode. 4.
libri 3. & 5. 9. 10. 19. 24. Ode. 1. libri
4. & 2. 3. 5. 8. 13. Ep. 2. Hortanti fa-
cem præferent Ode 4. libri 1. & 3. 10.
Ode. 1. libri 2. & 2. 3. 7. 9. 11. 13.
Ode 23. libri 3. Ode 4 libri 4.

Varias quoq; dicendi formas, & linea-
menta pulcherrima deprehendes in Mar-
tiale. Consule indicem primum editionis
repurgatæ, & annis 1703. 1704. vulga-
tæ. In eo indice notantur omnia epigram-
mata, quæ ad laudem spectant; omnia, quæ
ad vituperationem, & insectationem; alia,
quæ

quæ docent, excusant, monent, dedicant, queruntur, optant, petunt, &c.

Easdem docendi formas reperies in egregio libro, cujus titulus est; Conciones & orationes ex græcis, & Latinis Historicis excerptæ. Descriptiones oratorias è probatissimis auctoribus collegit Pater Joannes Bapt. Gandutius S. J. Parmæ 1661.

Ad Ethopœiam ut è diverticulo redeamus: hanc nativis pictam coloribus invenies in plerisque Senecæ tragædiis. Vel illa Thyestis persona, & oratio, quàm est tragicè splendida! *Adsum profundò Tartari emissus spectû, &c.* Act. 1. scenâ 1. Hoc obiter annotabo: Si non affingatur personæ sermo, indecet vehementioris alicujus affectus: si v. g. describas pigrum adolescentem, mercatorem avarû, &c. non esse Ethopœiam proprie dictam, qualis ab Aphthonio proponitur, sed figuram Rhetoricæ, & descriptionem, sive hypotyposim, de qua suò locò diximus. Quòd si persona, cujus effinguntur mores & affectus, mortua sit: vocatur propriè *Idolopœia*; la-

tinè *Veteris simulacri effictio*, ut appellat Priscianus. Exemplum illustre dabit Cicero oratione pro Coelio, ubi Appium cecum jam diu mortuum loquentem inducit num. 33. 34. Livius librò 6. *Si ab inferis existat Rex Hiero fidelissimus Imperii Romani cultor*, &c. Virgilius librò 2. ubi Hector occisus Æneam alloquitur: Polydorus eundem in 3. libro Æneid. objurgat.

Si denique rem animæ expertem inducimus loquentem, tanquam si persona esset, vocatur propriè *Prosopopœia*, id est, *Personæ fictio*. Sic Tullius patriam loquentem facit in Catilinam. Ovidius libro 2. *Metamorph.* Terræ sermonem, & querelas contra Jovem graves tribuit S. 7.

PROGYMNASMA V.

DE THESI, ET LOCO COMMUNI CAPUT I.

De Thesi.

Quid est Thesis? Resp. Est quæstio nullis alligata circumstantiis personæ, loci, temporis, &c. quales vulgò ad deliberan-

berandum, & ad consultandum proponuntur; unde à Græcis positio (id enim sonat vox Græca *Thesis*) vocatur: à Cicerone dicitur propositum, & consultatio. Ut an gerendum bellum? an studendum Græcis literis? &c. Quotuplex verò sit *Thesis*, diximus Parte 1. cap. 2.

Quid differt *Thesis* ab *hypothesis*? *Resp.* Quòd *Thesis* sit propositio generalis, seu infinita; *hypothesis* verò sit particularis, & finita, id est, circumscripta adjunctò quòdam, vel personæ, vel loci, vel temporis, &c. v. g. Quæstio hæc, an bellum sit gerendum: *Thesis* est; quia est universalis, & infinita quæstio. At si quæretur, an bellum sit gerendum contra Turcas, tali annò, mari, an terrâ, &c. hujusmodi quæstiones omnes finitæ sunt, & proprio nomine dicuntur *hypotheses*.

Quis est usus *Thesicos*, seu propositionis infinitæ? *Resp.* Maximus: quia, quæ de universo genere dicuntur, valent ad iudicium ferendum de singulis; & quæ de toto probantur, de parte etiam probari

neceſſe eſt. Exempli cauſa: Si ſermonem ſim habiturus de diligentiae laudibus, excurram in laudem virtutis: ſi vituperaturus inertiam, vitii generatim ſumpti turpitudinem deſcribam: quod enim de virtute dixerō, id de diligentia; & quod de vitio, id de inertia dici quoq; poterit; quia inertia eſt pars vitii, & diligentia pars, ſeu ſpecies virtutis.

Itaque quoties tibi erit de re quapiam inſtituenda oratio: optimum erit, quaëſtionem illam particularem, & finitam, quaë dicitur hypotheſis, traducere ad generalem, & infinitam, quaë Theſis appellatur. Id autem prudenter, & in loco faciendum, ut monuimus cap. 9. Partis primæ

Quo modo tractanda eſt Theſis? Reſp. Praëponendum eſt aliquod exordium, ductum à loco, tempore, & aliis adiunctis: ut ſi deliberatio inſtituatur in Senatu, ſi coram Principe, &c. Secundò confirmanda eſt, vel infirmanda Theſis ab iis locis, & argumentis, quaë vulgò adhibentur ad ſuadendum, aut diſſuadendum, ut ſunt:

Ho-

Honestum, legitimum, utile facile, necessarium; & iis contraria: turpe, injustum, inutile, difficile, impossibile. Non est gerendum bellum; quia res est per se foeda, & homine indigna, inutilis ad Reip. felicitatem: difficilis demum; quia vix fieri potest, vixquē accidit, ut bene succedat. Contrā gerendum est, quia honestum, utile, &c. Tertiō solvenda sunt, quæ possunt objici contra illam Theses partem, quam suscipis propugnandam. Si v.g. affirmas, bellum gerendum esse: respondendum illis erit, qui contrariam tuerentur opinionem, qui contendunt, illud esse multorum scelerum fontem, vastitatem provinciarum, &c. Item ex adverso, si gerendum, solvenda erunt argumenta opposita.

CAPUT II.

De loco communi.

IN quo differunt Thesis & Locus Communis? *Resp.* Magnam illis inter se affinitatem esse: hoc tamen differre, quòd locus communis adhibeatur ad amplificandum, & probandum; Thesis ad ornandā,

N

&

& illustrandam orationem. Rursum Thesis quasi dubla proponitur, & concertatur; Locus Communis, quasi certus, & confessus assumitur: hæc menti, & intelligentiæ datur consideranda; ille voluntati, ad eam excitandam, & movendam objicitur.

Quo modò Locus Communis definitur?

Resp. Est oratio, facinus aliquid multis commune laudans, aut vituperans: ut, si avarum, seditiosum, parricidam accuses; justitiam, pietatem, pudicitiam commendes. Hæc enim omnia multis communia sunt.

Quis est ejus locus in oratione? Resp.

Duplex. Primus in majori propositione argumentationis; ut, si dicas: Omnis proditio est scelerata, maxime, cum amicus, aut dominus proditur. Hæc argumentationis propositio major est; cui minor subditur. Atqui Judas Dominum, amicum, Deum suum prodidit. Alter locus est in amplificatione, quando post rem narratam, & expositam orator invehitur in crimen, illudquæ nativis depingit coloribus; aut virtutem meritis effert laudibus.

Quo-

Quo modò tractatur Locus Communis?

Resp. Ab illis fere capitibus, quæ in Thesi adhibentur: nempe à *legitimo, iusto, utili, possibili, honesto, necessario*. Addit Aphthonius ista capita, à *contrario, comparatione, sententia, à conjectura, sive ab antecedentibus, & consequentibus*: ex quibus nimirum, quid impendeat boni, malivè, conjiciatur. Denique in Epilogo Judicis ad severitatem excitantur, exclusâ misericordiâ; vel auditores ad seriam virtutis imitationem accenduntur. Finge te seditiosum hominem accusare, & exagitare apud Judices. Præmissô exordîo, seditiionis crimen sic exaggerabis.

A contrario. Ostendêdo, quale, quantumq; sit bonum pax, & concordia, quæ antea vigeat, & vigeret etiâ nunc magnô omnium bonô: nisi nefarius hic suis seditiionibûs illam perturbâisset, &c.

Ab expositione. Expones, non ad docendum, (rem enim jam notam esse ponimus) sed ad conflandam reo majorem invidiam: quô pactô rebus novis studens sce-

leratus, seditionum procillas excitavit in Republica, multos cives pellegerit in fraudem, & ad suas partes pertraxerit, &c.

A comparatione. Comparabis hoc ejus crimen cum aliis; v.g. cum otio, maledicentia, temulentia: ostendesquē gravio-rem ab illo, quā ab aliis omnibus perniciem inferri Reipublicæ.

A sententia. Hoc est à consilio, & mente; quō scilicet consiliō, quā mente turbas moverit, quid sperarit, &c. Voluit videlicet leges rescindere, jura pervertere, occupare summum locum, &c.

A digressionē conjecturali. Digredien- dum erit, & excurrendum in antea actam ejus vitam: ex ejus præteritis criminibus conjectura capienda de cæteris. Non nunc primum, inquires, cepit moliri exitium patriæ; ab ipsa infantia sese exercuit in omni flagitiorum genere, &c.

Ab exclusionē misericordiæ. Tantum illud dices esse crimen: ut sinē majori crimine condonari nequeat: nullum veniæ relictum esse locum. Quæ postquā dixeris, impel.

impellendi erunt Judices ad sententiam
adversus illum ferendam; ostendendo *A*
legitimo. Nihil esse legibus magis con-
gruum, quàm, ut seditio us ille puniatur.
Ab justo. Justum id esse, ut poenam ipse
ferat, quam omnib9 impositurus fuisset, &c.
Ab utili. Id saluti Reip. conducere, &c.
A facili. Nullò negotio ejus furorem pos-
se comprimì. *Ab honesto*. Nihil rationi
convenientius esse, quàm debitas exigere
ab illo poenas, qui, &c. *Ab eventuro*. Ex
ejus supplicio eventura civibus bona o-
mnia; Rempublicam revocatum iri in sta-
tum felicitatis pristinae, &c. Quod de se-
ditioso diximus: idem de quovis alio faci-
noroso homine intelligendum est: & quæ
capita contra vitium valent, eadem illa
valent omnia, si qua virtus est ornanda:
singula in contrarium sensum accipiendo.

PROGYMNASMA VI.

De Destructione, Confirmatione, Laude.

Et Vituperatione.

CAPUT I.

De

*De Destructione, siue Refutatione,
& Confirmatione.*

Quid est Destructione siue Refutatio? *Resp.*
Est oratio, quâ refutamus quidpiam,
& falsum docemus esse.

Quænam destruenda, seu subvertenda
sunt? Ea, quæ nequē prorsus manifesta,
nequē incredibilia sunt, sed quæ dubia,
& obscura.

Quanam arte fit ista Destructione?

Primò, reprehendendi sunt, qui illius
rei, quam infirmare, ac labefectare volumus,
sunt auctores, dicendo, illos nullius
esse nominis, vel fidei parùm probatæ vel
in illa re, qua de agitur, non bene versatos,
&c. Deinde ipsamet res subruenda
hîs capitibûs, quasi totidem arietibûs: *Obscurò, difficili, indecorò, incredibili, repugnante, inutili:* Hoc est: probandû erit,
rem illam, primò obscuro, & incerto capite
manâsse in vulgus. Secundò, incredibilem esse,
fidemquē superare omnem. Tertiò, difficilè admodum
potuisse fieri. Quartò, repugnare illam naturæ. Quintò,

tò, decoro pariter, ac rationi. Sextò, inutilem deniquè esse, aut fuisse.

Confirmatio, seu asseveratio quid est?

Est præpositivæ rei comprobatio: sed illa res, uti de destructione modò diximus, nec prorsus incredibilis, nec penitus perspecta esse debet.

Quâ ratione, & quibûs capitibûs confirmanda res est?

Eadem ratione, totidemquè capitibûs, quibûs destruenda, sed contrariis, omninoquè oppositis: Videlicet à *manifesto, facili, decente, probabili, convenienti, utili*. Habes exemplum insigne in T. Livio: M. Porcii Catonis orationem ad populum, quâ scèdum Bacchanalium morem subvertere nititur. *Nulli unquam concioni* &c. Libro 49. paulò ante medium. Item alteram, quâ conatur ostendere, mundum, & ornatum muliebrem esse fœminis interdicens. Exempla ejusdem loci habes egregia in Paradoxis Ciceronis, ubi Stoicorum placita confirmat. Loci confirmationis per idoneam argumentationem tractan-

tractandi, & appositis illustrandi figuris. Porro hic ordo in proponendis ejusmodi argumentis servabitur, ut priore loco firmiora collocentur: & in fine; infirmiora in medio: juvabit etiam validiora sæpius inculcare, ut alius infideant animis audientium.

Exempla non congero, quæ in orationibus Tullianis observare potuisti. Perfectam confutationis ideam subministrat oratio pro Roscio Amerino, ubi singulis adversariorum argumentis splendide respondet num. 37. Confirmationis verò in oratione pro Milone. Idem Tullius in partibus orationis num. 44. præcepta quædam tradidit utilissima: & quædam aperte neganda, vel affirmanda; nonnulla eludenda joco & contemptu; alia, tanquam tela, in adversarium retorquenda docet, &c. Erunt etiam usui ad hunc utrumquè locum, quæ superius dicta sunt de Chria, Sententia, & Loco Communi.

CAPUT II.

De Laude & Vituperatione.

Quid

Quid est Laus?

Est oratio, bona alicujus enumerans.

Quibus rebus Laus tribui potest?

Excepto peccato, nihil est in hac rerum universitate, cui non possit aliqua laus concedi. Virtus autem præcipuò quædam jure laudem tanquam sibi debitam, vindicat. Præter autem virtutem res omnes creatæ laudari possunt, etiam inanimæ; sed præ cæteris homines laudare solemus.

Propter quæ homines laudantur?

Propter bona, quibus ornantur.

Quænam bona illa sunt?

Alia sunt bona fortunæ, ut: opes, potentia, dignitas patria. Alia bona corporis: scilicet, robur, sanitas, &c. Alia sunt animi bona: ut scientia, & virtus. Ex his omnibus bonis unicum est, quod semper laude dignum est, nimirum virtus. Reliqua verò eatenus merentur laudem: quatenus iis ad rectè laudabiliterque vivendum utimur; alioqui vituperationi sunt obnoxia.

Quid igitur est faciendum ei, qui laudare quempiam velit?

I. Bona illa omnia, quæ possidet, enumeranda, & verbis exornanda sunt. II. Contrariorum oppositione augebitur laudatio; si ostendas, eum, quem ornas, immunem esse ab omni labe vitiorum, quæ alios dedecorent. III. Comparatione quoque laus crescet: si cum clarissimis quibusque viris compares, atque etiam, si neerebitur, anteponas. Vituperatio ducetur à contrariis capitibus.

C A P U T III.

De variis oratiuncularum formis, & propria singularum tractatione.

OMisit tria ultima Aphthonii Progymnasmata; de comparatione Descriptione, & Legislatione: tum, quia de duabus primis facta jam est mentio pluribus in locis; tum quia hæc tria non aliò tractanda sunt modò, quàm Chria, Sententia, Communis Locus, & alia superius explicata: è quibus pariter intelliges, quæ ratio sit adhibenda in tractandis quibusdam dicendi formis; quæ ad unum aliquod è tribus generibus revocantur, nempe ad
genus

genus Judiciale, Demonstrativum, aut Deliberativum.

Talis est oratio *Genethlica*, five, quæ ortum pueri, & natalem diem celebrat. Exordium ab adjunctis ferè sumitur. In confirmatione laudantur parentes, patria, majores. Peroratio spem facit, fore, ut puer à parentum, & avorum virtute non degeneret: adduntur vota, & omnia futuræ laudis &c. Martialem consule, Statium, Claudianum, in quibus multa reperies huc spectantia. Iisdem ferè coloribûs adumbratur *Epithalamium*, celebrandis nuptiis dedicatum. Laudantur sponsi. Epilogus vota continet de suscipienda prole, &c.

Epinition oratio est celebrandæ dicata victoriæ; cujus laudes prosequitur Orator, nec non ipsius victoris; exponit varios fructus, & præmia victoriæ, difficultatem ejus consequendæ, modum, &c. Opponitur *Gratulatoria* orationi *Nenia*, seu *Trenus*, & *Lessus*, id est, lamentatio, quæ malum deplorat, ejus gravitatem ostendit, maxime, si contigerit immerenti, & ianocenti: spem
emer-

emergendi ostendit, &c. Vide Ovidium in Tristibus, & de Ponto.

Eucharistica orationis, quæ gratiarum ætulo Latine dicitur, artificium offendet tibi Tullius in duplici oratione *Post reditum*. Commendari debet beneficium ab adjunctis. In peroratione memorem animi promittimus.

Paranymphæam orationem appellant recentiores Rhetores eam, quæ habetur, cum creantur doctores, aut Magistratus, &c. Tres vulgò partes continet. Prima rationes explicat, ob quas honore delato dignus videtur Doctor, aut Magistratus. Secunda spem facit honoris & nominis implendi. Tertia continet Parænesim, cohortationem, sive etiam gratiarum ætione illis habendam, qui honorem detulêre.

Dedicatio libri, quem ad modum influtuada sit, docebit te Marialis multis in locis, quos in indice addito ad calcem postremæ ac purgatæ editionis reperies. Exordium ab ejus persona ferè petendum, cui opus dedicabitur; a t à temporis aliqua
 oppor-

opportunitate, &c. Tum explicatur dedicandi causa: postremò patrociniū petitur. Cavenda prolixitas; nihil enim molestius, quàm epistola dedicatoria jussò longior: in quo multi peccant, non tamen impunè; quis enim hæc legit?

Oratio *Monitoria* revocatur ad suasionem, & genus deliberativum. Opus est in exordio singula, in prudentiâ & arte, ad conciliandam ejus, qui monetur, benevolentiam; vix enim quemquam reperias, qui animò æquò reprehendi se, ac moneri ferat. Locò narrationis exponitur ipsa res, quæ reprehenditur, & ob quam fit commotio: dabitur opera, ut is, qui monetur, agnoscat erratum, cujus gravitas in confirmatione ostenderetur à turpi, inutili, damnis, & periculis consequentibus, &c. In epilogo adhibebitur vel objurgatio gravior, vel mitior adhortatio. Minis vulgò temperandum, nisi certò pactò condiantur.

Commendatio partim est generis demonstrativi: quippe laudamus eum, quem aliqui commendatum volumus: partim deliberativa.

berativi; quia svademus. v. g. ut illi beneficium aliquod conferatur. Tam multæ occurrunt in Tullio commendatitiæ litteræ: ut opus non sit plura de hoc orationis genere præcepta congerere.

Non pauciora sunt in iisdem Tullii epistolis exempla orationis *Consolatorie*, necnon in Senecæ libris, & litteris. Post exordium ab adjunctis ductum, elevare, ac lenire oportet calamitatem, ejus commoda, si quæ sunt, ostendere, afferre causas, cur toleranda fortiter sit, remedia subministrare, opem polliceri, &c.

Apologia nihil peculiare, præter explicata jam variis in locis præcepta defensionis postulat.

Invectiva est gravior infectatio, qualis extat in Pisonem, Catilinam, &c.

Objurgatio est lenior infectatio, seu commonitio gravior. Vide præcepta de accusatione tradita.

Expostulatio est gravis querimonia de accepta injuria.

Exprobratio fit, cum aliquem ingrati animi

animi nomine accusamus. Ea omnia communibûs præceptis, paulùm accommodatis ad rem præsentem, instruuntur.

Paulò plus artificiali requirit oratio, qua Princeps, aut Magistratus excipitur in urbis, aut loci alicujus ingressu. *Isitirion* voce græca vulgò vocant. Ducetur exordium ab expectatione, & votis totius civitatis; ab aliqua occasione, v. g. victoriæ, muneris, &c. Confirmatio explicabit causas publicæ lætitiæ. Epilogus spem ostendet, quam Principis, aut Magistratûs clementia, prudentia, probitasquæ præbent, fore, ut rectè, sapienterq; rem gerat, &c. Lege Martialem Epig. 11. lib. 8. *Pervenisse*... & Epig. 21. *Phosphore*, &c.

Si quem discedentem prosequaris, quod *Apobatirion* appellant, significabis dolorem de hominis discessu. In confirmatione laudabis spectatas in eo, quem relinquit, loco ejus virtutes. In Epilogo memorem te fore tam dulcis amici, viri tam probi, &c. profiteberis.

De Oratione funebri nihil est, quod
plura

plura præcipiamus; cùm extent passim egregiæ lucubrationes ejus generis, quod ad genus demonstrativum revocatur.

Exempla tam laudis, quàm vituperationis plurima in hoc toto libello sparsa reperies. Si plura cupis, habes unum in volumen collectos panegyricos veterum oratorum: quos inter primas ferunt Plinius, & Pacatus; hic Theodosii laudator, ille Trajani: hujus stylus splendide ambitiosus, illius mirè ingeniosus, & subtilis: uterque nitidus, ornatus, Trajanò deniquè ac Theodosiò dignus. Nec desunt in Cicerone præstantes hujus laudativi generis loci, præsertim in oratione pro lege Manilia, cujus Orationis secunda pars versatur in laude Pompeji. Hanc ut faciliùs intelligas totam orationem: & alias quasdam Tullianas insigniores exponam, ac suas in partes singillatim digeram.

PARS SEXTA.

*Synopsis & Partitio selectarum Cicero-
nis Orationum.*

C A P U T I.

*Conspectus aliquot Orationum Ciceronis,
quæ maxime pertinent ad genus
Demonstrativum.*

ARTICULUS I.

Analysis Orationis pro lege Manilia.

Hujus Orationis argumentum & causa hæc est. Grave bellum gerebat Populus Romanus in Asia cum duobus potentissimis Regibus Mithridate, & Tigra-
ne. Lucius Manilius Tribunus plebis legem tulerat, ut ejus belli cura mandaretur Pompejo. Dissentiebant Q. Hortensius, & Q. Catulus. Cicero legem probandam suscipit, ostenditq; bellum Asiaticum Pompejo committendum esse.

Sumit exordium ab adjunctis. I. A sua persona; quippe, qui primùm è Rostris plebem alloquatur. II. A loco ipso. III. A Pompejo, pro quo dicturus est, &c. Sub-
jick

jicit exordio brevem narrationem: quia res est nota (*num. 4. Atque, ut inde.*) Confirmationis duas partes facit: in priori docet gerendum strenuè bellum istud Asiaticum: quia est grave, necessarium, periculosum (*à num. 5. ad 26.*) In posteriori ostendit, præficiendum huic bello Pompejum; quia in eo uno reperiuntur omnes dotēs optimi ducis: nempe primò, scientia rei militaris, (*num. 27. 28.*) quam probat enumeratis bellis plurimis, quæ gessit magna cum laude Pompejus. Secundò, virtus militaris, seu fortitudo. Probat expostis Pompeji rebus gestis, & Provinciarum testibus ejus triumphorum (*num. 24.*) Explicat causas hujus bellicæ virtutis, nempe varias virtutes, illius primariæ velut administras, innocentiam vitæ, temperantiam, humanitatem, quas extollit comparatione cum aliis quibusdam Imperatoribus Pompeji dissimilibus (*num. 37. 38. usq. ad 43.*) ubi tertiam Imperatoris dotem ait esse auctoritatem, quâ plurimum valet Pompejus propter eximiam de illo
apud

apud omnes opinionem (*usq. ad num. 47.*) De felicitate, quæ dos ultima boni Imperatoris, modestè, prudenterq; differit per præteritionem (*num. 47. 48.*) Confirmationem claudit (*49. 50.*) Ergò Pompejo deferendum est hoc bellum. Sequitur confutatio (*à num. 51. ad 69.*) in qua refellit illorum rationes, qui negabant, Pompejum huic bello præficiendum. E-
lucet in hac Oratione singularis nitor, & ordo; tum splendor quidam figurarum, quibûs maximè movetur populus, ad quem verba Cicero faciebat. Eundem Pompejum laudat orat: pro Cornelio Balbo, qui ab eo donatus civitate fuerat: id, quod à Pompejo ritè factum fuisse, Orator contendit egregio dilemmate: Aut Pompejus sciebat, licitum non esse donare Balbum civitate, aut nesciebat. Si scientem fecisse dicis: non est credibile, virum tanta virtute, ac probitate præditum, foedera & leges scientem, neglexisse. (*O nomen nostri imperii, &c. Illustris Apostrophe, & exclamatio numer. 13.*) Si nescientem;

multò minùs credibile est, Pompejum id ignorasse, quod è vulgo nullus ignorat. (*Quasi verò levius sit. Sc. num. 14. Quid enim abest huic homini, Sc. n. 9.*)

ARTICULUS II.

Synopsis Orationis pro Archia Pòeta.

Maxima pars orationis pro Archia Pòeta complectitur illius, & Pòeseos laudes, quamvis oratio sit in genere judiciali. Quærebatur enim, an Archias Civis Romanus esset? Ostendit Cicero. I. Romanū Civem esse; deinde, quamvis non esset civis Romanus, dignum tamen esse, qui civitate donetur, propter eximiam eruditionem, & Pòeseos facultatem.

Incipit à suo erga præceptorem Archiā officio; cui cū multa debeat, defensionem in causa justa, & vera negare non potuit. (Periodus membrorum quatuor: *Si quid est, Sc.*) Objicere poterat aliquis nihil intercedere commercii inter Eloquentiam, quam Cicero profitebatur, & Pòesim cui Archias deditus erat. Hoc negat (num. 1.) Deniq; cū videret, se magnam orationis partem

partem in laudibus Pòescos consumpturū,
ac timeret, ne cui videretur hoc insolens
in causa forensi: occurrit huic opinioni
(*num. 3.*) Propositionem ac distributio-
nem orationis dilucidè subjecit exordio
(*num. 4.*)

Primam partem probat, nempe Archi-
am Romanum esse civem, hōc syllogismō:
Fuit adscriptus in civitatem Heracliensium,
foedere cum populo Romano conjunctam.
Porro Silani, & Carbonis lege, Cives Ro-
mani æquissimō jure dicebantur, quicun-
quē in foederatam civitatem erant adscripti:
si domicilium habuissent Romæ, si apud
Prætores essent professi. (*Quid horum in-
firmari potest? num. 6. 7. 8.*) Confirmat
minorem propositionem testimoniō Lucul-
li, & ejus singulas partes; nempe, quòd
Archias Romæ domicilium habuerit, quòd
apud Prætores sit professus, &c. Comple-
xionem addit *num. 10.* (*Quæ cum ita
sint, &c.*) illustrat eandem comperatione
à minori ad majus: deniq; nonnulla, quæ
objiciebat adversarius, diluit.

Secunda pars orationis conficitur pariter unô syllogismo. Pœtæ docti, & ingeniosi digni sunt, qui adscribantur in Civitatem: Archias Pœta doctus, & ingeniosus est; Ergo est dignus, qui donetur civitate, quamvis non esset revera civis,

Ratiocinatio proponitur per prolepsin, five occupationem. *Quæres à nobis, Græche, (is accusator erat) cur tantopere hoc homine delectemur.* Respondit: *Quia supeditat nobis, &c. (num. 12.)* Laudat Pœsim. I. à delectatione, quâ molestias gravissimorum negotiorum levat: id, quod (num. 13.) suô testimoniô confirmat. II. Ab utilitate; quia mores utilissimis præceptis instituit. (num. 24.) Tertiò ab honore, quem illi habuerunt summi viri. (num. 15. & 16.) Minorem propositionem exequitur (num. 18.) (*Quoties ego hunc Archiam vidi?...*) Complexionem amplificat (num. 19.) à Pœtarum dignitate, quos omnis ætas tanquam divinos homines suspexit, coluitque: id Homeri exemplô docet, testimoniô multorum Impera,

peratorum confirmat, assertque rationem; quia Poëtae res gestas clarorum virorum aeterna laude donant: cujus laudis desiderio flagrare se profitetur, eamque cupiditatem insitam esse praestantibus animis, pulchrè docet (num. 28. 29. 30.) Peroratione brevi, & appositâ concludit orationem (num. 37.) per anacephalæosim, ac deprecationem,

ARTICULUS III.

Oratio pro M. Marcello.

Oratio pro M Marcello tota ferè versatur in laudibus Cæsaris, cui gratias agit Orator ob Marcellum, qui arma contra Cæsarem tulerat, veniâ donatum, & Romam à Græcia, ubi delitescibat, revocatum.

Exordium. Sta uerat Cicero nunquam deinceps verba publicè facere; partim dolore, in tanta temporum acerbitate: partim verecundiâ, quia videbat Cæsarem rerum potiri, contra quem steterat, Pompeji partem secutus: nunc verò negat, posse se tacere: negat, Cæsaris beneficium, & cle-

320 *Synopsis Orationum.*
mentiam silentiō præteriri posse.

Confirmatio propositione unica continetur. *Laudanda est maximè Cæsaris clementia ob restitutum Marcellum.* Argumentum à comparatione ducitur: Majorem ex hac clementia gloriam Cæsar est affectus, quàm ex omnibus suis victoriis: Nam primò illæ sunt ita propriæ Cæsaris: ut earum quoquè pars ad alios pertineant, nempe ad centuriones, milites, fortunam, &c. (*num. 5. At verò hujus gloria---Socium habes neminem---num. 7.*) Secundò, difficilius est vincere iracundiam, quàm gentes, etiam immanes, & barbaras. (*Domuisti---num. 8.*) Concludit hunc locum præclara expolitione, & sententiarum varietate. (*num. 9. 10.*) Laudat obiter Marcellum, ejusquè familiam. (*num. 10.*) Tertiò, hactenus victores alios vicerat Cæsar, hunc seipsum: imò victoriam vicit. (*num. 11. 12.*) Quartò, comparat Cæsarem victorem cum Pompejo & Pompejanis, si victores extitissent: quos ait futuros fuisse crudeles, feros, &c. Nonnulla
misera

miscet de bello civili, & eos, qui Pompejum secuti sunt, excusat; errore scilicet lapsos non odiô, &c. (â num. 13. ad 16.)

Sequitur Confutatio. Rogatus à Senatu Cæsar, ut ignosceret Marcello, dixerat se insidias ab aliquibus vereri, & addiderat: se parùm esse de vita sollicitum; quippe, qui satis diu vixisset. Primò igitur Cicero metum insidiarum (num. 21.) conatur demere, & locum lubricum mirò artificiô tractat. Mox utitur dilemmate: aut insidias molirentur Cæsariani, aut Pompejani: In neutros cadere potest hoc scelus: ergo: ---Significat deniq; ingens studiũ tuendæ Cæsaris vitæ, &c. Secundò (num. 26.) refellit, explicat, & laudat illam Cæsaris vocem, quâ dicebat ille, se satis vixisse. Satis vixisti, vel naturæ, vel gloriæ, non satis patriæ; restant curanda illius vulnera, &c. Hic tuæ gloriæ cumulus addendus. (num. 28. 29.) Peroratio est (num. 34.)

Non pauciora sunt in Tullio exempla vituperationis, quàm laudationis. Acriter Pisonem insectatur oratione propria, nec

non oratione de Provinciis Consularibus, & aliis pro re nata locis. Invehitur in Clodium, ut in capitalem inimicum, extrema parte orationis pro Milone: vehementius in orationibus pro Domo sua, & de Haruspicum responsis. Antonium totis 14. orationibus exagitat: Catilinam quatuor: Verrem actionibus septem: Vatinius unicâ, sed vehementi.

ARTICULUS IV.

Synopsis Philippicæ II. & orationis pro Domo sua.

INter Ciceronis orationes, quibus improbos insectatur, & vituperat, excellit omnium judiciô Philippica II. in qua probat, Antonium esse sceleratum, & hostem Reipublicæ: idquæ statim in ipso exordio proponit, in quo benevolentiam sibi conciliat, affirmando, neminem sibi ab annis 20. fuisse inimicum, quin idem hostis Reipublicæ fuerit.

Oratio duas partes habet. Prima est refutatio (num. 3. cui prius, &c.) Diluit quædam objecta sibi ab Antonio, qui paucis

cis antè diebûs contra Ciceronem in Senatu declamaverat. Sunt autem hæc: I. de amicitia violata (num. 3. usq; ad 11.). II. de consulatu crudeliter gesto (num. 11. *Objecit mihi Consulatum meum---*) III. de nece P. Clodii (num. 21. *P. Clodium meo consilio interfectum---*) IV. de Pompejo per Ciceronem à Cæsare alienato (n. 23. *Quod verò dicere ausus es---*) V. de nece Cæsaris (num. 25. *Sed hæc vetera, illud verò recens---*) VI. de castris Pompeji, & Civili bello (n. 37. *Castra mihi---*)

Transit (num. 43.) ad secundam partem orationis, nempe Confirmationem. (jam enim, quoniam---) Ejus duas partes facit: in priore breviter describit vitam Antonii privatam; quòd à pueritia flagitiosus, decoctor, & libidinosus fuerit (à num. 44. *Visne igitur, te inspiciamus à puero---*) In posteriore vitam ejus, quasi publicam, sive gestos improbè Magistratus insectatur. Quæsturam (*Quæstor es factus---*) Tribunatum (num. 15. usque ad 62. *Nam cum L. Lentulo---*) Magisterium equitû.

(num. 62. *Accessit---*) Consulaturn (num. 79. *His igitur---* usque ad numer. 111. *Quid ad hæc tandem---respondebis?*) Ibi incipit Peroratio, & numeris octo absolvitur. Tota oratio mirè est eloquens, acris, faceta, omnibûs dicendi luminibûs ornata.

Æquè copiosa, vehemens, & concitata est oratio, quam habuit pro Domo sua. Si unquam in dicendo fuimus aliquid, ait ipse Tullius (*Epist. 2. lib. 4. ad Atticum.*) tum profectò doloris magnitudo vim quãdam nobis dicendi dedit. Quamvis oratio tota pertineat ad genus judiciale: plurimæ tamen illius partes ad genus demonstrativum referuntur, quibûs nimirum, & infestatur Clodium, & suas res ipse laudat. Argumentum orationis est ejusmodi.

Clodius, pulso in exilium Cicerone, illius domum quasi perduellis civis everterat, areamque Libertati dedicaverat; Cicero postea restitutus, & ab exilio revocatus, domum suam restitui sibi petit. Restituta est.

Ordin-

Orditur à laude Pontificum, apud quos verba faciebat. Clodio conſtat invidiam, & quædam ejus convicia refellit. (*Can. 1. ad 2. num. 32.*) Confirmatio Clodius nullo jure domum Ciceronis diruit. Secundò, nulla religione dedicavit. Probat primam partem: Clodii Tribunatus fuit nullus; ergò irritæ ſunt omnes ejus actiones, & leges, atque adeò illa, quam tulit de Ciceronis exilio, de domo evertenda. (*à num. 34. ad 42.*) Sed eſtò: fuerit optimo jure Tribunus plebis: legem tamen de meo exilio, & mea domo nullo jure, imò contra jura omnia tulit; quia contra judiciorum formam, per vim, &c. (*à num. 43. uſq. ad 100.*) Multa de ſuo diſceſſu, redituquè interſerit, non minùs ad ſuam laudem, quam ad Clodii ignominiam appoſita. II. Nulla religione, imò contra religionem omnem domum ſuam à Clodio dedicatam fuiſſe oſtendit (*à num. 100. uſq. ad 142.*) quò rem totam ſplendide concludit.

ARTICULUS V.

Ordo,

Ordo, & Structura Orationis in Pisonem; nonnullarum in Verrem: duarum post reditum, & triplicis Agraria.

O Ratio in Pisonem. Revocatus è Provincia Piso fuerat suadente Cicerone. (*Vide Orationē de Provinciis Consularibus:*) Romam reversus graviter in Tullium invehit. Illi respondit Orator eā, quæ extat, Oratione; cujus pars triplex. I. Piso improbè Consulatum gessit, (*à n. 2. ad 21.*) II. Turpiter ac nefariè Provinciam Consulare administravit. III. In domestica, & privata vita multa egit nequiter, luxuriosè, crudeliter, & avarè. (*Nunc etiam--num. 64. usque ad 94.*) In peroratione supplicii metum incutit Pisoni longè gravissimi, à conscientia scelerum, & mortalium omnium odio.

Inter Verrinas eminent prima, quarta, & septima. Prima inscribitur Divinatio, seu deliberatio de Verris accusatore constituendo. Verres enim, eloquentiam Tullii reformidans, Cœcilium quemdam dari sibi accusatorem postulabat. Siculi causam à Ci-

à Cicerone ſuſcipi vehementer optabant: oftendit Cicero, ſe Cœcilio anteponendam, hœc ſyllogiſmo. Ille debet conſtitui accuſator, quem maximè volunt ii, quibus facta eſt injuria, & quem minimè vult is, qui injuriam fecit. Atqui Siculi volunt Ciceronem, nolunt Cœciliũ; hunc optat Verres, illum reſpuit. Ergo &c. Stylus eſt ſubtilis, ac temperatus inſequenti oratione, quæ à nonnullis appellatur prima, ab aliis dicitur ſecunda; nihil eſt aliud, quàm præparatio, & quaſi veſtibulum aliarum, pertinetquæ ad genus deliberativum: In ea quippe quæritur, an nova ratione utendum ſit in accuſando Verre? Probat Cicero, novam eſſe adhibendam; nempe non utendum oratione perpetuâ, ſed producendos teſtes, & illorum perſcripta teſtimonia preferenda; ſequè ita facturum denuntiat, ob eam maximè cauſam; quod Verres duo moliatur: primò extrahere tempus uſquè in ſequentem annum, quo futuri erant Conſules Metellus & Hortenſius, amici Verris. Secundò corrumpe-

rumpere Judices pecuniâ: quòd cùm crebrò id temporis accideret, Judices gravè laborabant infamiâ.

Illis oblatam opportunitatem, ait in exordio defendi hanc infamiam, & reum insignem compertumquè, spretâ ejus pecuniâ, infidiisquè, condemnandi. Vanam spem Verris amplificat, ex vita scelerata, & copia criminum, quibùs ille obruitur. (*num. 10. Etenim, quid est ---*) Ejus infidias patere dicit eorum ipsorum confessione, quibus negotium dederat, ut judices pecuniâ corrumperent. (*num. 16. Quam spem nunc.*)

Alterum argumentum, nempe, quòd elahi conetur Verres Ciceroni, & causam differre in sequentem annum, tractat (*num. 21. Ecce autem illis.*) Metellumquè & Hortensium reprehendit, qui reo tam improbo patrocinentur. Ipse pollicetur, se diligenter, ac severè dicturum, & nova illa ratione accusandi usurum. Hortatur Judices ad rectè, constanterquè obcundas munus sui partes, præcipuè M. Glabri-

onem huic iudicio præpositum. Eadem in peroratione repetit (num. 50. Quapropter primum.)

In IV. Verrina Siculos complures à Verre spoliatos bonis, honoribus, & vitâ, non minus dolenter, quàm eleganter exponit. In VII. disputat contra Hortensium, Verris patronum, qui defendebat illum, eo præsertim nomine, quòd esset bonus Imperator, & bellica virtute præstans. Laudem hanc nequaquam Verri convenire, ostendit à duplici capite, & bello: altero, servorum fugitivorum, in quo Verres Siciliam non modò non defendit, verùm etiam perturbavit avaritiâ suâ, & luxuriâ; alterò prædonum, in quo idem Verres maxima admisit crimina avaritiæ, Majestatis, libidinis, & crudelitatis.

S. I.

Oratio post reditum ad Quirites.

Tullius graves inimicitias gerebat cum P. Clodio, qui nobilitate generis, & amicorum potentiâ florens effecit, ut Cicero in exilium pelleretur, annò ætatis 49. urbis

urbis conditæ 695. eo nomine: quòd in conjuratione Catilinaria multos Proceres, indictâ causâ, necandos curavisset. Profectus est in exilium Cicero: Sed per amicos vicissim revocatus Romam est decimo post mense. Illis gratias agit primum quasi publicè, ac toti populo; deinde privatim in Senatu. Quæstio est in genere demonstrativo: laudat beneficium, quò affectus est: dum singulari benevolentia populi, & Senatûs ab exilio revocatus fuit, abrogata Clodii lege.

Ut intelligatur exordium orationis ad Quirites, observandum est, amicos Ciceronis, priusquam in exilium proficisceretur, obtulisse illi sese paratos ad dimicandum, ut in civitate retinererur: Tullium verò metuentem, ne civile bellum excitaretur, non sine populi strage, maluisse in exilium proficisci. Hanc suam erga populum charitatem in exordio commendat: cujus incolumitati caput suum se devovisse, prædicat. (*Quod precatus.*)

Incipit amplificare beneficium (num. 2o.

Etsi

Est homini--) cum affirmat eleganti inductione, jucundiora esse sibi omnia illa bona, quæ recepit à populo revocatus: quàm olim erant, cum iis ante calamitatem frueretur, nempe fortunas, amicos, liberos, honorem, & patriam.

In confirmatione duo capita, duas dotes beneficii explicat. I. Quòd populus calamitatem Ciceroni detraxit. II. Quòd dignitatem auxit (*num. 5. Quorsum--- & num. 6. Nam in ipso---*) Utramquè partem probat, primò, comparando reditum suum, & studia, consensumquè populi in se revocando cum reditu aliorum quorundam illustrium civium, qui pariter ab exilio fuerant olim revocati. P. Popilii. Q. Metelli, & C. Marii, quos minore gloria fuisse restitutos docet-- (*Non enim*) Secundò, narrando ea, quæ amici, præsertim Lentulus, Milo, Sextius. &c. fecerunt, ut restitueretur. (*num. 11.*)

Peroratio. Pollicetur gratum, & memorem animum (*num. 18. En ego---*) Deinde fortitudinem in còercendis improbis,

bis, & hostibus Reipublicæ (num. 19. *Quod si quis---*) Eadem repetit (num. 21. *quam mihi---*) ubi eleganter explicat difficultatem referendæ pro tanto beneficio gratiæ, & (num. 24. *Quapropter---*) quò totam orationem concludit.

S. II.

Oratio post reditum in Senatu.

IN exordio negat, se parem esse referendis pro accepto beneficio restitutionis suæ gratiis: in quo uno contineri dicit omnia beneficia, quæ Superis, patriæ, parentibus debentur.

In confirmatione profitetur, se immortalitatem quandam à Senatu consecutum esse. Hoc probat inductione. Consules, Tribuni, Prætores, Consulares viri, & Senatûs Principes reditum Ciceronis postulârunt, decreverunt, ornaverunt, & quoddam quasi triumpho illum revexerunt; ergo &c. (num. 3. *Itaq;---*)

Invehitur (num. 9.) in duos Consules ejus anni, quò pulsus erat in exilium, Gabinium, & Pisoem, quorum invidiâ, & scelere

scelere calamitatem hanc pertulerat. (*Sed fuerunt ---*)

Redit ad laudandos amicos, maximè Tribunos, Milonem, & Sextium (*num. 18. Quid ego--*) tum Prætores (*num. 21. Jam verò Prætores--*) deniq; Lentulū, Metellum, & Pompejum (*num. 31.*) Causas affert, cur maluerit in exilium ire, quàm se vi defendere (*Quibus ego rebus.*)

Pollicetur in peroratione majus, quàm unquam antea, studium in defendenda Republica (*num. 35. Quapropter ---*) & spæ restitutionis gloriam immortalem refricat. (*num. 36. Pro me--*)

Inter selectas Tullii Orationes, quæ unum in libellum congestæ fuerunt, reperitur oratio tertia ex illis, quæ Agrariæ vocantur. Ea, cùm sit valdè salebrosa, & parùm digna, quæ in selectas orationes referretur: intelligi commedè nequit, nisi priores duæ exponantur: licèt illæ sint in genere deliberativo, hæc in demonstrativo.

S. III.

Oratio agraria in Senatu.

Consu.

Consule Cicerone, P. Servilius Rullus Tribunus plebis legem Agrariam tulit de agris à Populo Romano ex hoste captis in cives distribuendis. Hanc distributionem penes Decemviros, ob eam rem creandos, volebat esse, iisque faciebat potestatem vendendi vectigalia, colonias deducendi, &c. Rulli mens, & consilium duplex erat: primò populum demulcere agrorum largitione; secundò, se, suosq; Decemviros locupletare.

Refutat hanc legem Cicero, & iniquam, inutilemque esse docet. Exordium desideratur. Confirmatio docet, hanc legem damnosam esse populo Romano, & solis Decemviris utilem. Ingreditur Cicero per egregiam exclamationem, sustentationem, & prosopopœiam (*num. 1. Hæc per Deos immortales--*) Ostendit I. venditionem vectigalium non posse fieri sinè detrimento populi. II. Item emptionem agrorum (*num. 14. Videtis jam--*) III. Denique coloniarum deductionem.

Concludit, non tantum agros, & vectigalia,

galia, sed Rempublicam ista lege Agraria periclitari. (*numer. 21. Non queror--- Quamobrem per Deos---*)

§. IV.

Oratio Agraria ad populum prima.

E Andem legem Cicero dissuadet. In exordio benevolentiam populi sibi maxime conciliat, à quo se Consulatum accepisse profitetur; cum nulla majorum nobilitate commendaretur. Eam ob rem prædicat, se popularem, hoc est, populi utilitatibus unice deditum semper fore; quam laudem arrogare sibi Rullus auctor legis Agrariæ non potest, qui ostentatione quadam insidiosæ largitionis Rempublicam perturbat, & perniciem populi molitur. (*à num. 1. Est hoc - - - ad 10. Neque enim . - -*) Adversarios deinde in odium adducit, qui sua consilia Ciceronem Consularem celaverint; qui clam, & nocte convenerint, &c. quibus è signis conjicit, illos contra Rempublicam moliri (*num. 21. Itaque ut initio--*) Tertiò, removet finistram præjudicium; suspicari enim aliquis

quis poterat, Ciceronem odiô Rulli ejus legem dissuadere; cùm sæpè accideret, ut Consules à Tribunis plebis dissiderent. (num. 14. *Omni hoc nobis---*)

Propositio: Lex agraria est iniqua, & inutilis. num. 15. *Atque ego---*) Confirmatio. Probat, legem hanc esse iniquam; libertatem quippe populi imminuit creando Decemviris, quibus potentiam immanem, ac tyrannicam tribuit, privat magnam populi partem suffragiorû jure, &c. Expendit singula legis capita, colligitque inde illius iniquitatem. Jam ejus inutilitatem demonstrat ex eo: quòd opes populi non augeat illa lex, sed opes tantùm Rulli, & Decem virorum. Expendit pariter, & insectatur varia legis capita, ut venditionem agrorum (num. 35. *Datur igitur eis---*) Venditionem locorum etiam extra Italiam, quæ publica sint facta, (n. 38. *habetis unum - - -*) Quo prætextu, dicit Cicero, dari Decemviris jus, & potestatem regna integra, & provincias vendendi. (*Quid Alexandria num 41.*)

Vedi-

vestigalium (num. 46. Non est satis.)
 venditionem prædæ, & manubiarum,
 exceptis tamen manubiis Imperatoris Pom-
 pei; quam exceptionem ridet (num. 58.
Vix jam videtur---) Deductionem co-
 loniarum, præsertim in agrum Campanum,
 (num. 71. Deinde--- num. 75. Etenim
 ager. --) Multis probat agrum dividi non
 debere, aut alienari (num. 80. Majores
 nostri---usque ad num. 95.)

Peroratio incipit num. 97. (*Hec tu P.
 Rulle---*) Proficitur, se contra iniquas le-
 ges fortem semper in tuenda Republica,
 & popularem in defendenda pace, concor-
 dia commodisque populi futurum.

S. V.

Oratio Agraria, ad Populum secundæ.

Sylla Dictator, oppressâ Republicâ, re-
 rum potius, multos agros privatos, pu-
 blicosque diviserat partium suarum stu-
 diosis, eamque ob rem istæ possessiones, quæ
 Syllanæ vocabantur, magnâ flagrabant in-
 vidiâ. Rullus accusavit Ciceronem, quasi
 faveret istis Syllanis possessoribus, eorumque

P

posses-

possessiones confirmare, ac sancire vellet. Non modò id negat Cicero, verùm etiam culpam in Rullum transfert, eumq; Syllanarum possessionum potiori jure esse defensorem, docet.

In exordio queritur, quòd accusatus sit ab adversariis, cùm abesset, eosq; in præsens certamen vocat. II. Postulat populi benevolentiam, quem subinsensum animadvertat.

Duplici argumentò probat Rullum turri Syllanas possessiones. Primò, quia legis ab eo latae quadragesimo capite cavetur: ut quæ Syllanis temporibus, hoc est, post Marium. & Carbonem Consules, factæ sunt assignationes agrorum, maneant, & eo jure sint, quo privata quæque optimo possunt esse. Secundò, quia Rullus plures, quàm Sylla, & novas possessiones donat, ac dividit, quibus ipsi placet. Sunt enim agri quidem publicati, nemini tamen assignati, quos Rullus lege sua, cui volet, assignabit.

CAPUT II.

Synopsis Orationum aliquot Ciceronis,
in

in genere præsertim deliberativo.

ARTICULUS I.

Synopsis Philippicæ III. IV. V.

Nonnullas ex orationibus Philippicis legendas præ cæteris hic propono; quia breves, & perspicuæ sunt. Porro illarum argumentum hoc est. Interfecto Julio Cæsare, M. Antonius Collega ejus in Consulatu perturbabat Rempublicam, & conscripto exercitu tyrannidem affectabat, per causam & nomen ulciscendæ necis Cæsaris. Ejus nefarios conatus reprimere Cicero studuit, imitatus Demostenem, qui Philippum Macedoniæ Regem, à quo Græciæ libertas opprimebatur, multis orationibus acriter exagitaverat. Eas orationes Demosthenes Philippicas appellavit: idquè nomen suis orationibus imposuit Cicero; quia, ut olim Philippum Orator Græcus, sic ipse Antonium, in simili defendendæ libertatis causa, insectabatur. Tertiæ Philippicæ occasio & peculiare argumentum est ejusmodi.

M. Antonius, post secundam Philippi-

cam, irâ & pudore incensus, bellum Ciceroni, atque adeo Reipublicæ palàm inferre meditans, copias collegit. C. Octavius Cæsar, qui postea rerum potitus, & Augustus est appellatus, scripto vicissim exercitû veteranorum militum, illi se objecit, eumquē fugere in Galliam Cisalpinam compulit, quam provinciam obtinebat Decimus Brutus. Is acriter etiam obstitit Antonio, & ab eo Mutinæ obsessus est. Quibûs cognitis, habitus est Senatus, ut de publica re deliberaretur. Cicero sententiam hac oratione dixit, svasitquē. I. Ut, quæ privatò consilio fecerat Octavius, comprobarentur auctoritate publicâ. II. Ut præmia decernerentur legionibus, quæ illum secutæ fuerant. III. Ut Octavius Imperatoris nomine ornaretur. IV. Ut Brutus Provinciam Galliam retineret in Senatûs, populiquē potestate. V. Ut Antonius hostis Reipublicæ judicaretur.

Exordium sumit à circumstantia temporis, queriturq; Senatum tardiùs convocatum fuisse in tanto Reipublicæ periculo: gaudet tamen &c. In

In Confirmatione, singulas partes in argumento expositas persequitur, & variis figuris illustrat. Sub finem invehitur in Antonium, qui Octavio ignobilitatem obijciebat; Antonii edicta quædam, & modum convocandi Senatûs carpit. In peroratione graviter Senatum hortatur ad tuendam libertatem: à persona Antonii, & ejus fratris, à consequentibus, à facilitate victoriæ &c.

Non deorat & in senatu, & in populo, qui Antonio faverent, neq; armis cum eo dimicandum, sed mittendis legationibus pacem componendam svaderent. Contra illos disputat Orator, ac Philippicâ IV. probat, agendum esse cum Antonio, tanquam cum aperto Reipublicæ hoste; quia omnium judiciò est hostis declaratus: nempe judiciò populi, Octavii Cæsaris. Senatûs, militum, Decimi Bruti, Galliæ, & ipsorum Deorum.

Exordii sententia hæc est: Frequens concio & vestrum, Quirites, studium magnam mihi spem affert recuperandæ libertatis.

tatis. Propositio continet antecedens enthymematis, nempe hostem Reipublicæ Antonium esse judicatum. (*Eodem n. 1.*) Confirmatio orationis complectitur probationem antecedentis per distributionem, & eorum enumerationem, qui Antonium hostem Reipublicæ judicârunt: Populi, (*n. 2.*) Octavii, (*num. 3.*) Senatûs, (*num. 5.*) Militum (*num. 4. & 5.*) D. Bruti, (*num. 7.*) Ibi fingit, populum sibi assentiri fausta acclamatione, ac subdit: *Rectè, ac verè negatis, Quirites, &c.* Illustrat dilemmate (*num. 8. Si Consul Antonius, Brutus est hostis, &c.*) Addit iudicium Galliae (*num. 9.*) Ac deniquè Decorum ipsorum, (*num. 10.*) Illustrat hæc omnia repetitione crebrâ, subiectione, imprecatione & aliis figuris.

Peroratio continet complexionem antecedentis: ergò agendum armis cum Antonio, ut cum hoste, non legationibus mitendis (*a num. 11.*) Estquè vehemens cohortatio, & amplificatio ducta à consequentibus, à minori ad majus, ab utili, decoro, necessario, &c. Phi-

Philippica V. Provinciam Galliae Cisalpinæ Senatus dederat Decimo Bruto: illū, invito Senatu, ex ea depellere tentabat Antonius Bruto infensus, utpote affini illius Bruti, à quo Cæsar fuerat cæsus, ac Mutinam, Galliae citerioris urbem eximiam, obsidebat. Multi censebant, mittendos ad eum Legatos, qui de pace, concordia agerent. Dissuadet Cicero; quia hujusmodi legatio turpis est Senatui, & perniciofa Reipublicæ.

Exordium ducit à circumstantia temporis. Senatus habebatur Kalendīs Januarii. Diem hunc diu expetitur serò advenisse, dicit, eundem tamen fortunatum, & optatissimum illuxisse, ait, propter novorū Consulū orationem, & constantiam. Ita captat benevolentiam, & in causam ingreditur.

Propositio habetur (*num. 3.*) Confirmatio primæ partis, nempe (turpis est legatio) petitur à repugnantibus: Repugnat enim, ac turpe est, pacem illi offerre, qui hostis est à Senatu judicatus; Id enim inconstantiae, ac levitatis est signum, nequē

cadit in dignitatem Populi Romani. Probat deinde pluribûs verbis, jure hostem esse judicatum Antonium, nec modò Consulis, sed ne civis quidem nomine dignum esse (*a num. 6. ad 25.*) enumeratis Antonii flagitiis, legibus per vim, & contra auspicia perlatis, &c. Concludit hanc partem (*num. 25*) gravi comparatione ironica (*Ergo Annibal hostis: civis Antonius? Quid ille fecit hostiliter, quod hic non fecerit, aut non molietur, & cogitet?*)

Secundam partem confirmationis proponit per occupationem (*num. 26. Quosdam audie dicturos, &c.*) Ostendit perniciosam legationem fore; quia debilitabit militum animos, & impetum belli retardabit. Dissimilem deinde causam esse docet Legatorum olim à Senatu missorû ad Annibalem, & eorum, quos idem Senatus mitteret ad Antonium (*num. 27.*) Tertiâ urget dilemmate: Aut legatis parebit Antonius, aut non parebit: Si pacem volet, si parebit, si Romam redibit; quis illum animò a quò videre poterit? quis vacabit metu?

Si

Si non parebit, ut certò scio; quid opus est Legatos mittere? Ostendit, Legatos ab Antonio contemptum iri, & rejectum (n. 28. 29.) Subjicit conclusionem. (num. 30.) Numer. 35. & sequentibus agit de honoribus decernendis Octavio Cæsari, & aliis benè de Republica meritis. Idem argumentum tractat Philippicâ IV. sed in ea populum alloquitur; cùm priorem orationem habuisset in senatu.

ARTICULUS II.

Ordo, & partitio Philip. VII. & VIII.

Philippicâ VII. pacem cum Antonio faciendam esse negat; quia turpis, quia periculosa, quia impossibilis.

In exordio conciliat attentionem: cùm ait, se, omisissis levioribus negotiis, de quibus Senatus consulebatur rem gravissimâ proponere. Conciliat benevolentiam; cùm profitetur se publicæ tranquillitati studere, ac dignitati Pop. Rom. in eoquè fungi officio viri consularis, & Cajum Pansam Consulem imitari, adducit in odium amicos Antonii, qui pacem cum eo faciendam

esse, putabant. Effugere conatur invidiam, quâ vulgò laborant oſores pacis: affirmat, se auctorem ſemper fuiſſe pacis, nunc autem ſe invitum facere, ut illam diſſuadeat. Hæc munera boni exordii exequitur (*num. 1. ad 9.*) Partitio orationis per interrogationem (*num. 9. Cur igitur pacem noli? Quia turpis eſt, quia periculosa, quia eſſe non poteſt.*)

Primam partem tractat per ratiocinationem, ſive ſyllogiſmum oratorium. Inconſtantia turpis eſt Senatu: atqui ſummæ levitatis eſt agere cum illo de pace, quem Senatus hoſtem Reipublicæ declaravit. Probat hanc minorem propoſitionem, ſive aſſumptionem, ut Rhetores loquuntur, enumerandis decretis à Senatu factis contra Antonium. (*Locus ab antecedentibus, figura, crebra interrogatio, & vehemens: item repetitio, &c.*) Solvit egregiè id, quod objici poterat: Miſſi ſunt ad Antonium Legati: ergò turpe non eſt agere de pace (*n. 14. At Legatos miſimus? Hec me miſerum! cur Senatum cogor, quem*
lauda-

laudavi, reprehendere? &c.) Vide, ut blandē arguit, & offendere Senatum cavet. Nihil esse turpius hac ipsa legatione contendit, & ad pristinam severitatem repetendam hortatur. Addit (*à consequentibus*) summam fore turpitudinem, si admittatur in Senatum Antonius, cujus scelera per elegantissimam congeriem oculis subjicit.

Secundam partem aggreditur (*n. 16.*) & tractat Enthymemate. Orietur ex pace, quæ fiet cum Antonio, bellum gravissimum: ergo pax est periculosa. Probat antecedens ab Antonii, & ejus gregalium potentia, superbia, & libidine. Inscitatur præ cæteris L. Antonium, Marci Antonii affinem. (*O Dii, quis ejus potentiam poterit sustinere? num. 17.*) Adhibet comparisonem cum Gracchis. Tractat consequens antecedentis per communicationem & cohortationem. Operam suam pollicetur. (*num. 19. & 20.*)

Tertiò: Pax esse nulla cum Antonio potest; quia, inquit, omnes illum averfantur, & oderunt, & ille omnes. In hac discor-

dia, & alienatione voluntatū pax esse nulla potest. (*a num. 21. ad 26. Omnia videbitis plena odiorū; delete igitur id velite, quod fieri non potest, & cavete, &c.*)

Peroratio incipit (*num. 26. Quorsum hæc omnis spectat oratio, &c. Libertas agitur Populi Romani. Auctoritas vestra, &c.*) Idem argumentum de repudianda cum Antonio pace tractat priorī parte orationis XIII.

Philippica VIII. post exordium, in quo Panſam Consulē nimiae lenitatis accusat, illos reprehendit, qui bellum cum Antonio susceptum vocari tumultū malebant, quā bellum ostendit, tumultum sinē bello. & quidem gravi esse non posse, & docet, verū bellum: geri cum Antonio, ubi esset s, & signis belli. (*Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem est bellum? &c. Gallia vastatur: quā potest pax esse certior? Vides ironiam, conversionem, &c.* (*n. 7.*) Comparat hoc bellum Antonianum cum aliis (*num. 8.*)

In secunda orationis parte invehitur in

Cale-

Calenum Antonii patronum; quòd pacem ſvadet. Pugnat: maximè exemplis clariffimorum virorum, & ejus rationes acutè, graviterq; confutat (à num. 12. ad 20.)

In tertia orationis parte illos reprehendit, qui de mittendis iterum legatis agitant. (*Dolenter hoc potiùs dicam, quàm contumelioſè: deſerti, deſerti, inquam, ſumus. . . Proh Di immortales! ubi eſt ille mos, virtusquè majorum?*)

A R T I C U L U S III.

Synopſis & argumentum Philippiæ IX. & XII.

Philippiæ IX. Argumentum belliffimæ hujus Orationis hoc eſt: Serviô Sulpi- tiô, in legatione ad Antonium mortuô, honor ſtatuae tribuendus eſt. *Vellem,* (inquit: eleganter in exordio) *Di immortales feciſſent, ut vivo potiùs Serv. Sul- petio gratias ageremus, quàm mortuo honores quaereremus. . .*

Confirmatio tota unicô nititur argumē- tō. Illi honor ſtatuae tribuendus eſt, cui legatio ipſa, quam Reipublicæ cauſa ſu- ſcepit-

sceperat, mortem attulit; Atqui S. Sulpitio legatio mortem attulit; ergo illi erigenda statua.

Initium statim ducit ab ipsa ratiocinationis assumptione, & probat, legationem mortis causam attulisse Sulpitio (num. 2. *Non illum vis hyemis, non niue... non longitudo itineris retardavit, &c.*) Subdit maiorem propositionem (n. 3.) eamq; probat interpretando majorum mentem, & exemplis ab historia petitis illustrando. Redit (n. 5.) ad minorem propositionem, & egregiâ hypotyposi exponit, quemadmodum Sulpitius morbo, & amicorû precibus deterreri à suscipienda legatione non potuerit. *Vos, Patres conscripti, (grave dictu est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Serv. Sulpitium vitâ privastis; quæ cum videretis, se morbo magis, quam oratione excusantē, &c. Reddite igitur ei vitâ, cui vitam ademistis: vita enim mortuorû in memoria vivorum est posita, &c.* (num. 8. 9. 10.) non indigere Sulpitiū ejusmodi statuâ, & honore; culp-

pe

pe cujus vita multis fuerit, præclarisque monumentis ad omnem memoriam commendata (*digreditur hic paulisper in ejus laudes*) tamen hæc erit statua monumentum honestæ mortis, & grati Senatus, ac demum solatium afflicti filii. Sub orationis finem, quænam esse statua debeat, quod Senatus de illa ponenda decretum, singillatim exponit.

Philippica XII. Pansa consul retulerat de Legatis iterum mittendis ad Antonium. Legati decreti erant P. Servilius & M. Tullius Cicero. Confirmatio duas partes habet. Prima, Legati de pace ad Antonium mittendi non sunt. Secunda, minime verò omnium Cicero.

Post exordium, in quo suum, ac Senatus errorem excusat, qui Legatis spem pacis afferentibus crediderit, deponendum affirmat. Ac primò quidem negat, mittendam legationem; quippe, quæ non modo inutilis erit, verum etiam pernicioſa; quia spem, & conatū recuperandæ libertatis infringet (*num. 7. Quid enim potest*
Rei.

Reipublicæ prodesse nostra legatio? Prodesse dico? Quid si etiam obfutura est? Quid si jam obfuit? An putatis, &c. Probat hoc antecedens per dubitationem; enumerando illos, qui, auditiæ legationis, & pacis mentione, curam, & spem tuendæ Reipublicæ, ac libertatis abijcient. (num. 9. Quid autem hoc --) Concludit (num. 11. His igitur omnibus --)

Eandem primam partem confirmationis probat; quia dignitas agitur Populi Romani. Repudiavit Antonius propositas pacis conditiones; facta sunt contra illum plurima Senatûs-Consulta, & decreta; imminet belli, & servitutis periculum; ergo &c. (num. 11. 12. 13. 15. Quid si ne potest quidem ulla esse honesta legatio? Quid censeatis? Ponite ante oculos; -- Ubi sunt --)

Secundum caput confirmationis. Cicero mittendus ad Antonium Legatus non est; agitur ejus dignitas, & fama. Quia prævaricator, & inconstans existimabitur, si pacem Antonio suasurus mittatur, qui legationem, & pacem semper dissuaserit.

(Quo

(*Quo aspectu videre poterō?—num. 19.*)

Alterō argumento probat, se nequaquam mittendū: nempe, quia salus ipsius agitur & vita; dubitari enim non potest, quin illi struantur ab Antonio insidiæ. Auger à minori ad majus. In ipsa urbe vix tutus est ab Antoni satellitibus: quanto minùs in ipso itinere? Amplificat dilemmate: vel concreditur cum Antonio in ipsis ejus castris, vel extra castra; utrobiquè periculum, nulla utilitas, &c. (*à num. 21. ad 29. 30.*) In peroratione tamen denuntiat, se paratum ad omnia pericula, & ad necem ipsam subeundam: si Reipublicæ interfit. Eò pacto mirè conciliat animos, & eò, quò vult, perducit.

ARTICULUS IV.

Oratio in Catilinam prima.

Catilina, viriis, & egestate oppressus, Romam diripere, imò Romanum Imperiū exscindere conjuravit, ascitis in conjurationis consiliū Romanis aliquot Proceribus. (*Lege Florum lib. 4. cap. 1. Sallustium de conjuratione Catilinæ.*) Cicero
 nefaria

nefaria consilia detexit. & ad Senatum derulit. Senatores in duas abiêre sententias: alii necandû continuò Catilinam cum foclis censebant: Cicero, & alii ducebant, lenitate utendum tantisper, dum se ipse proderet; nondum enim planè convictus habebatur: imò aderat in Senatu, tùm hanc orationem Tullius Consul, tanquam eloquentiæ maturæ fulmen, in eum vibraret.

Suadet igitur Catilinæ Cicero, ut ex urbe discedat in voluntarium exilium, & paratam poenam fugiat; aut in castra Manlii unus è conjuratis proficiscatur, & bellum indicat Reipublicæ palâm, & siné detrimento civitatis opprimendus. Timebat Cicero, ne, si conjurati vastarent incenderentq; Romam, ipse primus omnium necaretur; itaq; per causam publicæ utilitatis sibi consulit. Duæ sunt partes orationis. In prima docet, esse utile ac jucundû Catilinæ, ut ex urbe discedat: in secunda probat, non esse utile Reipublicæ, ut interficiatur.

In exordium, quod abruptum, ac plenû iracundiæ & indignationis est, ipsum Catilinam

tilinam præsentem acriter compellat, statimque proprostitutionem Orationis subjicit, hortaturque, ut ex urbe discedat. Primò, quia patet ejus conjuratio, propter quam, & propter anteaclæ vitæ flagitia omnibus odio est. (*Etenim quid est? num. 6. Recognosce tandem num. 8.*) Omnia conjuratorû consilia, deliberationes, conventicula enumerat (*Quæ cum ita sint--- num. 10.*) Negat, se fugam illi svadere, privato periculô teritum, sed publicô (*num. 11.*) Insectatur deinde vitam ejus, & flagitia tum privata (*Quid enim est? num. 13.*) Tum publica. (*Potestne tibi---*) Addit comparationem triplicem â minoribus, & prosopopœiam patriæ hortantis Catilinam, ut discedat (*num. 17. 18.*) Hanc esse mentem Senatûs, Equitû, civium reliquorum affirmat. (*num 20. 21. Nequè hi solùm ---*) Et suam. (*Quanquam quid --- num. 22.*) Ut injucunda debeat esse Catilinæ omnis in urbe morâ: (quod erat primum argumentum) sic jucundus debet esse illi discessus ad Manlii castra, ubi bello,

lo, & cædibus indulgebit. Hæc est secunda ratio, cur discedere debeat. (*Quam obrem, ut sæpè num. 23.*)

Secunda pars orationis. Non est è Republica, ut Catilina interficiatur. Id enim si fiat: conjurati remanebunt in urbe, neque, nisi eâ vastatâ, eversâquæ, conquiescent. (*Nunc ita me --- num. 27.*) Id confirmat exemplô summorû virorû. (*n. 29. His ergò.*) Illustrat egregia similitudine à morbis sumpta. (*num. 31. Ut sæpè.*)

Peroratio triplicem complectitur Apostrophen. I. ad Senatores, quibus omnium suum studium pollicetur ad exstinguendam conjurationem. II. Ad Catilinam. III. Ad Jovem, ut patriam tueatur contra cives nefarios. (*Polliceor vobis &c.*)

Motus hæc oratione Catilinæ, discessit ex urbe. Cicero suum populo gaudium significat secunda oratione, probatquæ, optandum Reipublicæ, & utilem conjuratorum discessum fuisse.

Primò; quia magis in urbe timendi erant, quàm extra urbem. Quod confirmat
enu-

enumerando illorum scelera per exclamacionem, ethopœiam, congeriem, & alias triumphantis eloquentiæ figuras Quo in loco digreditur ad eos refellendos, qui Tullii severitatem in ejiciendo Catilina incubabant. (*num. 12. At etiam sunt...*)

Secundò. Quia facile impiorum conatus, & arma opprimuntur ab exercitu Republicæ. Id ostendit eleganti comparatione copiarum, & militum Catilinæ, qui omnes obæerati, parricidæ, sicarii, &c. cum copiis populi Romani. (*Exponam vobis... num. 17.) tum (n. 18. Primum genus est-) (num. 24. Instruite nunc.)*

In peroratione hortatur cives ad patriæ custodiam. II. Deorum auxilium promittit. (*Quæ cum ita sint; num. 26.)*

ARTICULUS V.

Tertia Catilinaria.

Cicero laudat suam in detegenda, & extinguenda conjuratione diligentiam, & conservatam à se Rempublicam prædicat: quod beneficium tamen cum referat acceptum superis: gratias illis agendas, & hunc

hunc diem solemnī supplicatione celebrandum suadet. Primam partem, & suam diligentiam, prudentiamquē declarat, enumeratis splendide variis circumstantiis detectæ conjurationis. Secundam ostendit, enumerando manifesta divinæ tutelæ in hoc negotio documenta.

ARTICULUS VI.

Quarta Catilinaria.

COmprehensi fuerant in urbe præcipui quidam conjurati, & in carcerem conjecti. Cæsar censebat, illos mitiore afficiendos poenâ: Syllanus, morte mulcandos. Hujus sententiam Cicero amplectitur, & persvadet hoc argumento. Æquum est, cives convictos infandi sceleris, & cum Reipublicæ periculo summo conjunctos, morte mulcari. Duo poterant objici. Unum, esse crudelitatis, primarios cives necare. Alterum, difficile esse viros nobilissimos extremô afficere suppliciô. Primum refellit ac docet, improbos cives è medio tollere non esse crudelitatis, sed lenitatis potius. Quod alterû caput spectat, ostendit,

dit, rem sibi facillimam fore. Tota oratio
infigeñt artificiõ tractatur, ne offendatur
Cæsar, & Orator suas laudes cum patriæ
charitatẽ subtiliter miscet. Vicit ejus sen-
tentia: necati sunt in carcere conjurati.

C A P U T III.

*Synopsis aliquot aliarum Ciceronis Ora-
tionum, præsertim in genere judiciali.*

ARTICULUS I.

Oratio pro Rege Dejotaro.

Dejotarus, Rex Gallo-Græciæ, partes
Pompeji secutus fuerat belio civili.
Victo Pompejo, rediit in gratiam cum
Cæsare, quem tamen voluisse per insidias
interficere, accusatur à Castore suo nepo-
te, & Philippo Medico, Dejotari servo.
Defenditur à Cicerone.

Callidè incipit à timore suo, & pertur-
batione, cujus causas affert: novitatem
judicii de capite Regis, accusatorum indi-
gnitatem, quorũ unus est Dejotari nepos,
alter servus; Cæsaris personam, qui iudex
in suo periculo: deniq; ipsum locum; non
enim agitur hæc in foro causa, ubi ma-
gnam

gnam Oratori fiduciam, & alacritatem præbet concursus populi, sed intra domesticos parietes, & in ædibus Cæsaris. (*a num. 1. ad 7.*) Admisceet singulis penè verbis aliquam Cæsaris laudem. Ita benevolentiam, & attentionem captat. Tertiū exordii munus est, ut odium struatur in adversarios; id præstat (*a num. 7. ad 15*) allatis causis, quibûs illos impulsos ad accusandum fuisse docet. Cæsaris deniquè fidem & clementiam implorat, & inimicitias ejus priores, atquè iram in Dejotarum sapienter mitigat.

Exordio subjicit narrationem, seu resurrectionem præjudicii gravis; nempe: quod in bello civili tulisset arma Dejotarus contra Cæsarem. Id quo modò gestum sit, narrat singulari artificio, & excusat Regem. Primò, quia Senatui Pompejanas partes amplexo parendum putavit. (*numer. 11. Cum audisset*) Secundò, deceptus est rumoribûs. Tertiò cessit auctoritati Pompeji, qui cæteros omnes ante Cæsarem rerum gestarum gloriâ superavit. (*n. 12.*)

Quartò

Quartò discessit à Pompejo post Pharsalicum praeliū, opem Cæsari multis in rebus tulit pro eo dimicavit, &c. (*num. 13. 14.*)

Confirmatio quatuor partes habet. (*Is igitur, &c. num. 15.*) I. In prima ostendit Orator Dejotarum non struxisse insidias Cæsari. Primò, à persona Dejotari, qui nec tam sceleratus est, nec tam ingratus, nec tam demens, ut id consiliū caperet. (*At credo à num. 16*) II. Ab ipso crimine, quod neq; aptè ad suspicionem movendam, neq; probabiliter confictum est. (*At quàm non modò, non credibiliter. Quàm festivè crimen contexitur! num. 19.*) III. Ab ipsa Dejotari, & servorum modestia, quiete - - - (*num. 20. Obsecro, C. Cæsar, repete temporis illius memoriam---*)

Secunda pars confirmationis. Dejotarus contra Cæsarem exercitū non comparavit. (*num. 22. Reliqua pars accusationis.*)

Tertia. Non fuit alienò animò à Cæsare. (*num. 24.*) Probat à repugnantibus: pecuniam dedit Cæsari, ejus exercitum

Q aluit,

aluit, excepit hospitio, &c. In triplicem demum bello, Alexandrino, Pontico, & Africano nulla re illi defuit. Refellit, (n. 25.) quod adversarii jactabant, Dejotarum versum quemdam protulisse in odium Cæsaris, imò adversis de eo rumoribus gestientem in convivio saltavisse: (*Quid deinde furcifer? quò progreditur? num. 16.*)

Quarta pars. Insectatio est adversariorum, quorum describit impudentiam, impietatem, crudelitatem, avaritiam; quorū calumnias refellit. (num. 27. 28. usq; ad num. 35.) Illud præcipuè deplorat, quòd servi testimonium audiatur, & à comparatione amplificat. (num. 30. 31. 32.) Peroratio (num. 35 ad 43.) tota in eo est, ut Cæsar Dejotaro concilietur.

ARTICULUS II.

Oratio pro Milone.

Gerebant inimicitias Milo & Clodius. Obviam facti non procul Romā, pugnam inierunt, in qua cæsus Clodius. Milo accusatus fuit: quasi per insidias, & ex conposito Clodium adortus, illum interfecisset.

fecisset; Cicero contrà ostendit, Clodium insidiatum esse Miloni, non Milonem Clodio. Cùm timeretur, ne quis tumultus existeret propter Clodii & Milonis amicos ad vim, & pugnam paratos: Pompejus Reipublicæ curam gerere à Senatu jussus, armatos milites in foro collocavit, quorum aspectu Cicero vehementer est perturbatus. Hinc sumit exordium, & eos milites favore causæ suæ profitetur, hortaturque Judices, ut magno animo fiat. Mox præjudicia quædam refellit, quibus Milo videbatur jam condemnatus à Senatu, & à Pompejo, imò populi voce, qui negabat, absolvi posse illum, qui hominem à se occisum fateretur. (*à num. 7. ad 24.*) Sequitur narratio. (*à num. 24. ad 32.*)

Confirmatio duas partes habet. Prima: jure interfecit Clodium Milo, à quo sibi videbat insidias, & necem strui. Secunda: Cum laude interfecit; ergò est absolvendus, imò donandus præmiò.

Jure interfectus est Clodius: quia insidias Miloni struxit, non Milo ipsi; qui

Q2

neque

nequē insidandi voluntatem habuit, nequē facultatem: quippe nullā utilitate, nequē odiō, nequē indole ad vim comparata, fuit impulsus ad cædem Clodii; cū Clodius istas omnes causas habuerit, ac præterea spem impunitatis. Deniquē ipse palām iactavit, Milonem brevī periturum. Deinde Clodius magnam habuit facultatem struendi insidias. Milo nullam. Respondet tribus capitibus quæ obijci poterant: *Cur ergo victus est?* Sc. ac demum concludit (num. 68.)

Secunda pars confirmationis Milo dignus est laude, qui Clodium interfecit, hominem videlicet sceleratissimum, pestem Reipublicæ. Ejus scelera enumerat: amplificat odium, quō illum populus prosequebatur adeō, ut excitare Clodium, nec ab inferis, si fas, velit. Exemplis Græcorum complexionem ornat; ac demum divinæ providentiæ casum illum salutarem Reipublicæ assignat. Peroratio tota est ad misericordiam composita; videtur in ea Tullius triumphare. Neque Milo mul-

Status

Status fuisset exiliô: si, quemadmodum est hæc oratio scripta, sic recitata fuisset. Verùm Orator, metu militum percussus, tirubanter, ac timidé dixit.

ARTICULUS III.

Oratio pro P. Quintio. & pro Sexto Roscio Amerino.

S. I.

Oratio pro P. Quintio.

SEXTUS Nævius, homo fraudulentus & avarus, cùm pecuniæ summam non levem deberi sibi à Publio Quintio contenderet: cum vadatus est apud Prætozem. Dia vadimoniũ distulit Prætor, & Quintius interim itineris necessarii causâ Romam discessit, relicto procuratore, qui vadimonium obiret. Nævius, absente Quintio, vadimonium præstat, postulatquẽ à Prætoze, ut condemnetur, tanquam vadimonii deserti reus, & ejus prædium ac fortunas invadit ex edicto Prætoris, ut aiebat.

Cicero tria ostendit. Primùm, non debuisse Nævium postulare à Prætoze, ut

bona Quintii possideret; quia falsum est, debitam Nævio esse pecuniam, quam à Quintio repetit: Deinde; quia falsum est desertum fuisse à Quintio vadimonium. Secundum docet, bona Quintii ex edicto Prætoris non potuisse possideri; quia non fuit Quintius edicto Prætoris comprehensus. Tertiò probat, Nævium bona Quintii ex edicto Prætoris revera non possedisse; quia in ejus prædiū involavit prius, quàm edictum à Prætore pronuntiatum fuisset. Causa est in genere judicialis: quæritur enim, an Nævius Quintii bona ex edicto Prætoris possederit?

In Exordio, quod numeris decem absolvitur, deplorat Orator Quintii calamitatem, qui gratiâ Nævii, & Hortensii eloquentiâ opprimatur; implorat opem Judicum, queritur, quòd ipse priori loco, ac brevissimò temporis spatio cogatur perorare, &c. Exordio subjungit Narrationem (num. 11. *Id, quòd facilius*) Narrationi propositionem, & distributionem orationis (num. 36. *Negamus. Ostendam primum, causam non fuisse, cur, &c.*) Co. 2

Confirmationis prima pars. Nulla fuit causa, cur Nævius postularet à Prætorè, ut liceret possidere bona Quintii; quia nihil debuit Nævio Quintius; ab eo enim annò toto, & ampliùs nihil postulavit. An credibile est hominem avarum, cui deberetur magna pecuniæ summa, tam diu fuisse tam quietum, tam modestum tam sui juris immemorem, non ausum esse appellare Quintium, cujus nunc jugulum, & caput petit? Hoc miris modis facete amplificat. (*Quis tam dissolutus... num. 37. Appellandi tempus non erat, &c.*) Urget dilemmate. (*num 41. Restat, ut..*) Probat secundò eandē partem; quia Quintius vadimonium non deseruit, quippe, qui ob iter necessarium Româ tunc abesset ut multi testantur. (*Ait esse num. 57.*) Insistatur pluribûs verbis Nævii crudelitatem, qui socium, &c. exuere bonis voluerit. (*Quid si debuisset, num. 48.*) Amplificat graviter hunc locum à consuetudine proborum civium, &c. ab innocentia & simplicitate Quintii.

Secunda pars confirmationis. Nævius non potuit bona Quintii possidere ex edicto Prætoris. Expendit Cicero post idoneam transitionem edicti verba singula, negatquæ, iis Quintium contineri; quippe, qui non latuerit, non solum verterit, &c. qui deniquè à suo Procuratore defensus fuerit, (*Docui, quod primum pollicitus sum* --- num. 60.) Solitudinem, & inopiam Quintii dolenter exponit. (numer. 17. *Quod si tum* - - -)

Tertia pars confirmationis per dialogismum exponitur. Nævius bona Quintii non possedit ex edicto. (*Diffidebam* - - - num. 77.) Probatur dilemmate. Si ex edicto possedit necesse est, ut nuntius, qui lictores admonuit, ut dejiceretur de prædio Quintius, confecerit triduò sexcenta passuū millia; hoc enim intervallo Quintii prædium Româ distat; aut nuntius à Nævio missus fuerit ante edictum. Primum est impossibile, alterum improbum. Urget acriter adversarium: atquæ ut in re manifesta triumphat.

Pero-

Peroratio duas partes habet: enumerationem, ſive anacephalæoſim, in qua repetit argumenta, & probationes allatas (n. 26. *Oſtendi quàm multa.*) II. Affectum miſericordiæ erga P. Quintium, odii erga adverſarios. Concludit obteſtando Judicem (num. 99. *Itaque &c.*) Inſignis eſt hac in oratione varietas, & copia figurarum, quarum nomina, uſum, exempla protulimus in tertia hujus libri parte, cap. 2. & quas peritus Magiſter Candidatis Eloquentiæ ſingillatim edifferet

S. II.

Oratio pro Sexto Roſcio Amerino.

Ocelſus fuit Romæ Sextus Roſcius Sexti hujus Roſcii pater. Ejus bona proſcripta, & empta ſunt à Chryſogono nobili potente, & avaro cive. Erucius Cauſidicus Sextum Roſcium accuſavit parricidii; defendit Cicero, nec modò innocentem probavit eſſe, verùm etiam reos accuſatores. Quæſtio judicialis eſt, an Sextus Roſcius patrem occiderit?

Exordium. Excusat audaciam ſuam

Q5

Cicero,

Cicero, qui contra opes, & potentiam Chrysogoni Roscium defendendum suscipiat, dum tot alii Oratores egregii tacent: cum ipse nequē ætate provectus, neq; in foro, causisque sit versatus. Vocat in invdiam adversarios: Judices reo conciliat: quæ munera sunt exordii.

Narratio ducitur (*num. 14. Atque ut.*) Exponit (*num. 27.*) Consilium ad versariorum de accusando S. Roscio patricidii, (*Quod is simul---*) Et eorum crudelitatem graviter iofatur (*num. 29. Quid primum---*) Auget comparatione cum facto Caji Fimbriæ.

Confirmationis prima pars. Sextus Roscius non occidit patrem: iustificatur per argumentationem. Ille non occidit patrem, qui nullam habuit causam occidendi patris. Probatio propositionis. Quia tantum scelus sine gravi causa suscipi non potest. Atqui nullam habuit causam patricidii Sextus Roscius, neq; ex parte sua, qui non est sceleratus, audax, libidinosus, &c. neque ex parte patris, cui non erat invisus.

Solvit

Solvit nonnulla, quæ objiciebat accusator, qui Roscium patri invisum ideo probabat esse: quia illum ruri distinebat, & removebat ab urbe; quia illum exhæredare cogitabat. (*Occidisse patrem n. 37.*) Ridet ineptiam accusatoris, qui tam futilibus utatur argumentis (*Nemo nostrum est. — num. 35.*) Complexionem rationationis affert (*num. 61. de parricidio. —*) & multa de parricidii gravitate differit. Exornat hunc locum communem exclamatione, distributione, &c. (*Quanto majores nostri, num. 70.*)

Eandem primam confirmationis partem altero probat argumento, quod explicat per dilemma oratorium. Non occidit patrem S. Roscius; quia nullam ejus occidendi facultatem habuit. Transito per concessionem (*num. 73. Esto causam.*) Dilemma est ejusmodi. Vel per se occidit, vel per servos, aut sicarios: neutrum dici potest. Per se non occidit; quia Romæ non erat. Non per sicarios, quos non novit homo ruri assiduus, & frugi: non per

Q6

servos,

fervos, quos in quæstionem dari ultro postulat, & obtineri per adversarios non potest. (*Reliquum est---num. 77.*)

Confirmationis altera pars. Adversarii Sextum Roscium occiderunt; quia occidendi magnam causam habuerunt, nempe utilitatem. Ratiocinationem Cicero sic informat. Illi dicendi sunt potius occidisse Roscium, qui magnas ex ejus nece utilitates adepti sunt. Propositionem probat celebri dicto Cassii. (*num. 84. L. Cassius---*) Assumptionem ostendit enumerando tum opes S. Roscii, quibus inhiabant; tum eorum avaritiam & audaciam. (*In hac enim, num. 86:*) Complexionem ornat antithesi (*Restat Judices---num. 88.*)

Eandem secundam confirmationis partem probat eleganti inductione rerum, quæ eandem Roscii consecutæ sunt; ex quibus concludit, majorem occidendi facultatem adversariis fuisse, quam ipsi Sexto Roscio. (*Videamus nunc---num. 92.*) Sunt autem illæ res; prima audacia T. Roscii, unius ex adversariis, qui palam cum accusatore sedebat.

ſedebat. Secunda, nuntius cædis magna celeritate factus Roſcio Capitonî (num. 96. *Quis primus---*) Tertio Capitonis perfidia in fallendis legatis ad Syllam miſſis. (num. 109. *Venit in decem.*) Quarto, quæſtio de ſervis? (num. 119. *Dixi jam antea*) Quinto, Chryſogoni potentia & avaritia, quem ita infeſtatur, & Syllam: ut utrumquæ gravius lædere caveat.

Peroratio incipit (num. 142. *Verum hæc.*) In ea & odium in adverſarios, & commiſeratione in Roſcium egregie ſtruit.

ARTICULUS IV.

Oratio Pro Q. Ligario.

Oratio pro Q. Ligario tota ſubtiliter & acutè tractatur. Cauſa quippe lubrica, & difficilis, in qua Cæſar ipſe de injuria, quæ dicitur illi facta, Judex eſt. Q. Ligarius præerat Africæ: cùm ortum eſt civile bellum inter Pompejum, & Cæſarem. Pompeji partes amplexus, repulit ex Africa Q. Tiberonem, qui profitebatur, in eam ſe venire, ut eandem Cæſari traderet. Accuſatur à Tiberone primò, quòd

quòd repulsus injustè fuerit ab Africa per Ligarium. Secundò, quòd Ligarius Pompeji partes fuerit secutus. Tertiò, quòd infensus fuerit Cæsari.

Concedit Cicero, Ligarium in Africa fuisse, idq; in exordio statim profitetur; at nihil ab eo factum iniquè in Africa, ostendit in narratione (*u. 2. Igitur Ligarius.*)

Confirmatio. Nihil contra Cæsarem molitus est Q. Ligarius, siue cum in Africam Legatus profectus sit, siue cum eam administravit, siue postquam civile bellum exarsit, & Varus contra Cæsarem Africam occupavit. Retorquet crimen in ipsum Tuberonem; qui potiore jure dicendus est infensus fuisse Cæsari, quàm Ligarius; quippe, qui & in acie Pharsalica contra Cæsarem pugnavit, & exclusus Africâ, suas querelas ad Pompejum detulerit.

Ejus crudelitatem multis verbis exagitat, & à Cæsaris clementia amplificat. Hæc posterior, & præcipua pars confirmationis est: Tertiam, nempe quòd Pompeji partes.

partes secutus fuerit Ligarius, insigni artificio tractat (*num. 17. Ac primus additus---*) Pompejum, & Pompejanos excusando, Cæsaris clementiam, & moderationem victoriæ commendand; id quod in peroratione illustrius, acrius quàm facit (*num. 29. Itaque num tibi---*) Profert illustrissimos viros, qui pro Ligario deprecantur (*num. 34. Videsne*) Vicit Cicero, & causam obtinuit.

ARTICULUS V.

Oratio pro Cnejo Plancio.

CUM Ædilitatem simul peterent Plancius, & Latrentis: Plancius eam adeptus est, rejectus Latrentis: qui ratus, injuriam sibi factam, accusavit Plancium, quod largitione populum corumpisset Quæstio igitur est in genere judiciali: an Plancius reus sit ambitus, an populi suffragia malis artibus venatus fuerit.

In exordio conciliat benevolentiam Judicem Plancio, Laudatque ejus in seipso Cicerone curando, cum exularet, fidem, tum integritatem vitæ, &c. Adulatur obiter

ter Laterensi, cujus amicitiam retinere se velle profitetur (n. 2. *Sed mihi in causa--*)

Confirmationis duæ sunt partes. Prima: Rectè, ac jure obtinuit Plancius Ædilitatem, quàmvis nobilitate sit inferior Laterensi. Primò, quia in comitiis non semper dignitas candidatorum spectatur; sed populus, quibùs collibitū est, favet, ac sæpè gratiā, precibùs, temeritatè, non judiciò, & veritate ducitur (*Non enim comitiis --- num. 9.*) breviterq; carpit Laterensis negligentiam, & superbiam in hoc Magistratu petendo. Secundò, quia Plancius est Equestris Ordinis, cui Ordini semper Ædilitas patuit. (n. 17. *Quid si populi ---*) & certis de causis, quas enumerat, (num. 19.) plura tulit meritò, ac facilè suffragia Plancius, quàm Laterensis. Addit varias virtutes Plancii, & egregias dotes, quibùs populum jure sibi devinxit, modestiam in licentia militari (num. 17. *Vitia, me hercule---*) Prudentiam, & æquitatem in tribunatu & Quæstura (num. 28. *In Macedonia---*) Item in urbe. (*Tribunus ple:*

plebis---) Item domi (*Omitto illa---*) Deniq; levia quædam refellit, quibûs Plancium *Ædilitate indignum probare Latere* contendebat. (*Hunc tu vitæ--num. 30. Pater verò --- num. 31. Asperius, inquit --- num. 33.*)

Secunda pars confirmationis. Adversarius crimen ambitûs probare non potest. Accusat enim Plancium lege Liciniâ, quæ in eos candidatos lata est, qui sodalicia conflaverint, & coitiones ac coetus tribulium, quorum suffragiis niterentur ad honorem obtinendum; at nihil eorum probat à Plancio factum esse. Abutitur autem eâ lege; quia dat illa potestatem accusatori eligendi, ex quacunque libuerit tribu; Judices, quod est acerbissimum. Debebant, inquit Cicero, sumi Judices ex tribu *Terrentina*, cui probè notus est Plancius, non ex aliis tribubus, quibus est ignotus. (*Ego Plancium. num. 46.*) Confirmat hoc ipsum, docetquè bonis artibûs, & civilibûs officiis devinctas à Plancio tribus; quia binis comitiis *Ædilis* est factus, &c. (*num. 50.*)

50. *Venio jam--*) Refellit varia crimina, quæ Cassius accusatorum alter objiciebat Ciceroni, & Plancio (*usque ad num. 72.*) quô refutat quædam sibi objecta privatim à Laterensi, & suas laudes libenter, ac liberaliter admiscet. (*Respondebo tibi---*) Ad extremum operam sibi à Plancio navatam prædicat: cum Româ pulsus fugit in Macedoniam, ubi eum Plancius omnî officio persecutus est. Inde arripit occasionem obtestandi Judices in peroratione, quæ plena est affectûs suavissimi, & sinè lacrymis audiri non potuit, ac ne legi etiam potest. (*O excubias tuas! --- n. 107.*)

ARTICULUS VI.

Oratio pro L. Muræna.

CUM L. Muræna designatus fuisset Consul in sequentem annum: accusatus est de ambitu à Servio Sulpitio Murænæ competitore, & repulsam passo: item à Marco Porcio Catone; demum à Cnejo Posthumio: defensus est ab Hortensio, & Cicerone.

Exordium. Consul Cicero Murænam
amicum

amicum suum & Consulem designatum, quem Superis commendavit, nunc accusatum commendat Judicibus. (*Quod precatus sum---num. 1.*) ubi captat præclarè Judicium benevolentiam, eorum potestatem comparando cum Deorū potestate. Altera pars Exordii versatur in refutandis adversariis, qui negabant, Murænam à Cicerone defendendum esse. Non est re-
ctum, inquit Cato, defendi Consulem reum ambitūs à Cicerone Consule, qui legem de ambitu prudentissimam tulit, qui tam severè Consulatum gessit. Huic respondet (*num. 3. Et primum---usque ad num. 7.*) quò lenire constatur Sulpitium graviter conquerentem, quòd oblitus amicitiae Cicero, Murænam contra se defendat. Ubi observa Oratoris artem; cujus est amoliri statim omnia, quæ minùs attentos, aut benevolos facere possunt auditores.

Tula in Muræna reprehendebant accusatores; vitam Murænae, dignitatem, & ambitum. Hisdem vestigiis insiliens Tullius,

lius, docet L. Murænam in vita reprehendendum non esse, cujus probitatem maximè in Afiâ, pietatem erga parentes, labores, triumphū commemorat; ac præcipuè diluit conviciū eidem objectum à Catone, qui saltatorem illum appellaverat. (num. 13.)

II. Docet, non esse contemnendam Murænæ dignitatem, parem illam esse nobilitati Sulpitii. (num. 14. Nihil igitur.) Parem ambo Quæsturâ sortiti sunt. (Quæsturam unū---) Imò superior est Muræna, & vincit Sulpitium arte, & professione. Sulpitius est Jurisconsultus: Muræna in bellis versatus; ars verò militaris longè præstat juri civili, & ad consulatū obtinendum multò est utilior. (numer. 19. Reliqui temporis--- Et num. 30. Dux sunt---) Artem utramquè, & scientiam bellī ac juris lepide comparat. Addit (n. 37.) nonnulla, quæ Murænæ profuerunt in petitione Consulatus: ut suffragia militum. (Sed tamen---) Ludorum magnificentia. (num 39.) Administratio Provinciæ

vinciæ (num. 41. *Sed hac ſanè*) Deniq;
ratio ipſa petendi Conſulatus (num. 43.
Et quoniam.)

Tertia pars Confirmationis. Nihil com-
miſit Muræna contra legem ambitûs. (n.
54. *Nunc mihi totius - - -*) In ea parte
feſtivè Catonem exagitat, præmiſſâ ejus
laude, (num. 58.) & petitiâ quaſi à Ju-
dicibus veniâ liberius dicendi. Hæc præ-
fatus, jocatur bellè in Catonis auſerita-
tem, ac totam Stoicæ diſciplinam, ne-
gatquè, idcirco reum eſſe ambitûs Muræ-
nam, quòd habuerit ſectatores, ediderit
ſpectacula, prandia populo præbuerit &c.
(a num. 58. ad 78.) ibi velut amotò
jocò, Judices monet de nefario Catilinæ
conſilio, cui ut fortem, & strenuum Con-
ſulem opponant, hortatur. (num. 85.
Quid tandem fiet---)

Talem futurum Murænam pollicetur
in peroratione, in qua etiam excitat Judi-
ces ad commiſerationem ab adjunctis. &c.
(a num. 86. ad 90.)

ARTICULUS VII.

Oratio pro P. Sylla.

Accusabat Syllam L. Torquatus, quòd in patriam cum Catilina conjurasset: defendit illum Cicero, redditq; in exordio rationem, cur, cum alios conjuratos accusaverit, Syllam defendat, quem scilicet non esse conjurationis reum comperit.

Confirmatio duas partes habet. Primā; non conjuravit Sylla; quia id nullò idoneo probatur argumentò. Tractatur per inductionem, five enumerationem argumentorum, quib; probare conbantur adversarii, Syllam conjurasse. Primum est Testimonium Allobrogum: refellitur subjectione, & dialogismo. (*numer. 36. Ab Allobrogibus nominatum.*) II. De tabulis publicis corruptis. (*num. 40. Exclusus--*) Paulisper digreditur (*num. 47.*) objurgatq; acrius Torquatum; (*Fero ego &c.--*) ac statim oratione mitiori placat. (*num. 34. Neque verò.*) III. Judicium Cornelii. IV. De Cincio in Hispaniam misso, ut eam perturbaret. (*At enim Cincius,*

cus. numer. 55.) V. De Pompejanis ad
conjuratorem impulsis à Sylla. (n. 60.
Jam verò.) VI. De Cæcilio, fratre Syllæ,
qui cum videret ereptum fratri à Torqua-
to consulatum, rogationem tulerit de eo
in consulatum restituendo. (*At enim n.*
67.) VII. Argumentum, quod in sua qua-
dam epistola Cicero numeraverit Syllam
inter conjuratos, ironicâ responsione elu-
ditur. (*Hic tu epistolam---num. 67.*)

Secunda pars confirmationis. Non con-
juravit Sylla: quia ejus mores, & ante-
acta vita repugnant tanto sceleri. Tracta-
tur per ratiocinationem. Qui conjurat in
patriam, consentaneos tanto crimini mo-
res habet. (*Nequē---enim num. 69.*)
probat propositionem exemplis. (*num. 70.*
Circumspicite.) Atqui Syllæ mores &
vita repugnant huic sceleri. Probatur as-
sumptio enumeratione illius virtutum.
(*Agedum conferre. num. 62.*) Comple-
xio habetur (*num. 75.* Non, inquam ca-
dis---) Subjungit Confirmationi Refuta-
tionem geminam: unam de quæstionibus,

ac tormentis servorum, quæ minitatur adversarius; alteram, de accusatis Consularibus, &c.

Peroratio egregia est, in eaque calamitatem Syllæ, crudelitatem adversariorum amplificat. (*Quamobrem* vos num. 86.)

PARS SEPTIMA.

De modo scribenda Epistolæ.

C A P U T I.

Dotes & Partes Epistolæ.

INter Epistolæ dotes non immerito recensetur brevitās prudens, & argumento consentanea. Deinde forma dicendi pressior, & magis concisa, sine periodorum ambitu numeroso. Denique sermo familiaris, & quotidiano propior, nativo quodam lepore conditus, absque pigmentis, & oratorio fūco.

Partes Epistolæ sunt eædem, quæ Orationis cujuslibet; verū breviores, & quasi occultæ: Exordium, Confirmatio, Refutatio, & Epilogus. Interdum adhibetur narratio: si res postulat, ipsiq; exordio inseritur, aut subjicitur. Exor-

Exordium ferme ducendum ab aliqua circumstantia temporis, loci, personæ, ac potissimum rei & causæ, propter quam scribitur. Nonnunquam est abruptum, nempe in vehementiore aliquo affectu doloris, gaudii, admirationis. &c.

Cum Epistolæ omnes revocentur ad unum aliquod è tribus dicendi generibus: Confirmatio peti debet ab iis locis, qui proprii sunt generis demonstrativi, judicialis, aut deliberativi, de quibus totò istò libellò fuse dictum est. Recensuimus Parte VI. Progymnasmate VI. varias Orationum formas, & classes, ad quas vulgò revocari possunt Epistolæ: quæ ferè sunt gratulatoriæ, consolatoriæ, monitoriæ, ob- jurgatoriæ, commendatitiæ apologetiæ, &c. singulis ejusmodi generibus quænam convenient argumenta, quæ structura sit adhibenda, diximus eodẽ locò. Restat, ut exempla quædam è Tullio, Plinio, Seneca proferamus.

C A P U T II.

Exempla Epistolarum è Tullio sumpta.

R

Ne

NE mole nimia laboret hic libellus, cujus pretium non leve brevitatis est: in tanta rerum copia, satis habebimus exempla quædam Epistolarum decerpere ex primis Libris Epistolarum Ciceronis ad familiares, & earum structuram paucis indicare.

Primus Liber Epistolas ad P. Lentulum continet, easque ferè omnes unius generis & modi, nempe *narratorias*, sive *nuntiatorias*. Rex Ægypti fuerat pulsus regnò à sorore: Roma restituendum censuit. Lentulus & Pompejus ambiebant hanc Regis restituendi provinciam. Cicero favebat Lentulo, cui multum deberet se profiteretur initò primæ Epistolæ. (*Ego omni officio, &c.*) Tertia Epistola est commendatitia. (*Aulo Trebonio*) Exorditur à causis, quibus adductus fuit ad commendandum Trebonium. In clausula patrocinium Lentuli amico petit. Quinta excusationem habet, quòd Lentuli negotia parùm promoveat: deinde consolationem, & cohortationem, ut fortì animò sit; pollicetur,

licetur, se nullò locò ipsi defuturum (*Tametsi---*) Sexta idem argumentum, sed majori brevitate, prosequitur. (*Quæ gerantur,*) Initiò septimæ excusat se Lentulo, quòd rariùs ad eum scribat: mox variis Lentulì literis respondet. (*Legi tuas literas.*)

Secundi Libri. Epistola prima duas partes habet: prior excusationem continet, quòd rariùs ad Curionem scribat: posterior cohortationem ad studium virtutis & gloriæ. (*Quamquam me--*) Epistola secunda tribùs continetur partibùs: in prima consolatur Curionem de morte patris, significando suum de illa dolorem: (*Gravi teste--*) In secunda (quam partem nonnulli dividunt à prima, & peculiarem, tertiamquè esse volunt Epistolam) eidem svadet, ne munera gladiatoria edat in patris funere. In tertia cohortatur illum ad virtutem. Sexta Epistola, (*Nondum erat auditum---*) est petitoria, sive commendatitia, sed paulò accuratior, & in qua partes omnes bonæ epistolæ rebùs ordine

dispositis observare licet. Petit à Curione, ut Milonem creandum Consulem, eurer. In exordio causam affert, cur citò miserit epistolam: (*Magnitudo rei facit, &c.*) Sic attentionem excitat, & animum Curionis præparat. Deinde benevolentiam ejusdem aucupatur eleganter modestiâ petendi & vereturâ, (*Grave est --*) & à suo remunerandi studio, (*Neque enim.*) Subjicit propositionem & argumentum epistolæ (*Ego omnia--*) Petitionis causas affert. Primò rei, quam petit, honestatem. (*Neq; verò cuiquam--*) Secundò facilitatem rei conficiendæ. (*Hunc te unum--*) Tertio, æquitatem petitionis. (*Si me memorem--*) Quarto, gratum animum, & suum, & Milonis. Concludit his verbis (*Unum sic habeto.*)

Præclara quoq; est ejusdem Libri epistola decima sexta (*Magno dolore --*) Quâ respondet M. Cælio, cujus Epistola ultimam libri octavi proxime antecedit, ab his ducta verbis: (*Exanimatus sum.*) Victus fuerat à Cæsare Pompejus acie
Phar-

Pharfalicâ. Cicero dicebatur velle Pompejum, licet victum, sequi, relicto Cæsare, ac bellum urgere. Idem cum Cælius audivisset: illum hortatus orat gravissimis literis, ne faceret, utque ab armis discederet, suaserat in ea, quam diximus, epistola octavi libri. Respondet Cicero, sibi planè ita deliberatum esse, ac rumores de se dissipatos acriter confutat, & cur pacem amplecti statuerit, explicat.

In decima octava suadet Thermo, ne decedens provinciâ, eam relinquat gubernandâ legatis suis potius, quàm suo Quæstori. Rationes duas potissimum affert. Primò, quia erit ea gravis ignominia Quæstoris, si videat sibi præferri legatos. Secundo, quia nocere multum Thermo nobilis Quæstor, licet adolescens, potest. Exordium ad captandam benevolentiam bellè comparatum est. (*Officium meum.*) Concludit, amicitiam significando, quâ impulsus scripsit. (*Quæ mihi---*)

Tertii libri epistola prima continet maximè laudes Phariæ cujusdam, quem Ap-

pio commendat: ipsumquæ Appium non parcè laudat. Est commendatitia: (*Si ipsa Resp.*) Epistola secunda, quæ incipit. (*Cum Es contra---*) in magna brevitate multum elegantiae, ac perspicuitatis habet. Successurus erat Appio in regenda provincia; petit ab eo, ut eam sibi iradat quàm maximè aptam, & explicatam. Post exordium, in quo suam erga Appium amicitiam proficitur, propositionem epistolæ, & petitionem suam exponit. (*A te maximo-pere---*) Rationes ducit ab honesto, utili, necessario. Gratum in epilogo animum, & sua vicissim officia promittit.

Scripserat Appius ad Ciceronem durioribus verbis, & quædam illi objecerat. Ea refellit Cicero epistolâ ejusdem tertii libri septimâ, cujus initium est: (*Pluribus verbis ad te---*) Quædam excusat mollior, alia graviter, & liberè arguit: nonnulla eruditè, sapienterquæ diluit. Idem argumentum, idem stylus est octavæ: ac in nona (*Uix tandem legi, &c.*) superiorum literarum acerbicatem quandam excusat, & ma-

& magnam reconciliatæ gratiæ significacionem habet. Quædam sub finem ab Appio humaniter petit. In decima consolatur Appium permanentem de triumpho ipsi negato. (*Cum est ad nos allatum---*) usquè ad hæc verba (*Illud pugna--*) Ac primò quidem suum dolorem de Appii molestia significat. Subjicit spem ulciscendæ injuriæ: deniquè promittit singulare studium in Appii dignitate defendenda.

In altera ejusdem epistolæ parte purgat se de suspitione quadam Appii, cui persuasum fuerat, impeditam à Cicerone fuisse legationem, quæ Romam ad laudem Appii mittebatur. (*Significatur in tuis literis ---*) Refellit accuratè hanc suspitionem à præteritis suis erga Appium officiis, ab ejus persona, ab absurdo, & repugnante, ab inutili, & pernicioso, à necessaria, quam habere debet cum Appio, conjunctione, à Pompeji persona, cujus filius habebat uxorem filiam Appii. Utitur maximè duplici dilemmate: aut clam impediui rogationem, & inimicum tibi

me sum professus, aut palam: atqui, &c. Tum: vel me virum probum esse censes, vel nequam, & astutum? Si probum: nihil in me perfidiosum, & fallax in amicitia debes agnoscere: sin autem me astutum: & callidum libet fingere &c.

Initium epistolæ undecimæ (*Cùm essem in castris.*) est plenum suavissimæ gratulationis. Lætatur Appiô absolutô, quem inimici crimine Majestatis, & ambitûs accusaverant. Idem argumentum tractat Epistolâ 12. (*Gratulabor.*) Sub finem excusat sese, quòd passus sit filiam suam Tulliolam collocatam esse Dolabellæ, inimico Appii. Id verò affirmat absente se, & insciente factum & arte multa delinire, ac placare amicum studet. Liber quartus insigniores epistolas sex habet, duas consolatorias: tertiam nempe, (*Vehementer te esse, &c.*) & quintam (*Posteaquam.*) illam Ciceronis, hanc Servii Sulpitii, elaboratam per quàm affabrè, ac per omnes consolandi locos accuratè ductam, adeò, ut vix de Latinitatis elegantia concedat ipsi Tullianæ. Ter-

Tertia ejusdem generis est, ordine decima tertia, ad P. Nigidium Figulum, quæ consolatur, quòd patriam careat. (*Querenti mihi, quid---*) Sequentes epistolæ svasoriae sunt magnam partem, & hortatoriae ad M. Marcellum scriptae: cui persuadere conatur, ut Romam redeat, ac victoris Caesaris clementiam fruatur. Præcipuae sunt: septima, (*Etsi eo te, &c.*) Item nona, in qua eundem urget, ut Romam veniat quamprimum: Secutus Ciceronis consilium Marcellus, Romam properabat; cum in urbe Græciae interfectus est ab amico proditore: in Ciceroni Sulpitius narrat epistolâ 12. (*Etsi scio non---*)

Libri quinti prima epistola Metelli est ad Ciceronem atrox, & eò acerbior, quò brevior: cui Tullius respondet pluribus verbis humanioribus in epistola secunda, quâ planè se purgat, ac vacare culpâ docet. (*Si tu, &c scribis ad me---*) Haud minus impigrè, ac sedulò commendat se ac sua officia Crasso in epistola octava, (*Quantum meum---*) ejusque varias su-

spiciones, & criminationes diluit, ac suam in amicitia tuenda constantiam pollicetur.

Commendaverat ei, nescio, quid Vatinus, cujus est epistola ordine decima: respondet sequentibus literis breviter, amice, candidè. (*Grata tibi---*) Epistolam 12. ipse Cicero laudat, ac sane digna est, quæ laudetur, & legatur tota; nam longior est quam ut exscribatur. Misit illam ad L. Lucejum, celebrem id temporis historicum, quem rogat, ut res à se in Consulatu gestas, memoriæ ac posteritati prodant. (*Coram me tecum--*)

Epistola 13. pulcherrimis verbis, & sententiis abundat. Respondet Lucejo Tullius, cujus Literas consolatorias acceperat. (*Quamquam ipsa---*) Pulcherrima quoque, & omnibus Eloquentiæ pigmentis culta est, quæ sequitur, (*Est unus---*) in qua Titium consolatur de filii morte. In decima quinta consolatur Sestium de irrogato ipsi exilio, utq; eum hunc fortiter ferat, hortatur. Eandem constantiam in exilio fortiter tolerando syadet Fabio
Epi-

Epistolâ 16. (*Et si egomet--*) Hortatur in decima septima Rufum, ut partes Pompeji sequatur: & in ultima Mescinium, ut literarum studiô tædium malorum præsentium leniat. (*Grata mihi--*) Sunt illæ omnes literæ plenæ rerum, & sententiarum, quales è Stoicorum disciplina Tullius hauserat, à Christianis moribus & præceptis longè disjunctas.

Operæ pretium foret proferre nonnullas Plinii, nec non Senecæ epistolas, in quibus Romana spirat amœnitas, & elegantia pari eruditione conjuncta: si operam hanc Typographi festinatio, & istius libelli brevitās ferre posset. Satis nobis in præsentia fuerit, digitum quasi ad fontes intendisse. Intelletget Rhetoricæ Candidatus impiger ex hoc veluti specimine, de Tullianis litteris sumpto, quæ sit ars, & ratio Epistolæ conscribendæ; sin verò inducat animum è reliquis Tulli libris aliquot selectas id genus epistolas in patrium sermonem vertere, deinde, spatiô interpositô, easdem latinè reddere: næ ille Tul-

lianam elegantiam, ac nitorem brevissimo tempore assequetur. Quod si earundem literarum conficiat analysim, & summa capita, sententiasque exordii, confirmationis, & perorationis, ordine digerat, deinde materiam hanc informem, & ossam veluti compagem verbis idoneis, tanquam carne, vestiatur: demum, quod ipse scripserit, cum Epistola Tulliana, & exemplari suo comparet: Ciceronianum paulatim combibet stylum, & aliis, à quibus doceatur, magistris ac libris facile carebit.

C A P U T III.

Formulae variigeneris Epistolarum

Suadendæ formula,

Quaquam te pro animi tui altitudine non arbitror monitis & præceptis egere: ut tamen me quoque de dignitate tua cogitare intelligeres, putavi hæc pauca ad te scribi oportere. Quod certe amore impulsus feci: non quò prudentiam tibi ostentarem meam, quod esse arrogantis videri

deri possit: sed potius ut meae erga te o-
servantiae, ac voluntatis significationem
aliquam facerem. Nam & dignitati tuae,
quam honestissimis optimarum artium stu-
diis parasti, mirabiliter faveo: & nullum
meum inter officium praeteriri sine gravi
culpae reprehensione posse mihi persvadeo,
Etc.

Quod Alexander Rex iuvencissimus sibi
permisit, qui cum munera sua sperni à
Zenocrate Philosopho intelligeret, respon-
disse fertur: Zenocrati quidem Regis Ale-
xandri munificentia opus non esse: sibi
tamen propè esse necessarium, ut liberalis
in Zenocratem videatur. Idem mihi vel
ad gratiam, vel ad hujus temeritatis ve-
niam profuturum puto: ut quanquam
nullis meis consiliis egentis, ego tamen
officii mei putem, quae ad dignitatem rei-
publicae pertinebunt, vos commonefacere.

Etsi consilium facilius capere, quam
aliis dare possum, vereorq; tibi homini
summo à prudentia, summo ingenio praedito
quidquam aut svadere, aut dissuadere: nē,

cum

cum amori in te meo sim obsecutus, tunc videar iudicio diffidere: malo tamen pueriliter curiosus videri, quam ulla in officiorum parte negligens; quod facilius quicursus rerum, qui exitus futurus sit, ex me quoque scire possis.

Si ad aliorum consilia rationes tuas conformare velis: hoc tibi agendum censeo, ut omnia, quae dignitatis, quae laudis, quae gloriae plenissima sunt, tibi in hoc vitae curriculo non solum imitanda, sed & percipienda proponas.

Non dubito, quin ipse ad omnem animi prudentiam cum natura, tum studio satis sis informatus: tibi tamen svadeo, vel etiam moneo, &c.

Ego quanquam non modo nihil mihi assumam, in quo dissentire tu à me possis, sed etiam, si à te quidquam mihi concedatur, planè remittam: hoc tamen tibi svadere audeo, &c.

Dissvadendi Formula.

Cum omnes benevolentiae comparandae causa benefici esse debeamus: facis incivi-

civiliter, qui nullâ operâ, nullis commoditatibûs laboranti amico opitulari velis.

Si prudentis est hominis, in loco & tempore ad aliorum se voluntates conformare: vide an liberaliter agas, qui ab optimi & fidelissimi hominis gratia, nulla iusta odii causâ impulsus, desistas.

Imprudenter tu quidem & inciviliter agis: si in amicitia colenda eam habes rationem; ut utilitatem potius, quàm officia spectare videaris; & proinde in retinenda amicitia semel constituta sis negligentior.

Sejunge te, quæso, aliquando ab iis, quibus te non tuum iudicium, sed temporum vincula conjunxerunt.

Hortandi formula.

TE hortor, ut omnia gubernes, & moderare prudentiâ tuâ; ne te auferant aliorum consilia; Nemo est, qui tibi sapientius suadere possit, te ipso: nunquam labere, si te audies. Non scribo hæc temere: cui scribam, video.

Quamobrem omnibûs officiis amicitiae diligenter à me, sancteq; servatis, ne hoc
quidem

quidem prætermittendum esse duxi, te ut adhortarer, rogaremq; &c.

Illud te extremum & oro & exhortor, ut tanquam Poëtæ boni, & aëtores industrii solent: sic tu in extrema parte & conclusione muneris ac negotii tui diligentissimus sis.

Oro, obtestorq; te pro nostra vetere conjunctione ac necessitudine, proq; summa mea in te benevolentia, & tua in me pariter: ut &c.

Tu velim animo sapienti, fortiq; sis; ut tua moderatio, & gravitas aliorum infamet injuriam.

Te ipsum moneo, (quanquam non eges consilio, quò vales plurimum: tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à vectoribus admoneri solent,) hunc tuum apparatus, tamq; præclarum, ne ad nihilum recidere patiâre.

Quid sit forti atq; sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid ante acta vita tua, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis.

Hor-

*Hortandi ad mittendum literas
Formula.*

TU tamen velim, nè intermittas, quò ad ejus facere poteris, scribere ad me: etiamsi rem, de qua scribas, non habebis; semper enim aliquid afferunt tuæ literæ.

Tu ad me velim, quàm sæpissimè scribas, atquè magis, quòd præterea nemo scribit, ac si omnes, tuas tamen maximè expectarem. Tu mihi etiamsi nihil erit, quòd scribas, tamen, id ipsum scribas velim, dummodò nè his verbis.

Velim, quàm sæpissimè mecum per literas colloquâre: etiamsi rem, de qua scribas, non habebis.

Quoties habebis, cui ad me des literas, nolim prætermittas.

Cùm imprimis tuas literas desiderem: noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quàm assiduitate literarum.

Dehortandi Formula.

PER fortunas tuas, per liberos te oro, atq; obsecro, nè quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. Rogo

Rogo ad extremum, nè usq; eo auctoritatem meam despicias, gratiamq; nostram contemnas, nè injuriis afficias.

Nolite animum meum debilitare tumultu, tum etiam metu commutatæ vestræ voluntatis erga me.

Hanc, quæso, pro singulari animi tui sapientia reprime famam, atque effice, nè, quod non curas, curare videaris.

Consolandi Formula.

Est omninò difficile, non graviter id ferre; Sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos frangi, & debilitari molestiâ non oportet. Quoniam molestissimè homines ferre debent, quæ ipsorum culpâ contracta sunt.

Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quàm quovis aut illorum, qui discesserint, aut eorum, qui remanserint. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, quàm te uti spero: ego certè utor. Nec enim dum ero, angar ulla re,

cum

cū nō omni vacem culpā: & si nō ero,
sensu omni carebo.

Tu fac, habeas fortem animum, quem
semper habuisti. Primum ob eas causas,
quas scripsi: Deinde quod ea de Republica
semper voluisti, atq; sensisti: ut nō modò
secunda sperare debeas, sed etiamsi omnia
adversa essent, tamen conscientia & fa-
ctorum, & consiliorum tuorum, quaecunq;
acciderint, fortissimò & maximò animò
ferre deberes.

Etsi unus ex omnibus minimè sum ad
te consolandum accommodatus; quòd tan-
tum ex tuis molestiis cepi doloris, ut con-
solatione ipse egerem: tamen cū longiùs
à summi luctūs acerbitate meus abesset
dolor, quàm tuus: statui nostræ necessitu-
dinis esse, meaq; in te benevolentiae, nō
tacere tanto in tuo mœrore tamdiù, sed
adhibere aliquam modicam consolationem,
quæ levare dolorem tuum posset, si minùs
sanare potuisset.

Est consolatio pervulgata illa quidem
maximè, quam semper in ore, atq; in animo
habere

habere debemus: homines nos esse meminimus, ea lege natos, ut omnibus fortunæ telis proposita sit vita nostra, neq; esse recusandum, quò minus eâ, qua nati sumus, conditione vivamus, neq; tam graviter eos casus feramus, quos nullò consilio vitare possumus, eventisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus.

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos lætitiæ vetustate tollit: id nos præcipere consiliò, prudentiâq; debemus.

Videor augere dolorem tuum, quem consolando minuire debebam; fateor me communium malorum consolationem invenire nullam, præter illam, quæ tamen si posses eam suscipere, maxima est, quâq; ego quotidie magis utar: conscientiam rectæ voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum: nec esse ullum magnum malum, præter culpam.

Nihil est, quod uxoris tuæ l. etissimæ
fœminæ mortem tam impotenter feras:
nisi tu quidem partam felicitatem illi in-
videas,

videas, & ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad sanitatem, ab exilio hoc misero ad beatissimam patriam eam præcessisse, ægrè ac moleste feras.

Hunc mœrorem, qui tibi jucunditatis sensum nunc omnem adimit, ex animo deponere, atq; absterge: cogita q; cum multa & varia mortis pericula quotidie homini impendeant, iis tamen omnibus filium exemptum perpetua felicitate perfrui.

Istum ego tuum, quò mihi confectus propè modum videris, mœrorem levarem, teq; à nimio isto luctu deterrerem: nisi illiberale esse mihi persuaderem, quòd tu in communium temporum casibus, & miseris humanæ vitæ conditionibus tam prudenter aliis præcipere soles, hoc ipsum me in te viro gravissimo, & longo humanitatis exercendæ usu instructissimo desiderare: & qui mœrore debilitatos jacentesq; aliorum animos consolatione excitare soleas, meis te literis consolari.

*Ad Consolatoriam Respondendi
Formula.*

Quod

Quod me sæpè accusas, cur hunc meum casum tam graviter feram: debes ignoscere; cum ita me afflictum videas, ut neminem unquam nec videris, nec audieris. &c.

Nolo commemorare, quibûs rebus sim spoliatus; non solum quia non ignoras, sed etiam nè scindam dolorem meum: hæc confirmo: neq; tantis bonis privatum esse quenquam; neq; in tantas misérias incidisse; dies autem non modò non levat luctum hunc, sed etiam auget: nam cæteri dolores mitigantur vetustate: hic non potest non & sensu præsentis miseriæ, & recordatione præteritæ quotidie augeri; desidero enim non meâ solum, neq; meos, sed me ipsum, &c.

Ego verò acceptò nuntio de obitu filii mei, ita sum perturbatus: ut me tamen hominem esse meminerim, & illum hanc vitam tanquam hospitium ita esse ingressum: ut accitu summi DEI æternum illud cæleste domicilium petiturus, aliquando discederet. Quod si me casus iste non opinatus

tus

tus ita perculsisset, ut omninò jacerem: excitarer tamen prudentiâ literarum tuarum, in quibus de luctu minuendo disputas egregiè, tuamq; declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tum erga me benevolentiam singularem. Verùm ego multis jam infortuniis hoc sum affectus: ut fortunam ipsam didicerim contemnere, quæ mihi ut eripiat reliqua, nunquam adimit ea, quæ nec ipsa dedit, nec dare cuiquam potest, rectam mentem, optima studia, pietatem in D E U M. Præclarè actum opinor cum filio meo; fruitur conspectû & consuetudine cœlestium animorum: non angitur curis; non spe ducitur, nihil timet adversum; at nos, qui dicimur vivere, quibus hac falsæ lucis usurâ nihil est carius, quàm multa exercent, &c.&c.

Petendi Formula.

A Te etiam atq; etiam pro summa nostra conjunctione, proq; tua in me perpetua & magna benevolentia, majorem in modum peto, atq; contendo.

A te magnoperè pro nostra summa conjunctione-

junctione, tuaquè singulari humanitate, etiam atq; etiam peto, & quæso: ut quibuscunq; rebus potes, (potes autem plurimè) provideas, & consulas rationibus meis.

Amicitiae nostræ fiduciâ à te peto, ut absentem me quibuscunq; in rebus opus fuerit, tuâre: si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas.

Non dubitavi à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximèq; necessarium &c.

Si de tua in me voluntate dubitarem: multis à te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere; sed profectò est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curæ, &c.

Grave est homini pudenti petere aliquid ab eo, de quo se benè meritum putet, nè id, quod petit, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potiùs, quàm beneficii loco numerare videatur: sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipsa novitate temporum meorum clarissima, & maxima beneficia extiterunt, estq; animi ingenui cui multum debeas, ei plurimum velle debere:

non

non dubitavi id à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum maximeq; necessarium. Neq; enim sum veritus, ne sustinere tua in me, vel innumerable beneficia non possem; cum praeterea considerem, nullam esse gratiam tantam, quam non animus vel in accipiendo capere, vel in remunerando, cumulandoque illustrare possit.

*Ad Petitionem Respondendi
Formula.*

NEquè negare audeo tibi homini eruditissimo, cujus ego plurimi semper amicitiam feci; neq; si pollicear, praestare possum id, quod à me petis. Premor enim domesticis oneribus, ut vix sustineam. Peto igitur abs te, ut meis occupationibus ignoscas, & voluntatem in te propensam, licet absit re, tamen ames.

Quod mecum per literas agis, unam ob causam malletm coram egisses. Non enim solum ex oratione, sed etiam ex vultu & oculis, & fronte (ut ajunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam

S

cum

cum te semper amavi, primum tuo studio, post etiam beneficiò provocatus: tum his temporibus Reipublicæ te mihi ita commendasti, ut chariorem habeam neminem. Literæ verò tuæ tum amantissimè, tum honorificentissimè scriptæ, sic me affecerunt: ut non dare tibi beneficium, sed accipere viderer, &c.

Excusarem me profecto vel fratri hoc sanè tempore: sed arctior est amicitia nostra, quam ut ullam patiatur exceptionem, quoties alterius seria res agitur. Amo te, quòd verecundè petis: sed istam tuam verecundiam posthàc abjice, obsecro, si quid aliquando mecum ages. Nescis, apud me quò loco sis, & quo ego apud te esse cupiam. Quod si nescis, aut etiam si dubitasti: injuriam facis utriq; nostrum.

Commendandi alios formula.

OMnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si hunc nostrum ita tractaris: ut sciat, ut sentiat, ut intelligat & se à me, & me à te amari.

Te

Te etiam atque etiam rogo, ut omnia illius negotia mea putes esse, curesque, ut intelligat, hanc meam commendationem maximo sibi ufui fuisse; hoc mihi gratius nihil facere poteris.

Gratissimum mihi feceris, si Manlium quam maximè, quibuscunque honestè ac pro tua dignitate poteris, juveris atq; ornaveris. Ex ipsius præterea gratissimis & humanissimis moribus confirmo tibi, eum te, quem soles fructum à bonorum virorum officiis expectare, esse capturum,

Hoc homine multos annos familiariter utor. Is cum antea semper & suo splendore, & nostra cæterorumq; commendatione gratissimus fuit: tum hoc tempore propter tuum in nos amorem, nostramq; necessitudinem vehementer confidit, his meis literis se apud te gratiosum fore. Quæ ne spes eum fallat, vehementer rogo, omnibûsq; rebus eum ita tractes: ut intelligat hanc nostram commendationem non vulgarem fuisse.

Quanquam quidem à te cumulatissimè

satis sit & mihi, & meis omnibus; tamen
velim existimes, hanc familiam & hos,
quos tibi commendo, maximè nobis con-
junctos vetustate, officiis, & benevolentia.
Quamobrem abs te majorem in modum
peto, ut his omnibus in rebus, quod finè
moletitia tua facere possis, quantumq; tua
dignitas fidesq; patietur, commodes. Id si
feceris, erit mihi vehementissimè gratum.

Commendo tibi majorem in modum a-
dolescentes omnibùs optimis artibus ora-
tos, meos pernecessarios, tuà amicitia di-
gnissimos. Si ulla apud te mea commenda-
tio valuit, quod scio multas plurimùm va-
luisse: hæc ut valeat rogo: quod si eos
honorificè liberaliterq; tractaris: & tibi
gratissimos optimosq; adolescentes adjun-
xeris, & mihi gratissimum feceris.

Hic cum intelligeret in aliqua me gra-
tia atq; auctoritate apud te esse, voluit meis
quoq; literis tibi fieri commendatio; qua-
re ut eum tuis opibus, studiis, atq; aucto-
ritate, quâ apud omnes plurimùm vales,
augens, atq; gratia contendo. Hoc tuum
officium

officium ita mihi gratum erit: ut majus tibi à te beneficium dari posse non sperem. Hunc tibi sic commendo, ut quidquid in te amoris erga me tui residet, ac benevolentiae, id totum in illum, cujus gloriae ac fortunis mirabiliter faveo, conferas: quod te facturum & meam & illius causam confido.

Commendandi seiosum formula.

Tibi velim persuadeas nihil mihi diligentiore cura, studio majore, animo cupidiorè à te petere, nihil te mihi vel gratius vel honorificentius facere posse: quam si opibus tuis, atq; suffragationibus in Consulatus petitione me juveris: quod ut studio tibi esse velis, pro mea perpetua in te benevolentia rogo.

Quae in provincia habeo negotia, summo studio commendo; tibiq; persuadeas velim: omne meum perfugium in his afflictæ fortunæ reliquis, in tuo positum esse praesidio.

Magnoperè à te peto, ut ad illam voluntatem, quam in me amicam & benevolentiam

conferre consuevisti, quā maximus nunc in hoc negotio suscipiendo cumulus accedat.

Ad Commendationem Respondendi Formula.

Numerium libenter accepi in amicitiam, & hominem gravem & prudentem, & dignum tua commendatione cognovi.

Cratoni re & verbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. Itaque in intimis est meis, cū antea notus non fuisset.

Qui mihi tuas attulit literas, ei ego meam omnem, si qua in re vellet uti, atque omnino quidquid valeo, tuā causā detuli. Meam amicitiam visus est plurimi facere, & à me præter eam nihil expetere: quod illi facillimum fuit impetrare. Nam cū omnibus naturā pareo: tum verò qui à te diliguntur, amore meo nunquā excluduntur.

Communicatoriis Epistolis servientes Formula.

Magna de te consultatio mihi suscipienda est, quam tibi literis his exponere volui; cū coram tecum agendi facultas non concedatur.

Nemo

Nemo est omnium, qui cum mihi potius quam tecum communicandum putet. Neq; enim clarissimorum Virorum, quorum similes esse debemus, exempla, neq; doctissimorum, quos semper coluisti, praecepta te fugiant.

Ego tuum consilium propter singulare animi tui de virtute iudiciū audire desidero.

Freti tua humanitate, quod verissimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod, si non fuerit prudens, at certe ab optimo animo proficietur.

Tibi autem id consilii do, quod mihi met ipsi; ut vitemus oculos hominum, si lingvas minùs facilè possumus.

Mandandi Formula.

Non minimā quidem moram interpones, quin quamprimum iussa mea exequaris.

Tu fac, ut quemadmodum soles, & æquum est, officiō tuo fungāre, erit apud me diligentiae tuæ præmium.

Si qua in re sedulō tuō functus es officio, fac hoc in negotio omnem fidem, in-

custriam, diligentiam, ingenium expediās.

Esti ante dies non ita pluribûs ad te, quid fieri velim, scripserim; tamen in præsentia, oblatô hoc tabellariô, eadem mihi paucis repetenda putavi: non quôd tua apud me diligentia in dubium venerit: sed quia rei magnitudo me ita anxium sollicitum q; reddidit: ut nisi eâ expediâ, tranquillô sedatôq; animô esse nequeam.

Accusandi & expostulandi formulæ.

Existimaveram pro mutuo inter nos animo & pro conciliata gratia, nec absentem ludibriô læsum iri me, nec Metellum Fratrem ob dictum capite, ac fortunis per te oppugnatum iri. Nunc video illum circumventum, me desertum, à quibus minimè conveniebat. Te tam me illi in me meosq; animo esse, non sperabam.

Vix adduci possum, ut credam, quod mihi de te ab auctoribus alioquin minimè vanis adfertur. Est enim & à mea de te estimatione, & à tuis moribus pristinis longè alienum.

Ego varô tibi vehementer irascerer, quia
toties

toties tam accuratè monitus à nobis non auscultâris: nisi &c.

Arcanum, quod nuper tibi commisi, ut-
potè ei, quem nihil unquam celare sole-
bam: id audio jam prolatum in lucem
quotidie ad plures serpere. Te rumoris
hujus auctorem esse necesse est, quando
ipse mihi sum conscius, cum nemine illud,
præter te unum, mortalium communicasse,
quod si falsò est mihi obnunciatum: est
quod vehementer gaudeam. Malim enim
in illis vanitatem accusare, quàm in te a-
mici fidem desiderare: sin verè: haud te
dignum fecisti. Quid enim tam perfidum,
quàm amicorum arcana prodere? Res est
non tam expostulatione, quàm acri repre-
hensione digna. Sed nondum de tua fide
diffido. Tu fac hòc scrupulo me quam-
primùm leves.

Charior mihi es, quàm ut tibi possim
irasci; sed tamen vehementer & miror, &
doleo, quòd contemptò meò consiliò &
fideli & salutari, in tantum periculum te
conjeceris. Tantus in te meus amor, ut

nullâ exhaustiri possit injuriâ: sed tamen non commoveri non possum.

Accusationi Respondendi formulæ.

Nihil equidem feci, cur me tam graviter accuses. Quare velim, nihil finistri de me suspiceris. Non te decet calumniæ fidem habere mendacia famæ: Belli enim mater est calumnia.

Quod me scribis rationibus tuis obflare: hæc velim existimes, nihil me unquam aut contra rem tuam, aut existimationem fecisse, voluntatemq; tuam commodis meis omnibus anteposuisse; sed tamen in communibus nostris negotiis conficiendis, magis secutum esse, quod fides me & dignitas, ut facerem, cœgit, quàm tua, quæ mihi non mala nimis visa est, cupiditas.

Suspicio quædam significatur in tuis literis & dubitatio tua, de qua alienum est mihi tempus exposulandi: purgandi autem mei necessarium; ubi enim ego cuiquâ legationi fui impedimento, quo missus Romam ad tuam laudem mitteretur, &c.

Nec in te, ut scribis, animo fui mobili,
sed

sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam desertus ab officiis tuis permanerem.

Quod si toties sim tibi literis purgandus, quoties illi falso infimulabunt: & ego scribendo, & tu legendo defatigaberis.

A's te fuisse amicô animô; sed meâ quid refert, utrû am cê jugules, an inimice?

Quod mandata tua ita, ut juss- ras, & ego receperam, nondum peregi: facultas mihi hactenus defuit, non voluntas.

*Literarum silentium excusandi
Formula.*

DE literarum intermissione finê causa abs te accusor; nunquam enim ab ullo certior factus sum, esse cui literas dare possem; porro autem neq; mihi accidit, ut haberem, qui ad te proficisceretur.

Quod tam temporis longô intervallô nihil ad te literarum dederim, excusationem accipe non peccati, sed silentii. Pudet quidem me tamdiu nihil scripsisse: sed profectô, si scias, quantis hic distinear occupationibus, facilè habeas silentio veniam.

Diu est, quod nihil ad te dedi literarum,

non oblivione amicitiae nostrae, sed quod cum nihil haberem, quod scriberem, tua lectione dignum: nullas volui potius, quam inanes esse meas literas. Nunc verò cum se mihi occasio & propè necessitas quaedam obtulerit scribendi ad te, libenter hac opportunitate usus sum.

Quod Epistolae tuae non responderim, mi Celse, non voluntas in causa fuit, quae est erga te, ut potuisti cognoscere, profectò summa, sed valetudo adversa mea, quae peringentes dolores tum corporis, tum animi, vires valde afflixit.

Deprecationis Formula:

ABS te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, nè contra amici summam estimationem miserrimo hoc tempore venirem; cum is omnia sua studia & officia in me contulisset.

Nunquam putavi fore, ut ad te supplex venirem, sed herculè patior dandum tempus, in quo amorem experirent tuum. Anticum quanti faciam, scis. Amabo te, da mihi hoc: obliviscere meâ causâ, illum aliquando suo
fami

Famillari, adversario, tuo voluisse consultum, cum illud existimatio ageretur; hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ. Deinde, si me amas: omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ te soles ferre. Totum hoc, ut quod semper existimaui, nunc planè intelligam, me à te amari.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt errata ætatis meæ: ut non solum animus, à factis, sed aures quoq; à commemoratione abhorreant;

Excusationem accipiendi formulæ.

Accipio tuam de intermissione literarum excusationem, sed ea demùm lege: ut me tibi eodè nomine purgatū esse velis: &c.

Excusationem angustiarum tui temporis accipio; scio enim quā soleas esse occupatus.

Etsi literarum tuarū semper incredibili desiderio teneor, propterea; quod mihi ex eruditione fructus, ex elegantia voluptas, ex autoritate summus honor conciliatur; facilè tamen id ego differri nonnunquam patior; vel nē te à studiis avocem potioribus: vel certè ut exemplum mihi tuum
sexcen.

sexcentas jam debenti Epistolas patrocinetur. Tu verò adeò nihil mihi debes aut silentii, aut officii alicujus erga me tui nomine: ut mihi literæ tuæ magno etiam rubori fuerint, qui negligentiam meam pro tua deprecaris apud me; cum utrumq; apud te quacunque mercede prius à me redimi debuerit.

Excusationis non necessaria Formula.

A Ntè tibi nonnihil irascebar, nunc sum vehementer iratus; nec injuriâ: hæc tua tam diligens purgatio effecit, ut videaris, aut parum nosse meum ingenium, aut certè de amicissimo homine non amicissimè sentire.

Quod cessationem tuam tam religiosè excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil sanè ut te mihi purgatum velles, opus erat; qui mihi negligentiae nomine suspectus nunquam fueris.

Excusationem rejiciendi Formula.

E T si justa & idonea usus es excusatione intermissione literarum tuarum: tamen id nè sæpius facias, rogo. Nam etsi de Republica

publica rumoribus & nuntiis certior fio,
& de tua in me voluntate semper ad me
perscribit pater: tamen de quavis minima
re scripta à te ad me Epistola semper fuit
gravissima. Quare cum imprimis tuas lite-
ras desiderem; noli committere, ut excu-
satione potius explas officium scribendi,
quam assiduitate litterarum. Illam partem
excusationis nec agnosco, nec probo, &c.

Querendi Formula.

Non possum tibi, quales uterq; volumus,
Epistolas mittere; cum nihil rerum
omnium ex sententia procedat. Sed quid ego
te meis querelis exanimo: nisi quod juvat
apud familiarissimum amicū graves animi
mei curas deponere. Credo, & superos in
meā perniciem conjurasse; ita ubi hoc malū
vix effugi, succedit aliud multo acerbius.

Quid vel maximis vel minimis in rebus
à me tentatum est, quid tam dextero con-
silio institutum, quod non infelicissime e-
venerit? O me omnium, qui sunt, qui quē
fuerunt, infortunatissimum! &c.

Qui sit omnium rerum status noster, vi-
des,

des: nihil est mali, quod non & sustineam;
& expectem. Quorum rerū cō gravior est
dolor, quō culpa major. Plura scribere non
possum; ita sum animō perculsō & dejectō.
Ego & sæpius ad te, & plura scriberem:
nisi mihi dolor meus, cū omnes partes
mentis, tum maximē hujus generis facul-
tatem ademeret.

Comminandi Formula.

SI pergas maledictis me provocare, con-
tumelliarumq; in me aculeos excutere:
ita vicissim mea in te tela conicientur: in-
tuis ut pulmonibus & visceribus adhæreāt.

Invitus facio, ut ad tuam impudentiam,
nequitiam, furorem, animi mei abjiciam
moderationem: sed nisi humanitate potius
mecum, quā injuriis certare velis: cogar
& ipse in te violentior esse, quā vel usus
meus, vel natura postulat.

Non fugit nos tuum facinus, quod per-
petrāsti; multa enim certa signa habemus;
etiamsi abnegas, maximē autem eos, qui
tibi conscii fuerunt atq; ipsius facti socii.
Nunquam hujus culpæ poenam effugies.

Permitte-

Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do-
lescentiæ, cedo amicitia: sed nisi tibi
aliquem modum vitæ constitueris: coges,
oblitum me nostræ amicitia: habere ra-
tionem dignitatis meæ.

Nuntiandi Formulæ.

Mitto librum, quem desideras: seriùs
tamen, quàm & tu voluisti, & ego
debebam. Ita distingor occupationibûs, ut
ne respirandi quidem sit locus.

Coram me tecum eadem hæc agere sæ-
pè conantem, deterruit pudor quidam sub-
rusticus: nunc exponam absens aut taci-
tus: Epistola enim non erubescit.

De omnibus rebus, quæ ad te pertinent,
quid actum, quid constitutum sit, quid
Pompejus susceperit, optimè ex Eupatorio
cognosces: qui non solum interfuit his re-
bus, sed etiam præfuit, neq; ullum officium
erga te hominis amantissimi, prudentissimi,
diligentissimi prætermisit.

Hæc res quòmodo ceciderit, & tota res,
quò loco sit, velim ad me scribas, & ita, ut
instituisi; nam ista veritas etiam si jucunda
non est, mihi tamen grata est. *Ad*

Ad nuntiatorias respondendi Formula

Gratum mihi est, quod me de his, quæ in Galliis publicè privatimq; geruntur, accuratè facis certior. Literas tuas, mi Fabrici, dici non potest, quàm acceperim cupidè, quibus ad me scribis, &c.

Accepi perbreves literas tuas, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognovi autem id, quod mihi dubium minimè fuit. Pergratum mihi est, quod crebrò per te certior fio de rebus, quæ isthïc geruntur, & tuam erga me benevolentiam faciliè perspicio.

Etsi antea certior factus eram nuntiis, literis, famâ deniq; ipsâ: tamen eadem lætiora fecerunt mihi tuæ literæ: non solum quia plenius loquebantur & uberius, quàm vulgi sermo: sed etiam, &c.

Quod ad me quasi formam communium temporũ, & totius Reipublicæ misisti expressam, prudentia literarũ tuarũ valdè est mihi grata: video enim & pericula leviora, quàm metuebam, & majora præsidia:

Gratias agendi Formula.

Gra-

Gratum mihi fuit tuum munusculum:
gratior Epistola, gratissimus animus.

Immortales ago tibi gratias, agam q̄; dum
vivam; nam relaturum me affirmare non
possum. Tantis enim tuis officiis non vi-
deor mihi respondere posse: nisi fortè ita
sensus es, ut me referre gratiam putes,
cùm memoriâ tenebo.

Etsi nulla oratione par tuis meritis gra-
tia haberi potest: malo tamen tuis me be-
neficiis victum confiteri, quàm eorum, quæ
acceperim, dissimulatione haberi ingratus.

Si Parentes charissimos habere debemus,
quod ab iis nobis vita tradita sit: debeo tibi
quoq̄; plurimum, cujus beneficiô in am-
plissimum honoris gradum sum adductus.
Nam neq̄; gratior culpiam vita, quàm ho-
nor esse debet, sinè quo omnis ignobilis,
obscura, & ingrata est vivendi ratio.

In referenda gratia hoc tibi repromitto,
semperq̄; præstabo, mihi neq̄; in rebus tuis
agendis diligentiam, neq̄; in periculis pro-
pulsandis animû neq̄; in negotiis industriâ,
neq̄; in amicitia constantiam, fidemq̄; tibi
defuturam meam.

Suspe-

Suspecta quædam res est, verbis beneficium rependere: tu si mei in te animi periculum facere velis, aliquid vicissim, oneris impone; nullam sarcinam tam gravem, tam molestam injeceris, quæ mihi tua causa non levissima, non etiam jucunda videatur.

Ad gratiarum actionem Respondendi Formula.

MAjor est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere.

Quod grata tibi mea erga te studia scribis esse: facis tu quidem abundantiam quædam amoris: ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt.

Non est, cur mihi gratias agas, si pro tuis in me beneficiis hoc officii rependi.

Gratulandi Formula.

Nuntius neq; optatior, neq; jucundior afferri potuit, quam qui nuper est de nova dignitate tua allatus.

Literæ tuæ suavissimæ, quibus te novis honoribus ornatum nuntias, tantam me lætitiâ impleverunt: ut prorsus dubitem, cui potius--

potissimum gratulari debeam: tibiñe, cui tanta dignitas nec petenti, nec cogitanti obtigerit: an patriæ, quæ talem sit Præsulē habitura: an Principi qui talē in Consiliarium: an mihi potius, qui tuæ fortunæ perinde ac meis delector?

Ego abfuisse te jam diu à nobis, & doleo, quòd carul fructū jucundissimæ consuetudinis tuæ: Et lætor; quòd absens omnia cum maxima dignitate es assecutus; quodq; in omnibus rebus tuis, meis optatis fortuna respondet.

Quòd ex itinere difficillimo, & diuturna peregrinatione patriæ sis redditus incolūmis: tuo nomine ex animo gaudeo.

Lucium tibi generum obtigisse, majorem in modum gaudeo: speroq; & optimam conjunctionem tibi & voluptati, & ornamento fore.

Ad Gratulationem Respondendi.

Formula.

Gratulatio tua etsi mihi probatissima, quòd ab optimo animo: tamen hoc mihi multò jucundius est & gratius, quòd
in

in summa propinquorum ac necessariorum,
qui meritò meae salutis fauerent, frequen-
tia, te cupidissimum mei, singularemquē
mihi benevolentiam praestitisse cognovi.

Quòd mihi de nostro statu gratularis,
minimè miramur, de tuis te ut egregium
artificem praecclaris operibus laetari.

Quòd nos in Italiam salvos venisse gau-
des, perpetuò gaudeas velim.

Quòd mihi de filia & de Crassipede gra-
tularis, agnosco humanitatem tuam, spe-
roquē, & opto, nobis hanc conjunctionem
voluptati fore.

Laudandi Formula.

CUm ipsum Furnium per se vidi liben-
tissimè: tum hoc libentiùs, quòd illum
audiens, te videar audire. Nam & in re
militari virtutem, & in administranda
provincia iustitiam, & in omni genere
prudentiam mihi tuam exposuit: & prae-
terea mihi non ignotam in consuetudine
& familiaritate suavitatem tuam adjunxit:
praeterea summam erga te liberalitatem.
Quae omnia mihi iucunda, hoc extremum
etiam mihi gratum fuit. Me-

Moveor talî amicô orbatus, qualis, ût arbitror, nunquam erit, & ût confirmare possum, nemo certè fuit &c.

Est in illo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas, & observantia, mequè præ cæteris & colit, & observat, & diligit.

Hunc quidem cognovi cûm doctum, (quod mihi erat jam ante notum,) tum sanctum, plenum officii, studiosum etiam meæ laudis, frugi hominem ac planè virû bonum, studiosum omnium virtutum.

Audio facillimos esse aditus ad te; patere aures tuas querelis omnium: nullius inopiam ac sollicitudinem non modò populari accessu ac tribunali, sed nè domô quidem tuâ & cubiculò exclusam esse, &c.

Nemo hoc adolescente nobilitate, nemo multarum rerum peritâ, nemo optimarum artium studiô, nemo ullô laudis genere illô præstantior.

Ad

M. D. T. O. M.

Gloriam.

IN-

S X + X S
I N D E X

P A R S P R I M A

C omplectens elementa Rhetor: ad primam Eloquentiæ partem, siue ad oratoriam inventionē spectantia, pag. 1.	
Caput I. Definitio Rhetoricæ, - Ibid.	
Caput II. De Rhetoricæ materia, 3.	
Caput III. De triplici causarū genere, 5.	
Caput IV. De partibus Eloquentiæ, 6.	
Caput V. Modus optimis Auth. imitan. 8.	
Caput VI. De Locis Oratoriis, - 10.	
Caput VII. De Locis intrins. Definit. 11.	
Enumeratio partium, - - - 12.	
Notatio & Conjugata, - - 13.	
Genus & Forma, - - 14.	
Similitudo, & Dissimilitudo, Ibidem.	
Contraria, seu Opposita, - 15.	
Adjuncta, seu rei Circumstantia, 16.	
Causæ & Effecta, - - 17.	
Comparatio - - - 19.	
Caput. VIII. De Locis extrinsecis, 21.	
Caput IX. Exempla Locorū intrin. 22.	
Articulus I. Exempla Loci à definitione & notatione nominis, 23.	Arti-

Artic. II. <i>Exempla Loci à partium enumeratione, & loci à Conjugatis.</i>	28.
Art. III. <i>Exem. loci à genere & specie,</i>	32
Articulus IV. <i>Exempla loci à similitudine & dissimilitudine,</i>	34.
Articulus V. <i>Exempla loci ab oppositis, relatis, &c.</i>	39.
Articulus VI. <i>Exempla loci ab adiunctis, ab antecedentibus, & consequentibus,</i>	41.
Articulus VII. <i>Exempla loci à causis, effectis & comparatione,</i>	44.
Caput X. <i>Exempla locorum extrinsecorum,</i>	46.
Articulus I. <i>Locus à præjudiciis, fama, & Tabulis,</i>	Ibid.
Articulus II. <i>Exempla locorum à iurejurando, questionibus, & testibus,</i>	48.
Articulus III. <i>De familiari locorum oratoriorum usu,</i>	51.

P A R S S E C U N D A.

D E secunda parte Eloquentie, sive de Dispositione Oratoria,	54.
Caput I. <i>De Exordio Orationis,</i>	Ibid
Caput II. <i>De Confirmatione,</i>	56.

T

Caput

Caput III. De argumentationis specie-	
bus. Ratiocinatio,	38.
Enthymema	60.
Sorites & Dilemma,	62.
Caput IV. De Peroratione,	63.
Caput V. Quædam observanda in sin-	
gulis partibus Orationis,	64.
Artic. I. De propositione Orationis, Ibid.	
Articul. II. De Divisione Orationis,	66.
Articulus III. De Argumentorum	
Delectu,	69.
Articulus IV. De compositione, & stru-	
ctura Orationis,	72.
Artic. V. Locus duplex refutationis,	74.
Artic. VI. Quid in oratione scri-	
benda peccari vulgò soleat,	76.
Articulus VII. De Pronuntiatione:	
sive ars vocis & gestûs,	78.

PARS TERTIA

DE Oratoria Elocutione,	83.
Caput I. De Periodo,	Ibid.
Articulus I. Definitio, partes, & usus	
Periodi,	Ibid.
Artic. II. Ars Periodi contexende.	88.
Artic. III. Exempla Periodorum,	94.
Caput	

Caput III. De Figuris,	-	99.
Articulus I. De Figuris verborum,		100.
§. I. De Tropis,	-	101.
Metaphora,	102.	Synecdoche, Ibid..
Metonymia,	Ibid.	Antonomasia, 103.
Onomatopoeia,	Ibid.	Catacbresis, Ibid.
Metalepsis,	Ibid.	Allegoria, 104.
Pephrasis,	Ibid.	Hyperbaton, Ibidem.
Hyperbole,	-	Ibid.
§. II. De aliis Figuris verborum,		Ibid.
Figurae per additionem,	-	105.
Repetitio,	Ibid.	Conversio, - 106.
Complexio,	Ibid.	Conduplicatio, 107.
Traductio;	Ibid.	Gradatio, sive Cli-
max	-	108.
Synonymia,	Ibid.	Polysyndeton. Ibid.
Figurae per detractionem,	-	Ibid.
Synecdoche,	109.	Adjunctio, - Ibid.
Disjunctio,	-	110.
Figurae per similitudinem,	-	Ibid.
Paronomasia,	Ibid.	Similiter cadens, Ibid.
Similiter desinens,	Ibid.	Isocolon, 111.
Articul. II. De Figuris sententiarum,		Ibid.
Allegoria,	Ibid.	Antithesis, 112.
Apostrophe,	114.	Communicatio, 116.

Concessio,	117.	Correlio,	Ibid.	Depre-
catio,	118.	Distributio,	119.	Dubi-
tatio,	120.	Exclamatio,	122.	Expo-
litio,	Ibid.	Gradatio,	Ibid.	Hypoty-
posis,	123.	Imprecatio,	124.	Inter-
pretatio,	Ibid.	Interrogatio,	125.	
Ironia,	-	-	-	126.
Laus Ironica,	-	-	-	127.
Licentia,	132.	Præteritio,	133.	Occu-
patio,	134.	Prosopopœia,	138.	Re-
ticentia,	140.	Sermocinatio,	Ibid.	
Subjedio.	142.	Sustentatio,	-	144.
Transitio,	-	-	-	147.

P A R S Q U A R T A

D E Amplificatione,	-	149.
Caput I. Amplificandi I. ratio,	150.	
Caput II. Amplificandi rationes aliæ.	154.	
Adjectiva ad laudem pertinentia,	155.	
Substantiva ad laudem spectantia,	Ibid.	
Adjectiva vituperii,	-	156.
Substantiva vituperationis,	-	Ibid.
Adjectiva communia,	-	157.
Substantiva communia:	:	Ibid.
Caput III. Figure Amplificationi præ-		
cæteris idoneæ.	-	Ibid.

Sim-

Simpliciter, & sine exornatione per		
trimembrem periodum;	-	158.
Per interrogationem simplicem,		Ibid.
Per interrogationem objurgatoriā,		Ibid.
Per interrogationem, & Apostrophē,		Ibid.
Per Apostrophē,	-	159.
Per Apostrophē ad peccantes,		Ibid.
Per Apostrophē, & Exclamationē,		Ibid.
Per Apostrophē, & deprecationem ad		
DEUM, 160. Per Apostrophē, &		
Imprecationem ad DEUM,		Ibid.
Per Communicationem,	-	161.
Per Exclamationem,	-	Ibid.
Per Præteritionem vehementiorē,		162.
Per Hypotyposin malorū hujus vitæ,		Ibid.
Per Hypotyposin alterius vitæ,		163.
Per Subjectionem ab Effectis,	-	Ibid.
Per Subjectionem ab Adjunctis,		164.
Per Subjectionem à Definitione,		Ibid.
Per Prosopopœiā, 165 Per Antit:		Ibid.
Per Antitheses & comparisonem,		166.
Per Concessionem,	-	Ibid.
Per Distributionem, 167. Per Incre-		
mentationem,	-	Ibid.
Per Dubitationem, & gradationem.		Ibid.

Per Gradationē, & interrogationē, 162.

Per Ironiam, - - - Ibid.

Per Expositionem à simili, - 169.

Per Synonyma à dissimili, - Ibid.

Per Deprecationem. - - 170.

Per Cobortationem, - - Ibid.

Caput IV. Fontes, & exempla quadam
graviorum Amplificationum, 171.

P A R S Q U I N T A.

Aphthonii Progymnasmata, - 183.

Progymnasma I. De Fabula, Ibid.

Caput I. De Narratione generatim
sumpta. - - 184.

Caput II. De fabulosa Narratione, 191.

Caput III. Exempla Narrationum,
ac præsertim fabulosarum, - 197.

Agnus & Lupus, Ibid. Eadem stylō or-
natiore, 198. de Corvo & vulpe, 199.

Eadem stylō comptiore, - - 200.

Mus agrestis, & urbanus, - 201.

Eadem Horatianō stylō, - 202.

Ebrius festivè emendatus, - 206.

Eadē narratio stylō paulō venustiore, Ib.

Et stylō magis oratoriō. - 208.

Progymnasma II. De Ebria, - 212.

Cap.

Cap. I. Quid sit <i>Chria</i> , & quotupl: Ibid.	
Caput. II. <i>Chriae</i> Partes, -	215.
Caput III. De primo <i>Chriae</i> capite, sive exordio, & auctoris commen- datione, - - -	218.
Laus Ciceronis, à definitionibus conglo- batis, 219. Laus Virgilii, à partium enumeratione, per concessionem, 220.	
Laus Aristotelis, à notatione nomi: 221	
Laus Senecæ, à genere & forma, 222.	
Laus Caesaris, à comparatione. & contrario. - - -	223.
Exordiū in Q. Curtii laudē, à simili, 225.	
In laudē Severini Bœtii, ab effectis, 226.	
In laudem S. Hieronymi per conge- riem sententiarum, - - -	227.
In laudem S. Ambrosii, per interro- gationem, & auxesin, -	228.
In laudem Diogenis, per congeriem & antitheses, - - -	229.
Laus Senecæ, per anonomasiam, 230.	
Laus Sallustii, per exclamationem, Ibid.	
Laus Quintiliani, per repetitionem, 231.	
Laus Theophrasti, per apostrophem, Ibid.	
Laus Demosthenis, per sustentationē. 232.	

Caput IV. De secundo chria capite, Paraphrasi,	- -	233.
Caput V. Transitiones ad connecten- das Chriae partes,	- -	236.
Transitiones à paraphrastico ad cau- sam,	- - -	237.
A causa ad contrarium,	-	Ibid.
A contrario ad simile,	-	238.
A simili ad exemplum,	-	239.
Ab exemplo ad testimonium,	-	240.
Epilogorum formule,	-	231.
Caput VI. Exempla Chriarum,		242.
Chria verbalis in hac Regis Salomonis verba: Fulcorū infinitus est numerus:		243.
Chria activa: S. Franciscus facili con- cionaturus non verbis, urbem totam obit cum secio,	- -	249.
Chria mixta. Diogenes accensā la- ternā, frequentissimō forō, hominem quarrit,	- - -	256.
Cap. VII. Chriarū argumēta varia,		258.
I. Chria verbalis, in b no sententiam: In via virtuti nulla est via,		Ibid.
II. Chria verbalis. Etiam sinē Magistro vitia discuntur,	- -	261.
		III.

- III. Principes nunquā soli peccant, 262.
 IV. *Chria verbalis*. Voluptas esca maiorum est, - - - 264.
 I. *Chria mixta*: Omnia mea mecum porto, - - - 266.
 II. *Chria mixta*: Concordiā parvæ res crescunt, discordiā maximæ dilabuntur. - - - 268.
 III. *Chria mixta*: Amici diē perdididi, 270.
 IV. *Chria mixta*: Vox Augusti morientis: Plaudite, - - - 272.
 I. *Chria activa*: Lingvā nihil pejus, 274.
 II. *Chria activa*: Lingvā nihil melius, 276.
 Progymnasma III. De sententia, 277.
Exemplum Sententiæ ab omnibus locis tractatæ: Adolescens juxta viam suam etiam cū senuerit, non recedet ab ea, - - - 278.
 Progymnasma IV. De Ethopœia. 282.
Medea de mætanais, quos ex Jasone susceperat, liberis deliberans, 283.
Beata Virgo Puerum Jesum Hierosolymis amissum requirit, - 284.
Mater occisū in bello filiū deplorat, 285.
Diocletianus nomen Christianum delere statuit,

<i>statuit. Imitatio Senecæ</i>	<i>Act. 1.</i>
<i>Herculis furentis Sc. 1.</i>	<i>- 287.</i>
<i>Roma, post victos ab Augusto Antonium</i>	
<i>& Cleopatram,</i>	<i>- - 289.</i>
<i>Progymnasma V. De Theſi & Loco</i>	
<i>Communi,</i>	<i>- - 294.</i>
<i>Caput I. De Theſi,</i>	<i>- : Ibid.</i>
<i>Caput. II. De Loco Communi,</i>	<i>297.</i>
<i>Progymnasma VI. De deſtructione,</i>	
<i>& confirmatione, laude, & vitu-</i>	
<i>peratione,</i>	<i>- - 301.</i>
<i>Caput I. De deſtructione, ſive reſu-</i>	
<i>tatione, & confirmatione,</i>	<i>- Ibid.</i>
<i>Caput II. De laude, & vituperatione,</i>	<i>304.</i>
<i>Caput III. De variis Oratiuncularum</i>	
<i>formis, & earum tractatione,</i>	<i>306.</i>
<i>Oratio Genethliaca,</i>	<i>- - 307.</i>
<i>Epithalamium,</i>	<i>- : Ibid.</i>
<i>Epinicion,</i>	<i>- - Ibid.</i>
<i>Nenia,</i>	<i>- - Ibid.</i>
<i>Eucharistica oratio, ſive gratiarum</i>	
<i>actio,</i>	<i>- - 308.</i>
<i>Paranymphea,</i>	<i>- - Ibid.</i>
<i>Dedicatoria,</i>	<i>- - Ibid.</i>
<i>Menitoria,</i>	<i>- - 309.</i>

Com-

Commendatitia,	-	Ibid.
Consolatoria, 310.	Apologia,	Ibid.
Invectiva, Objurgatio, Expostulatio,		
Exprobratio, Ibid.	Isitiorion,	311.
Apobatorion, Ibid.	Orat. funebr.	Ibid.

P A R S S E X T A.

Synopsis, & partitio selectarum		
Ciceronis Orationum.	-	313.
Caput I. Conspectus Orationum, quæ maximè pertinent ad genus demon- strativum,	- - -	Ibid.
Articulus I. Analysis Orationis pro Lege Manilia,	- -	Ibid.
Articulus II. Synopsis Orationis pro Archia Pœta,	- -	316.
Artic. III. Oratio pro M. Marcello,		319.
Articulus IV. Synopsis Philippicæ II. & Orationis pro domo sua,	-	322.
Articulus V. Ordo, & structura Ora- tionis in Pisonem,	- -	325.
Orationum in Verrem,	-	326.
S. I. Orationis post reditū ad Quirit.		329.
S. II. Post reditum in Senatu.		332.
S. III. Agrariæ Orat.	333. 335. &	337.
Caput II. Synopsis Orationū aliquot Cice- ronis		

romis in genere præsertim delectat: 338.

Artic. I. Synopsis Philippi III. IV. V. 339.

Artic. II. Philippi VII. & VIII. 345.

Artic. III. Philippice IX. & XII. 349.

Artic. IV. Oratio in Catilinā prima, 353.

Oratio in Catilinam secunda, 356.

Artic. V. Tertia Catilinaria, 357.

Articulus VI. Quarta Catilinaria, 358.

Cap. III. Synopsis aliquot aliarum Ciceronis

Oratio: præsertim in genere iudic. 358.

Artic. I. Oratio pro Rege Dejotaro, lb.

Artic. II. Oratio pro Milone, 362.

Artic. III. Oratio pro P. Quintio, & pro

Sexto Roscio Amerino, 365.

Artic. IV. Oratio pro Q. Ligario, 373.

Artic. V. Oratio pro Cnejo Plancio, 375.

Artic. VI. Oratio pro L. Muræna, 378.

Artic. VII. Oratio pro P. Sylla, 382.

P A R S S E P T I M A.

DE modo scribende Epistolæ, 383.

Cap. I. Dotes, & Partes Epist: Ibid.

Caput II. Exempla Epistolarum à Tul-

lio sumpta, 385.

Caput III. Formule varii generis

Epistolarum, 396.

FINIS INDICIS.

do zdrowia po-

Jmć Pan Klem-
wrzod skancero-
la Rożano Stoc-
edział, y do nie-
m swoim do Ro-
ktorey chodził)
ia obfitey łask
ARIA thesaurus
wotum ná pá
zysięgą zeznał.

*Fidel:
Propheti-
ssa.*

KSIĘGOZBIÓR
MARCINA ZAMOYSZCZAKA
1836-KZ

Jmć Pani Sani-
flaw-

